تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

- ١٢ -
خولی
دووەم
ئابی
١٩٨٣

نووسەری کورد

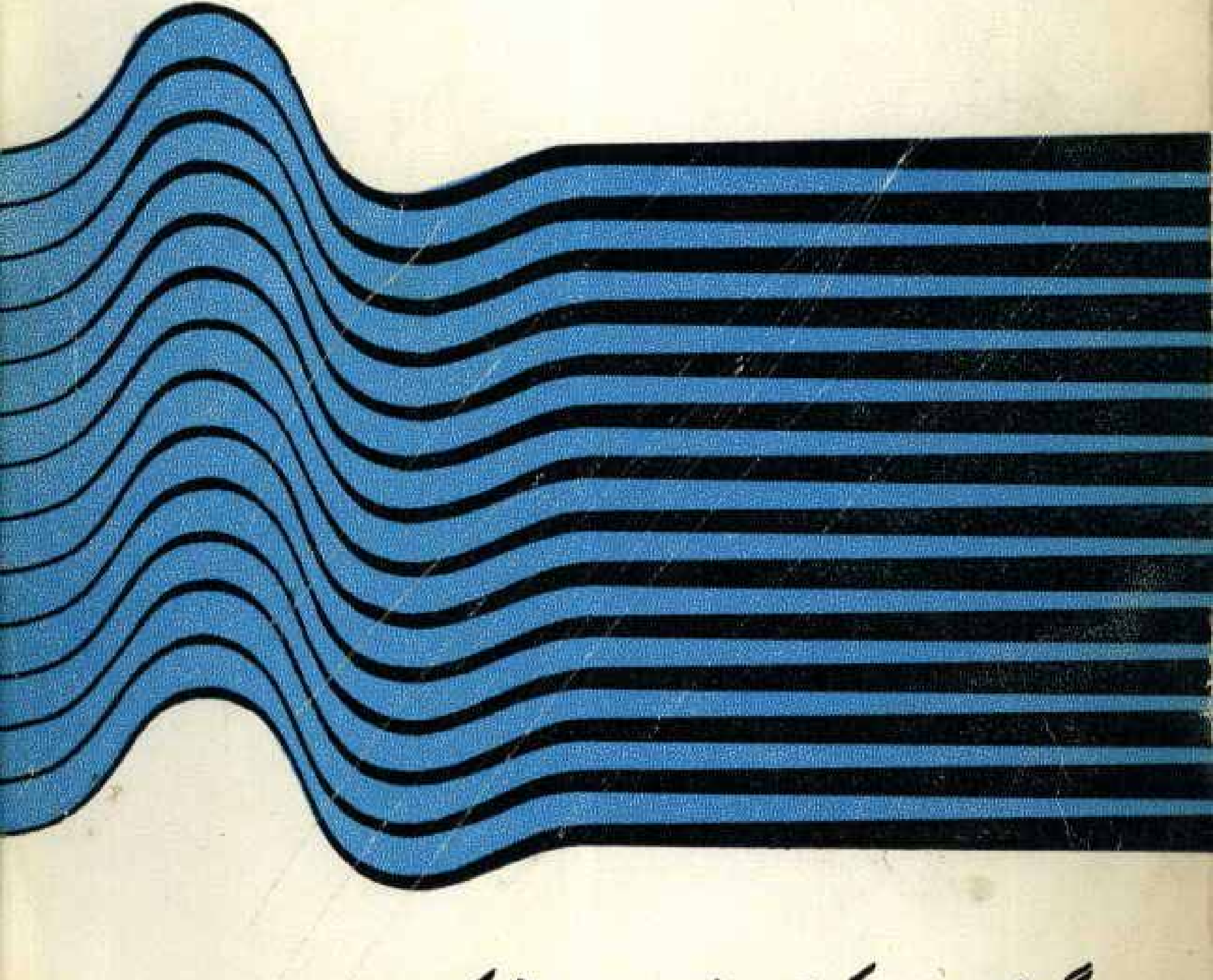

گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد

نووسەری کورد

گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد

ژمارە (١٢) ، خولی دووەم ، ئابی ١٩٨٣

سەرۆکی نووسین

د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

سکرتێری نووسین

مومتاز حەیدەری

بارەگای گۆڤار

بغـداد ـ الوزيرية

مقابل كلية التربية الرياضية ـ مقر جمعية الثقافة الكردية

چاپخانەی الحوادث.

بـۆ ئـەم ژمارەیەشـ

سەرنووسەر

پیرەمێرد ، هەر ساڵێکی تازەی تەمەنی گۆڤاری (گەلاوێژ) ئەهات، قەڵەمی بۆ نووسینی « ساڵنامەی گەلاوێژ » دەخستەکار • لە ڕۆژی خۆیدا، هەر لەسەر لاپەڕەکانی (گەلاوێژ) یشدا دەنگی وا هەبوو ، کە ڕەخنە لەو ووشە ڕەنگینانەی پیرەمێرد بگرێت ، بەڵام ئێستا کە دەچینەوە سـەر ئـەو ووشانە ، دەبینین چەند پارچەی ڕەنگینی پەخشانی کوردیمان بۆ ماوەتەوە •

ئەمە شتێکە لە لاپەڕەی یادگارو مێژووی ئەدەبیات • ئەوەی کە بـۆ بەراوردی ئەمڕۆمان ئەشێت ، ئەوەیە ـ کە ئەوسا ساڵی جارێك ، بیر لـە ووشەی تازە دەکرایەوەو ساڵەکەی « گەلاوێژ » یش دوانزە ژمـارەی تەواوی تێدەکەوت • بەڵام وا ئێمە ژمارە بە ژمـارە ، بیر لـە داڕشـتنی ووشەیەکی تازە دەکەینەوەو زۆر جار نێـوان هـەر ژمارەیەو ئەوی‌تر ساڵێکی پێدەچێت • هەروەك هەموو جاریکیش دووبارەی دەکەینەوە ، وەباڵی دوواکەوتنی گۆڤارەکە ناکەوێتە ئەستۆی بەڕێوەبەران‌و نووسەرانی گۆڤارەکە ، یا نووسەران بەگشتی ، بەڵکو ئـەو هـەل‌و مـەرجانەی لـە ژمارەکانی پێشوودا باسمان کردوون ، جـار دووای جار خراپتر دەبنـە کۆسپ لە ڕێگەی بەڕێکی دەرچوونی گۆڤارەکەدا • ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو جار ، وا بۆ سێ ساڵ دەچێت ، تارمایی پێشینی نەمانی گۆڤارەکە

لەگەڵ سەرەنجامی یەکێتیی نووسەرانی کورددا ساردی دەکردینەوەو هەمووجارێك وامان دەزانی کە ئەمە دووا ژمارەی « نووسەری کورد » بێت • بەڵام هەر تروسکەیەکی تازە دەردەکەوت ، ئێمەش خۆمان گورج دەکردەوەو تینمان دەدایە خۆمانو بەرەو دەرکردنی ژمارەیەکی تازە کۆڕمان ئەبەستەوەو کە ئاوڕیشمان ئەدایەوە ، دەماندی پشتمان بەتینە ، پشتمان هەموو نووسەرو شاعیرانی کوردە ، بەتایبەتی هەستی بەرزو یارمەتیی لقی سلیمانیی یەکێتیی نووسەرانو لقی هەولێریش تینی تازەیان پێدەبەخشین •

هەر پاش ژمارەی یانزەی خولی دووەمیش ، لقی سلیمانی ، کە لە ئەمانەتی گشتیی لاوانو رۆشنبیرییەوە یارمەتیی ئەوانو لقی هەولێرو دهۆکیش درابوو و شتێك پارەیان لا کۆبووبۆوە بە کۆمەکێکی تازەی ئەوان بناغەی دەرکردنی ژمارەی تازەمان دامەزراندو کەوتینە کۆکرنەوەی قەرزوقۆڵەی فرۆشراوی ژمارەکانی پێشووو کەرەسەی ئەم ژمارەیەمان ئامادەکرد بەڵام لەپڕ کۆسپێکیتر هاتە رێگە • ئەویش ئەوەبوو کە یەکێتیی نووسەرانو ئەدیبانی عیراق ـ کە لە ژمارەی پێشوودا بەدرێژی باسی پێوەندیی نێوان خۆمانو ئەوانمان کرد ـ بریاری بەستنی یەکەم کۆنگرەو هەڵبژاردنی ئەنجومەنی مەرکەزییان دا کە لە رۆژی ١٩٨٣/٦/١٧ دا بوو •

وەك لە ژمارەکانی پێشوودا دیارە، بەستنی کۆنگرەی ئەو یەکێتییە ـ نەمانی یەکێتیی نووسەرانی کوردی لەدووایەو دەبێ قەوارەی نووسەرانی کورد قاڵبێکیتر بگرێت • واتە ببێ بە لقو بکەوێتە ئەو قاڵبەوە کە لە ژمارەی پێشوودا باسمانکرد • جا مایەوە سەر ئەوەی لەناو ئەو یەکێتیو پێوەندییەدا گۆڤاری کوردیی « نووسەری کورد » حاڵی چی دەبێتو چۆنو کەیو لەکوێ دەردەچێ •

زۆربەی ئەندامانی ئەنجومەنی مەرکەزیی ئەو یەکێتییە ڕایان وابوو کە بە دروست‌بوونی یەکـێتیی تازەو نەمانی یەکـێتییە کۆنەکان ، ئیتر گۆڤارە کۆنەکانی یەکـێتییە پێشووەکان مافی دەرچوونیان نامێنێو دەبێ داوای ئیمتیازی گۆڤاری تازە بکرێت • لەبەرئەوە هەر لەسەر داوای ئێمە، لە یەکەم کۆبوونەوەی بیرۆ (مـەکتەب) ی تـەنفیزیی یەکـێتییەکەدا داوای بەخشینی ئیمتیازی چوار گۆڤار کراکە یەکێکیان هـەر بە ناوی ـ نووسەری کورد ـ ەوەیە کە « بیرۆی ڕۆشنبیریی کوردی » ی یەکـێتی دەری‌بکاتو سەرنووسەری گۆڤارەکە ، هەر سەرنووسەرەکەی خـۆی بێت •

دیارە بەخشینی ئیمتیـاز چەنـد کۆسپی لـە ڕێگەدایە ، بەتایبەتی زامن‌بوونی یارمەتیی دەرچوون لەلایەن کاربەدەستانەوە ، بەڵام وا ئێمە ژمارەیەکمان لە هەموو ڕووەوە ئامادەی چاپە • داوامانکرد کە ڕێگەی ئەو ژمارەیە بدرێتو ئەویش لەسەر خولی دووەمی گۆڤارەکە حساب بکرێت • وا ئەو ڕێـگەیەمان دراو ئێمەو ئێوەش چاومان بە ژمارە دوانزەی خولی دووەمیشـ ڕوون‌بۆوەو ئەمەش هـەر بانگو سەڵاوەتەکـەی پیرەمێردی دەوێت •

بۆ خولی سێیەمی گۆڤارەکەش ، ئەگەر تاقە پەڵپی ئیمتیاز نەدانو دەرنەچوون بـاری دارایی یەکـێتیی تازە بێت ، ئـەوا هەر لەئێسـتاوە ڕووئەکەینە هەموو خوێنەرانی « نووسەری کورد » ، ڕووئەکەینە لاوان ، ڕووئەکەینە ئەو هەموو قوتابیو کارگارو فەرمانبەرە بچووکانەی پشـتی یەکـێتیی نوسەرانی کوردو گۆڤارەکەیان گرتبوو ، کە تینێکی‌تر بدەنە خۆیان تا گۆڤارەکە بژێنن •

گۆڤاری « نووسەری کورد » تاقە گۆڤارە لە عیراقدا کە ئەوانەی تێیدا

دەنووسن پاداشی نووسینیان نەویستووەو کەسیش لەوانـەی گۆڤارەکـە دەردەکەن ، ئەگەر لەپێناوی گۆڤارەکەدا پارەی خۆشیان خەرج نەکردبێ، هیچیان لەڕووی مادی‌یەوە لە گۆڤارەکە دەست نەکەوتووە •

ئێمە ئامادەین خولی سێیەمی گۆڤارەکە بەوچەشنە دەست پێ بکەین و جێگەی « نووسەری کورد » لە ڕێڕەوی ووشەی پاك و سـەر بـە کوردو مرۆڤدا لەجێی خۆیدا بپارێزین • هەقی ئەوەشمان هەیە ، داوای بەردەوامیی پشتگرتن لە ئێوەش بکەین •

هیوادارین ، ئەمجارەش بەیەك بگەینەوەو ئەمە دووا ژمـارە نەبێت و ئاوابوونی ئەستـێرەیەکی تری گەشی ئاسـمانی ڕۆژنامەگـەریی کـوردی نەبێت •

مەدینەی موڵکی بابان « موخلیسا » یەعنی سولەیمانی

کە جێی دوو حەزرەتی‌وا بێ ، ئەبێ وەك کەعبەتوڵلا بێ

نامەیەکی پڕ لە سۆز بۆ « نووسەری کورد »
لە یەکێك لە قوتابییانی سانەویی کچانەوە لە هەولێر

بە ناوی خـوا

هەرچەند ئەکەم ئەو خەیاڵەی پێی مەستم
بۆم ناخرێتە ناو چوارچێوەی هەڵبەستم

بۆ ئەندامە بەڕێزەکانی گۆڤاری نووسەری کورد

وا لە فەرهەنگی کچە کوردێکەوە ، ئەم چەند دێڕە لاپەڕەی سپیی ڕەش کردەوە •• جا نازانـم دەتوانم ئـەوەی لە دڵمایە دەربـڕم یا نـا ؟ هەرچەند بنووسم ناتوانم بگەمە ئاستی چیای بەرهەمی جـوانو پـیرۆزی ئەندامانی ئەم گۆڤارە • ئەوەی ئەمەوێ بیڵێم ئەوەیە کە بەڕاستی جێگای باوەڕو ڕێزو خۆشەویستیی هەموو کوردێـکن • بەڵـێ هەوڵـدانتان ، ماندووبوونتان ، بەرهەمە جوانو هەڵقوڵاوەکانی خاكو چیا وا دەرئەخەن• بۆیە گۆڤارەکەتان لای منو زوربەی خوێنەرانی کورد بووەتە پیرۆزترین کتێب • لە کاتی خوێندنەوەی هەر بابەتێكو هـەر شیعرێـکی هەست بـە نزیکیی ئێوە دەکەین • هەست ئەکەین کەوا ئاگاداری هەستو نەستو تاڵو شیرینی خاكو میللەتن • خۆزگە ئەمانتوانی شتێکیوا بکەین بتوانین یارمەتی بەردەوامیو پێشکەوتنی ئەم گۆڤـارە ئازیزەمـان بـدەین • گـەر

لەتواناادا بوایە خوێنی خۆمان ئەکردە مەرەکەبی بۆ چاپ کردنی ژمارەیەك لەو گۆڤارە پڕنرخ و پیرۆزە •

لە کۆتاییی ئەم نووسراوەدا بە ناوی هەموو کیژۆڵە کوردەکانـــی دواناوەندیی هەولێری کچانەوە هیوای سەرکەوتن و ، هەروەها پیرۆزباییتان لێ دەکەم بەبۆنەی ئەو سەرکەوتنەی کە بە دەستتان هێناوە لە دەرهێنانـــی گۆڤارەکەتان •

بۆ پێشەوە !

قوتابی : نازەنین شوانی
دواناوەندیی هەولێری کچان

سەد شەهەنشـاهو پادشـا مـردن
سەیری کە کـوردی ئێمـە هەر کـوردن

میللەتە باقی ، مابەقا فانی
هەر لە جافی هەتا بـەگۆرانی

حەسرەتم هەر ئەمە لە دنیادا
(حاجی) دەمرێ بە دەوریان ناگـا

گەر بە دەورانیان بگەیبایـە
هەمو حاڵی دەبوون چ دەریایە

حاجی قادری کۆیی

دڵدارو شیعری ڕیالیزم

کەریم شارەزا

ریالیزم لە ئەدەبدا چی‌یە ؟

ریالیزم لە ئەدەبدا دەربڕینێکی هونەری‌یە ، هەر نووسەرو رەخنەگرە بە جۆرێك لێ‌یەوە دەدوێن‌و ، چەشنە بیرو ڕایەکیان بەرامبەری هەیە ، لە هەندێ سەرچاوەدا بەم‌جۆرەی خوارەوە پێناسە دەکرێ‌و دەڵێن :ــ « ریالیزم لە ئەدەبدا ئەوەیە هەموو شتێك چۆن دێتە بەرچاوو ، لە چ بارو وێنەیێکدا بێ بەوجۆرە دەربخرێ ، بە بێ‌ئەوەی لە دەریای ئایدیالیزم (١) و ئەندێشەدا بخنکێنرێ » (٢) .

لەبارەی ئەدەبی رێبازی ریالیزمەوە شاعیری پێشکەوتنخوازی تورك « نازم حیکمەت » دەڵێ :ــ « ریالیزم رووبارێکی گەورەیە ، گەلێ جۆگەلەو ووردە رووباری دێتەوە سەر ، لەوانەیە جاری‌وایش هەبێ ، هەندێ لەو جۆگەلەو ووردە رووبارانە راستەوخۆ تێکەڵاوی نەبن‌و بە تەنیشتی‌دا بڕۆن‌و ، لەوانەشە جوانتر خۆیان لەبەر تیشکی رۆژدا بنوێنن‌و، باشتر بدرەوشێنەوە ، بەڵام لەئەنجامدا هەر تێکەڵی رووبارە گەورەکەی ریالیزم دەبنەوەو بەردەوام هەندێ لەو ووردە رێبازانە دیاردەیێکی وەختی بن‌و خۆیان بخەنەوە سەر رێگەی ریالیزم‌و ، بەم‌پێ‌یەش ئەو رێبازە تا

دیٚ قووڵترو فراوانتر دەبیٚو سوود لە هەموو ئەو ووردە تاقی کردنەوانە وەدەگریٚ » (٣) •

زۆر جاری‌وایش هەیە ئیٚمە لە خویٚندنەوەی پیٚناسـەکانی ریالیزمو ووردبوونەوە لە بابـەتـەکانی ، دەگەینە ئـەو راسـتی‌یەی کـە بلٚیٚین : « ئەدەبی ریالیزم بابەتەکانی لە ژیانی گشتی کۆمەڵی گەلەوە وەردەگریٚو لە گیروگرفتەکانی‌یـەوە دەدویٚ • ئەمەش بەرەو ئەو قەناعەتەمان دەبات کە بلٚیٚین : « ئەدەبی ریالیزمی لە گیروگرفتـەکانی کۆمـەڵو دیاردەکانی کلۆڵی‌و هەژاری ئەو کۆمەڵـگایەوە دەدویٚ کە چینە زەحمەتکیشەکانی میللەت لەژیٚریاندا دەناڵن ، بۆئەوەی جەماوەری میللەت هوشیار بکاتەوەو بەرەو چارەسەرکردنی گیروگرفتەکانی ژیانیان ببات » (٤) •

ئەم پیناسەکردنو لیٚدوانەی شیعری ریالیزم بەرەو لقیٚکی سەرەکی یاخود بلٚیٚین ریٚبازیٚکی نویٚترمان دەبات کە ریٚبازی ریالیزمی سۆشیالیستی‌یە کە دەڵیٚ :ـ « هونەر ـ کە ئەدەب لقیٚکی‌یـەتی ـ چەکـیٚکە لە مەیـدانی خەباتی چینایەتی‌داو دەبیٚ لە پیٚناوی بەرپاکردنی شۆرِشیٚك بەکاربیٚتو ، وەك سامانیٚکی میللی پیٚشکەشـی بە چینی کارگـەران بکریٚت ، چونکـە هونەر ـ ئەدەب ـ بۆ میللەتەو پیٚویسـتە بەجۆریٚـکی‌وا بیٚ کە میللـەت تیٚی‌بگات » (٥) •

دڵدارو شیعری ریالیزم :ـ

هەرکەسیٚکی کەمیٚـك ئاگاداری تیٚکۆشـانی گـەلی کـورد بـیٚو شارەزایی‌یٚکی لە کاروانی شیعری نویٚی کوردیدا هەبیٚو ناوی « دڵدار »ی شاعیری پیٚشکەوتنخوازی کـورد (١٩١٨ ـ ١٩٤٨)ی بیٚتـە بەرگویٚ ، یەکسەر هەڵبەستە ناودارەکەی « ئـەی رەقیب » ی وەکـوو سرووشی

خەباتی نەتەوەیی کورد لە سەردەمێکی مێژوویی ناسک لە گوێدا دەزرنگێتەوە و لاپەڕەیەکی گەشی لە مێژووی تێکۆشانی نەتەوەکەی لە سەردەمی « کۆماری دیموکراتی مەهاباد » ی ساڵی ١٩٤٦ دا دێتەوە بەرچاو ، کە چۆن ئەو هەڵبەستەی دڵدار بووبوو بە سروودی نیشتمانیی نەتەوەی کورد •

دوای ئەو هەڵچوونە نەتەوەیی‌یەی کورد لە سەردەمی ئەو کۆمارە کۆرپەلە ساوایەی مەهابادو ، رووخاندنی لەلایەن رژێمی ئێرانەوەو بەپێی بارو هەڵوێستی سیاسی دڵدار خۆی گۆرانێکی سەرەکی بەسەر هەڵوێستی ئایدیۆلۆژی‌و ئەدەبی‌دا هات بەتایبەتی لە ساڵی (١٩٤٦) ەوە ، کە خووی دایە زۆر خوێندنەوەی کتێبی فەلسەفەو زانست‌و ئەدەبی نوێی گەلان • حەزی‌دەکرد لە هەموو زانست‌و هونەرو فەلسەفەیەکدا زانیارییێکی تەواوو فراوانی ببێ • بۆیە دڵدار : « لەو رۆشنبیرانە بوو کە خۆیان خۆیانیان فێردەکردو پێ‌دەگەیاند ، چونکە لەو سەردەمەدا دامودەزگای ئەدەبی لە وولاتدا نەبووو ، پیشەی پارێزەریش هۆیەکی گەورە بوو پێی بچێتە بنج‌و بناوانی ژیانی هەژارانەوە » (٦) • تا وای‌لێ‌هات بتوانین بڵێین : « دڵدار نەك تەنیا شاعیرێکی خاوەن بیروباوەڕێکی نەتەوەیی پێشکەوتنخواز بوو ، بەڵکوو تێکۆشەرێك بووە لە ڕیزی تێکۆشەرانی زەحمەتکیش ، بۆیە جێگایێکی تایبەتی لە رێڕەوی تێکۆشانی گەلی کورد بەتایبەتی‌و سەرتاپای گەلی عیراق بە گشتی‌دا هەیە » (٧) •

دڵدار سرووشی هونەری شیعری کوردیی لەو سەرچاوانەوە وەردەگرت‌و دەسی‌دایە شیعری چینایەتی دانان‌و ، پشتگیریی‌کردنی چەوساوەکان • باشترین نموونەی بەرچاویش لەو چەوساوانە ، چینی جوتیاران بوو ، بە چەند هەڵبەستێکی دوورو درێژی وەکوو « لالەباس »و

« تووتنەوان » (٨) هەڵوێستی خۆی بەرامبەر دەر دەبڕینو کردنی بە دووم نموونەی بەرهەمی شیعری ڕیالیزمی لە ئەدەبی کوردیدا •

وەنەبێ دڵدار لەخۆیەوە کەوتبێتە سەر ئەو ڕێبازە ئەدەبییە نوێیەی ، بەڵکوو دەبێ ئەو ڕاستییە بزانین کە « لەپاش جەنگی دووەمی جیهانو لەدوای ڕمانی فاشزمو سەرکەوتنی بەرەی میللەتانو ئازادبوونی نەتەوە ژێردەستەکان ڕاپەرینێکی سیاسی لە پێناوی سەربەستیدا ، هەموو کونجێکی ئەم دنیایەی گرتەوە • ئەدەبیش بەشێکی جودانەکراوەیە لە ژیانی ئادەمیزاددا ، بەو پێیە ئەویش دەگۆڕێو ، لەوکاتەوە بەرگێکی ریالیزمی بەسەردا هات » (٩) •

دڵداری شاعیری ریالیست جگە لە سروودە ناودارەکەی « ئەی رەقیب » کۆمەڵە هەڵبەستێکی ریالیزمی لە گۆشەی هەمان بیرو باوەڕی ناو شیعرەکەی « ئەی رەقیب » ی وەکوو « کوردستان » و « ئەی لاو » و «کوترە باریکە» و « لاوی کورد » داناو دوابە دوای ئەمانەش کەوتەسەر شیعری چینایەتی دانانو لێدوان لە ژیانی هەژارانو چەند نموونەیێکی وەکوو هەڵبەستەکانی « لالەباس » و « توتنەوان » و « نامەیەك » ی پێشکێش بە کاروانی شیعری نوێی کوردی کرد •

چەند شیعرێکی ریالیزمی دڵدارو هەڵسەنگاندنێکی خێرا :-

بەرلەوەی بکەوینە هەڵسەنگاندنی چەند نموونەیێکی شیعری ریالیزمی دڵدار ، وا ڕاستە جۆری ئەو ریالیزمەی دەستنیشان بکەین کە شیعری پێ داناوە ، ئایا ریالیزمی رەخنەیی شۆڕشگێڕیی بووە یاخود ریالیزمی سۆشیالیستی ؟ ! •

ئەوەی ڕاستی بێ دڵدار لە سەرەتای چلەکاندا چەند شیعرێکی

ریالیزمی شۆڕشگێڕیی داناو لەدواییدا لەگەڵ گۆڕانی هەڵوێستی سیاسی لە پاش جەنگی دووەمی جیهاندا ویستی بەرەو ریالیزمی سۆشیالیستی بچێو شیعر بۆ بەرژەوەندیی چینی چەوساوە دابنێ ، بەڵام ئەمجۆرە ریالیزمەی دەستیدایە ، ریالیزمێکی فۆتۆگرافی بوو و ، « خۆی لەسەر زمانی خوێندەوارە پێشکەوتووەکان دەنواندو بریتییە لە پیشاندانی ناگزووریو دواکەوتوویی کۆمەڵ بە شێوەیێکی ساکاری سەرپێیانە » (١٠) ٠

ئێمە لەوکاتەی کە دڵدار وەك شاعیرێکی گەورەو نوێخواز سەیر دەکەین ، ئەو ساکاریو سەرپێییەی ریالیزمی فۆتۆگرافی لێ دەگرینو دەڵێین دەبوایە بەوجۆرە ساکارە سەیری مەسەلەکانی نەکردایەو کەمێ رەگەزی خەیاڵو ئەندێشەی قووڵی رۆمانسییانەی خستبایە پاڵ ، چونکە هەندێ ئەدیبی گەورەی وەك مەکسیم گۆرکی (١٨٦٨ - ١٩٣٦) و کۆمۆجۆی چینی سوورن لەسەر ئەو ڕایەیکە نووسەرو شاعیری گەورە دەبێ ڕۆمانسیەتو ریالیزم لە بەرهەمەکەیدا کۆبکاتەوە ، تاکوو بەرهەمێکی بەهێزو پتەویان لێ دروست بکات » (١١) ٠

کەچی دەبینین دڵدار لە هەڵبەستە ریالیستەکانی تەنیا جۆری فۆتۆگرافی گرتووە ، هەروەك لە هەڵبەستەکەی « لالەباس » دا کردوویەتی ، وەك وێنە کێشێکی لێ هاتووە زۆر بەووردی تابۆی ئەدگاری جوتیارێکی کلۆڵی ڕووتو تێكشکاومان بۆدەکێشێو دەڵێ :ـ

رۆژێکی پاییز لەپاش نیوەڕۆ
لالە باسم دی زەوی ئەدا تۆ
رووتو زگ والا ، پیرو تێكشکاو
پشتی چەماوە ، لووت لەسەر ئەژنۆ

گۆچانی دەستی دەستەندووی جووت بوو
دەنگی نووسابوو بە هێ هێو هۆ هۆ (١٢)

دوای ئەو وێنەکێشانە فۆتۆگرافیەی دیمەنو ئەدگاری «لالەباس»ی پیری تێك‌شکاو ، شاعیر دێتە سەر باسی زولـمو زۆرداری ئاغای دەرەبەگ ، کە لە رێگەی کوێخاکەیەوە لەو جوتیارە کلۆڵـە کراوەو دەڵێ :ـ

ووتی : لە هاوین کوێخا کاکەسوور
هاتەماڵەوە پێی‌ووتم :ـ لالـۆ
شایەدی بدە « زەوی زێرین‌دۆڵ »
ئەوا هی منەو قورئانیش بخـۆ ٠
ووتم : کاکەسوور بەم سەرو ریشە
تۆباڵی خەڵقی ناخەمە ئەستۆ
ووتی : هەروەها بە سەری ئاغا
ئەتکەمە پۆری بەر چەنگی هەڵۆ
بۆ شەو زەلامی هەناردە سەرم
ماڵیان دامە بەر شبێلینگی برنۆ (١٣)
سێ مانگام هەبوو بە تالآنی برد
مناڵی هێشتم بە بێ ماستو دۆ ! (١٤)

بەم‌پێیە دڵداری شاعیری ریبازی ریالیزم زۆر بەووردیو وەستایانە هەموو دیمەنێکی ئەو کارەساتە تراژیدی‌یە دەردەبڕێو هەموو زوڵمو زۆری ئاغای دەرەبەگ بۆ میللەت دەردەخاتو ئەوەشمان بۆ روون‌دەکاتەوە کە ئەنجامو پاداشتی ئەو هەموو ئەرکو ماندووبوونەی (لالە) ی جوتیار ، تەنیا تیکە نانەجۆێکی بێ‌پێ‌خۆرو بێ‌دۆیەو شاعیر لەسەر هەڵبەستەکەی دەڕواتو دەڵێ :ـ

ئەوا چل ساڵە زەوی دەکێڵم
ئەلاحی دەکەم هەتاکوو ئەمڕۆ
نرخی ئارەقەی ڕوونی ماندوویێم
تیکە نانێکە چ نان ؟ نانەجۆ
ئەویــش بــە بێ دۆ (١٥)

ئەم هەڵبەستەی دڵدار شیعرێکی ریالیزمــی فۆتۆگرافی‌یــە ، وەك بڵێی کامیرایێکی گرتۆتە دەستو واقیعی رەنگ‌و رووی ژیانی «لالۆ»ی جوتیاری هەژاری کلۆڵی بۆ گرتووین ، بە بێ‌ئەوەی هەوڵێکی‌دابێ بۆ دیوی ناوەوەی مەسەلەکەی ئەو هەژاری‌و چەوساندنەوەیە شۆڕ ببێتەوە، هەندێ جــووڵەو کــرداری دەروونی‌و چارەسەرکردنــی گــیروگرفتی چەوساندنەوەو لەناوبردنی دەرەبەگایەتیمان بۆ دەستنیشان بکات • تەنیا ئەوە نەبــێ لە شوێــنێك هەســت بــەو شــۆڕبوونەوەیەو بە مەسەلــە دەروونی‌یەکەی دەکرێت ، ئەویش لــەم تاکە دێــڕە شیعرەیــدا خۆی دەنوێنێ کە دەڵێ :ـ

ئاگری دڵی لە هەردوو چاوی
بڵێسەی ئەدا وەك جووتێ پشکۆ ! (١٦)

لەم جۆرە شیعرە ریالیزمیانەی دڵدار نموونەیێکی دیکەمان بەرچاو دەکەوێت ، ئەویش هەڵبەستە دوورو درێژەکەی « توتنەوان » • • ئەم نموونەیەشی وەك نموونەکەی « لالەباس » تەنیا وێنەکێشانی دیمەنەکانی دەرەوەی ژیان‌و گوزەرانی کرێکارێکی کشتوکاڵی‌یە ، کە بووە بــە (توتنەوان) لەلای کوێخایێــکی وەکیلی ئاغــای زۆرداری دەرەبەگ‌و بازرگانی پارەداری ناوبازاڕی شار ، کە کوێخا بۆ بەرژەوەندی خۆی‌و ئاغاکانی ئەو توتنەوانە زەحمەتکێشەی چەوساندۆتەوە ، بــە بێ‌ئەوەی

شاعیرمان ترووسکەیێك لە رووناکایی چارەکردنو رزگار کردنیمان بۆ دەربڕێ • جا ئەو چارەکردنو جوولانەوە رزگاری‌خوازی‌یە ، لە وێنەی کریکارێکی تێکۆشەر یاخود جوتیارێکی تێگەیشتووی سەر بە کۆمەڵو رێکخراوی جەماوەریی سەردەمی پاشایەتی بۆگەن بۆ (لالەباس)و کابرای « توتنەوان » بڕەخسێنێو پشتگیرییان بکاتو رێگەی رزگارییان لەچنگ زۆرداریو چەوساندنەوەی ئاغاو کوێخای داردەستی بۆ بدۆزێتەوە •

دڵدار وەك لەمەوبەر گوتمان واقیعێکی فۆتۆگرافی توتنەوانەکەمان بۆ دەردەبڕێ « کە بەوپەڕی کەساسیو پەڕپووتی دیمەنی (عەولا)ی توتنەوانمان بۆ دەکێشی ، ئەو توتنەوانەی کە دەبینی لەبەر ئیشی گرانو سەختو ژیانی تاریكو ناخۆش » (١٧) بەم شێوەیە دێتە بەرچاو هەروەك شاعیر ئەوەمان بۆ دەردەبڕێو دەڵێ :ـ

زەردو بێ‌هێزو لاوازو نەخۆش

ماڵوێران ، پەڕپووت ، بەدەم لەرزوتا ! (١٨)

ئینجا شاعیری ریالیستمان دێتە سەر وێنەکێشانی جێگەو ماڵو پێویستی‌یەکانی ژیانی « ئەم توتنەوانە بێ پشتیوانەی کە لە دەشتێکی چۆل ، کەپرێکی شڕو وڕی پێکەوەناوەو ، هەندێ قاپی کۆنو ڕەش داگەڕاوی لەژێر کۆکردۆتەوە ، گوایە ماڵێکی پێکەوەناوەو دەژی • بەڵێ ئەم دەژیو ئاغاش دەژی !! کە لە کوشکێکی بەرزو لەناو بەرگی پۆشتەو پەرداخو لەسەر خۆشترین خۆراك دەلەوەڕێ ، ئەمەش هەمووی لەکوێ؟! بێگومان لەسەر حیسابی ئەم تووتنەوانەی کە لەم کەپرەدا دەژی • » (١٩) •

دڵدار بەمجۆرە لە کەپرەکەی مام عەولای تووتنەوانی هەزار

دەدویْو زۆر بەووردی وەسفی کەل‌و پەلەکەی ئەو ماڵە پەرپووتە دەکات‌و دەڵـێ : ـ

کەپرێکی دارگەز ، نارێك دامەزراو
بە پووش‌و گەڵای چروو سەرگیراو
بۆ پارێزگاری خۆرەتاوو تۆز
بە چیخێکی شڕ سێ دەورە گیراو
ناوماڵی ئاودێر (٢٠) هەرزاڵەیی چووك (٢١)
دوو پارچە بەڕی شڕو هەڵزڕاو !
جەرەیێکی کۆن ، سێ گۆزەی کەرخیو
چەن هامانی رەش ، جامێکی قوپاو
سێڵێکی تەنك ، خوانەیێ بچووك
لەولاش مەنجەڵێك سەرنخوون کراو
دوو لێفی شڕی چڵکنی کون کون
سێ پیالەی چاو ، قوریەکی شکاو • (٢٢)

ئەمە هەموو ناوماڵ‌و کەل‌وپەلی ژیانی « عەولا »ی توتنەوانەو مایەی گوزەران‌و بەڕێوەچوونی ئەو هەژارەیە • ئەگەر بێینەسەر روخساروکێشی شیعرەکان‌و هەیکەلی هەڵبەستەکەش ، دەبینین بابەتەکە لە حەوت بەنـد پێك‌هاتووەو هەموو بەندەکانیشی لەسەر کێشی ١٠ برگەیی (٥ + ٥)ی خۆماڵی کوردی‌یە ، بەڵام هـەر بەنـدی لەســـەر جـۆرە سـەروایێك دەڕوات ، شاعیر خۆی وەکوو چاودێرێك ژیـان‌و گوزەرانـی توتنەوان‌و کردارو رەوشتی کوێخای وەکیلی ئاغاو بازرگانەکانی ناوشار دەردەخات • بەبێ‌ئەوەی وەك هەڵبەستەکەی « لالەباس » شاعیر دەمەتەقێ‌و ووت‌ووێژی خۆی تێکەڵ بە گفتۆگۆی « توتنەوان »ی هـەژارو کوێخـای چەوسێنەری

فیڵباز بکاتو گیانێکی درامیو جموجۆڵی ئاوێتەی ئەو شیعرەی بکات • » (٢٣)

شاعیری ووردبینمان ئەگەر بەشداریشی لە مشتومڕی دەمەتەقێی (کوێخاو مەلاو توتنەوان)ی هەژاردا نەکردبێو دەوری پشتیوانو رزگارکەری ئەو کڵۆڵەی نەدیبێ ، ئەوەندە هەیە زۆر وەستایانە دەستی لەسەر لایەنی چەوساندنەوەو زۆرلێکراوی تووتنەوانی داناوەو وەك کامیراێکی تەلەفزیۆنی حاڵی ئەو هەژارە بێدەرەتانەو رەوشتی کوێخاو مەلای حیسابگری لەو گفتوگۆیەی نێوانیاندا وێنەکێشاوەو بە ڕاستیو بەتەواوی بۆ هەموو کەسێکی دەردەبڕێو ، لەسەر زاری کابرای توتنەوانەوە دەڵێ : ـ

ئینصافت هەبێ ، سەیری حاڵم کە
رەوشتت چۆنە ؟ چۆن منت هێنا ؟!
هەتا ئیقناعت کردم بە ئاودێر
خۆت کردە نۆکەر من بووم بە ئاغا
کە هاتم زگم کەوتە سەرزەوی
تووتنم چاندو رەنجی شانم دا
ئەڵێم دار بکرە ، ئەڵێم داو بێنە
ئەڵێم برسیمە ، ئەڵێی پارە کوا ؟
من بە بێپارەو منداڵم برسی
لە کوێ قوڕ بێنم بیکەم بەسەرما (٢٤)

ئینجا (دڵدار)ی شاعیری (ریالیزمی فۆتۆگرافی) وەستایانە ئەو دیمەنە ووردانە دەردەبڕێ کە چۆن مەلای میرزای کوێخا بە خەتە ناشیرینەکەی حیسابی خوارداشی بۆ مام(عەولای تووتنەوان) لەسەر

فەرمانی کوێخاکەی کە لە دەفتەرێکی پەرپووتی پڕفرپوفێڵ تۆمار کردووەو دەڵێ : ـ

مەلا دەفتەری لە باغەڵ دەرکرد
دەفتەر چ دەفتەر ؟ پەرپووتو گەچڵاو !
ئەرقامی زل زل خەتی خوارو خێچ
ئیملا فارسی بە کوردی نووسراو
ئەمدی پەڕێکی بێفێل نووسرابێ
ئەمدی ووشەیەك ساغو نەڕنراو ! (٢٥)

کە مەلای میرزای کوێخا دەکەوێتە سەر حیساب خوێندنەوەی عەولای هەژار ، « دڵدار دەریدەخا کە ئەم حیسابە چجۆرە حیسابێکە ؟ چڕۆژە رەشو ماڵخواردنێکە ؟! چجۆرە خوینمژینو سەر پانکردنەوەیێکە ؟ حیسابێکیوای کە فرێ بەسەر راستییەوە نییە ... بە ئارەزووی دەرەبەگ قەڵەمە پووچەکەی مەلای حیسابگر لەسەر ئەم کاغەزە شڕە خراوەتەکار ، هەر بۆ ئەوەی ١٢٠ دیناری لەسەر بکەن بە ماڵو » (٢٦) دەڵێ : ـ

ووتی : مام عەولا ئەمە حیسابتە
پەنجاوشەش دینار لە دەستی کوێخا .
سیی دینار گاجووت چواریش کەرەستە
بیستو پێنج دینار کەرەستەو ئەشیا
دوو دینار جارێك ، سێ دینارەکەش
لە منت وەرگرت لە ماڵی ئاغا
جەمعی سەدوبیست دینارە تەمام
بەگویرەی دەفتەر « صەحیحە » وەڵڵا . (٢٧)

مردنی کتوپڕیی دڵداری شاعیری جوانەمەرگ ماوەی نەدا تاکوو ئەم هەڵبەستە درێژەی تووتنەوان تەواوبکات ، تاکوو بزانین چچارەیێکی بۆ ئازادبوونی چینی زەحمەتکیش لە چنگی زوڵمو چەوساندنەوەی ئاغاو پارەداری ناوشارو مام کوێخای وەکیلیان دادەنێ ؟

چونکە شیعری ریالیزم هەر دیمەنو دەردی ئابووریو کۆمەڵایەتی دەربڕین نییە ، بەڵکوو لەپاڵ ئەمانەدا پیشاندانی ریگەی ئازادبوونو چارەسەرکردنی گیروگرفتەکەش ، بەشێکی جودا نەکراوەیە لە مەسەلەکە .

خوێندەواری بەڕێز .. ئەمەلێکۆڵینەوەیێکی خێرا بوو لەسەر دڵدارو شیعری ریالیزمی کوردی . هیوادارم توانیبێتم رووناکییەك بخەمە سەر ئەو لایەنەی شاعیرییەتی دڵدارو هەڵوێستی سیاسیو ئەدەبی شاعیری ریالیزمی کوردمان لەنیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا بەتایبەتی لە چلەکاندا ، کە تازە ریالیزم وەك رێبازێکی ئەدەبی لە شیعری کوردیدا سەری هەڵدەدا .

پەراوێز

(١) ئایدیالیزم : میثالییەت .

(٢) الموسوعة العربية الميسرة ــ ط ٢ ، القاهرة ١٩٧٢ ، ص ١٩٤٠ .

(٣) د. عزالدين مصطفى رسول ــ الواقعية في الأدب الكردي ــ بيروت ١٩٦٦ ص ١٠٦ .

(٤) د. محمد مندور ــ الأدب ومذاهبه ــ القاهرة ١٩٥٧ ، ص ٨٢ .

(٥) د. احسان عباس ــ فن الشعر ــ بيروت ١٩٥٩ ، ص ١٢٦ ، ١٢٧ .

(٦) د٠ مارف خەزنەدار ـ گۆڤاری کولێجی ئەدەبیات ـ ژمارە (٢٠ ـ ٢١) بەغدا ١٩٧٧، ٩، ١٠ ٠

(٧) مومتاز حەیدەری ـ دەفتەری کوردەواری ـ ژمارە (٢) بەغدا ١٩٧٠ ل : ١٣٠، ١٣١ ٠

(٨) مەرگ ماوەی (دلدار) ی نەدا هەڵبەستەکەی (تووتنەوان) تەواو بکات ٠

(٩) عەزیز گەردی ـ گۆڤاری هەولێر ژمارە (٤، ٥) ساڵی ١٩٧١، ل : ٢٥ ٠

(١٠) د٠ مارف خەزنەدار ـ سەرچاوەی پێشوو ل : ٢٠ ٠

(١١) د٠ محمد مندور ـ فن الشعر ـ القاهرة، ص ٥٤ ٠

(١٢) دیوانی دڵدار ـ چ ٢ ـ هەولێر ١٩٧١، ل : ٥٦ ٠

(١٣) بڕنۆ یاخود بڕنەو : جۆرە تفەنگێکی چیکی یە، لەسەردەمی ژیانی دڵداردا باشترین تفەنگ بوو ٠

(١٤) دیوانی دڵدار ـ ل : ٥٧ ٠

(١٥) هەمان سەرچاوە، ل : ٥٨ ٠

(١٦) هەمان سەرچاوە، ل : ٥٦ ٠

(١٧) عەزیز گەردی سەرچاوەی پێشوو ل : ٢٦ ٠

(١٨) دیوانی دڵدار ـ ل : ٢٦ ٠

(١٩) عەزیز گەردی ـ سەرچاوەی پێشوو، ل : ٢٦ ٠

(٢٠) ئاودێر : هەرچەندە بەپێی مانای فەرهەنگی بەو کەسە دەگوترێ کە کشتوکاڵ ئاودەدات ، بەڵام لە مەلبەندی بیتووین و رانیە بە مانای (توو تن چێن : توو تنەوان) دێ •

(٢١) هەرزاڵە : کەپرێکی نزمە •

(٢٢) دیوانی دڵدار ـ ل : ٦٥ ، ٦٦ •

(٢٣) کاکەی فەللاح ـ کاروانی شیعری نوێی کوردی ـ ب ١ ، بەغدا ١٩٧٨ ، ل : ١١٦ •

(٢٤) دیوانی دڵدار ل : ٧٠ •

(٢٥) هەمان سەرچاوە ، ل : ٧٢ •

(٢٦) عەزیز گەردی ـ سەرچاوەی پێشوو ، ل : ٢٧ •

(٢٧) دیوانی دڵدار ـ ، ل : ٧٣ •

لە یەکەم سەفەردا ..

شێرکۆ بێکەس

١-

وەختێ خۆم‌و جانتای سەوزی
مارکەی سەر پشتێن «موسڵاوی»
لە ئەستەموڵ ...
کە دابەزین‌و ڕاوەستاین .
لە درەخت‌و بنچکێکی لاڕێ ئەچووین
هەردووکمان هەر :
قژ خۆڵاوی
شان‌و مل تەپ‌و تو...

★ ★ ★

وا دوو ڕۆژە
لەلای ئەم شارە چاوشینە
لامان‌داوە
کە هەر ئەڵێی

شۆڕەژنێکە کراس سەوز ،
ڕاکشاوە ..
بالیفی ژێرسەری کەژەو
قاچی سپیش لە « بسفۆڕ » دا
وەك مەڕمەڕی بەر هەتاوە .

★ ★ ★

ئەم شارە بڕۆی پەیوەستی
سەرچاوانی شین و ڕەشی
هەردوو شۆخی
ئەوروپایەو ئاسیایە ..
کە ئەیبینی تێ ئەپەڕێ :
جارێك قۆڵ ڕووت و کراس کورت ،
جارێکی دی کراسێکی ئاودامانی
لەبەردایە .

★ ★ ★

وا دوو ڕۆژە چاوی نامۆم
هەر وەکوو دوو کۆترە شینکە
هەتا ئێستە باڵ بەستراو بن .
گرێی باڵیانم کردەوەو .
ئەوەتا وا دەمێ بۆ سەر
گوومەزی شین و خلیسکی
بریقەدار هەڵ ئەفڕن و
دەمێکی تر قژو بسکی

« منه‌وه‌ری » ئه‌سته‌مووڵی
ئه‌که‌ن به‌ هێلانه‌ی شیعرو
ئارامێکی تێدا ئه‌گرن •

★ ★ ★

که‌ به‌لای دیواری کۆنی مه‌رمه‌ڕینی
مزگه‌وتێکی کلاوقووچدا گوزه‌رئه‌که‌م
بۆنی که‌واو سه‌ڵته‌و •• بۆنی ،
پشتێنه‌که‌و ، کلاوه‌که‌ی نالی ئه‌که‌م •
که‌ ده‌س ئه‌ده‌م
له‌ مۆردی په‌رژینی باخێ
ده‌سم بۆنی ڕیشی ئه‌گرێ !
که‌ شه‌پۆلی سه‌رهه‌ڵگ[illegible] توو
په‌ڕه‌ی گوڵی هه‌ڵب[illegible] ••
دووکه‌ڵی هه‌ر دوو[illegible]ه‌ل کێشێ ••
که‌ منداڵانی هه‌ژاری
وه‌ك کارژۆڵه‌ی په‌ره‌وازه‌ ••
خه‌وتوو له‌ بن سێبه‌ری پرد ،
چه‌تری پاسدا •• به‌دی ئه‌که‌م ،
من بۆن ئه‌که‌م ••
بۆنی بۆکرووزی شیعری
ئاواره‌بووی نالی ئه‌که‌م !

★ ★ ★

ئێسته‌ به‌ناو گۆڕستانی « ئۆسکۆدار » دا

ئەگەڕێم‌و چاوم وەکوو هەڵاڵەی سیس •
چڵی مل •• کەوتوو بەلادا •
هەڵهێنانەوەی هەنگاوی خاوی پەستیم
بەناو دارستانی سپیی بەردەکێلدا
ورد •• ورد ئەمبا •
گەورەم نالی !
ئەی نارەوەنە تەنیاکەی
هەڵـکەنراوی خانەقاکەی
سلەیمانی !
تۆ لەکوێدا ••
چڵ‌وچێوی ڕاکشاوی ؟!
موریدێکی شیعری خۆتم •
هۆرەیەکی « خاك‌وخۆڵ » تم •
هاتووم بۆ لات •
گەورەم نالی !
ئەی تانجەرۆی سەرگەردان‌و
سیروانی وێڵ !
ئەی ئەستێرەی ڕاونراوی کوردستانم !
شارێك گۆڕو •• بێشەیەك کێل
کێ ئەزانێ لە کام گۆڕدا ••
تۆ ئێسقانی ڕاکشاوی ؟!
گـۆڕت بزر
بزر وەکوو ساڵ‌و ڕۆژی
لەدایك‌بوونی هەزاران

ئەڕواتو دێ ••
تا ئەو ئەزیو
تا ئەوان تاقەتیان ئەچێ •
یان ناو بەناو
هەر سێبەریان بۆ ئەکاتو
وەڕس نابێو
بەدیاریانەوە ئەوەستێ ••
وەك شاعیر بەدیار وشەوە
زەوی بەدیار پرووشەوە
چرا بەدیار ••
عاشقێکی بێدارەوە
هەزاران بەدیار کارەوە •
منیش ئیستا
هەنگێکم شیلەی لێوی
ئەم بسفۆڕە باڵی گرتووم
هەرچەند ئەمەوێ هەڵفڕم
هەڵنافڕمو هەتا ئیستا
لە جێگەی خۆم
هیچ نەبزووتووم !

★ ★ ★

لە گوێ بسفۆڕ دانیشتوومو
قۆڵی کراس هەتا ئانیشك ،
پانتۆڵ تا ئەژنۆ هەڵکراو

هەردوو قاچم
خستۆتە ناو
ئاوی تەنکاو
ئیستە لە تیتروا‌سك ئەچم
تیترواسکێ نامۆو بێ‌جووت
چەند ڕۆژێکە ••
هەر خۆی‌و خۆی ••
بە سێبەری کەنارێکی دەس‌تەزیوا
بە هەتاوی بەستێنێکی
سنگ بەرەڵلای
ئارەقی لاجانگ نەسڕیوا ••
هەر خۆی‌و خۆی نامۆو بێ‌جووت
بەسەر ڕۆخی داوێن تەڕا ••
نزم •• نزم بەقەد باڵای
خەمی نەمام
هەڵئەفڕێت‌و ، ئینجا بەرز
لەناو تەمی
نیوە داپۆشیوی شاخا
ون‌ئەبێت‌و لەدواییدا ••
هەر خۆی‌و خۆی نامۆو بێ‌جووت ••
ئەگاتە لای بەفری نووستووی
سەر هەڵەموت •

* * *

لەگوێ بسفۆڕ ڕاکشاوم
هەردوو دەستم لە ژێرسەرا
ئێستە ئەڵێی هێرۆیەکی
سەرلق سپیم
لە دوورەوە ئاو هێناومیو
ئاو لایداوم •
وەکوو هێلکە شەیتانۆکەی سەر لم
چاوم نووقاو •
وەك شۆڕەبی دانەویوی
گوێگرتووو لە •• گۆرانیی ئاو
گوێم گرتووە :
ئەڵێی هاژە ناومدێنێ !
کەنار لایلایەم بۆئەکا !
گەرداوی دوور بانگمئەکا !
سەر هەڵئەبڕم ••
تۆزێکیتر هەڵئەسمو بەمڕۆخەدا
ڕێگەی ئاونگاوی ئەگرم •
ئەڕۆم •• هەورازی سەربەگوڵ •
دەشتی قژزەرد •
گردۆڵکەو هەردی ڕووتوقووت
هەمووی ئەبڕم •
ئەڕۆم •• ئەچم ••
لە کۆڵکێشی پاپۆڕەکان ••
لە بێکاری بەندەرەکان ••

پرسیار ئەکەم ••
ئەڕۆم « شەفیقی تۆڕنەچی » ئەبینمەوە
لێی ئەپرسم ••
تا بەلەمە سەوڵسوورە
چاوشینەکەی « نازم حیکمەت »
ئەدۆزمەوەو سواری ئەبم •
ئەوسا ئیتر هەردوو سەوڵم
ئەبن بە دوو باڵی درێژ
ئەمبەنە لای شەپۆلی دوور
ئەمبەنە لای ئەو گەرداوەی
بانگی کردم ••
ئەمبەنە لای ماسیگرێ
کە هەروەکو خۆم تەنیایە
بەڵام ئاواتی چاوسەوزی
وەکوو بسفۆڕ لەدڵیایە •

سلێمانی ـ ١٩٨٣

شانۆ هەر زیندوو دەبێت (*)

عومەر عەلی ئەمین

« ئەمشەو شەش ملیۆن کەس وان لە سینەما ، لە چل ملیۆن پتریش گوێ لە ڕادیۆ دەگرن ، پتر لە هەشتا ملیۆن کەسیش سەیری تەلەفزیۆن دەکەن ، بەڵام ژمارەی ئەوانەی سەیری شانۆی درامایی پیشەیی (محترف) دەکەن ؛ لە حەفتاویەك هەزار کەس تێناپەڕێت » •

ئەمە سەرژمێریکی ئایل گرینی نووسەری گۆڤاری فاریتی بوو لە ئەمەریکا لە دیسەمبەری ساڵی ١٩٥٩ دا • جا لەکاتێکدا ئەم ژمارانەمان لە بەرچاو بێتو بمانەوێت کتێبێك دەربارەی شانۆ دابنێین ؛ وەك ئەوە وایە کە لەم سەردەمی هاتووچۆ کردنی مانگەدا ، کتێبێك دەربارەی ئەسپێکی تیژڕەو دابنێین •

بەڵێ ، شانۆ ئەگەر هەر بۆ ڕابواردن بوایە ، ئەمە ڕاستبوو • بەڵام شانۆی چاك لە سنوری ڕابواردن دەچێتە دەرەوە ، بەڵکو لە سەردەمە مەزنەکانیدا نووسەرو نوێنەرو دەرهێنەکانی ، ئەمانیش هەر بە هەمان گەرمیو دڵسۆزی زاناو خاوەنبیرو فەیلەسوفە گەورەکانەوە ، تێکۆشاون بۆ دۆزینەوەی مانای بوون (وجود)و لایەنە جوانەکانی ،

★ بۆ نووسینی ئەم وتارە کەڵك لە بەشی یەکەمی کتێبی (المدخل الی الفنون المسرحیة)ی (فرانك م • هوایتنگ) وەرگیراوە •

چونکە جەوهەری شانۆ پشت بەو زانستیە گشتیە دەبەستێت کە : مرۆڤ توانای دۆزینەوەو سەرسوورِهێنانو هیواخوازی هەیە .

ئێمە زوربەی ژیانمان بە شتی پرِوپوچو رِەوشت، خووی باوو چاولێکەری یەکی کوێرانەوە دەبەینەسەر ، بەڵام هێندێجار کە بەتەنیا لەبەر رِووناکی مانگەشەوێکی خامۆشدا بەسەر گردێکەو، دادەنیشین ، یان کە لەناو دارستانێکی دامێن گۆمێکدا ، لە سەوزاییەکی گوێ کانییەکی لاپاڵ چیایەکدا ، یان لای منداڵێکی نەخۆش دادەنیشین ..؟ لەم کاتەدا ئەو رِەوشتو خووە باوانەو ئەو شتە پرِوپوچانەی ژیانمان لەبیردەچێتەوەو ، هەستێکی ووریایی ئەوتۆ دامان‌دەگرێ کە کارێکی‌وا دەکات هەست بە مانای بوونو لایەنە جوانەکانی بوون بکەین . دە هونەری مەزن بایەخ بەم کورتە کاتانە دەداتو ئەم کورتە کاتانەی مەبەستە . جا ئێمەش لەم چەند دێرِەدا بەشێوەیەك لە شانۆ دەدوێین کە لەپێش هەموو شتێکەوە هونەر بێت .

دەربارەی شانۆ گەلێجۆر بیرورِای پێچەوانە هەیە . شانۆ لای ئەغریقیەکان دەستورێکی ئاینی بووە هەڵکەوتووترین ژیر ە کۆمەڵدا خۆی تەرخان‌کردووە بۆ خزمەت‌کردنی . لای رِۆمانەکان وەك رِابواردنێکی هەرزان وابووە کە کۆیلەکان پێشکەشی گەورەکانیان کردووە . بەڵام بەلای کەنیسەشەوە لە سەرەتادا خراپە بووە وەك دزێتی پێویستی بە رِەگو ریشە دەرهێنان بووە ، هەرچەندە دووای چەند ساڵێك هەر کەنیسە خۆی وای‌لێهات شانۆگەریی نهێنیەکانو موعجزەکانی ، وەك دەستورێکی ئاینی گرتە باوەش . لای هێندێکیش شانۆ هەر بۆ کات‌بردنەسەر بووە . لای هێندێکی‌کەش هەر لە سەردەمی نوێنەرە گەرِۆکەکانەوە هەتا سەردەمی نوێنەری پێکەنین‌جارِی لە تەلەفزیۆن ؛

ڕێبازێك بووە بۆ خۆژیاندن •

بەڵام لەگەڵ ئەم هەموو بیروڕا جیاوازانەشدا ، شانۆ هێشتا لای نووسەرە مەزنەکان ڕێبازێك بووە یاریدەی‌داون بۆ دۆزینەوەی مانای ژیان‌و نهێنیەکانی بوون • هێندی باوکیش شانۆ بە بەڵایەك دەزانن بۆ شەخسیەت‌و دەروونی ئەو منداڵانەی کە هۆگری دەبن ، بەڵام زوربەی زانایانی پەروەردەو دەروون‌ناسان ؛ شانۆ بە دەرمانێکی بەکار دەزانن بۆ چاك‌کردنەوەی زوربەی ئەو نەخۆشی‌یە شەخسی‌یانە •

جا لەکاتێکدا کە ووشەی شانۆ ئەوەندە فراوان‌و بەرین بێت‌و ، ئاوا بەم‌شێوەیەش هەمەجۆ بیروڕای پێچەوانەی تێ‌ئاڵابێت ، بێ‌گومان بەر پلاری هەڵەو هەڵەکاری دەکەوێت‌و بیروڕای‌واشی دەربارە پەیدا دەبێت کە گوایە شانۆ بەرەو نەمان دەچێت •

ئەگەر مەبەست لەم‌ڕایە شانۆی بازرگانی بێت ؛ ڕەنگە لە ڕاستی‌یەوە دوور نەبێت • لە سەرێکی‌کەشەوە ئەگەر مەبەست لە شانۆ بەرهەمی سینەماو ڕادیۆو تەلەفزیۆن بێت ؛ ئەمە ئەمڕۆ لە هەموو کاتێکی‌کەی گەشاوەترە • بەڵام ئەگەر مەبەست تەنیا بەرهەمە ڕەوا درامایی‌یە پیشەیی‌یەکان خۆی بێت ؛ هەست‌دەکەین کە تەندروستی شانۆ تەواو نی‌یە بەتایبەتی لەڕووی مادیەوە • بەڵام لەم‌داراتەشدا ڕاستی‌یەکی بەهێزو جوان خۆی جێ‌گیر کردووە ئەویش ئەوەیە کە : شانۆی درامایی لە ماوەی ئەم دووهەزارو پێنج‌سەد ساڵەدا دەستێکی باڵای لە پێ‌گەیشتنی شارستانێتیدا هەبووە • جا هێندێك لەوانەی کە باوەڕیان تەنیا هەر بەو شتانەی سەردەمی خۆیان هەیە ، ئەوانە کە سەیری ئەو تەمەنە درێژەی شانۆ دەکەن ؛ بە شتێکی کۆنەی دادەنێن • بەڵام شارەزایان‌و شانۆناسان ، کەلەپوری شانۆ بە شایستەی ڕێزێکی گەورە دەزانن •

شارستانێتی بەرهەمی تەنیا یەك نەوە نی‌یە ، بەڵکو بەرهەمێـــکی کۆکراوەی هەموو کۆمەڵو هەموو سەدەکانە • مرۆڤێك ئەگەر هەر لە لەدایك‌بوونیەوە بەرەلا بکرێت بەتەنیا گەورە بێت ، مرۆڤێکی پەك‌کەوتەو نەزانی لێ دەردەچێت ، بەڵام کە لەناو کۆمەڵدا ژیاو گەورە بوو ، ئەو کەلەپورە زۆرو زەبەندەیەی ڕابـوردوو ؛ فـێری زانـین، شارستانێتی دەکاتو دەیکاتە مرۆڤێکی کارامەو لێهاتوو • ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئێمە قەرزارێکی زۆری پێشینانین •

هەروەها شانۆش هەر بەم‌ڕێ‌ودانــە • بەڵــێ هەرچـەندە سینەماو ڕادیۆو تەلەفزیۆن نوێ‌کاری‌یەکی زۆریان هێناوەتە کایەوە ؛ بەڵام لە زۆر جاردا هەر پشتیان بە ڕابوردوو بەستووە • کاروباری هەڵچواندنو، سۆزجولاندنو هێنانە پێ‌کەنینو هێنانە گریان ، کەمێك نەبێ ! نەگۆڕاوە ، هەتا لەگەڵ بلیمەتیی مرۆڤی ئەم سەردەمەشدا ، زوربەی شانۆگەری‌یە مەزنەکان ، ئەوانەن کە لە سەردەمێ کۆندا نووسراون •

گوڵزاری جوانــی شانۆی ئـەم سەردەمـە زادەی خۆراکــی لەو ڕەگانەوە هەڵمژیوە کە لە زەمینــەی ئــەو ڕۆژگارە دێرینـاــەدا بنجیان داکوتاوە کە قەدەکانیان بارستایی دووهەزارو پێنج‌سەد سایان سمیوەو خۆیان گەیاندۆتە مرۆڤی ئەم سەردەمە • جا ئاغری‌و سەنگینو گرانی‌و دوورەپەرێزیی لە بایی‌بوونــەوە کە ئەمانــە مەرجـە ناونیشانــی هەموو هونەرمەندێكو هونەرمەندی شانۆش بـن ، ئەمانــە لەئەنجامـی زانینو ڕێزلێنانی ڕابوردووەوە دروست دەبن • کەچی هێندێك نوێنەر یان دەرهێن یان نووسەر کە لە یەکەم جاریاندا سەرکەوتنێك بە خۆیانەوە دەبینن ، ئیتر دەبنە نیچیری لەخۆبایی‌بوونێك وادەزانن کە تائێستا هەموو ئــەم جیهانە نوێنەرێك یان دەرهێنێك یان نووسەرێکی‌کەی وەکو ئەوانـــی

بەخۆیەوە نەدیوە • بەڵام ئەو هونەرمەندانەی کە لەمێژووە درێژەکەی شانۆ شارەزان‌و زەنگی کاروانە دووهەزارو پێنج‌سەد ساڵیەکەی دەبیستن ؛ ئەوانە هەر لەخۆیان دێت کە چۆن بە سەنگینی‌و هێمنی‌و ڕێزو دڵسۆزی‌یەوە لە بەردەم هاڕەی چەپڵەی ڕەزامەندی جەماوەردا ڕادەوەستن •

بەڵام دەرخستنی ئەم ڕاستی‌یەش نابێ ئەوە بگەیەنێت کە شانۆ هەرچی‌یەکی هەیە گوایا هەمووی دەستکەوتی ڕابوردووە ، نەخێر ، بەڵکو چەندان‌جار گەیشتۆتە سەرەلوتکەی شاکاریی کە ئەمەش بەم مەزنترین دەستکەوتی مرۆڤایەتی دادەنرێت •

[لەوانەیە نەتەوەیەك دەوڵەتێکی چاکی هەبێت‌و خاوەنی هێزێکی گەورە بێت‌و هیچ نیشانەیەکی هەژاریی پێوە دیار نەبێت ، بەڵام ئەگەر لە وێژەو مۆسیقاو بیناسازی‌و هونەری شێوەکاریدا خاوەنی هونەرێکی تایبەتی خۆی نەبێت ؛ لەوانەیە خۆری مێژووی لێ ئاوا بێت بە بێ‌ئەوەی لە تۆمارێکی ڕامیاری باش بەولاوە هیچی‌کەی لەپاش بەجێ‌بمێنێت • ـ بوس تارنگتون ـ] ئەمەریکا بەم هەموو سامان‌و جرت‌وفرت‌و هێزە سەربازی‌و مادی‌یەوە کە هەیەتی ، تووشی ئەم دەردە بووە ، مەگەر لەم‌دووایی‌یەدا نەبێ کەوا خەریکە پێ‌بنێتە جیهانی ڕۆشنبیری‌یەوە •

بەم‌بۆنەیەوە با ئەوەمان لەیادبێت کە ڕۆما کاتی خۆی لە زوربەی لایەنەکانی ئێستای ئەمەریکا گەلێك پێشکەوتووتر بوو : ئەندازیاری پلیمەت ، هێزێکی گەورەی سەربازی ، خەزنەی پڕ پول‌و پارەی لە ژمارە نەهاتوو ، شەڕەدەنووکی گەرمی نێوان سیاسەت‌پیاوان ، دەسەڵاتێکی پێنج‌سەد ساڵیی بەسەر جیهانی ڕۆژئاوادا ، حەوزی مەلەو

خوانە ڕازاوەکانیشیان شانی لە شانی هینەکانی ئێستای هۆلیۆد دەدا • کەچی لەگەڵ ئەم هەموو چەتەوڵێتیەیدا ؛ ئەو بەرهەمە بەنرخانەی کە لەپاشی بەجێما ، زۆر کەمتر بوو لە بەرهەمە مەزنە بەجێماوەکانی شارە بچووکەکەی ئەسینا کە لە ناوچەیەکی تەنگەبەردا دەسەلاتی لە سەدە سالێش تێنەپەڕی • بۆنموونە : شانۆگەرییەکی وەکو (ئۆدیب بە پاشایی) کە بەرهەمێکی ئەغریقیەکانە ؛ لە زۆر جاردا هەموو ووتارو کردارەکانی ئەنجومەنی پیرانی ڕۆمانی دادەپۆشێت • ئەو ڕۆمایەش بەو مەزنییەی خۆیەوە ئەگەر بەرهەمی هێندێ ئەندازیاری، بیناسازیی، پەیکەرتاش‌و شاعیرو فەیلەسوفی سەردەمەکانی سەرەتای لەپاش بەجێنەمایە ، ئێستا ئەو ناوبانگەی جێگەی داخ دەبوو •

[نە شانۆو نە هیچ هونەرێکی کە وەك کەژاوەیەکی ڕازاوە ، یان شتێکی مادیی‌کە نییە • کەژاوە کۆن دەبێت‌و فڕێدەدرێت ، ئۆتومبیل پەکیدەکەوێت‌و فرمانی تەواو دەبێت‌و هیچ نرخێکی نامێنێت ، بەلام هونەر ، هونەری مەزن ، جەوهەرەکەی ؛ نەمرە • چونکە شتی جوان بەدرێژایی زەمانە خۆشی دەبەخشێت •

— شاعیری ڕۆمانسیی ئنگلیزی : کیتس —]

هونەر لە سنوری زەمانەو لە سنوری جێگا دەچێتە دەر،وەو لەودیو پەردەی ڕەگەزو باوەڕو نەتەوایەتیەوە خۆی ناشارێتەوە ، هەر بەهۆی تەلیسمەکەشیەوەیەتی کە هەتا ئێستاش ئێمە هاوبەشی بەرهەمەکانی سۆفۆکلیس‌و شکسپیرو گۆتەو سترنبورگ دەکەین • شانۆگەریی (ژیانی تەرواده) یان (لیزیستراتا) لەپێش دووهەزارو پێنجسەد ساڵدا لای دانیشتووانی ئەسیناو ئیسپارتە چماناو مەبەستێکی هەبوو، ؛ ئێستاش لای دەوڵەتە شەڕکەرەکان هەر هەمان ماناو مەبەست دەبەخشێت •

شانۆگەریی (ئەلیکترا) یان (مەلیك لیر) وەك باشترین شانۆگەریی سەردەمی خۆی ، بە هەمان ڕەسەنیو قووڵی‌یەکەی جارانیەوە جەماوەری ئیستای شانۆ ڕادەپەڕێنێ •

ڕووالەتی ژیانی مادی دەگۆڕێتو کۆن دەبێو بەجێدەمێنێت ، بەڵام جەوهەری ناقی‌کردنەوەکانی بەشەر وەك گوڕی لاویتی ، دڵداریی ••• هتد ئەمانە کەلەپورێکی مرۆڤایەتی گشتی هەمو خەڵکینو لە هەموو زەمانێکدا •

بە بێمشتومڕ لەسەرئەوەی کە کام هونەر لەوانیکە مەزنترە ، ئەوە دەخەینەوە یاد کە شانۆ لە دوو ڕووەوە پەسەندیی بەدیدەهێنێت : ڕووی جوانییو ، ڕووی بیر •

لە ڕووی جوانی‌یەوە ، شانۆش وەکو مۆسیقاو سەماو وێنە لەپڕکردنەوەی بێویستیەکانی سۆزی مرۆڤدا بەشداری دەکاتو لە هەموو جوانی‌یەکیش مرۆڤ تێردەکات • لەڕووی بیریشەوە ، قاڵبی دراما بەشێکی زۆر گەورە لە مەزنترین ئەو بیرو باوەڕانە دەردەبڕێت کە عەقڵی مرۆڤ تەقاندویتیەوە ، لیستەی ناوی ئەو فەیلەسوفانەی کە لە مێژووی شانۆدا دەچریسکێنەوە باشترین بەڵگەیەبۆ ئەم ڕاستی‌یە • وەك لیدرسون ، ئەسخیلۆس ، گۆتە ، ئەبسن ، شۆ ، شوبنهاور ، نیتشە ، دیوی ••• هتد ، کەچی لەگەڵ ئەمەشدا زۆر سەیرە کە دەبینین هێندێ‌کەس گوێچکەی منداڵەکانیان ڕادەکێشن کە نەچن بەلای شانۆدا : بەلای بیرو فەلسەفەو ئەدەبی چریسکاوەدا •

[ئەوەی کە چاوەڕوان نەدەکرا ، هێشتا زوربەی شانۆی پیشەیی زیندوو هەر پایەدارەو هیچ کەمو کووڕیەکی تیدا نی‌یە ، بگرە لە سالانی ١٩٠٠ – ١٩٢٩شی بەرزترە ، جونکە کەمبوونەوەی ژمارەی

شانۆگەرییەکان بە شێوەیەکی گشتی کاری کردۆتە سەر بەرزبوونەوەی ڕادەی دەقەکان •

هەرچۆنێك بێت شانۆ ، کارتێکردنی خۆی بەسەر هەموو هونەرە دراماییەکانی کەدا دەسەپێنێو لە سنوری قەبارەو بەودای خۆی تێدەپەڕێت • بەڵام ئەگەر قەبارەو مەوداکە مەبەست مادە بێت ؛ شانۆی دراماییی ڕاستەقینە ، ئەمڕۆ لەسەر شانی نوێنەری زیندوو نییە ، بەڵکو لە ڕادیۆو تەلەفزیۆنو سینەمادایەو پیشەیەکی فراوانەو ملیۆنەها جەماوەری هەیە ، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا سەنگی شانۆی پیشەیی نییە ، بەڵکو بە گۆشتو ئێسقانیەوە نیشانەی بازرگانی هەر پێوەیە • بەڵام شانۆی پیشەیی لەسەرو شانۆی بازرگانییەوەیە ، ئەمە لە هەمان کاتدا بازرگانیشەو هونەریشە – پرۆفیسۆر برنارد هیویت –]

شانۆی دراماییی ڕاست ، کە جەماوەرەکەی کەمبوبێتەوە ، ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە بەرەو نەمان دەڕوات، بەڵکو شانازییە هونەرییەکەی لەوەدایە ئەوکەسانەی کە لێی کەمبوونەتەوە لەوانەن، سەر بە ڕابواردنن ، یان لەوکەسانەن ڕادەی بیرکردنەوەیان لە ڕادەی تەمەنێکی دوانزە ساڵیدایە ، یان لە پیاوە شەکەتەکانی کارو فرمانن •

[من دژی ئەو ڕایەم کە دەڵێت شانۆ بەرەو دوواڕۆژێکی تاریك دەڕوات • چونکە شانۆ هێز لە نوێنەرەوە وەردەگرێت ، واتە کاری نوێنەر پێشکەوتنی شانۆ دەسەپێنێت • من دەتوانم (٣٠) جار بچم بۆ سەیرکردنی نوێنەرێکی کارامە بێئەوەی لێی بێزار بم ، چونکە ئەو نوێنەرە هەر جارە توانای پێشکەشکردنی شتێکی نوێی هەیە ، کە ئەمەش کارێك دەکات شانۆگەریی ڕوواڵەتی نوێنەرەکەی پێوە دیاربێت• نوێنەر لەسەر شانۆ کە دەبینێت من وەك سەیرکەرێك سەیر دەکەم ، ئەمە

دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئەو ؟ ... ەر دروست بکات • بەڵام سینەما لەم مەیدانەدا کۆڵە ، ... ناتوانێت کارێکی وا بکات هەست بە جۆشی دڵمان بکەین – نووسەری شانۆو شاعیرو ڕەخنەگری ڕوسی ئەلەکسەندەر گلاڵدکۆف –]

[شانۆگەریی لەخۆیدا بریتییە لە دەنگدانەوەیەکی نزمی ئەو هەستانەی کە لەدیوی ناوەوەدان ، نوێنەریش کەسێکی ئەوتۆیە دەتوانێت ئەو جۆشانەمان لای خۆی گلبداتەوە ، ئەمەش کارێکیوا دەکات کە فرمانەکەی خۆی بە دروستکردن دروستبکات – گۆتە –] •

[ئەگەر دڵی نوێنەر لەسەر شانۆ لێبداتو فرمێسك بێتە خوارەوەو چاو بگری ، پێبەپێی ئەو ئازارو بەختیارییەی ئەو ، سەیرکەریش بەگەرمی دڵی لێبدات ؛ ئەوسا شانۆ نامرێت – ئەلەکسەندەر گلاڵدکۆف –]

بەرزترین ناونیشانەی درامای ڕاستی ، ئەو هۆگرییەیە کە لەنێوان نیشاندانو سەیرکەراندا هەیە ، چونکە لە شانۆدا لە یەككاتدا لە دووسەری بەرانبەرەوە کاری چێژکردنو خواردن هەیە : لە نوێنەرەوە بۆ جەماوەرو لە جەماوەرەوە بۆ نوێنەر کە ئەمەش دەبێتە هۆی دروستبوونی نیشاندانێکی شاکار • نوێنەری زیندو و شانۆ ؛ یاریدەیەکە بۆ بەشداریکردن لە کاری تاقیکردنەوەکاندا کە لە هیچ مەودایەکی ئالەتکاریدا ئەمە نایەتەدی ، ئا ئەمەیە جەوهەری هونەر •

عونسوری ڕاهاتنو هۆگریی لەنێوان نیشاندانو سەیرکەراندا کە پێویستە برەوی پێ بدرێت ؛ تەنیا عونسورێکی گرنگە کە شانۆی ڕەوا (شرعی) لە بەربەرەکانێ کەرەکانی جیا دەکاتەوە • شانۆی ڕەوا بەپێی توانا باشترین ڕاهێنان پێشکەشی نوێنەر دەکات ، هیچ شتێکیش وەك

قۆستنەوە لەلایەن جەماوەرەوە ، نوێنەر فێری ووردترین عونسوری هونەری ناکات • هەروەها شانۆی ڕەوای جێگیر بەپێی چێژو پێویستی جەماوەرەکەی خۆی ، دەقی شانۆیی هەڵدەبژێرێت ، جا بەمپێیەش لەوانەیە شانۆگەرییەکی سترنبرگ لە زانکۆیەکدا کە بایەخ بە وێژەی ئەسکەندیناوی دەدات ؛ جەماوەرێکی زۆری هەبێت ، بەلام ئەگەر پێشکەش بە جەماوەرێکی ئاسایی سینەما بکرێت ؛ دەکەوێت • یان شانۆگەریی (لیزیستراتا) لای جەماوەرێکی هوشیار کە لە چڕنووکە تیژە گاڵتەجارییەکانی ئەریستوفانیس تێدەگات دژ بە شەڕ ، بەلایەوە لە ڕادەیەکی تەڕوبڕو بەرزدایە ، بەڵام لای جەماوەرێکی ئاسایی زۆر نزمو بێبایەخە •

شانۆی ڕەوا لە تاقیکردنەوەکانیشیدا لە مونافیسەکانی ئازاترە ، چونکە کەمیی پارەتێچوونی بەرهەمی شانۆگەریی لەچاو پارەتێچوونی بەرهەمی سینەمادا بەراورد ناکرێت ، لەبەرئەمە لێهاتووەکان ئەم زەمینە لەبارەیان لە بەردەمدا هەیە بۆ تاقیکردنەوەکانیان •

بۆ تاقیکردنەوەکانیان : لەسەر دەقی چاك ، لەسەر شێوەی نوێی نیشان‌دان ، لەسەر قوتابخانەی نوێ ، لەسەر نواندنو دەرهێنان ، بە بێئەوەی تووشی ئەو گیروگرفتە یاساییەو ئەو چاودێرییە بین کە لەڕێگەی سینەماو ڕادیۆو تەلەفزیۆندا هەیە ، لەکۆتایی ئەم کورتە باسەدا دەڵێین : شانۆی ڕەوا بەهۆی ئەو مێژووە دوورودرێژە ئاشکرایەوەی ، بەهۆی هاوبەشیکردنیەوە لە پێشکەش‌کردنی جوانیو بیردا ، بەهۆی جەماوەرە تایبەتیەکەی خۆیەوە، بەهۆی ئەو پێوەندییەوە کە جەماوەرو نوێنەری توونـد بەیەکەوە بەستووە ، بەهۆی ئەو زەمینە لەبارەوە کە هەیەتی بۆ تاقیکردنەوەی نوێ ، لەبەر ئەم هەموو هۆیانە ؛ تەمەنی شانۆ هەتا هەزاران ساڵی‌کەش هەر درێژ دەبێت •

شاخی سەرسەختان

مارف عومەر گوڵ

بە هیواوە چوومە شاخی سەرسەختانو
شەو لە بەر بای ئازادی‌دا دیدەی پڕ لە ئەشكو ئاخم نایە سەرچۆك
دەستم نایە دەستی هاوڕێ سەرگەرمەكەم
گەردانەی نوێی تەمەنێكی تۆفو تاڵی عاشقانەم دا لە بەرۆك
نەمامێكی كەڵەگەتی خەفەتبار بوو دڵی وێڵم
دڵم‌نایە ڕوو لە خاكی خۆم وەرگێڕم یا جێی‌بێڵم
وتم ڕێشم هەر ناتاشم ، تاكو دڵم تۆزی مەینەت نەتەكێنێ
تا ئاواتی چاوەڕوانی‌و هەنسكی دڵ نەبنە ڕۆژی تریقەی گیان
تا ئێواران هەركەس بۆ لای خۆشەویستی خۆی دێتەوە
من لە خوێنی گەشی مناڵ دەس‌هەڵناگرم
هەتا لەشی تاكو تەنیام ئەم سەردەمە ساردو وشكە جێ نەهێڵێ
هەتا سەرما بەسەرمانا دەواریْ بێ ، دەبێ لە گەڵ مەرگا بمرم !
بەردبارانە !
لە نیوەڕۆی ولاتمانا چاوەڕوانین كەی مانگ هەڵدێو
ئەستێرە كەی دەجریوێنێ

بە نیوەشەو چاوەڕوانین ڕۆژ کەی هەڵدێو ٨
کۆتر کەی بێ بەسەر لانەی ئاوارانا بگمێنێ !
فرمێسك بەسەر گەڵای سووری ڕوومەتمانا دێتە خوارێ !!
بۆچی نابێ مرۆڤ خاکی خۆی خۆش‌بوێ ،
مرۆڤ ماڵی لە بناری شاخی خۆیا ئارام بگرێ !
هەر چاوەڕێم دەس بۆ لووتکەی چیا بەرم ، دارستانی ڕەنگاوڕەنگ بێ
هەر چاوەڕێم لە پێشوازیی کەژاوەکەی سەربەستی‌دا ڕاوەستمو
گوڵاڵەی سوور •
بەسەر نەوەی ئەم سەردەمە تووڕەیەدا بەشمەوە •

* * *

مەگرین ،
خەو لە چاوما ئارام ناگرێ
گەر بزانم ئەم تۆفانە لەکوێوە دێو دەستەوئەژنۆ دابمێنم !
ئەم تەمەنە وەرزی تۆفو تاریکی‌یە
بانگیان کردم •• هاوڕێکانم لەسەرمانا بانگیان‌کردم
گوێم لێیان بوو ،
نامەیەکم بۆ دایکە چاو کزەکەم بەجێ‌هێشتو
وێنەیەکیم لە باخەڵ نا ،
نامەیەکیش بۆ ئەو کچەی بە جێم‌هێشتو
وێنەی شاخی سەرسەختانی لە ئەلبۆمی تەمەنی‌دا خستە سەرچاو
لاوێتیی خۆم دایە دەستی بارانەوەو
تا خۆرئاوا چاوەڕێ بووم
لەسەرمانا گەڕام ، ڕام‌کرد

بەدوای خۆری ئەودیو ـــورا گەڕام
پەنجەکانم گشت ڕچیبوون
بەڵام دڵم پڕ پشکۆ بوو .. ئەو ئاگردانەم نەبوایە
نەمدەتوانی بەناو تۆف‌و تاریکی‌یا ڕوو لە شاخی سەرسەختان کەم

* * *

هەستم کەوێکی زامداری شاخاوی‌یە لەبەر سەرمای ئەو شاخەدا
هەڵئەلەرزێ
جاربەجارێ سەر لە هەردی گەرمیان دەدات
جارجارێکیش سەر لە ماڵی گوندان دەدات
ئای پێی خۆشە ڕۆژێ دابێ بەسەر باخی گوڵاڵەدا بفڕێ‌و بڕوات
لە پەرێزو لە خەرمانی سەپانێکی کۆڵنەدەردا
چینەبکاو هیلاکیی خۆی لەبیربکات .
هەستم کەوێکی زامدارەو
ئەو کچەی وا ڕۆژگارێ بوو ڕووی کردبۆ قیبلەی هیوام
ئێستا پرچە نازدارەکەی لە ناو لەپیا پڕوکاوەو
بەدوای قۆڵما عەوداڵ بووە !
قوڵێکم لێم جیابۆتەوە .. بەم دەستەکەم هەڵی‌دەگرم !
نیشتمانم وەك باڵندەی وێرانەماڵ بەسەر قۆڵما هەڵنیشتووە
مرۆڤ بێ‌قۆڵ نە دەتوانێ باوەشی خۆی بۆ ئازیزی بکاتەوە
نە دەشتوانێ لە سەردەمی سەرکەوتنا دەس‌هەڵبڕێ
قۆڵم لە خۆم نابێتەوە !
ئێستا قۆڵم کراسێکی سووری گەشی لەبەردایە

خوڕخوڕ ئەگری •• دەماریشی وا لە کوڵی پێکەنینا
هەرگیز قۆڵم لێم ونابێو لەگەڵمایە •

* * *

دایکم بە دوو ، چاوی شینو کز کزەوە
بەم ڕۆژگارە بۆم ئەگری
ئیتر مەگرین •• با چاوانی بەو تینەوە کوێر نەبنەوە
ئیتر مەگرین ، دایکم دڵی ڕادەوەستێ
ئای دەردەدڵ چەندە سەختە !
ئیتر بەسە •• دەنگی شۆخە شیرینەکەم دەگاتە لام
دەنگی دۆستو ئازیزانم دەگاتە لام
شەو بوو ڕۆشتم •• بەرەبەیان کات ڕاوەستاو خۆر هەڵنەهات
نەگریامو لە گۆمی زامیان هەڵکێشام
دەوروبەرم وشكو برینگ
زەوی لانەی جاڵجاڵۆکەو مشكو مار بوو
ئەوانەی وا پاچو بێڵیان نابۆ سەر شان
ملی ڕێیان گرتبۆبەر بۆ سەرچاوە
منیش لە گەڵ ئەوانەدا بەڕێوەبووم
ئەگەر باوەڕ بە من ناکەن ،
ئەو کاتەی وا لەتلەت کرام
خوێنم لە خوار گوندێکەوە دارژایە چەمی وشکی نیشتمانم
ئەگەر باوەڕ بە خۆم ناکەن •• لەو گوندانە پرسیار کەن
لەوکاتەدا ، تاوێ باران بەسەر گیانی سوورما باری
ئەگەر باوەڕ بە خۆم ناکەن •• قۆڵمو گیانی دابێژراوم گەواهیمن

ئەگەر باوەڕ بە خۆم ناکەن •• وەرنە سەیوان
گۆڕی یەکەم ، گۆڕی دووەم ، گۆڕی سێیەم
گۆڕی یەکەم ، ئەوە هاوڕێی دەستە ڕاستمە
گۆڕی دووەم ، ئەوە چاومە ، چاوی ڕاستمە
گۆڕی سێیەم ، ئەوەش خۆمم
لە دوورەوە قۆڵم دیارە سەوز بووەو
وەك ئەرخەوانێکی‌ترە بەو گردەوە
ئەوانەی وا پاچو بێڵیان هەڵگرتووە
ملی ڕێیان بۆ سەرچاوە هەڵـگرتووە
ئەوان دەڕۆن ،
لە سەردەمی ماندوێتیشدا منیان لەبیرناچێتەوە
جار جار دێنە سەر مەنزڵی ئەرخەوانی سووری قۆڵم
ئەوانە وا لەپاڵ شاخی سەرسەختانا
بنەوانێك بۆ ئەم وەرزە تینوو و وشکە هەڵدەبەستن •

بەغدا ـ کەرکووك

سەرەتای ساڵی ١٩٨١

دکتور ئیحسان گوڵەباخێکی ژاکاند

« فەریدون عەلی ئەمین »

لە ژمارە «٦٩»ی « ئاب »ی ساڵی « ١٩٧٨»ی گۆڤاری « روشنبیری نوێ »دا ، دکتور ئیحسان فواد بە سەرناوی « لەو گوڵەباخانەی هەرگیز ناژاکێن »ەوە ، شتێکی لەبارەی « حافیزی شیرازی »یەوە نووسیبوو ، چەند تاکە شیعرێکی یان بە هۆنراوە یان بە پەخشان کردبوون بە کوردی ، دواجار غەزەلێکی حافیزی هێنابوو بە هۆنراوە کردبووی بە کوردیو وەکو خۆی ئەڵێت « بە دەستکاری‌یەکی کەمەوە » ! پێشکەشی خوێندەوارانی خۆشەویستی کردبوو •

ئەوی راستی بێت دەمێکە ئەم چەند سەرنجەم بەرامبەر ئەو نووسینەی دکتور لە خەیاڵی خۆمدا گەڵاڵە کردوەو هەمیشە بۆ دەرفەتێك گەڕاوم کە بیانخەمە بەرچاو ، ئەوەبو لەمدوایی‌یەدا داوام لێ‌کرا شتێك بۆ گۆڤاری « نووسەری کورد » بنووسم ئەمەم هات بەدەستەوە ، بێ‌ئەوەی تێپەڕبوونی نزیکەی پێنج ساڵ بەسەر هەردو نووسینەکەدا ببێتە کۆسپێکی ئەوتۆ کە لەوەکەی خۆم ساردم بکاتەوە ، چونکە ئەمە وەك قەرزێك وایەو قەرزیش کۆن دەبێت بەڵام نافەوتێت •

دکتور ئەڵێت : « حافیز خۆی توانستی بێ‌وێنەی خەیاڵو رەوانی‌و

مەزنی شیعرەکانی دەرك پێ کردوە لە یەکێك لە غەزەلەکانیا ئەڵێ :

بشعر حافظ شیراز می‌گویندو می‌رقصند (۱)

سیەچشمان کشمیری‌و ترکان سمرقندی (۲)

دوایی هەر دکتور خۆی لە لێکدانەوەو وەرگیراندنی ئەم شیعرەدا بە پەخشـان ئـەڵێت : « واتە : بـە هۆنراوەکانی حافیـز سـەمائەکەن‌و دەم‌بەدەم ئەی‌ڵێنەوە ، چاورەشەکانی شاری کشمیرو تورکەکانی شاری سەمەرقەند » •

ئەمرۆکە نەك لای ئەوانەی بەخۆیاندا رائەپەرموون شیعری فارسی وەرگێڕن نەخوازەلا شیعری حافیز ، بەڵکو لای خەڵکی ئەدەب‌دۆستیش ئەوە شتێکی بێ‌چەندوچونە کە لە مەیدانی ئەدەبدا مەبەست لە ووشەی « ترك ، تورك » مەعشووقی جوان‌و نازدارە ، واتە « ترك » لە ئەدەبی فارسیدا « ئیدیۆم = کنایە (۳) »یـە •

ئەمە جگە لەوەی کە ووشەی « تورکەکان » وەکو میللەتێك عەتف ناکرێتە سەر « چاورەشەکان » کە جورە جوانی‌یەکی تەلیسماوی‌یە • کە باسیش هەر باسی جوانی‌یە • ئەگەر هیندی‌یەکانی کشمیری بووتایە ئـەو حەلە رێی تێ‌ئەچوو « تورکەکانی سەمەرقەند »مان عەتف بکردایە سەری• ئەگەر بەوجۆرەی دکتور شیعرەکە وەربگێڕین ، نەك هەر ئەژاکێت بەڵکو شاعیرەکەش بە ناشاعیرو بێ‌زەوق‌و بێ‌سەلیقەو درشت‌و گەمژە دێتـە بەرچاو کە ئەمە بۆ شاعیرێـکی وەکو حافیـز هـەزار جـار « حاشا »و « دوور لەو »ی گەرەکە •

لە فولکلوری کوردیشدا « تورك » بە مانای « جوان » هاتووە • بە بیرەوەری من‌و دکتور ــ ئەگەر سەرقاڵی‌ی ژیان بیری نەبردبێتەوە ــو

دوای ئێمەش بە ماوەیەك ئەم چەند شیعرە فولكلورەی خوارەوە زۆر باو بوو ، كە دایك كوڕی بەبەرەوەبوو هەڵیئەپەڕان‌و ئەیووت :

خوا بدا مرازم
حەوت كچی بۆ بخوازم
یەكێ بۆ نازو نووزی
یەكێ بۆ پاو پووزی
یەكێ بۆ تاســو لووسـی
یەكی بۆ دەستەلەملان
یەكێ بۆ بوخچەی جلان
یەكێ توركی تەماشـا
یەكێ دوختەری پاشـا

شەشەم كچی مرازی دایكی كوڕە خواستنی جوانێكی نازدارە بۆ كوڕەكەی كە وەك حیكایەت خوانی كۆن دەڵێن نە بـكات‌و نە بخـوات تەماشای سای گەردنی بكات •

دوای ئەوەی دكتور ئەو تاكە شیعرە بەودەردو مەرەیە دەبات كـە بردی ، ئەڵێت : « لەمە جوانتر ئەم شیعرەیەتی :

« طی مكان‌و ببین‌و زمان‌و در ساوك شیعر
كین طفل یكشبەو یكسالە میرود »

جارێ دوای ووشەی « مكان » ئەو (و)ەی ناوێت ، هەروەها دوای ووشەی « زمان » ئەو (و) ەش پێویست نی‌یە • وشەی فارسیش لەبارەی ڕێنووسەوە هەروەك بە عەرەبی ئەنووسرێ ، لەبـەرئەوە (شـیعر) نی‌یە (شـــعر) ە ، ووشـەی « كـین »یـش نی‌یــە « كـاین »ە ، دوو ووشـــەی « یـكشبەو یـكساله » یـش نابێـــت « واو »ی عـەتفیـــان لەنیواندا بێت ، چونكە ئەگەر وابێت ئەو مانایە دەرناچێت كە دكـتور نووسیوێتی• ئەمە جگە لەوەی ئەو « واو » ە بێت‌و نەبێت ئەو « عەجز » ە

بەوشێوەیەی دکتور نووسیویتی لەنگە ، دکتوریش کە سەردەمێك موحازەرەی لەبارەی عروزەوە لە « کۆلیجی ئاداب » ئەدا ، نەئەبوو ئەوەی وابەئاسانی بەسەردا تێپەڕبێت ، لە (دیوانی حافیز) چاپی « ئەمیری کبیر »دا ئەم تاکە وا نووسراوە :

طی مکان ببین‌و زمان در سلوك شعر
کاین طفل یکشبه ره صد ساله میرود (٤)

لەدوایدا با بێینە سەر ئەو غەزەلەی کە دکتور « بە دەستکاری‌یەکی کەمەوە » ! بە هۆنراوە پێشکەشی کردووە ، سەرەتاکەی ئەمەیە :

زلف آشفته‌و خوی کرده‌و خندان لب‌و مست
پیرهن چاك‌و غزلخوان‌و صراحی در دست » (٥)

دکتور لە وەرگێڕانیدا بە هۆنراوە ئەڵێت •

« زولف شیواو خواکردە : دوو لێوی مەست‌و تینو یار
سوراحی مەی لە دەستا نیوەشەو دەرکەوت بە لەنجەولار

دیارە ئێستا دکتور ئەڵێت : من ووتومە « بە دەستکاری‌یەکی کەمەوە » ! بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە بە ئارەزووی خۆی چاوی کامیرەی دیمەن وەرگرتن وەرگێڕێت‌و دیمەنی تازە دروست‌بکات کە لەگەڵ دیمەنی شیعرە وەرگێڕاوەکەدا خواشیان یەکنەبێت • دکتور ووشەی « خوی‌کردە » بە « خواکرد » تێ‌گەیشتووەو کردویتی بە عەتف بۆ سەر « شیواو » و هەردوکیانی ـ واتە شیواوو خواکرد ـ کردوە بە سیفەت بۆ زولف کە بەمە دیمەنی زولفێکی شیواوو سروشتی دێنێتە بەرچاوی خوێنەر • کەچی لەڕاستیدا « خوی‌کردە » هەر فڕی بەسەر ئەم وەرگێڕان‌و لێکدانەوەیەوە نی‌یە ، « خوی » (٦) کە بە « خەی » دەخوێنرێتەوە مانای « ئارەقە »یە ، « خوی‌کردە » ئەوکەسەیە کە ئارەقەی کردۆتەوە • حافیز تەنیا لە « صدر »ی ئەو شیعرەدا واتە لەو نیوە تاکەدا

دیمەنی یەکێك دێنێتە بەرچاو کە « زولفی شیواو »ە هەر ئەوکەسە « ئارەقی کردۆتەوە » (٧)و « بزە لای لێوی گرتووە »و « مەست »ە • من لێرەدا تەنیا هەر لەسەر ئەو « خوی کردە » یە ئەڕۆمو پێدائەگرمو ئەڵێم دکتور بێگومان بە « خواکرد »(٨)ی تێگەیشتووەو « بە دەستکاری یەکی کەمەوە » ! فریای هیچ پینەو پەرۆیەکی ناکەوێت • کە بەمە گوڵەباخی ئەو تاکە شیعرە سەرەتایە ئەژاکێتو لقە ناسکەکەی زەرد هەڵئەگەڕێتو وەك کیژۆلەیەکی لە سێدارەدراو بێناز ملئەنێت بەلاوە •

پەراوێزەکان :

(١) لە شوێنێکی تردا ئەم شیعرە واهاتووە ،

بشعر حافظ شیراز میرقصندو می‌نازند
سیه‌چشمان کشمیری‌و ترکان سمرقندی

« دیوان حافظ ، مؤسسه مطبوعاتی امیر کبیر » ل ٣١١ •

(٢) بۆ ئەو مەبەستەی دکتور ئەو شیعرەی بەنموونە بۆ هێناوەتەوە ئەم تاکەی خوارەوە بەهێزترە •

حسد چه میبری ای سست نظم بر حافظ
قبول خاطرو لطف سخن خدا دادست

(٣) دکتور معین ئەڵێت : « غولامو کەنیزەکانی تورك نەژادان جوانبوون ، بەومناسەبەتەوە تورك بەمانای یارو مەعشوقی جوانو نازدار رویشتووەو بەکارهێنراوە » • برهان قاطع ل ٤٨٧ پەراوێزی ژمارە (٧) •

(٤) سەرچاوەی ژمارە [illegible] ل ١٦٧ •

(٥) هەمان دیوانی حافیز ل ٣٥ • دکتور لە تێکستە فارسی‌یەکەی لای خۆیدا دوای ووشەی « غزلخوان » ، (و) ی عەتفی دانەناوە کە ئەمە شیعرەکە لەنگ ئەکات •

(٦) فەرهەنگی « عمید » ل ٤٥١ •

(٧) ئارەقی دەرداوە ، ئارەق لە هانی‌یەی دەتکێ •

(٨) « خوأکرد » لە فارسیدا هەر « خداکرد »ە •

هەتا وەك ئاگری نێو کان لەناو یـــەك
ئەگەر تۆفان بێ لەشکرتان ، بە پووشەك

لە گوێی گا نووستوون بۆیە کە ڕێوی
لەسەر ئێوە وەها شـێرە وەکوو سـەگ

حاجی قادری کۆیی

ناظم حیكمەت

بۆ نووسیارانی ئاسیا ـ ئافریقا

شوكر مستەفا

لە توركی‌یەوە وەری گێڕاوە

براكانـــم ،
مەڕواننە ئەوەی قژم زەردە ،
من ئاسیاییم .
مەڕواننە ئەوەی چاوم شینە ،
من ئافریقاییم .
دارو درەختەكانی ئەوێی من سێبەریان بۆ ژێر خۆیان نیە كوتومت وەك
ئەوانی ئەوێی ئێوە .

لەوراكەی من نان لە دەمی شێردایە
سەرچاوە حەزیای لەسەر دەنوێ
پانپانكی لەسەرە .
پێ لە پەنجا نانرێ دەمرێندرێ لەوێ
كوتومت وەك ئەوانی ئەوێی ئێوە .

مەڕواننە ئەوەی قژم زەردە ،
من ئاسیاییم ،
مەڕواننە ئەوەی چاوم شینە ،
من ئافریقاییم .
لە سەتا هەشتای ئەوانی من نە خوێندنەوە دەزانن ،
نە نووســین .

شیعر دەماودەم دەگێڕدرێ ، بە گۆرانی دەگوترێ
شیعر دەتوانێ لەوێی من ئالآپیرۆزە بـکا
کوتومت وەك ئەوانی ئەوێی ئێوە .

براکانـم !
دەبێ شیعرەکانمان بەگەڵ گاڕیوەڵە کەون
جووتیان پێ بکرێ
دەبێ بتوانن بچنە نێو زۆنگی مەرەزەوە
تا چۆکان .
دەبێ بتوانن هەموو پرسیارێ بکەن
دەبێ هەموو مەشخەڵێ بتوانن خڕکەنەوە
دەبێ بتوانن لە سەرەڕێیان بوەستن
دەبێ شیعرەکانمان وەك کێلەڕێی کیلۆمەتر خوێنەوەکان بن
کە دژمن نزیك کەوتنەوە بتوانن
بەر لە هەرچی بەدییان کەن
دەبێ بتوانن لەناو جەنگەڵستاندا لە تەمتەمان بدەن ،
ئەوەی لەم سەرزەوییە دیلە ،
تەنیا وڵاتە ،
تەنیا مرۆ .
تا گەواڵە هەورێکی بەئاتۆم بەئاسمانەوە بمێنێ
دەبێ شیعرەکانمان سەروەتو سامانیان ،
ئاوەزو بیریان ، ڕۆحو گیانیان ، هەرچییان هەیەو نیە ،
بە ئازادیی گەورەی بدەن

١٩٦٢

ڕێبازگەی مەولەوی

سەرهەڵدانی هـۆزانڤانی جیهانـی سـەرەتای وێژەی نـوێی تـورکی

« کەریم زەند »

لە نووسراوی « ئایین و باوەر لە کوردستاندا » لە بڕگەی پێنجەم لە بەشـی دووەم لـەو زنجیرە پەیدەرپەیـەی پارسـاییو باوەڕیاریو سۆفیزمی ، لە سەرەتای پەیدابوونیەوە بەپێشەوایی ئەلی ئەحمەد یوسف هەکاری لە دێرەش لە ئامیدییەوە بەرەو میرستەك ـ سپیندار ـ ئارامگەی شیخی ئیسلام ، لە دێرەش ، لەناو دارستاندا بە شانێکەوە بە بیست خولکە لە گوندی رەژۆکەوە لەبن کەڤرۆز ، زنجیرەی رانگەڵە لـە چیای گارە ، ئەم بەرێزە لە ٤٠٩ ی کۆچی هاتۆتە جیهانەوەو گۆشەنشینی دێرەش بووە ، لە چەرخو سەردەمی شێخ ئەلییەوە ، مێژووی سۆفیگەری سەرهەڵ ئەدات لە کوردستاندا ، ئامۆژگارو فێرکاری شێخ عەبدولقادری گەیلانی بووە کە دامـەزرینەری ڕێبازگـەی قادرییـە ، ڕێبـازگەی مەولەویش لکی ئەم ڕێبازگەیەیە ، بە پێشەوایی مەولانا جەلالەدینی رۆمی کە زوربەی خاوەرناسان لەوباوەڕەدان کە هۆزانڤانی جیهانییە وەکوو لە نووسـینەکەی مامۆستا زامـدار مەحمـوودا دەرکەوتـووە ڕۆژنامـەی پاشکۆی عیراق ژمارە ٤ ی سـاڵی ١٩٨١ بە ناونیشـانی لاڵانەوەیەك لـە جیهانی مەولانادا ئەڵێ :ـ

ئەم مرۆڤە سەوداسەرە لە ساڵی ١٢٠٧ ی ز لە شاری بەڵخ چاوی بە جیهان هەڵهێناوەو لای سۆفی مەزن فەریدەدینی عەتارو لای باوکی خوێندوویەتی ، هەروەها لای شاگردی باوکیشی بورهانەدینی تورمزی ، دوای ماوەیەك وازی لە زانست هێناو سۆفی گەریتی کرد بە پیشە • لە چاخو سەردەمی داگیرکردنی بەڵخدا لە لایەن جەنگیز خانەوە ، لەتەك خانەوادەکەیدا بەرەو شاری کۆنیە چوونو لێی ماونەتەوە ، لە بورسەی تورکیا ئەو ڕێبازگەیەی گرتووە ، لەوماوەیەشدا دۆستایەتی لەتەك شەمسی تەورێزی پەیدا کردووە ، بەگوێرەی نووسراوەکەم ، شاگردی بووە ، بە شێوەیەکی وا پابەندی بووە ، دیوانەکەی خۆی بە ناوی ئەوەوە ناوناوە ، کۆچو کوشتنی شەمسی تەورێزی (١٢٧٢) کارەساتێکی مەزنو دەردیسەری بۆ مەولانای ڕۆمی پەیدا کردووە ، لە ئەڤینی ئەو ڕێبازگەی مەولەوی دامەزراندووە ، ئەو کڵاوە تایبەتییەی کە شەمس کردوویەتییە سەری بووە بە دروشمی خۆیو دەرویشەکانی کە بە ئەنجومەنی گوێگران ناسراون ، هەفتەی جاری کۆڕو ئاهەنگی بەجۆش ئەبەسترا بە سەماو ژەنینی موسیقاو شمشاڵو زیلو لالانەوەی دەروونیو گۆرانییەوە ، تەنانەت خاوەرناسان پێیانوتوون سەماکەران ، کەچی خاوەرناسی ئینگلیزی - رید هاوس ، هەموویان بە سەماکەر دانانێت ، بەڵکو هەندێکیان بە مۆسیقاژەنو هەندێکیان بە گۆرانیبێژو جارجاریش بە تێکرایی هەموو بە سەماکەریان دادەنێت •

« ئەم ڕێبازگەیە لەتەك ڕێبازگەکانیتر لەلایەن میریی کەمالییەوە قەدەغە کراوە ، نووسەرێکی گۆڤاری « ئەلموقتەتەف » لەمیسر وتوویەتی ئەم ڕێبازگەیە لە سەرهەڵدانی شۆرشی شێخ سەعیدی پیرانەوە بووەو لە ١٩٢٥ دا قەدەغەکراوە » بەڵام کۆماری تورکیای ئێستە ڕێگەی داوە بە دەرویشەکانی لە شاری کۆنیە ، شاری مێژوویی دوور ، لە سەربەستی

ئافرەت‌و مەی‌و مەیخانەو رابواردن‌و خۆشی ، پارێزراو ، ئاخاوتن تێـدا قەدەغەکراو ، شاری هەڵپەرکێ‌و سەمای کاری گەری دەرویشی چاوپۆش‌و کڵاوی کاسکی درێژی گومەزی هەڵچوو ، لـەم شارە بـۆ ماوەی ٤٨ سەعات هەموو ساڵێ یادی کۆچی مەولانای رۆمی بکەنەوە بەتایبەتی لەبەر گەشتیاران بەئاوازی تـەپڵ‌و شمشـاڵ‌و کەمان‌و قانـوون‌و ئامێری‌تری موسیقارە زۆر بەرێکی لەبەر ریزی مەزنەکەیان دەچەمێنەوەو کرنووش ئەبەن لە بەرانبەرپاز ، هـاواری یـەزدان دەکەن بـە زمانی دەروونی‌و لالانەوە ، خول‌دەخـۆن بە بزووتنـەوەیەکی رێـك‌و هاواری گشـتی‌و رێ‌نەدان بە هیچ شـتی جگـە لە بێ‌دەنگی‌و کشـ‌و ماتی‌و خامۆشی ، بۆچرووکی هەناسە‌و بۆکرووزی پۆنگی خواردۆتـەوە لە گـەرووەوە بۆ ناو دەم‌و دەرەوە ؛ هەڵاوو هەڵمی پەستیوراوی وەك ستوونی دووکـەڵ بەرزئەبێتەوە بەرەو ئاسمـان ، تارماییی‌یان وەك تەشـی خول‌دەخـوات‌و کارگیرانیان ماوەی کەس نادەن بـدوێ ، بـە هـەڵبەستی بـوێژی پارسا مەولانای رۆمی دەسـت پێ‌ئەکات بـە زمانی عـەرەبی‌و تورکی بـەدوای مۆسیقای کلاسیکی‌دا کە حەوت‌سەد ساڵ پترە هیچ گورانێکی بەسـەردا نەهاتووە ، ئاوازی بەسۆز وەك ریزی نوێژ دەرویشەکان جێی خۆیـان دەگرت وەکوو لە جیهانێکی‌تردا بن ، چاوی کڵاوپۆش باڵا بەرزەکانیانی داپۆشیوە ، ریش وەك پەیکەری تاشراوو هەڵکەنراو ، سەریان کاسك‌و کڵاوی قوت‌و درێژو هەڵچووی گوومەزی بزووتنەوەی گشتی‌و رێك ، هاواری یەزدان بەتێکرایی ، بەتەزبیحەوە ، خامۆشی‌و کپی‌و نەدوویی‌و نە بێزاری پیشاندان‌و نە چەپـلە ، تا مانـدوودەبن ، هەناسـەی قـوول هەڵدەکـێشن ، دەست بەرزئەکەنەوە بۆ ئاسمان بـۆ وەرگرتنی فـەرو پیتی خوداوەندی مەزن بۆئەوەی بە دیاری پێش‌کەشی جیهانی بکەنەوە ، دووبارە جوێ دەبنەوە بـۆ گرتـنی کۆریـکی‌تر وەکـوو مـێژوو لـە

بەرچاویاندا سوورو خول بخواتو بزوێت ، بەجۆشەوە ئەدوێنو ڕاڤەی ڕێبازی خۆیان دەکەن وەك کانییەکی مەنگی بێبن ، بریسکەی فوسفۆڕ لە چاویاندا گەشو پرشنگدارەو لە بێدەنگیدا ئاگاهی وتەی رابوردوو ئەگەیەنو بەسەرهاتو سەرگوزشتەی مێژوو دەگێرنەوە لە بەرهەمەکانی مەولەویدا لە دیوانی شەمسی تەورێزیو مەسنەویدا بە شەش بڕگەو کێشی رەمڵ ، ئەگەرچی مەسنەوی کێشی دوودووە ، نووسراوێکی ئاینی پیرۆزە ، هەلبەستەکانی فارسییە ، پەیپێبردنی رازەکانی ، گەیشتن بە یەزدانی پاكو جاویدە ، گەیشتن بەراستییە •

(بەشێکی زۆری ژیاننامەیو لەتەك هەلبەستەکانیدا ، وەرگیراوە بۆ سەر زمانی جەرمەنیو ئینگلیزیو فەرەنسیو عەرەبیو کوردی کە بە لاتینی کراوە ـ زامدار ـ هەمان سەرچاوە) •

لە گۆڤاری بەیان ژمارە ٧٩ ساڵی ١٩٨٢ لاپەرە ٥٥ی بە ناونیشانی « بەشێك لە وێژەی هاوچەرخو نوێی تورکی لە وەرگێرانو ئامادەکردنی مامۆستا سەلام ئەحمەد ـ ئەڵی ـ بە هاتنی هوزانڤانی فارسی جەلالەدین رۆمی لە ئێرانەوە بۆ تورکیا لە دەوروبەری سەدەی حەوتەمی کۆچیو نیشتەجێ بوونی لە شاری کۆنیە لە ئەنەدۆڵ ، هەڵبەستی تورکی چووزەرە دەکاتو سەر هەڵئەدات • ئەوسا باوی زمانی فارسی بووە لەبەر ڕەشە خەڵکەکە کە لەتورکی بەولاوە زمانیتریان نەزانیوە، بەناچاری جەلالەدینی رۆمی بە زمانی تورکی هەڵبەستی داناوە کە بە سەرەتای هەڵبەستی تورکی دادەنرێت بە بابەتی سوفیزمیو تێکەڵ بە رۆشنبیری فارسی وەك ئەم نموونەیە :

ئەگەر وەك برایەکی میهرەبان بوایە بۆت
یا نەخۆ مامۆستایەکی دڵرەق بوایە بۆت

هەر ئەو ڕێنومایی دووری ئەکردی
مشتت بۆ شوانەکە توند بگرەوە
گورگەکان وا بەرامبەرت وەستاون
گویم لێ بگرە ، گویم لێ بگرە ئەی بەرخۆلە ڕەشتاڵەکەم

دوای کۆچی جەلالەدینی ڕۆمی ، سوڵتان وەلەدی کوری ئەبێت بە جێنشینی ئەویش ڕازەگوزاری پێش‌خستنی هەڵبەستی تورکی کردووە بەو نیازە کە دەرویش لە خۆی گردبکاتەوەو عاشق پاشاش بەم ڕێو شوێنەدا ئەڕوات وەکوو گوڵشەهری لە دەوروبەری ساڵانی ۱۳۱۷ چەند نووسراوێك لەسەر سۆفی گەری لە فارسی‌یەوە وەردەگێڕێت بۆ سەر زمانی تورکی لەوانە ژیربیژی باڵندەی فەریدەدینی عەتار هەڵبەستەکانی ئەحمەدی ، خاوەنی ئەسکەندەرنامەو سلیمان چەلەبی ، خاوەنی مەولودنامەی پێغەمبەر (د) ، بەری بۆ فراوان دەبێت لە پەل‌هاویشتنی میری‌دا •

چـــاوگ

١ ـ نووسراوی ئایین‌وباوەر ـ زەند ، کەریم •
٢ ـ ڕۆژنامەی پاشکۆی عیراق ژمارە ٤١ ساڵی ١٩٨١ •
٣ ـ گۆڤاری بەیان ژمارە ٧٩ ساڵی ١٩٨٢ ل ٥٥ •

قــەلەڕەش

شیعری : ئێدگار ئالان پۆ
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە :
شێرزاد حەسەن

نیوەشەوێکیان ••
نیوەشەوێکی زۆر ماتەمین ••
شل‌و شەکەت‌و بێزار ڕادەمام
خەیاڵێ دەیهێنام‌و •• خەیاڵێ دەیبردمەوە
هەر بەدەم ئــەو خەیاڵەوە ••
لە حیکمەتی دێرین‌و لەیادچووی کتێبێك ••
وردده‌بوومەوە
بەدەم خەوەوەش وەنەوزم‌دەدا •• بەم‌لاو بەولادا دەکەوتم
دەنگێکی نزم ••
کوت‌وپڕ هاتە بەرگوێم‌و بێداربوومەوە
وەك کەسێ هێواش لە دەرگا بدا
بەئاستەم لە دەرگای ژوورەکەم بدا
چرپاندم •• وتــم :
« میوانەو لە دەرگای ژوورەکەم دەدا ••
ئەوەو هیچی‌تر نەهات بەدوایدا • »

★ ★ ★

ئاه •• جوان دێتەوە یادم ••• وەك ئێستا
له مانگی (بەفرانبار)ی (١) ساردو تەزیوی پڕ ڕەشەبا
هەر پشکۆیەکی تەنیاو مردوو
سێبەری مەرگی •• لەسەر زەوی جێ‌هێشتبوو
پڕبەدڵیش خۆزگەم دەخواست ••
چاوەڕوانی بەیانی بووم
بێهوودە بــوو
بۆ کۆتایی خەمو مەینەتیم لەنێو کتێبەکانا وندەبووم
خەمو مەینەتی بۆ (لینۆر)ی لەدەستچووم
بۆ ئەو شۆخە بێهاوتایەو ••
ورشەبارەی ••
فریشتەکان بە ناوی ـ لینۆر •• لینۆر ـ بانگیاندەکرد
کەچی ئیتر بۆ هەتاهەتایـــــە
ئا لێرەدا نــاوی نایـــــە ••!

★ ★ ★

ورشەی پەردەی ئاوریشمینی ڕەنگ ئەرخەوان
دەڕژێ لەگەڵیا چپەی خەمو دەردو گومان
موچڕکە ئەخاتە سەراپای گیان
ترسێکی ئەفسووناوی سەیر دامدەگرێ
ترسێك •• لەمەوبەر قەت نەمدیبێ
هەر لەتاو تینی ئەو ترسە ••
هەڵدەستمەوە سەرپێ
بە خۆم دەڵێم •• دەیڵێمەوە

---

(١) بەفرانبار : کانوونی یەکەم .

تا کوتەکوتی دڵم بوەستێو •• ئارام‌بێتەوە :

« میوانێکەو دەرگای ژوورەکەی لێ گرتووم ••

دەپاڕێتـــەوە ••

میوانێکی درەنگ‌وەختەو لە بەرقاپیی ژوورەکەما •••

وا بەدڵ دەکڕووزێتەوە

هەر ئەوەیەو •••••• دەبڕێتەوە • »

★ ★ ★

دەرحاڵ ڕۆحم گەشەی کردو •• پرزەو هێزم هاتەوە بەر

نەوەستامو بێ‌دوودڵی •• دەنگم هەڵبڕی ••

پێم‌وت : « بەگم •• یان •• هۆ خانمەکەم ••

لە دڵمەوە داوای لێبوردن دەکەم

من تازە چاوم دەچووە خەو ••

کە تۆ لە دەرگات دەدا ••

بەئاســتەم

هێواش هێواش لە دەرگات دەدا ••

دەرگای ژوورەکەم

بێ‌ئەوەی پڕبەگوێ هەستی پێ‌بکەم ••

دەرگام بۆ خستیتە سەرپشت

کە ڕوانــیم جــگە لە تاریـکی ••

هیچ شتێکی دیکەم نەدی ••!

★ ★ ★

زۆر لەوێ وەستام •• بە هەردوو چاو لە قووڵایی تاریکی ڕادەمام

سڕو سەرسام •• دەلەرزیمو دەترسام

بەدگومانو شڵەژاو ••

ئەو خەونانەم دەهاتنەوە بەرچاو
بەر لە من •• ڕوحلەبەرێ نەیدیبن
بەڵام شتێ بێدەنگی ئەو ناوەی نەدەشکاند
چرپەك خامۆشی نەدەزڕاند
تەنها وشەیەك بە دەنگی چپەدوو ••
چرپەی ناوی ـ لینۆر ـ بوو
« لینـۆر ؟ »
منیش چرپاندم •• چپەی ناوی هاتەوە بەرگوێم
« لینـۆر ! »
هەر تەنها ئەوەو هیچیتر !

★ ★ ★

گیانم دەسووتا •• گڕ لە دەروونم هەڵدەستا
بۆ نێو پێخەف گەڕامەوە ••
دیسانەوە •• توندتر لە دەرگای دایەوە
وتم : « بێشك •• شتێ هاتووەتە سەر پەنجەرەکەم
کەواتە با بزانم •• ئەم نهێنییە بدرکێنم
تا دڵم بسرەوێ ••• با ئەم تەلیسمە بشکێنم ــ
بەڵام جگە لە ڕەشەبا ••
من هیچیدیکە نابینم ! »

★ ★ ★

توند پەنجەرەکەم کردەوە ••
قەلەڕەشێك •• تیژ باڵی لێکداو بە فڕەفڕ هاتە ژوورەوە
قەلەڕەشێکی بەهەواو فیزو مەزن ••
شیاوی ڕۆژانێکی دێرینو پیرۆزی جەژن

بێ ڕازو سڵاو •• بێ نووشتانەوە ••
بێ وەستانو لێکدانەوە ••
بە هەواو فیزی لۆرتێکەوە •• بە نازو نووزی خاتوونێکەوە
هاتو لەسەرووی دەرگا ••
هەڵنیشتو باڵی لێك نا
لەبان پەیکەری « پالاس »(١)ی سەر تاقی دەرگا
لەوێ قوتومت هەڵتووتا
هەر ئەوەو هیچی تر •• نەمدی پتر •• !

★ ★ ★

ئەوسا باڵندەی ڕەنگ ئەبەنووسی •• دڵی دامەوە
خەونو خەیاڵی پڕ لە خەمی •••••• ڕەواندمەوە
لەسەر لێوانما زەردەخەنەی چاند ••
گەرچی لەناو ڕەنگی ڕەشو ناشیرینی پرسەداران ••
خۆی دەنواند
پێموت : « ئەگەرچی تۆ بێ پۆپنەش بیت ••
بەڵام خۆ هەرگیز ترسنۆك نیت
ئەی قەلەڕەشی ئەرژەنگو پیرو دڕو خێوئاسا ••
ئەی پەراگەندەو تەریوی کەنارانی تاریکی دەریا
پێم بڵێ : بە چ ناوێکی لۆردانەو مەزن
لەوێ •• لە تاریکی شەوی دۆزەخییا ناوت دەهێنن ؟ »
دەرحاڵ قەلەڕەشی بۆر ••
وەڵامی دامەوە : « نێڤەرمۆر ! »

★ ★ ★

---

(١) پالاس : لای یۆنانیەکان خوای (ژیری ـ حیکمەت) بووە•

سەرمسوڕما •• چۆن وا شیرین مەلێکی ئاوا ناشیرین گوێم لێ دەگرێ
گەرچی وەڵامەکەیشی دوورەماناو •• کەم پێوەندی بێ
بەر لە من •• هیچ ڕوح لەبەرێ نەیدیبێ
پەلەوەرێ بەهاتنی پیرۆزی کاو ••
لەسەر تاقی دەرگاکەیا هەڵبتووتێ
باڵندە •• یان گیانلەبەرێکی نەگریس بێ ••
بێ و•• لەسەر پەیکەری دەرگا هەڵبنیشێ
ناوی چی بێ ••• « نێڤەرمۆر » بێ !

★ ★ ★

بەڵام قەلەڕەشی تەنیا •• لەسەر پەیکەری بێدەنگی کە هەڵنیشت ••
هەر تەنها ئەم وشەیەم لێ بیست ••
هەر وەك بڵێی ئەم وشەیە هەموو ڕۆحی هەڵمژیبێت
بۆ تەنها جارێکیتر نەیقیژاند •• تەنها پەڕێکی نەبزواند
تا من بە چرپە وتم : « بەر لەو زۆر هاوڕێی ترم هاتن و ڕابوردن ••
بەیانی ئەویش جێم دێڵێ
وەك هەموو هیواکانم •• دوور فڕین و تێکڕا مردن
دەرحاڵ قەلەڕەش وەڵامی دایەوە :
« هەرچی چوو ••• نەگەڕایەوە ! »
لەو خامۆشییە دەترسام •••
کە زەنگی وەڵامێکی ئاوا بەجێ بیزڕێنێ
بە خۆم وت :
« لەوە بێشکم •• ئەوەی قەلەڕەش کردی و •• وتی •••
تاکە سەرمایەو دوا گەنجینەی بیری خۆیەتی
کە دەشێ ••• پیاوێکی سیاچارەو نیگەران فێری کردبێ

پیاوێ •• چارەنووسی ڕەشی خۆی •• لێرەو لەوێ •••
بێبەزەییانە •• خێراو •• خێراتر ڕەدووی کەوتبێ
تا وای لێ کردبێ •• گۆرانیەکانی بە ئیقاعو نەزمو پێ ••
لەسەر یەك ئاوازی خەم بڕژێنە بەرگوێ
بالۆرەی شینو ماتەمینی هیواکانیشی ••
هەر هەمان نەغمەی خەمو ژانیان هەڵگرتبێ ••
ئەو تەنها نەغمە بۆن گرتووەی گـۆڕ
نەغمەی غەمگینی « نێڤە •• نێڤەرمۆر ! »

★ ★ ★

قەلەڕەش دیسانەوە •••
خەیاڵی پڕپەژارەی لێ سەندمەوە •• بزەو خەندەی دەدامەوە
دەرحاڵ کورسی‌یەکم هێنا •• بەرامبەری قەلەڕەش •• پەیکەرو دەرگا••
بێدەنگ قاچم لێ ڕاکـێشا ••
پاشان •• لەسەر مەخمەری کورسی نەرمو نیان ••
خەیاڵم بەدەم خەیاڵێـکەوە گرێ‌دەدان
ئاخۆ مەلی پیرو بەدفەساڵو خەمهێنی شووم
مەلی وا ناشیرینو پەڕپووتو خێوئاسای بەدیووم
ئاخۆ مەبەستی چی بوو قەلەبۆر ••
کە بۆی قڕانم : « نێڤەرمۆر

★ ★ ★

متقم نەکردو لێی دانیشتم ••
کەوتمە مەزەندەو تەخمینو خەیاڵ ••
چی گەرەکە با بزانم
گڕو بڵێسەی چاوەکانی ناخو ڕۆحی دەسووتاندم

وردبوومەوە تا تێی بگەم •• پێشبینی نەگبەتێ بکەم
سەرمخستبووە سەر بالیفی بەرگ نەرمی مەخمەری
کە بارانی پرشنگی چرا جوان بەسەریا دەباری ••
وەلێ مەخمەری وەنەوشەیی ژێر شەوقی چرا ••
ئاخو سەد داخ چیی لێ ناکا •• !

★ ★ ★

دوایی لای خۆم وام هەست دەکرد ••
بخوری نێو بخوردانێکی بزر •• بۆنی هەوای خۆشتر دەکرد
فریشتەیەکی نزیکی خواوەندیش •• بخوردانەکە دەباو دەهێنێ ••
فریشتەیەك بنی هەردوو پێیەکانی لە سنگی زەوی •• بخشێنێ
دەیسووڕێنێ !
هاوارمکرد :
« تۆ ئەی بەدبەختو چارەڕەش ••
سەیرکە خوا چیی بۆ کردی •• بە فریشتەکانیا چیی بۆ ناردی :
حەوانەوەو سێبووریی دەردی تەنیایی ••
شەرابی خەمڕەوێنو دڵنەوایی ••
بادەی ئازاربەری یادی لینۆرو جودایی
هەڵیدەو •••
بە یەكبین ئەم شەرابە نۆشکە
خەمی کۆچی لینۆری جوان فەرامۆشکە
دەرحاڵ قەلەڕەش وەڵامی دایەوە :
« هەرچی ڕۆیشت •• نایەتەوە ! »

★ ★ ★

پێموت : « ئەی پێغەمبەر •• هۆ ڕۆحی شەڕ ••
تۆ کامیانیت ؟
گەرچی تۆ پێغەمبەریش بیت •• یان شەیتان‌و •• یا پەلەوەر بیت
گەر ڕەشەبایەك بۆ ئێرەی ناردی ••
یا ئەهریمەنێ دەری کردی
کە لێرە وا تەنیاو پەستی •• گەرچی ئازاو سەرسەختی
لێرە لەم بیابانە •• کە پڕ سیحرەو پڕ ئەفسانە
لێرە •• لە ماڵی وا پڕ سام‌و ترسم •• تکادەکەم ••
لێت‌دەپرسم :
ئاخۆ لای (یەهوزا) ش هیچ مەرهەمێ چنگ‌دەکەوێ
ژان‌و ئازارم لابەرێ ؟
قەلەڕەشی بەهەواو فیز
دەرحاڵ وتی : « هەرگیزاو هەرگیز »

★ ★ ★

پێموتەوە : هۆ پێغەمبەر •• یان ڕۆحی شەڕ ••
تۆ کامیانیت ؟
گەر تۆی پێغەمبەر •• یان شەیتانیت •• یا پەلەوەر
سوێندت‌دەدەم •• تو ئەو ئاسمانەی زوور سەرمان
تو ئەو خوایەی کە سەروەرە بۆ هەردوومان
بەم ڕۆحە خەمبارەم بڵێ •• کە لەژێر باری خەم‌و ژاندا دەنرکێنێ
ئاخۆ لەگەڵ ئەو شۆخە چاکە •• ئەو کچە پیرۆزو پاکە
دەگەینەوە دەست‌لەملانێ ؟
دەپێم‌بڵێ : ئاخۆ لەوێ •• لە بەهەشتی دووری (عەدن) ••
کە پەری‌یەکان ئەو جوانەم بە ناوی ــ لینۆر ــ بانگ‌دەکەن

ئاخۆ تێر دەیگرمە باوەش •• ئەو شۆخی وا درەخشانو گەش ؟
کەچی قەلەڕەشی بەهەواو فیز
بۆی قڕانم « هەرگیزاو هەرگیز »

★ ★ ★

کە کوتوپڕ زریکاندم « گەر پەلەوەریت یان ئەهریمەن ••
با ئەوەیان دوا وشەی جودایی بێ •• دوا دەنگی ماڵئاوایی بێ •
بگەڕێوە نێو زریانو باوو بۆران •• نێو شەوی دوزەخیو ••
تاریکی کەناران
هیچ پەڕی ڕەشی تۆم ناوێ •• بە جێی‌بێڵی
وەك یادێکی ئەو درۆیەی کە لێرە ڕۆحت درکاندی
بەجێم‌بێڵەو •• بێ‌دەنگیم لێ مەشڵەقینە ••
دەی دەنووکت لەو گۆشتەی دڵم دەربێنە ••
بەسە •• ئەم بەردەرگایەم لێ مەگرە ••
ئەم پەیکەرە بەجێ‌بێڵەو بۆ خۆت بفڕە
قەلەڕەشی بەهەواو فیز
دەرحاڵ وتی : « هەرگیزاو هەرگیز »

★ ★ ★

هەر لەوساوە قەلەڕەش ••
لەبان پەیکەری (پالاس)ی زەردباوی سەر دەرگاکەم ••
هەڵنیشتووە
هەر لەوێیە ••
قەت نابڕێو متو بێ‌دەنگ دانیشتووە
خۆ چاویشی لە چاوی شەیتانێك دەچێ ••

شەیتانێ خەون بینێ !

که قەلەڕەش ••
تیشکی چرای بەر دەکەوێ ••
سێبەرەکەی بەو ناوەدا دەڕژێو دەکشێ
ڕۆحی منیش قەت لە بازنەی ئەم سێبەرە نابێتەوە ••
هەرگیزاو هەرگیز هەڵنافڕێو بۆم بێتەوە !

سەرنج :

(نێڤەرمۆر ـ Nevermore) وشەیەکە لە کۆتایی زۆربەی کۆپلەکاندا دووبارە دەبێتەوە •• بە کوردیش واتاکەی (هەرگیزاو هەرگیز) دەگەیەنێ یاخود بە واتایەکی دیکە (ئەوەی چوو ••• ناگەڕێتەوە) •• بەڵام خۆی وەك ماناو دەنگ (ئێدگار) بایەخێکی تەواوی بەم وشەیە داوە •• بۆیە زۆر لە وەرگێڕە عەرەبو بێگانەکان لەو باوەڕەدان وشەکە وەك خۆی بە ئینگلیزی بنووسرێتەوە •• هەندێکی تریش ڕایان وایە کە وەك واتای خۆی وەربگێڕدرێتە سەر زمانەکەی دیکە •• بەڵام من ـ بەگشتی ـ لە وەرگێڕانی ئەم شیعرەدا تا سنوورو خواستی شیعر سەربەستیم بە خۆم داوە • ئەوەشمان لەبیرنەچێ (پۆ) پێی دەوترێ شاعیری قەلەڕەش !

« ڕەش‌پۆشێکی جیهانی چوارەم ! »

مستەفا ساڵح کەریم

خۆرەتاو سەرزەمینەکەی داخ کردبوو ، گەرماو • چاوەڕوانی‌و باڵەپەستۆ ، بێزاری‌یان لە ناوچەوان‌و ڕووی خەڵکێکی زۆری ناو گەراجە گەورەکەدا نەخشاندبوو ، تۆش ئەوکاتەدا خۆت بەناو خەڵکەکەدا کرد، جانتاکەت لەلایەکەوە داناو بەدیاریەوە وەستای ، ئەوەی باش‌بوو لەکۆڵ پاڵ‌پێوەنانی بلیت کەوتبووی ، چونکە لەوەپێش وەرت گرتبوو ، وەك بۆ ناسیاوێك بگەڕێی چاوەکانت بەناو عەشاماتەکەدا ئەگێرا ، لەم‌لاتەوە کۆمەڵە کچێك بە بلیتەکانی دەستیانەوە لە شوێنەکەی تۆ نزیك‌ئەبوونەوە ، بەدەم قسەکردنەوە ئەتریقانەوە •

ئوتومبیلێك خۆی بە گۆڕەپانی گەراجە گەورەکەدا کردو لە شەقامە باریکەکەی بەردەمتا خێزانێکی هەڵرشت • ئەوناوە هەموو لە بزوتنەوەو بەیەکاهاتن‌و ژاوەژاوا بوون ، بەڵام تۆ گێژو وڕ بووی ! هەستت بە سڕبوونی ئەندامەکانی لەشت ئەکرد ، باڵا وردیلەکەت ، کراسە ڕەشەکەت کە ناوقەدتی هێنابوەوەیەك ، قژەڕەش‌و خاوەکەت کە هەموو لامل‌و ناوشانتی داپۆشیوو ، چاوە گەشە خەمبارەکانت ، لێوە هەڵبزرکاوەکانت ، ئەمانە هەموویان سەرنج ڕاکێش بوون ، بەڵام تۆ لە جیهانێکی‌وادا ئەژیای ئاگاداری‌ئەوە نەبووی کە ئاخۆ کەس سەیرت‌ئەکا یان نا ؟

« جاران ناسك پێی ئەوتم ئەڵێی ئەم خەڵکە لەئاستی منا کوێرایی‌یان داهاتوە ، هەموو هەر چاو ئەبڕنە تۆ »

ئەو خێزانەی تاوێ لەوەوپێش گەیشتن منالێکیان پێبوو ، دایك‌و باوکی زۆر بەدەوروپشتیا ئەهاتن ، باوکە ساردی بۆ ئەهێناو دایکەش خێرا خێرا دەستی بەسەرو قژیا ئەهێنا « کە لە تەمەنی ئەو منالەدا بووم دایکم گەلێ‌جار بەر چەپۆکی ئەدام‌و ئەیوت : سەرت شین کەی دوور لە سەری تاقە کوڕەکەم ، تۆ سەرەخۆرەی ، چلەت نەچوبوو کە تەرمی باوکە جوانەمەرگەکەتیان بە کوژراوی هێنایە بەردەستمان » •

ئەم ووشانەی دایکت بەدرێژایی ژیانــت لەگوێتا ئەزرنـگایەوە ، لەناختا هێــلانەیان کردبوو ، جارەها بەتەنیا ئەتدایە پڕمەی گریـــان‌و بەزەییت بەخۆتا ئەهاتەوە ، لە دڵی خۆشتا ئەتوت « بۆ ئەبێ ئەو کارەساتە گەورەیە دەستی منی تێدا بووبێ ؟ منێك کە بە دەسرازەیەك لەناو لانکەدا شەتەك درابم چ دەستەڵاتێکم بوە تا سەرەخۆرە بم ! »

جارجارەش لای خۆتەوە پـاکانەت بۆ دایـکت ئـەکردو ئەتـوت « ناحەقی نی‌یە ، ئەرکی ژیان زۆر گرانە ، بێوەژن‌کۆشیش کارێکی ستەمە ، ناچارە داخــی دڵـی خۆی بــە ئێمە برێــژی ••• بەتایبەتـی منی پاشەبەرە » •

ئەم راستی‌یە کە لەناختا لەگەڵ چەپۆك‌و ووشەکانی دایکتا لەکێشەدا بوون کارێکی گەورەی کردبوە سەر دڵ‌و دەروونت بەتایبەتی لە قۆناغی خوێندنتا کە بۆت دەرکەوت بێ‌باوکی چەند رووداوێکی تاڵە ، بۆیــە زۆر جار ئاواتت ئەخواست کــە تـۆش وەك ئـەو خەڵـکە لەپـاڵ دوو خوشکەکەت‌و تاقە براکەتا لەژێر سێبـەری باوکتا گـەورە ببوونایـــە « چی‌ئەبوو ئەگەر دایکم ئاوا لە تافی جوانیا بێوەژن نەکەوتایە » •

تیشکی خـۆر لـە چاوەکانـتی دا ، لـە جانتـا بچکۆلەکەتـا چاویلکەکەت دەرهێناو کردتە چاوت ، سەیرتکرد خەڵکەکە بەرەبەرە ڕوەو ناو پاسەکە تەکانئەدەن ، تۆش سەرکەوتی ، پاس بەڕێکەوت ، لەگەڵ خولانەوەی پێچکەکانیا بیرەوەرییەکانی تۆش وەك شارە میروولە وروژابوون ، بۆ ساتێ پەردەی پەنجەرەکەت لاداو سەیری ئەملاو لای شەقامی شارە جەنجاڵەکەت ئـەکرد « ٢٥ سـاڵم لەم شـارەدا بەسەربرد ، بە هەموو ناخۆشیو خۆشییەکیەوە ، بە تاڵیو شیرینییەوە ، بە ڕۆژانی دەستکورتیو هەژارییو نەداراییو تێرو تەسەلییەوە ، بە سەردەمێکی بێئاگاییو زەمانێکی وشیارییەوە ، بە دڵرەقیو دڵڕەنجاندنی ئــەمو ئەوو بە ڕۆژانێکی پڕ لە خۆشەویستییەوە •• وا ئێستاش بە دڵشکاویو کۆڵێ خەمو خەفەتەوە ئەو هەمو یادگارانە لە بوخچەیەکی گرێدراوی خەماوییا لێرە بەجێئەهێڵمو ئەیاندەم بەدەم رووباری دیجلەوە •• تازە ئیتر منو ئەم شارەیان نەوتوە •• مردنیش بێ ئەویم باشترە » •

ناوپاسەکە لە کەشتیی نووح ئەچوو کە هەموو جۆرە خەڵکێـکی تیابوو ، زوربەیان دوودوو سەریان بەیەکەوە نابوو قسەیان لەگەڵ یەکا ئەکرد ، بەتەنیا تۆ لە گەرداوێکی گەورەدا گیرتخواردبوو ، یــەك دووجاریـش ئـەفەندییـە درێـژەکەی تـەنیشتت ویسـتی بتهێنێتـە دوو ، بـەڵام بێسـوود بـوو • دەستتدایـە گۆڤاریـك خـۆتی پێـوە خەریككەی ، لە هەڵدانەوەی پەڕەکانیا وێنەیەك سەرنجی ڕاکێشای ، تەزوویەك بەدڵتا هات ، وێنەی خێزانێـك لەسەر خوانـی نانخـواردن کرابوو بە سەرپەڕەی چیرۆکێك « خێزانی ئێمە سەرپەڕەی چیرۆکێکی پڕناسۆر بوو ، هەورازێکی سەختی لەم ژیانە دژوارەدا بە کڵۆڵی بڕی ، دایکم قوربانی بە خۆی داو لە هەڕەتی جوانییا دەستی بەسەرا گرتین ،

خوشکەکانم بەرودوا وازیان لە خوێندن هێناو چوونە سەر کار تا بتوانین بە سەربەرزی بژین‌و تانەو تەشەری ئەم‌و ئەو نەهێنینە سەر خۆمان »

* * *

پەڕەیەکی‌ترت لە گۆڤارەکە هەڵدایەوە وێنەی زاواو بووکێکی تیابوو ، وەك یادگارێکی خۆش ئەورۆژەت بییر کەوتەوە کە خوشکە گەورەکەت شووی‌کرد ، تۆ هێشتا لە قۆناغی خوێندنی ناوەندیدا بووی ، لەلایەك دڵخۆش‌بووی ، لە لایەکی‌تریشەوە بییرت لەوە ئەکردەوە کە لێتان دوورئەکەوێتەوە « دوورکەوتنەوەو لێك‌دابڕان بۆ کاری خۆش شتێکی ستەم نی‌یە • گەیشتمە یەکەم پلەی زانستگا خوشکە ناونجی‌یەکەشم شووی‌کرد • ماینەوە من‌و سیروانی برام‌و دایکم ، ئێمەش خوێندنمان تەواوکرد • دووساڵ پێش دەرچوونی من سیروان دامەزرا ، دایکم زۆر بەختیار بوو کەوا دوو کچی حەساونەتەوەو ، تاقە کوڕەکەشی لە خەم رەخساوە • ئاواتی ئەوەبوو ئەویش ژن‌بهێنێ ••• بەلام ئەوەندەی هەستم پێ‌کردبێ من لەلای شتێکی گرنگ نەبووم ، وەك گرێی سەرەخۆری‌یەکەم هێشتا هەر لە دەروونیا پەنگی خواردبێتەوە وابوو » •

— ئەوە خوشکێ چی ئەخوێنیتەوە ؟

دەنگی کابرا درێژەکەی تەنیشتت بەئاگای هێنایتەوە •

— ئەم چیرۆکە ئەخوێنمەوە •

بە بێ‌ئاگایی گۆڤارەکەت پێچایەوە تا هەست بە شپرزەییت نەکا ، چونکە تۆ لەودەمەدا لە چیرۆکەکەدا نەبووی ، سەیری بووك‌و زاوای ناو گۆڤارەکەت ئەکرد ، پیاوەکە هەندێ لەسەر سوودی زانست‌و لێکۆڵینەوەو بێ‌بایەخی ئەم جۆرە بابەتانەی‌تر دوا ، بەلام تۆ نەت‌ئەویست

زنجیرەی بیرەوەری یەکانت بپسێ ، بەدڵ ئەتویست لە ڕۆژانی رابوردوتا بژیت ، هەر هیچ نەبێ کەمێك لە خەمو ئازارەکانی ئێستات کەم بکاتەوە ، کچێك لە ڕیزی ئەوبەرتەوە بە کچەکەی تەنیشتی ووت : تۆ ئەزانی (رۆژە) خوازبێنی کراوە •

« چەندجارێك خوازبێنی کرام ، بەڵام بە هیچیان قایل نەبووم ، هەستم ئەکرد هیچ یەکیکیان ئەوە نی یە کە من ئەمەوێ ، لەراستیشما خۆشم نەمئەزانی من بەدوای چیدا وێڵم ؟ چجۆرە مرۆڤێك ئەتوانێ پانتاییی دڵم پڕبکاتەوەو هیواو ئاواتم بهێنێتەدی » •

دەنگی دوو کچەکە ئەمجارەش خەیاڵەکەیان لێ ئاڵۆزاندیت •
ئەوی تریان بە دەستەخوشکەکەی ووت :

— رۆژە لووتی بە هەموو کەسێکدا نەئەژەند ، بەرز ئەفڕی !

« ئەشێ بە منیشیان وا ووتبێ ، هەرچەند لای من مەسەلە بەرز فڕین نەبوو ، بڕوام بە خۆشەویستی نەبوو ، ماوەیەکیش هەروەك بەسەرمابێ ئەمەویست یاری بە دڵی چەند کەسێك بکەم ، بەڵام زوو هاتمەوە سەر خۆمو وازم لەوجۆرە یاری یانەش هێنا ••• دانی پیا ئەنیم، لێکدانەوەیەکی ووردم نەبوو ، دایکیشم هەندێجار هەر بە چاوی مناڵە سەرەخۆرەکەی جاران سەیری ئەکردمو هەندێجاریش ئەیەویست تۆڵەی ئەشکەنجەو ئازاری مناڵیم بۆ بکاتەوە ، لەگەڵ سیروانیشا وەك دوو ئاوەڵی خۆشەویست هەڵس وکەوتمان ئەکرد ، لەبەرئەوەی تەنیا دووساڵ لە من گەورەتر بوو ، بۆیە هیچمان لێك نەئەشاردەوە » •

کابرایەکی بەرگ زەرد هەواڵی کاتی لە کەبرای تەنیشتی ئەپرسی •

« کات ، ئەو سەردەمە لای من نرخی نەبوو ، نە وەختم هەبوو نە ناوەخت ! دوای تەواوبوونی دەوام کە ئەهاتمەماڵەوە ، وەك جاری جاران هەرچی ئیشی ماڵەکە هەبوو بەجێم ئەهێنا » •

بەرەبەرە بیرت چووەوە حەوشو ماڵەکەتان ، گسك‌دان ، کاشی‌سڕین ، قاپ‌شتن ، چێشت‌لێنان ، ئیشی هەویرکردن •

« ئەمجا کە سەعاتی قەد دیواری هۆڵەکە بە کووکوو سێ‌جاری ئەخوێند پەردەی پەنجەرەکانم دائەدایەوە ، کەمێك بەرامبەر بە مێزی ئارایشتەکە سەیری خۆمم ئەکرد ، لەدواییدا لەسەر جێگاکەم ڕائەکشامو خۆم ئەدایە دەست فریشتەی خەو » •

مناڵە نازدارەکەی ناو پاسەکە هەندێ لە دایكو باوکەکەی دوورکەوتەوە• چەند هەنگاوێكو تاسەیەك ڕەوتی لێ تێك‌داو خلیسکا ، لەگەڵ گریانە بەکوڵەکەیا دایکی بەپەلە خۆی کوتا :

— هەی دایکت بمرێ یاخوا ، کوێربم ! کوێت ئازاری گەیشت لەدەوری گەڕێم •

« مردنی دایکم زامێکی گەورە بوو ، زۆر لەناکاو بوو ، لەبەرئەوەی کە ماوەیەکی زۆرمان ژیان پێکەوە بەسەربردبوو ، ئەو کۆچە ناوادەیەی گرمۆڵەی کردم ، پاش تەواوبوونی پرسە خوشکانم هەریەکەیان چوونەوە ماڵو مێردی خۆیان ، بەتەنیا منو سیروان بەدیار یادگارەکانی دایکمەوە دۆش دامابووین ••• زۆر جار خەمێکی قووڵ لەناخمەوە سەری هەڵئەدا کە ئەمبینی ئیتر جگە لە سیروان کەسی‌ترم نی‌یە پەنای بۆ بەرم » •

— دەی دەی چاوەکانت بسڕە ، هیچ نی‌یە ، ئافەرین ، تۆ ئازای •

باوکی مناڵەکە بەمەوشانە کوڕەکـەی ژیرئەکـ دەوە ، تـۆش هەستت کرد چەند دڵۆپێك فرمێسك وورد وورد لە چاوەکانت دێنـە خوارێ ، دەستت بـەرز کـردەوە بـە پەنجەکانـت سڕیـتن « چەنـد فەرامۆشی‌یە مرۆڤ دڵسۆزی وای ببێ فرمێسکەکانی بۆ بسڕێتەوە ، لـە جیهانی خەمو خەفەت رزگاری‌کاو هەوڵبدات زەردەخەنە بهێنێتەوە سەر لێوە خەمبارەکانی » •

یەکێ لە کچەکانی ناو پاسەکە پێکەنینە گەرمو‌گوڕەکەی بەوناوەدا پەخش‌کرد • مەمکۆڵە بچکۆلەکانی لەگەڵ پێکەنینەکەیا کەوتنە جۆلانە ،

« دەمێ‌بوو پێکەنینم لێ تۆرابوو ، بەدەم خەمی ماڵئاواییی دایکمەوە ئەتلامەوە کە رۆژێ لەرۆژان فریشتەیەکم بۆ ڕەخسا بۆ یەکەمجـار بزەی خستەوە سەر لێوەکانم •

وەك ئێستا دێتەوە بیرت کە سیروان ئەو نیوەڕۆیە هاوڕێ‌یەکـی لەگەڵ خۆیا هێنایەوە ، هەر لەدوورەوە بانگی‌کردیت :

— (نیان) ، ئەوە (شوان)ی برادەرمە ، چەندجارێك باسیم بـۆ کردووی یەکێکە لە برادەرە هەرە ئازیزەکانم •

بەخێرهاتنت کرد ، دەستت بۆ دەستی برد ، کەمێك پەنجەکانـت لەناو دەستیا سەرخەویان شکاند ، فـەرمووت لـێ کـرد ، دانیشت ، خواردنت ئامادەکرد ، سێ‌قۆڵی پێـکەوە نانـتان خـوارد ، لـەو یەکەم دانیشتنەتانا وات هەست‌کرد کە لەمێژە ئەیناسییی : لەسەرخۆ ، هێمن ، زیرەك ، قسەخۆش ، بەرێز ، ئەو ڕەوشتانەی هەریەکەیان جـۆرە کارێکیان تێ‌کردی ، هاندەر بوون کە زۆر زوو بچێتە دڵەوە •

دیسان کچەکانی ڕیزی ئەوبەرنەوە قسەکانیان تێکەڵ بە شریتـە

سینەماییەکەی مێشکت بوون ، دیمەنی یادگارەکانت لە بەرچاوت وەك وێنەیەکی تەماوییان لێهات ، کچە دەمبەپێکەنینە کوڵمئاڵەکەیان ووتی :

ــ رۆژە ، دنیای بەرکلکان دابوو ، کەم شت هەبوو بەدڵی بێ ، وەك کراس بگۆڕێ ، دۆستو هاوڕێشی وا زوو ئەگۆڕی ، هەمیشە هەر پێئەکەنی •••

« پێکەنین •••! ئەم پێکەنینە لای من یادێکی زۆر شیرینی هەیە ، دوای ئەو هاتنەی شوان بۆ ماڵمان بە چەند رۆژێك ئێوارەیەك بەڕێکەوت لە مەنسوور پێك گەیشتین • چاوێکی بە جلە رەشەکانما خشاند ، نیگای چاوەکانی بڕییە دەموچاوم ئەمجا ووتی :

ــ نیان خان ، پێبکەنە ••• مەهێڵە خەمو خەفەت ئەو لێوانەت هەڵبزرکێنێ ، ئەزانی زەردەخەنەکەت چەند جوانە !

ــ • • • • • • •

ــ لە کتێبێکدا خوێندوومەتەوە کە یەکێ لەو هۆیانەی بوونە هۆی کوشتنی شاعیرێکی ئەوروپایی ئەوەبوو : لە یەکەم گرتنیەوە ، تا ئازاردانی، تا هەڵواسینی ، تا پرسو لێکۆڵینەوە ، تا بەستنەوە لە ژێرزەمینی پیسو ساردا ، تەنانەت لە دادگاو لەکاتێکیشدا ڕووبەڕووی سێدارە کرایەوە ، ئەو زەردەخەنەیەی لەسەر لێوەکانی نەخشبوون تا تروسکاییی لە ژیانیا ما نەکوژایەوە •

ــ جا ئەتەوێ منیش وابم !

ــ ئەمەوێ پێبکەنی ، خەمو خەفەت هیچ شتێ ناگەڕێنێتەوە » •

★ ★ ★

لەوڕۆژە بەدواوە ، بەرە بەرە ئەهاتیتەوە سەر خۆت ، بەرەو جیهانێکی نوێ هەنگاوت ئەنا ••• سەردانەکانی « شوان » زیادی‌کرد ، یەکتریتان زۆرتر ئەبینی •• فوکس‌واگۆنێکی بچکۆلەی هەبوو ، زوربەی ئێواران ئەهات بەدوای سیروانا جارجارەش کە ئیشی تایبەتی‌یان نەبوایە، بۆ گەڕانو پیاسەکردنێ تۆشیان ئەبرد ، واتان لێ‌هات خۆشەویستی لە چاوەکانتانا وەك کتێبی کراوە ئەخوێنرایەوە ، لێك ئاشکرابوون ، زمانتان پڕا ، لەوکاتانەدا ئەتوت « خۆزگە زووتر بمناسیایە ، سەرنجم بەرامبەر بە ژیان ئەگۆڕاو بە جۆرێکی‌تر بیرم‌ئەکردەوە »

کچەکان کەوتنەوە گفتوگۆ ئەوەی لای چەپیان ووتی :

— نازانم لەئەنجاما رۆژە چۆن بەو کورە قایل بوو سەرم سوڕماوە •

« منیش سەرم سوڕمابوو چۆن شوانە توانی بەو ماوە کەمە ئاوا کارم‌تێ‌بکا • ببێتە خەونو خۆراکی گیانم ، بەشێوەیەك ئالوودەی بوبووم ئەوەی نەیناسینایە وای‌ئەزانی دە ساڵ پترە یەکتریمان خۆش‌دەوێ ، هەرچەندە خۆی لەو جۆرە کەسانە بوو کە زوو ئەچوە دڵەوە ، بەڵام لە دڵی منا بەتەنیا هەر خۆشەویستی نەبوو ، ببوبوە نمونەی هەرە بەرزی ئامانجو ئاواتم • کە بەیەك‌ئەگەیشتین بێ‌ووچان بۆ یەکتر ئەدواین ، تێرمان لە ووشەی یەك نەئەخوارد ، بەشێوەیەك خۆشم‌ئەویست ، گیانم ، هۆشم ، هەستم ، هەمووی ئالوودەی ووشەکانی بوبوون • »

دەنگی پیاوەکەی لاتەوە ئەم‌جارەش زنجیرەی یادگارەکانی پساندی ، وای‌ئەزانی تۆ هەر خەریکی خوێندنەوەی چیرۆکی ناو گۆڤارەکەیت ، ئاگاداری ئەوە نەبوو تۆ لە چیرۆکی ژیانی خۆتا نوقم‌بوویت ، بۆیە پێی‌ووتی :

ــــ وادیارە زۆر حەز لە خوێندنەوە دەکەیت ! خۆ رووناکبیرکردن بۆ ئافرەت کارێکی پەسندە •

ــــ بەڵێ ، ئارەزووی خوێندنەوەم هەیە •

« شوان فێری خوێندنەوەی کردم •• من لە سەرەتادا ئەمەویست بمکات بە ئەستێرەیەك لەتەنیشتیا بدرەوشێمەوە ، بە جووتە بکشێین تا لە چاوی هەموو خەڵکی وون‌دەبین ، بەڵام ئەوبەرەو ژیانێکی نوێی ئەبردم ، وای‌لێ‌کردم چێژ لە خوێندنەوە وەرگرم ، فێری خۆشەویستی ڕاستەقینەی کردم ، ئەو ترس‌و لەرزەی لە ناڵی‌یەوە سەردڵمی سمیبوو بە ووشە جوانەکانی ڕەوی‌یەوە ، هەموو هەفتەیەك کتێبێکی بۆ ئەهێنام ، هەر گۆڤارێکی ئەدەبی دەرچوایە خێرا بۆی پەیدائەکردم » •

★ ★ ★

جارێـکیان لە خوێندنەوەی ڕۆمانێکی « جورج ئامادو »دا کەمێـك کەم‌تەرخەمیت کردبوو کە هاتەلات پێی‌ووتی :

ــــ گۆستاف فلوبیر ئەناسی ؟

ــــ نـەء •

ــــ نووسەری مەدام « بۆڤاری »

ــــ فلیمەکەیم دیوە •

ــــ ئەو نووسەرە لە نامەیەکیا بۆ دڵدارەکەی نوسیبوو پێی‌وتبوو :

هیچ زاناو توێژەرەوەیێ بەوە قایل نابێ کە چەند کتێبێ بخوێنیتەوەو ئیتر پاڵی لێ‌بداتەوە ، ئەبێ زۆر بخوێنیتەوەو باشیش بخوینیتەوە •

★ ★ ★

ئەو سەردەمە بۆت دەرکەوت کە بۆچی لەمەوبەر ئەم هاوڕێ‌یەی

سیروانی برات نەناسیوە • زانیت (گۆرکی) وتەنی لە « ئێزگەیەکـی حەوانەوەی سەفەری سەختی ئەم ژیانە تفـتو تاڵـە » بوە ، ئەورۆژەی بەمەت زانی عەسرەکەی لە ماڵی ئێوە بوو گوێتان لە دەنگ‌وباس ئەگرت، کە شوان گوێی لە رادیۆکەدا لێ‌بوو بـاسی جیهانـی سی‌یەمو وولاتـە بێ‌لایەنەکانی ئەکرد ، ووتی :

— سەیرە ، ئەی بۆ کەسێ نی‌یە باسی جیهانی چوارەم بکات ، جیهانی بێ‌خاوەن • سیروان بە زەردەخەنەیەکەوە ووتی :

— ئەم زاراوەیە تازەیە ، مەبەست چی‌یە ؟

تۆش هەروا گوێت لێ ئەگرتن کە شوان ووتی :

— لە جیهانی چوارەما دەنگی دڵی سەربـڕاو لـە نانـی سەرسـنگی هەتیوەکانا بەرزئەبێتـەوە ، شـارە شەو ووشـکەکانی چاوەڕێـی تروسکایی‌یەکی رۆژن رووناکیان بکاتەوە •

— بەڵام لەبیرت‌نەچێ ئەوشەوە ووشکانە لە چاوی نەوە نوێ‌کانیانـا دائەگیرسێ • کە گوێت لەم ووشەیەی سیروان بوو هەر لەخۆتەوە موچڕکەیەکت پیا هات بەڵام پێش‌ئەوەی چی‌تر بیربکەیتەوە ، شوان ووتـی :

— کاك سیروان مەسەلەکە ترسە ، ترس وەك مۆتەکە سواری سنگی خەڵکەکە بوە ، دڕندانە کەوتۆتە هەڵکۆڵینی ، کێڵگەکان ووشك‌و برنگن ، کانیاوەکانیان •••

برێك‌گرتنی شوفێرەکە ڕای‌چلەکاندی ، ئەو شریتەی لە بەرچاوت بوو لێڵ‌کرا• خەڵکەکە دەستیان بە دابەزین کرد ، ئەمە نیوەی رێگاتانەو کاتی نان‌خواردن‌و حەوانەوەیە ، لە دابەزینەکەتا دەم‌رووتێك پلارێـکی

تێ گرتی ، بەڵام تۆ لە بارو دۆخێکی دەروونی وەهادا نەبووی تەنانەت وەڵامێکی ڕەقیشی بدەیتەوە ، بە لالووتێکەوە ڕووت لێ وەرگێڕا وەك تیلیکس ووشەیەکی شوان بە بەردەمتا بەچاپ کراوی ئەهات‌وئەچوو •

— ئەبێ هەمیشە چیایەکی سەخت بی‌و لە گرتن نەیەیت •

« ڕاستی‌یەکەی وابووم ، لەوەش زیاتر بووم ، هەرواش ئەبم • بەڵام بەرامبەر بە شوان زۆر بێ‌هێز بووم ، جارەها پێم‌ئەوت : لەوپەڕی دنیاش بی هەر لەتەکتا ئەبم ، بچیتە سەر ترۆپکی بڵندترین چیای کوردستان پیایا هەڵئەزنێم‌و ئەتگەمێ » •

لەو دابەزینەدا خەڵکەکە هەڵپەی نان‌خواردن‌و ساردی خواردنەوەیان بوو ، تۆ دڵت گوشرابوو ، خۆشترین خواردەمەنی ئەم تام‌و بۆن‌و بەرامەیەی لەلات نەبوو ، تا وات لێ بکا ئارەزووت بچێتە سەری ، سەرت دەیەشا ویستت چایەك بخۆیتەوە، لە چاوەجاخی چایچیەکە کە نزیك بوویتەوە ، کابرا لە هەڵپەو پەلەپەلیا سەری نەئەپەرژا قۆری‌یەکە لەسەر ئاگرەکە لاببا وەك سینەمەکی ئەکوڵا ، تۆش لەناخەوە لە چایەکە زیاتر ئەکوڵای ، خوێن لە زاری زامەکانتەوە هەڵئەقوڵاو کەسیش پێی نەئەزانیت ، پیاڵەیەك چات خواردەوە ، هاتیتە دەرەوەی چاخانەکە ، چاوت بە درەختێکی تەنیا کەوت بیرت‌هاتەوە ئێوارەیەك لەگەڵ شوانا دەمەدەمی پاییز بوو بەلای کۆمەڵە درەختێکا هاتن پاییزەبا گەڵازەردەکانی بەیەکائەدا ، دەستی بۆ گەڵایەك برد کە سەوزاییی لێ بڕابوو پێی‌ووتی :

— نیان ، هەموو وەرزێك هەر خەزان نی‌یە ، ئەبێ لەوباوەڕەدا بی کە ئەم درەختە ووشکە جارێکی کە گەڵائەکاتەوەو سەوزو جوانیش ئەبێتەوە •

لەکاتـی سەرکەوتنەوەتـدا کچێـکی ئێسکسووك هاتەلاتـەوە پێی‌ووتی :

— وا هەستئەکەم زۆر بێتاقەتی ، من لەگەڵ باوکمام ، وادیارە ئەو پیاوە کە لەتەنیشتتەوەیە ناسیاوت نی‌یە ، با باوکم بچێتە شوێنەکەی تۆو تۆش وەرە لای منەوە •

پێشنیازەکەیت بەدڵ بوو ، جێتان گۆڕیەوە ، کچەکە ئەیەویست پەردەی بێدەنگی‌یەکە بدڕێنێ ، هەستی‌کرد هەوری بێئارامی لە پێڵـوی چاوەکانتا وەنەوز ئەدات ، پاش چەنـد ووشەیەکـی ئاسایـی بەرەبەرە چاوەکانی نیشتن خەوی لێ‌کەوت ، سەری لە سنگت نزیك‌کردبوەوە ، خۆت نەجووڵاند ویستت خەوەکەی لێ تێك‌نەدەی « رۆژانی رابووردووم بوون بە خەون ، ئەو خەونانەی جارێکی‌تر نایان‌بینمەوە •• جارەها ئاوا سەرم ئەکردە سەر سنگی شوان‌و ڕازی دڵی خۆمم بۆ هەڵدەڕشت • لـە زەردەخەنەکەیا تیشکی بەیانێکی تازەم بەدی‌ئـەکرد ، لـە ووشەکانیـا بڕوایەکی نوێ لەناخما چەکەرەی ئەکرد ••• بڕوام زۆر پێی بەتـین بوو ••• »

— باوکی کچە ئێسك‌سووکەکە ، بە باوك‌و دایکی مناڵەکەی ووت :

— ئەوە ئەو منداڵەتان بۆ وا بەندکـردووە ، بـا بـگەڕێ بـۆ خۆی ، لێی‌گەڕێن با سەربەست بێ •

« سەربەستی لە نان‌و ئاو پێویست‌ترە ••• بـەڵام کـە سەربەستی زەوت‌کرا ، زۆرکەس لەپێناوی بەدی‌هێنانیا ئەچنە بەندیخانەوە »

ئەم ووتەیەی « شوان »ت بیر کەوتەوە ، ئەو ئێوارەیەی خوازبێنی لە سیروانی برات کرد ، مشتومڕێکیان لەنێوانا بوو لەسەر هەندێ لەو

مەسەلانەی زۆرجار رووناکبیران لەناو خۆیانا هەریەکەیان بە بۆچوونی خۆی لێکی ئەداتەوە •

« شوان » ئەو ئێوارەیە زیاتر لەو مەسەلەیە دوا ووتی :

ـــ لەڕاستیشا بەندیخانە ئەوە نی‌یە پیاو کە لەسەر حەق بوو لێی بترسێت ، بەپێچەوانەوە من لەلای خۆمەوە بەشوێنی قاڵبوونی ئەزانم ، دەیان برادەری تازەی تێدا ئەناسی ، هاوڕێی‌وا کە ڕۆژە سەختەکانی ناو ئەو چوار دیوارەت بۆ ئەکەن بە ڕۆژێکی ئاسایی •

سیروانیش بە پێکەنینەکەی خۆیەوە ووتی •

ـــ کاکی‌برا ، گرتن تا گرتن جیاوازی هەیە ، هەندێ‌جار کە تووشی شوێنی وا دژوار ئەبیت ئەوانەی پێشوو لات‌ئەبن بە زەڵاتە •

شوان بزەیەك گرتی‌و بە سیروانی ووت :

ـــ ئەوە لە چ‌کتێبێکدا خویندوتەتەوە ؟

ئەوڕۆژەی گوێت لەم گفتوگۆیە بوو ترسێکی زۆرت لی نیشت، ئەو شەوە کە ئەبوایە شەوی بەختیاریت بێ ، شەوێ بێ ئاواتە گەورەکانی دڵت سەوز بن ، کە بە بێ‌هیچ کۆسپێ بوویتە دەزگیرانی شوان ، کەچی ئەوشەوە خەوت لێ زڕا ، بیرت لەو ووشانەیان ئەکردەوە کە لەتواناتا نەبوو شتێ لە رووی هیچ‌کامیانا بدرکێنی •

★ ★ ★

ـــ بەخوا رۆژێکی گەرمە ، خۆ من ئەو تاوە دابەزیم بۆ نان‌خواردن وەختەبوو بپرووکێم •

باوکی کچەکە ئەوەی‌وت‌و پیاوە درێژەکەش ووتی :

ـــ بەس‌نی‌یە ناو ماشێنەکە فێنکە ئەگینا گەرما شەکەتی ئەکردیـــن .

« گەرمای هاوینی پارو ووشکە سەرمای زستانی رابوردوو بوون بە ئاشنای هەمیشەییم ، هەرگیز ئەو ئێوارەیەم لەبیرناچێتەوە کە بەجووتـــە چوونە دەرەوەو هاتنەوەیان نەبـــوو ، لە هەرلایـــەك هەواڵـــم ئەپرسین دەم‌وچاویان لێ ئەکردم بە نیشانەی پرسیار، بێ‌سەروشوێن بوون . پاش چەند رۆژێ لە چۆڵەوانی‌یەك ئوتومبیلەکەی « شوان » دۆزرایەوە ، ئیتر هەر شوێنێ سووسەیەکی لێ بکرایە خۆمم ئەگەیاندێ تا هەواڵێکیان بزانم .. بەڵام هەواڵ لە من بوو بە دەرمانـــی شیرپەنجـــەو دەستگیرم نەبوو » .

ئەوەندە بەدویانا گەڕای .. هەست‌ئەکرد بنی‌پێت خەریکە شەقار شەقار ئەبێ . کە ئەگەڕایتەوە ماڵە چۆڵ‌و هۆڵەکەت لە پەل‌وپۆ ئەکەوتی، جارەها وەك لەهۆش خۆ چوو خۆت بەسەر جێگاکەتا ئەدا ، نینۆکەکانت لە پشتیەکە گیر ئەکرد ، ئەتەویست بیدڕێنی ، لەودەمەدا کە بەتەواوی تواناو هێزت لێ ئەبڕا چەندەها چەقۆی تیژ بەرئەبوونە لەشت‌و ناوسکتیان هەڵئەدڕی ، دەستی دەستیت زۆر پێ‌کرا ، تۆپێکی بالە بوویت‌و ئـــەم بۆ ئەوی‌تری هەڵ‌ئەدای ، بەڵام کۆڵت‌نەدا ، وەڕزنەبـــووی . لەلایـــەك ڕاوئەنرای، لە لایەکی‌ترەوە سەرت‌هەڵ‌ئەداو ئەکەوتیتەوە سۆراخیان... « براکەم ، دەزگیرانەکەم » رۆژی چەند جارێ ئـــەم دوو ووشـــەیەت بەگوێی خەڵکیدا ئەدا ، سوور بووی لەسەر دۆزینەوەیان ، پاش ئـــــەم شارەوشارو دوای ئەم‌بەرو ئەوبەر بە نائومیـــدی ئەگەڕایتـــەوە ماڵەکەت بە تاقی تەنیا .

بەرامبەر بە وێنە گەورەکەی « سیروان » ئەوەستای ئەمجـــا ئەچوویتە ژوورەکەی خۆت تێر سەرنجت ئەدایە وێنـــە دووقۆڵی‌یەکەی

خۆت‌و شوان ، هەستت ئەکرد حەپەساوی مێژەڵاکی سەرت کون‌دەکات ، ئەمجا بە شەکەتی لەسەر جێگاکەت ڕائەکشای وەك تادار لەوژوورەداو بەتەنیا ئەکەوتیتە وڕێنە •• بۆ ڕۆژی دوایی جارێکی‌تر ئەکەوتیتەوە پشکنین ، لە بازنەیەکی داخراوا ئەسووڕایتەوە •• بەهیوا ئەژیایت•لەگەڵ هەموو ئەمانەشا ورەت بەرز بوو •• تا وات‌لێ‌هات هەموو مۆڵەتەکانت تەواوبوون ، ئەمجا مۆڵەتی نەخۆشی ، تا ئەویش لە ووزەوا نەما ، لەوماوەیەدا چەند جارێ خوشکەکانت‌و زاواکانت بۆ یاریدەت‌و بۆ هەوڵدانی بێ‌هوودە بەدەنگ ئەو کۆستە گەورەیەتانەوە هاتن ، لەئەنجاما داوایان لێ کردی واز لە چۆڵپەرستی بهێنی‌و بچیتە لای یەکێکیان ، بەڵام تۆ سەرەڕای ئەوەی هیوات نەبڕیبوو ، دڵت بەوەوە نەبوو بچیتە لای هیچیان ، تا ئەوساتەی خورپە گەورەکە لە پەڕەی دڵتی دا ، دڵنیایان کردی کە تازە ئیتر نایانبینیتەوە •

هەر تۆش نەبووی بەتەنیا کە وێڵی دۆزینەوەی ئازیزان بووی ، هاودەردت زۆربوون ••• ئەمجا بەناچاری بڕیاری کۆچت‌دا ، ئەوشەوەیان لەو شەوە درێژانە بوو کە کۆتایی نەئەهات ، چاوت بە ژوورەکانا ئەگێڕاو بۆنی دوا یادگاری ماڵەکەت ئەکرد ، لەم‌لاشەوە بیرت لە دوارۆژی خۆت ئەکردەوە ، ئاخۆ ئیتر چۆن ژیان بەسەربەری ؟ کتێبەکانی شوان کە لەلای تۆمابوون لەگەڵ چەند نامەیەکی‌و ڕۆژژمێرەکەیا ئەمجا ئەلبومەکانی سیروان‌و هەندی شتێ تایبەتی خۆت،هەموویانت خستە جانتایەکەوە ••• بەیانی کە بۆ دواجار ماڵاوایت لە یادگارەکانی رابوردووت کرد کلیلەکانت بە ماڵە دراوسێکەتان داو پێت‌ووت : بەم‌زوانە ئەنێرم بۆ کەل‌وپەلی ناوماڵەکەمان • خۆشت بە جانتاکەتەوە ڕووەو گەراجە گەورەکە ملی‌ڕێگات گرت •

تۆ لەناخەوە لەم بیرەوەری‌یانەتا ئەژیای دەنگی منداڵە بچکۆلەکە

رای چڵەکاندی کە بە دایکی ئەووت : دایە گیان تینوومە •

« لەکاتی تینویەتیما ئارەزووم بوو ووشەکانی شوان بخۆمەوە ، تاتینویەتیم پێیان بشکێ ، بەڵام ئێستا هیچ شتێ نیە دەمم پاراو بکات ، وا بۆساڵێك ئەچێ هەر زوخاو ئەنۆشم ، لە گەرداوێکی شێتا سەوڵم لێداو نەگەیشتمە ڕۆخی دڵنیایی هەموو هەوڵێکم بێسوود بوو » •

★ ★ ★

ـــ شوانە گیان وا گەیشتین • ئەوە باخەکانی قەراخ شارن • ئەمناوە جارێکی تریش هەژاندیتی ، وەك شۆڕەبی هاتیتە لەرینەوە ، نەتزانیبوو کە ئەو مناڵە بچکۆلەیەی ناوپاسەکە ناوی شوانە ، وا دایکی موژدەی نزیك بوونەوەی ئەداتێ • گەیشتنە گەراجی شاری تازەت کە ٢٥ ساڵە مەگەر بە سەردان ساڵەوساڵ سەرت دابێ ، چاوێکت بەملاولادا گێڕا ، تاکسی یەکت گرت بۆ هەوارگەی تازەت ببا ، کە سەیرێکی ئەملاولای شەقامەکەت کرد چەند ووشەیەکی شوانت بیرکەوتەوە کە پێی ئەوتی :

« نیان گیان ، شارەکەمان ئەگەرچی لە ئاسۆوە بۆ ئاسۆ ڕەش پۆشە ، بەڵام پەڕەی دڵی سپی و بێگەردە ، ڕۆژانی ووشك و برنگە ، بەڵام شەوانی تەڕو پاراوە ، ئەو ڕشێنەیەی شەوانی ئەبێتە هۆی فێنك بوونەوەی گڕی دەروونی خەڵکەکەی ، دڵیناش بە شنەی شەماڵێك ئەم تەپوتۆزە ڕائەماڵێ و رووی سەوزی جوانی درەختەکانی ئەچریسکێنەوە » •

لە تاکسی یەکە دابەزیت ، ماوەی سەد مەتریکت مابوو ، ڕێگای ئۆتۆمبیل نەبوو ، ئەبوایە بە پێ بڕویشتیتایە ، سووك سووك بە جانتاکەی دەستتەوەو جانتا بچکۆلەکەی شانتەوە ، بە نابەدڵی بەرەو هەوارگەی تازەت هەنگاوت ئەنا ، ئەو هەوارەی هەرگیز بەبیرتا نەئەهات کە ببێ بە دوا هەوارگەی ژیانت •

سلێمانی : کانوونی دووەمی ١٩٨٢

درامای دووعەشقی غەمبار

شیعری : محەمەد حسێن هەڵەبجەیی

-١-

ئێوارەیەك ،
چاوی پڕ حەزم لێك بنێم
هەرچی پۆلە وشەی شیعرەکانمە
ئەکوژێنەوەو
لە نێو دڵی غەمبارمدا
هەڵدەژێن ..

-٢-

دەمی ئێواران ،
چی پشکۆی سوورە خواییەکانە
چرپە ئەخەنە گوێ چەمی ناخو
حەزی سەرشێتی کوێستانێك
بە دڵی تینووی دوو گیانی ماندوو ،
ئاشنا ئەکەن ...

-٣-

ئێوارە بوو ،
زەماوەندت بۆ ـ ئەو ـ گێڕا
لەخۆشیانا

« شنروێ » ی من
دەستلەملانی (گولاَن) ی رازاوەی تۆ بوو •••

-٤-

ئەی هاوڕێی گریانی بێفرمێسك ،
کێ مەرگی بۆ دەسگیر ئەکرێ ؟
ئەی نازانی
هەردوو نەوەی چیایەکین
تا خەم بەرۆکی دەروونە کلۆڵەکەمان نەگرێ ،
خوا لەگوناهمان خۆش نابێ •••
هەروەك ئاوی روونی سیروان
چاومان فرمێسکی خوێنین نەڕێژێ
لە عەشقی مەزنی بنار ناگەین ••
لە چریکەی گەرووی گڕاوی شاخ ناگەین •••

-٥-

ئێوارە بوو •••
کە (ئارام) یان
بەرەو کەناری دەریا برد
ئۆقرەمان لەبەربڕابوو
نەك بۆ کەنار ،
شالاَومان بۆ دەریاش ئەبرد !

٥ ـ ٣ ـ ١٩٨٣

من یەخەت ناگرم ..
بەڵام ، لێم زیز مەبە ،
ئەگەر چەند ڕەخنەیەکت ئاراستە بکەم

نەوزاد ئەحمەد مەحموود

من لەوانە نیم خۆیان لە ئـەدەبی کوردیدا بـە پسپۆڕو باڵادەسـت دادەنێن ، بەڵام کە لە دڵی خۆیشمدا ، لەگەڵ خۆم دەکەومە لێکدانەوە ، ناتوانم چاو لەوە بنووقێنم کە زۆر لەوانەی بە باڵادەستو پسپۆڕ دراونەتـە قەڵەمو ، سەرەڕای ئەوە مامۆستایشمانن ، هێشتاوەکو پێویستیان بەوەیـە نووسینەکانیان بخەنە سەر لەنگەریو بێژنگو بۆیان گێژو تەتەڵە بدەنو بژاری بەردو پووشی هەڵەی زۆری ڕێزمانیو ڕێنووسییان بۆ لێ بکەن .

لە ژمارە ١١ی گۆڤاری (نووسەری کورد)دا وتارێـکی مامۆستام دوکتۆر ئیحسـان فوئادم خوێنـدەوە بە مەبەسـتی ڕێپیشاندانـی تـازە نووسەرەکانمان نووسیبووی . بەڕاستمە زۆر لە ئامۆژگاری‌یەکانیم بـەدڵ بوو ، بەڵام لەلاوە ئەوەشم تێدا بەدی‌کـرد کـە خۆیشی پێویستی بـە دەسگرۆیی کردنە ، بۆئەوەی هەڵە ڕێزمانی‌یـەکانی ڕاسـتبکرێنەوە . جا وا لەگەڵ تکای دڵسـۆزانەمدا لە دوکتـۆری مامۆسـتام کە لێـم زیـز نەبێ ، وەك ئەو ئەو ئەرکە پیرۆزەی بەرانبەر بـە تـازە نووسـەرەکان

لەئەستۆ گرتبوو ، منیش ئەم ئەرکە بچووکە بەرانبەر بەوی بەڕێز لەئەستۆ دەگرم •

(١) « لەم ساڵانەی دواییی‌ەدا هەستم بەوە کرد [ل ٢٠ ، د ٣] » •

دەبوو بیگوتایە : «لەم ساڵانی دواییی‌ەدا هەستم بەوە کردووە»، چونکە « هەستم کرد » واتای بەیەکجارو کوتووپڕ دەگەیەنێ ، بەڵام « هەستم کردووە » واتە عەمەلی‌یەتەکە لەسەرەخۆ بووە یا هیچ نەبێ لەپڕ نەبوەو ، ئەوەش لێرەدا مەبەستە •

(٢) « ئەم هەنگاوە گەلێ پێویستو بەجێن [ل ٢٠ ، د ٥] » •

دەبوو بیگوتایە : گەلێ پێویستو بەجێیە » چونکە هەنگاوەکە هەنگاوێکە •

(٣) « لە دڵی خۆما وتم [ل ٢٠ ، د ٥] » •

دەبوو بیگوتایە : « گەلێجار لە دڵی خۆمدا گوتوومە » چونکە ئەم پیرۆزبایی‌یە دەروونی‌یە هەمووجارێ کە بیری لەم مەسەلەیە کردوەتەوە ، ڕووی‌داوەو ، مەسەلەکە تەنها هەستکردنی یەك‌جار نەبوە ، وەك چۆن لە ڕێگایەکدا لووتت بە لووتی کەسێکەوە بتەقێ ، تا وتنەکەش تاقە یەك‌جار بێ •

(٤) « سەربکەوێ ئێمەیش [ل ٢٠ ، د ٦] » •

دەبوو بیگوتایە : « سەربکەوێو ئێمەیش » یا « سەربکەوێ تا ئێمەیش » •

(٥) « هەنگاوبنێین بەرەو پلەی •••• شانۆگەری [ل ٢٠ ، د ٧–٨] » •

دەبوو بیگوتایە : « بەرەو پلەی ••• شانۆگەری ، هەنگاوبنێین)

چونکە داڕشتنی کوردانەی ڕستە وادەبێ •

(٦) « مەردوم [ل ٢٠ ، د ١١ و هیی‌تریش] » •

دەبوو بیگوتایە : « مرۆ ، مـرۆڤ ، ئادەمزاد » چونکە مـەردوم (کۆ) دەگەیەنێ واتە (خەڵك)و لێرەشدا ئەوە پێویستە کە بـڵێ (بنیادەم ، ئادەمزاد) • ڕاستیی ئەم بۆچوونەش لەوەدا باشتر دیاری‌دەدا کە دوکتۆر پاشان دەڵێ : « مەردوم ، تەنها کاتێك لە پلەی هەرزەکاری دەچێتـەدەرێ ، پێی‌دەڵێن : بابە ، بـووە بە پیاوێـکی کامـڵ [ل ٢٠ ، د ١٢ – ١٣] » •

(٧) « لێرەشدا مەبەستم لە واتا حـەرفی‌یە تەنگەبەرەکـەی نی‌یە [ل ٢٠ ، د ١٤] » •

واتا حەرفی‌یە تەنگەبەرەکەی چی ؟ دەبوو ئەو وشەی (پیاوەتی)یە کە زۆر ــ بەپێی شوێن ــ پێشان گوتوویەو پاشانیش لەپاش ئەم ڕستەیـە گوتوویەتەوە ، لەدوای وشەی « تەنگە بەرەکەی » ەوە دابنایە ، چونکە سەرچاوەی ڕاناو دەبێ دیار بێ •

(٨) « یەكدەگرنەوە لەسەر ئەوەی [ل ٢٠ ، د ١٧] » •

دەبوو بیگوتایە : « لەسەرئەوە یەكدەگرنـەوە » • خـۆ ئەگەر بیگوتایە : « لەوەدا هاودەنگن » یا « یەکیان‌گرتووە » زۆر کوردانەتـر دەبوو •

(٩) « هەنگاوبنێم بـەرەو پلەی چیرۆكنووسـین [ل ٢١ ، د ٢١ – ٢٢] » •

دەبوو بیگوتایە : « بەرەو پلەی چیرۆكنووسین هەنگاوبنێم » •

(١٠) « بۆیە زیاتر لایەنگیریی بڵاوبوونەوەو گەشەسەندنی ئەم بەرهەمەم یان بڵێین ئەمجۆرە هونەرەم [ل ٢١ ، د ٩ – ١٠] » •

ئەو (بۆیە) یە زیادە ، چونکە کە لەپێشەوە گوتی : « بەڵام لەبەرئەوەی •• » ئیتر شوێن بۆ ئەم (بۆیە) یە نامێنێ • دەشبوو بیگوتایە : « لایەنگیری » نەك « لایەنگیریی » چونکە دوکتۆر (لایەنگیر) ە ، (لایەنگیری) نی‌یە ، (لایەنگیری) کردەوەکەیەتی • هەروا دەشبوو بیگوتایە : « ئەم بەرهەمە » نەك « بەرهەمەم » چونکە کە پاشان ڕاناوی (م) ی لەسەر (هونەرەم) دانا ، هیچ پێویستی‌یەکی بۆ (م) ی پێشوو نەهێشتەوە •

(١١) « ڕوویەکی تایبەتی دەکەمە چیرۆکنووسەکان دەڵێم [ل ٢١ ، د ١١] » •

باشتربوو بیگوتایە : « ڕوویەکی تایبەتی دەکەمە چیرۆکنووسەکان‌و دەڵێم » • (دوکتۆر جارێکی‌کەش ئەم جۆرە عەتفی بێ ئامرازی عەتفەی دووبارەکردووەتەوە) •

(١٢) « ئەگەر لەمساڵەدا هەر منداڵێك لەدایك‌بێ ئەوە بەختیارە [ل ٢١ ، د ١٢ – ١٣] » •

دەبوو بیگوتایە : « هەر منداڵێك لەمساڵەدا لەدایك ببێ ، بەختیارە » چونکە دیارە لەوساڵەدا منداڵ هەر لەدایك‌دەبێ‌و مەسەلەکە پێویستی بە (ئەگەر) نی‌یەو ئەگەر دوکتۆر لەسەر ئەم (ئەگەر) ەش هەر سوور بێ ، ئەوە ئیتر (هەر) پێویست ناکا ، چونکە لەمحاڵەدا (یەکێتی) جێ‌گرتووترە تا (زۆری) کە (هەر) ەکە دەیگەیەنێ • زیاد لەمە ئەو (ئەوە) یەیش پێویست‌ناکا ، چونکە دیارە (بەختیارە) تەواوکەری ڕستەکەیەو مەسەلەکەی پێ دەبڕێتەوە •

(١٣) « ساڵی هەزارو •••• دەزانن چی دەگەیەنێ ؟ [ل ٢١ ، د ١٨] »•

دەبوو بیگوتایە : « دەزانن ساڵی هەزارو ••• چێ دەگەیەنێ » •

(١٤) « ئەوەندەی پەیوەندیی بە ئێوەوە هەیە [ل ٢١ ، د ١٩] » •

دەبوو بیگوتایە : « ئەوەندەی پێوەندی بە ئێوەوە هەبێ » •

(١٥) « وە نزیکەی سەدو دە ساڵ بەسەر یەکەم شانۆگەریی لە شاری ئەستەمۆڵدا (ژن‌هێنانی شاعیر) دا تێ‌پەڕیوە [ل ٢٢ ، د ٦-٧] »•

دەبوو بیگوتایە : « نزیکەی سەدو دە ساڵێش بەسەر پیشاندانی یەکەم شانۆگەریدا لە شاری ئەستەموولْ تێپەڕیوە کە شانۆگەریی (ژن هێنانی شاعیر) بووە » •

(١٦) « لە چاوترووکاندنێکدا ببێ بە خەڵووزو خوڵەمیش هەرچی چواردەوریشی هەیە بە سەوزیو ووشکیو بەدرێژایی سەدان کیلۆمەتر ••• [ل ٢٢ ، د ١٢ – ١٣] » •

دەبوو بیگوتایە : « ••• ببێ بە خەڵووزو خۆڵەمێش‌و هەموو چواردەوریشی بە سەوزو وشکیەوەو ••• » •

(١٧) « لە نیو سەدە کەمتری بێ‌نەچوو [ل ٢٢ ، د ١٤ – ١٥] » •

دەبوو بیگوتایە : « لە ماوەی نیوسەدە کەمتردا » •

(١٨) « لە قەومەکەی لووت خراپتریان بەسەرهات [ل ٢٢ ، د ١٦] »•

دەبوو بیگوتایە : « دانیشتووانیان لە قەومەکەی لووت خراپتریان بەسەرهات » چونکە شارو دانیشتوانی شار لە یەك جوێن •

(١٩) « حوشترمورغی‌وا دروستدەکات لە قوتووی هیچ عەتارێکدا نی‌یەو نەبیستراوە [ل ٢٢ ، د ١٨ – ١٩] » •

هەرچەند هەڵەی ڕێزمانی لەم ڕستەیەدا نی‌یەو دەبوو لێی بێ‌دەنگ بوومایە ، هەر بە باشم نەزانی چاو لە هەڵەکانی‌تری بپۆشم ، چونکە بە هەڵەی زلم زانین • یەکەم تائێستا ــ من پێ‌بزانم ــ لە ئیدیۆمی کوردیدا نەبیستراوە حوشتر مورغ لە قوتووی عەتاردا ببێ یا نەبێ • ئەوەی باوە ئەوەتە دەڵێن فلان‌کەس شتی‌وای لا چنگ‌دەکەوێ لە قوتووی هیچ عەتارێکدا نەبێ • سەرەڕای ئەوەش کە بیستران هەر لەئارادا نی‌یەو تەنها (بوون) ە •

(٢٠) « بەزمی خۆیان گەرم‌کردو [ل ٢٣ ، د ٢] » •

دەبوو بیگوتایە : « بەزمی خۆیان گەرم‌کردووەو » بەپێی ڕستەکانی پێشەوەی •

(٢١) « ئەم ڕووداوە ساکارو بێ‌تامو گەوجو گیلانە چی‌یە کە لە ڕاپۆرتێکی ڕۆژنامەچی‌یەکی تازەکوورە دەچێ [ل ٢٣ ، د ١٤ ــ١٥] » ••

دەبوو لەجیاتیی « چی‌یە » و « دەچێ » بیگوتایە « چین » و « دەچن » ، جگە لەوەش کە ڕووداو بە (گەوجو گێل) وەسف‌ناکرێ‌و ، ڕووداوەکانیش لە ڕاپۆرت ناچن ، ئەو چیرۆکانەی ڕووداوەکانیان تێدا گێڕراوەتەوە لە ڕاپۆرتی‌وا دەچن • مادام گوتیشی « ڕۆژنامەچی‌یەکی » ، نەدەبوو لە پێشەوەی بڵێ « ڕاپۆرتێکی » ، بەڵکو دەبوو بیگوتایە « ڕاپۆرتی » •

(٢٢) « ئەم جەلجەلوتی‌یە گرێ‌کوێرانە مەتەڵێکە بە کەس هەڵناهێنرێت [ل ٢٣ ، د ٢١ ؛ ل ٢٤ ، د ١] » •

دەبوو بیگوتایە « مەتەڵێکن بە کەس هەڵناهێنرێن » •

(٢٣) « ڕووی میهرەبانی وەربگێڕم بۆ •• [ل ٢٤ ، د ٨] » •

دەبوو بیگوتایە : « ڕووی میهرەبانی بکەمە •• » •

(٢٤) « بەتکاوە بڵێم [ل ٢٤ ، د ١٠] » •

دەبوو بیگوتایە : « بەتکاوە پێیان بڵێم » یان « تکایان لێ بکەم کە •• » •

(٢٥) با دوارەخنەشم لەو ڕستەیەی دوکتۆر بێ کە دەڵێ : « کە پیر بوو ناتوانێ لافی هەرزەکاری لێبدات ، چونکە ئەگەر بەڕۆژیش ئەمەی جاروبار بۆ بچێتەسەر، شەوی بەسەردا هات وەکوو (حەمدی) دەڵێ مەگەر شمشاڵی بۆ لێبدات دەنا لەجێی خۆی ناجمێ [ل ٢٤ ، د ٢٠ ـ ٢٣] » •

ڕەخنەکەشم ئەوەیە : بۆچی تائێستا مەسەلە مەسەلەی ئەدەبو شیعرو چیرۆك بوو ، یا لەجێیخۆ جمانو نەجمانی شەوانی هینەکەی مرۆ ؟• تۆ بڵێی هەر لەبەرئەمەش بووبێ دوکتۆر لەپێشەوە گوتی خوا وای داناوە « هەر هەرزەکار » بێ ؟ !

زەمانە بەعزە کەسانێ لەپڕ کە هەڵدەبڕێ
ئەوەندی هەڵدەبڕێتن هەتا لە کەل دەبڕێ

بە یەك دو کلکە بەرەوژووری بردەوە دنیا ،
بە تاقە نووکەشەقێکی فڕێدەدا لەپڕێ

مەحوی

کورتە شیعرەکان

حەسیب قەرەداخی

(١) باران

ساڵێك ئاسمان لەم زەمینە بێ‌تاوانە چوو بەقینا
بارانی لێ گرتینەوە ،
ڕووبارەکان هەڵپڕووکان ،
سەرچاوەکان دەموچاویان چوو بەقووڵا
مەلا بۆ نوێژی ئیستیسقا ڕووی‌کردە چۆڵ
دارو درەخت بە گەڕەکی کێوەکاندا ،
بووکە بارانەیان ئەبرد .
کەڵکی نەبوو ،
ئاسمان دڵۆپێ بارانی هەر نەباران !
دەنگێ کەوتە کووچەی شاران :
زەوی ئەڵێ
چار نەماوە ، پەنا بەرن بۆ لای هەڵۆ
هەڵۆ ئامان .. هەڵۆ ئامان !
لە هێلانەی بەر کاوەوە چریکاندی ،
شەقەی باڵی بوو بە برووسکەو چەخماخە

لە ئاسماندا گیرسایەوە ،
ئاسمانی چی ؟ لەترسانا گرێی یەخەی کرایەوە
هەڵۆم هەڵۆ ،
چنگێکی تیژی وای لێدا ،
سینگ‌و بەرۆکی وا دڕان
ئیتر باران لێزمەی کرد
تا کەوتینە بارانبڕان ..

(٢) ناخی خۆم

ڕۆژێ ناخی خۆم کردەوە
بەچراوە پیایا گەڕام
لە زۆر جێدا دەستەونەزەر ڕادەوەستام
ئەچوومەوە دۆخی ئیلهام
کە وردئەبوومەوە ئەموت :
بۆ وێرانە ئەو هەڵوێستە ؟
بۆچی خوارە ئەو هەنگاوە ؟ ،
ئەوە کۆچی ئەوینمە ،
سەدان مۆمی شیعرم هەیە ،
بۆ یەکێکیان هەڵنەکراوە ؟
ئەوە جێگەی سووتانمە ،
بۆ پشکۆیەك جێ‌نەماوە ؟ ! .
ئەوە دەرگای ئازارمە ،
سەرکلۆمەو خڕکراوە ،
ئەوە پیشانگەی یادمە ،

نای کەنەوە داخراوە •
کە گەیشتمە نەزەرگەی تۆ بۆ خۆم چەقیم
ئەوساکە چاك تێگەیشتم ،
تەنها لەبەر تۆیە ئەژیم •

(٣) لەبیرکردن

کاتێ ویستم لەبیری کەم ،
بەبیرما هات بیرکەمەوە •••
وەکوو بەهار گوڵێ بگرم بەدەمەوە ،
وەکوو کوردێك بە کۆڵی قورسی خەمەوە ،
وەکوو جۆگەی کەفچەرێنی
لێو بە قەراخی چەمەوە
وەکوو (وەلی) بە عیشقی پاکی (شەم) ەوە
بچمەوە لای ،
بمە پەنای
رۆژێك ویستم لەبیری کەم
نیهادێکم پێ نەمێنێ
کە بۆن نەما با ، ڕەشەبا ، پەڕەی گوڵان
هەڵوەرێنێ !

(٤) شـەکاندن

ئەی کچی جوان ،
ئەگەر بەناو نیگایەکتا
ناخودای (١) خۆم بڕەتێنم

---

(١) ناخودا = کەشتییەوان •

بێ گومان بە کە دەتوانم ،
سەری لەخۆباییبوونت ،
بە ئەستێرەی شیعرەکانم
وەك لقیدار بشەکێنم !

(٥) جەستە

کە ڕوانیم بە جەستەی خۆمدا ،
برینەکان وەکوو گوڵی کراوە بوون ••
خوێنیان دەتکا •
کاتێ ڕوانیمە دوژمنان ،
لەژێر باری ڕقی خەستیان لە ئارامم
پشتیان دەشکا ! •

(٦) تەشەر

هەرچی ئەبینی گیرفانی
پڕ لە تانەو تەشەر ئەکا ••
وەکوو خڕکە بەرد ئەیهاوێو ،
سەرو گوێلاك ئەکوتێتەوە •
هەرچەند گیزەی تەشەرێك دێ بەلای سەرما ،
ئەڵێم خوایە : ئەم پەتایە ،
چۆن داکەوت و ،
داخۆ بڵێی ببڕێتەوە ؟ !

(٧) بیســـمیللا

وتی :

کاروان کەوتە ڕێگا •••

وا لەدواوە تەمەڵەکان تازە بەدوای پشتێنیاندا

وەکوو سۆلسۆلە گرئەخۆن !

وتم بۆ ناڵێی زۆرزانان ،

تا مەچەکیان لەچێشتایەو ،

دڵپاکەکان تازە « بیسمیللا »

دەست ئەشۆن ؟ !

(٨) کوڕە کەچــەل

کوڕەکەچەڵی سێبرا ••

هەرچەند ئەڵێیت کوا حیسابم ؟ ! ،

هەمووشتی بۆ ئەوانە ،

تێڵا نەبێ تیلای قورسی برایەتی ••••

کوڕەکەچەڵ بۆ تۆیانە !

تۆ کە حۆریت ، وەرە نێو جەننەتی دیدەم ، چدەکەی

لەم دڵەی پڕ شەرەرو سینەیی سۆزانمدا ؟ !

نالی

کەڵ بژی

حیسام بەرزنجی

-١-

— دایە دە جووتە کڵاشەکی ئەوهاش بۆ من بچنە •

— راوەستە کوڕم هێشتان مایتت • هەتا باوکت هەبێ تۆ چی ؟

— هەیهوو ••• دایە گیـان •• تۆ هیچ رات لـە من نیـە ، جارێـك شتێکیوام بۆ ناکەی کەیفم بە خۆ بێ لەناو قوتابیان •

— نا (سەرداره) کوڕم نا •• ئارامتبێ ••• جارێ بەخێر خوێندنت تەواوکە •• باوکتوانیش هەندەیان نەماوە بگەن بە مەرام ، ئەوجـە هەینێ با باوکت مشووریتان لێ بخواو بەتەنگتانەوە بێ ، بەڵکو منیش بۆخۆم نەختێك دەهەسێمەوە ••• هێسکم لەناوتان سووتا •• نازانم هامار بۆ کامەلا ببەم •• شوانتانم •• گاوانتانم •• جەنجەڕوانتانم ، دایکتانم ، باوکتانم ••• خەمخۆرتانم ••••

— جا منەتی چیمان لەسـەر دەکەیت •• دایکمـان نیت ••؟ ناچـاری بەخێومان کەیت • باوکیشم لە بۆ خۆشی خۆی ئێمەی بەجێنەهێشتووە، ئەویشـں هـەروەك زەلامی گونـدی بە ئەرکی سـەرشانی خـۆی هەڵدەستێ •

— باسی باوکت هەر مـەکە • تۆ سـێ سـاڵان بـووی کـاتی ماڵێی بەجێهێشتوەو بوویتە گورگی باران دیتە ، •

— بەڕاستی دایە ماوەیەکی زۆرە ، خوا قەوەتت بدا •

— ئەدی کوو کوڕم هەر بە قسە خۆشە •• تۆ وا تەمەنت بۆتە حەڤدە ساڵ ، لەهەینێوەڕا ئەو بوویتە میوانی ماڵی خۆی •

— گوێمەدەرێ دایە گیان ، هەر بزانە لە شەوەزەنگێکدا دیسان پەیدابوەوە ، ئەوساکە هەموو خەمو خەفەتمان لەبیر دەچێتەوە •

— خوا بکەم بەمەرگی چنەبێ •• قیرسی لە من • هەموو جارێ کە دەیبینم ئاگرم تێبەردەبێ •• هەندە لاوازو بێتووکە ! ، بەناو ساڵیش کەوتووە ، تەمەنی خۆی لەو چەرمەسەری یە بردەسەر ••• خوا چاوی ئاغە کۆرە بکا یارەبی •

— بەخوادەنا دایە ئەمجارە بڕیاریانداوە هەتا « مشیراغە » هەموو زەوی یەکانیان نەداتەوە شتاقەکیان نایەنەوە •

— کوڕم ، ئەوەی راستی بێ ، مست لە درێشە دەگەڕێتەوە ، ئەگەرنا بەخوای بەخوای ئاغە ئەو قەرسیلی بنماڵانو عاردی جێجۆخینیش لە خەڵکی گوندی دەستێنێتەوە •

— تازە کار لە کار ترازاوە ، وابزانم ئەوجارە مل بە ئاغا کەچدەکەن •

— •• هەموو رۆژێ پێنج فەرزەی خوا لەسەر بەرماڵ دادەنیشمو دووعایان بۆ دەکەم ، هەر دەڵێم خوایە دڵی ئاغای گوندەکەی ئەولا هەروا نەرمکەی ، هەروا پشتیان بگرێو لێیان پەشیمان نەبێتەوە •

— دوێنی مامۆستاکانم لە قوتابخانە هەر باسی ئەویان دەکرد ، دایە ، دەیانگوت ئەو گەلەك زاڵمترە ، ئەوی پشتی بەوجۆرە کەسانە بەستێ برپرەی پشتی لە ناوەندێڕا هووردو هەڕا دەبێ •

— ئەدیکوو •• ئەرێوەڵڵا هەند زالمن •• هەند بێدێنن هەتا خوا دەڵێ بەس • ئەوانە ئەگەر بنە پردیشس هەقوایە بەسەریاندا نەپەڕینەوە • بەلام هەروەك باوکت وتی : ئەمجارە وەك جارەکانی تر

نابێ ، چونکە ئەو دوو شاخە هەردوك دوژمنی یەکن‌و پێی یەکتر دەدزنەوە • ئەگەرنا کوڕم بەخوای ئاغای گوندی ئەولاش هەر جێی ئومێدێ نیە •

-٢-

•• بەهار بوو •• بەرەبەرە سەرماو سۆڵ لەگەڵ بەفری سەرکەل دەڕەویەوە ، دەغڵ‌و کێڵگەکان سەوز دەچوونەوە ، دەغڵ‌ودانەکان تازە پنجیان کردبوو ••• ! • « حەمەدەمین سەرکار » قیرپاچێکی لەدەست گرتبوو لەپاش نیوەڕۆیەکی درەنگ دیاربوو بەهەشتاوی بۆ گوندی دەگەڕایەوە •• قەرەبینایەکی لەخۆی بەستابوو دوو خەریتەی راست‌و چۆپیشی لەخۆی ئاڵاندبوو ، هات لەسیلەی مزگەوتێ مێخزنجیری بارگینی بۆرەی لێ داکوتاو ڕووی لە زەلامەکانی بەر سێبەری مزگەوتێ کرد •• ئەوانیش کە چاویان پێی‌کەوت هەموو دڕیان‌داو ڕێیان بۆ چۆل کرد تاچوو لەلای سەری لێی راوەستا، ئینجا دەستی بە قسان کردو وتی :

— خەڵکینە •• ئێمە هەموو خزمی گوندینە ، خەبەرێکم لایە ئێستا بۆتان باس‌دەکەم ، جا بەگوێی من بکەن باشترە لە یەکەکی بێگانە •••• ! • هەموو ئەوی کوڕی یان برای یاخود خزم‌و کەسی لە گوندی چوویتە دەرێ‌و سەرپێچیان لە فەرمانی ئاغا کردووە •• بڕۆنە دوویان‌و بیانهێننەوە ، با لە ماڵی خۆیان دانیشن کەس هیچیان لێ‌ناکا•• هەمووشت بڕایەوە •• ئیتر بەرەڤانیەتی ئاغامان گەڕایەوە هەموو شوێنێك •• با کەس خۆی پیاوخراپ نەکات ، هەمووشت تێك‌چوو ••• هەروەها وتی : دوێنێ ئاغای گوندی ئەولاو ئاغای خۆمان مەسلەتیان لەگەڵ یەك کردووە ، بڕیاریشیان داوە

لێرەوپاش ئەگەر مێشولەیەك تخوبی هەرلایەکیان بەزێنێ ، ئەوان بە دووقۆڵی سەرەونگومی بکەن •

خەڵکەکە بەم دەنگوباسە هەموو دەمیان وەك تەڵەی تەقیوی لێهات ، لە جێی خۆیان سڕبوون ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هیچێکیان لەدڵەوە باوەڕیان پێی نەدەکرد چونکە زۆرجار درۆی وایان لێ بیستبوو دوایەش زوو لێی سپی دەبۆوە •

« حاجی مەلا شێخ رەسوول » ، پیاوێکی ورگنی پەرچەم درێژ بوو ، یەك دووجار دەستی بە ردێنە سووره‌کانیدا هێنا ، ئینجا رووی لە « حەمەدەمین سەرکار » کردو گوتی :

— حەمەدەمین ، من حەفتەك لەوەپێش لەلای « مشیراغە » بووم ، چ ئەو باس‌و بازاڕەی لێ نەبوو •• ! ؟

ئەویش نەختێك لمووزی بەرزکردەوەو دەستەکیشی هاویشتە بەر پڕدێنی ئینجا وەڵامی دایەوەو وتی :

— جا یاشێخ ، ئەگەر ئێمەمانان سەرمان لە کاروباری ئەوانە دەرچێ بۆچی جێمان ئێرە دەبێ ••؟!•

ئەویش سەری رەزامەندیی بۆ لەقاندو وتی :

— بەخوا باوکم راستە ، ئەوانە کەروێشك بە عارەبانە دەگرن • ئیتر دوای ئەمە هەر زەلامە دەستی لە کەلەکەی خۆی وەریناو دوو دووو سێ سێ بەرەورووی ماڵ بوونەوەو پەرتەیان لێکرد• «عەلی فیشەك» گرێ زەلامێکی تێکچەقی بوو ، کاتی خۆی ئەویش هەر سەری هەڵگرتبوو بەگەڵ نەیارەکانی ئاغا کەوتبوو ، بەڵام لەوێ هەندە رەختەو فیشەکی هەڵدەگرت تا تووشی نەخۆشی باداری بوو، بۆیە بە هەزار ئەملاو ئەولا هەتا ئاغە لێی‌بووردو هاتەوە لە ماڵی خۆی

دانیشمت • لەگەڵ « حەمە سادق » پێکەوە بەڕێگادا دەڕۆیشتن ، هەرپەکو پەکویان بوو، دەم نادەم لە بن لێوان یەکتریان دەئاخاوت•• بەڵام جارجاریش ئاوڕیان لەم‌لاو لەولای خۆیان دەدایەوە نەوەك « وەسمانە گنە »و « قالە گرگن »یان بگاتێ‌و گوێیان لە قسەکانیان بێ • « عەلی فیشەك » بەتوندی دەستی بە سمێلی‌دا دەهێناو هەرجاری سێ چوار مووی بە ددانەکانی دەقرتاند ، دەمی خۆی لە بناگوێی « حەمە سادق » نزیك کردەوەو وتی :

— حەمە سادق ، دەبێ ئەوە راست بێ ••؟

ئەویش وەڵامی دایەوەو وتی :

— کوڕە دەبڕۆ ئەولای ماڵخراپ •• خۆ خانی چۆلۆکەی منداڵان نیە بە پێلەقەیەك بڕوخێ • ئەدی هەر دوێنێ نەبوو « عەریف جادر » لەناو کۆمەڵە زەلامەك وتبووی « ئاغا بە چیمان لێدا بەوەی لێی‌دەدەینەوە •• ؟ » •

— خۆ زۆر جار «حەمەدەمین سەرکار » ئەو قەوانەی بۆ لێدایەوە ، بەڵام نازانم بۆ ئەمجارە دڵم کەوتیتە خەتەرە ، باوەڕ بکە دڵم ئەوها لێ‌دەدا لەترسان ترینگەترینگی لێوەدێ •

« حەمە سادق »یش نەختێك دەنگی بەرزکردەوەو وتی :

— هەی ماڵت کاول نەبی هەی ••! گەر تۆ بڕوا بەم‌قسەیە بکەی ئەدی خەڵکی‌تر دەبی چ‌بکەن ••!•

— ئاخر دەزانی ئەوجارە قسەکانی « حەمەدەمین سەرکار » زۆر جودا بوون لەگەڵ ئەوانی پێشووی ••؟•

« حەمە سادق » بەتووڕەیی رووی‌تێ‌کردو وتی :

— چ جیاوازەیەکیان هەبوو ؟•

— قسەکانی ئەوجارەی کورت‌و کرمانجی بوون ، نە گەف‌و گوڕی

تێدابوو ، نە لاواندنەوەو پاروو چەورکردنیشی تێدابوو ، زۆر بە بێمنەتیو بە لەخۆیی‌بوونەوە قسەی دەکرد •

— ئێستا ئەو حەوتو هەشتەی پێناوێ ، من بڵێم نێرەو تۆ بڵێی بدۆشە ، نەختێك ئارامت هەبێ ئیشەکە بە خۆی ئاشکرا دەبێ ، چونکە ئەم کارە کارێکی هەندە گچکە نیە کەسێ پێی نەزانێ •

— جا ئەگەر وابێ •• واتە ماڵمان کاول بوو و ئەە •• بەخوای ئاغە نایەلی ببینە ئاوخۆرەوەی گوندیش •

— چی ••؟ ئاوخورەوەی چی هەی خاك‌بەسەر •• گەر وابێ خاکمان لە توورەگە دەکاتن ، وەك مازی ناوتەبەق تەتڵەمان پێدەکاو هەڵمان دەپەڕێنێ •

— ئەرێ وەڵڵا ••• وەکو قەساب بەناومان دەکەوێو بە کلکی گۆپاڵ ئایەغو نائایەغمان لێك هەرداوێریو ئەوسا دەماندات دەست نەوعای وەك « حەمەدەمین سەرکاری » « وەسمانە گنە »و « قالە گرگن »و « جەمیل قۆڵبڕ » ••

— ئۆە •• ئۆە •• ئۆە •• ئۆە •• ئەوجە خوا هاوارو خوا تۆبە •• بگرەو بکوژەو بدزە •••!•

- ٣ -

ئەو دانی ئێوارەیە گەلێك کش‌وماتو خەمناك بوو ، خەڵك هەموو دەتوت بێ‌سەر دەڕۆنو خوڵ‌ودۆیان بەسەردا کراوە••! ماڵەکانی گەڕەکی « ئاشی » دەڕۆیشتن بۆ گەڕەکی « بن‌گرد »ی ، هی « بن‌گرد »یش دەچوونە گەڕەکی « باخچە » ، هی « باخچە »ش دەچوونە گەڕەکی « کەندێ » •• هەموو تێك‌قڕقڕا بوون ، سەریان لێ تێکچووبوو •••! ، میرزاو مامۆستاو مەلای گوندو قوتابیو هی‌تریش هەرچی خەتو قەڵەمی

هەبوایە چاوی بستەك عاردی نەدەدیت لە عەزمەتان ، جوتیارو شــوان‌و بەرخەوان دەستیان داری نەدەگرت ، کابان‌و کەیبانوو هەموو شیویــان بەمەنجەڵەوە کزکز لەسەر ئاگر دەسووتا هەستیان پێ نەدەکرد وەها وڕو گێژ بووبوون .. کەس نەیدەزانی چدەکاو چناکا ...!.

هەموویان بەتێکڕایی لـەدوو سۆراغی ئەم دەنــگو باسە دەگەڕان ..بەڵام هەموو مەولودیان لەخۆگرت‌و دەستیان پاندەکردەوە کەوا ڕاست دەرنەچێ . لە هەمووی سەیرتر ئەمــەبوو « وەسمــانە گنــە »و « قالــە کرگن » و « جەمیل قوڵبڕ » ... هتد لە هەمــوویان تەنگاوتر بوون ، ئەوان لە هەمووکەس زیاتر پــێ تێكچووبوون، بە دوو دەستان خۆڵیان بە سەرو کۆکری خۆیان دەکردو گوڕگوڕ فرمێســکیان لە چاو دەهــاتە خوار .. بەڵام وەنەبێ لەبەر دڵسۆزی خەڵــکەکە بێ .. یان غیرەتیان بزووتبێ و دەماری پیاوەتیان لێ ڕوابێ .. نەخێر لەبەر ئەمە نەبوو .. بەڵکو ئەوانیش بــۆ نانی خــۆیان دەگریان ، چــونکە دەیانزانی ئیتــر ئەوانیش لێرە پاش ئاخوڕیان بڵند دەبێ چیتر ســەفتەی دینارو خواردنی چەورو باراش‌و داناشیان نادرێتێ .. ! .

بەرەبەری ڕۆژئاوا بوو قەوغایی کەوتە گوندو بووە چبوو.. چبوو.. کاتێك لە ئاوایی بووە دەنگ گوایە « مامەندی بلکە جەمرە » بەخشراوەو هاتوتەماڵەوە .. ئیدی خەڵکی گوندی هەمــوو وروژایە ماڵی « پلــکە جەمرە » .. کە چــوون دیتیان وا « مامەنــد » لەســەر پارچە لبادێــك هەڵکورماوە بستێك ڕدێنی هاتووە ، پێڵاوە لاستیقەکانی لەلای پێینگانێ هــەریەکی بۆلایــەك فڕێداوە . بــەڵام لەدووررا هــەروات دەزانی هێشتان بەروپڕ دێن‌و خەریتەی جارانی لەخۆ ئاڵاندووە ، کەچی کە لێی نزیك‌دەبوویەوە دەتدیت ئەمە جێ‌شوونی خەریتەکانە کە هێشتان وێنەو

شوێنەواری لێماوە • هەموو ماندوونەبوونیان لێ کرد • « فەقێ برایم » لێی چووە پێش هەندێ ئامۆژگاری بکا ، وتی : ـ مامەندە کوڕم ئەوە تو هاتیەوە ••!•• هاتیەوە •••!• خواکارت راست بێنێ ، بـەڵام چ درۆو دەلەسانیش بلاومەکەوە بلێی چ نەماو ئاوی لـەبن وەرکرا • بۆخـۆت بەکرێ دانیشە ••!• « مامەند » کە گوێی لەم قسەیە بوو ئیدی چیتر خۆی پێ رانەگیراو دایە پڕمەی گریان •• بەڵام چ گریانێـك لـە ناخی دڵو دەروونو دەمارەکانیدا دەهاتە دەرەوە• ئەوان لەم تێکەو لێکەیە بوون کاتێك « سالار » هاتە ژوورەوە بە هانکەهانك رووی لە « فـەقێ برایم » کردو وتی :

ـــ باوە •• باوە •• ئەوە « رۆستەم »ی براشم لەگەڵ « کاکەوڵا »و « لاوکۆ » وا گەیشتنەجێ •

« فەقێ برایم » هەڵسایەوە سەر پێیانو وتی :

ـــ کورە کوو ••؟•• دەبێ ئەوە کوڕی من نەبێ • « پاشان رەتەکی برد گەر قۆڵیان نەگرتبا لەسەر ڕا دەکەوتە ناو کەونە چاڵەکەی حەوشی ماڵی پلکە جەمرە » •

ئیتر لە ئاوایی بووە مقۆ مقۆ ، ئەو دەنگوباسی رەشەی کە بیستبوویان هەمووی راست دەرچـــوو ، ئینجا خـــەڵك تێ گەیشـــتن کـــەوا چی رووی‌داوە ••!• هەموو دەیان‌وت : « نەخێر ئەو زەبرە نە زەبری وەك چەند جارەیە •• ئەوە زەبرەکی وایە مرۆی پێ داغ دەبێ ••• » •

ئینجا ما خـەڵك هـەرکەس چـاوەڕێی خـزمو کـەسی خـۆی بکـا •••!•• دەم‌نادەم دوودوو و سێ‌سێ خـۆیان دەکـرد بە گـونداو بێ‌ئەوەی قسە لەگەڵ کەس بکـەن •• هەرکەس بەکرێ دەچـۆوە ماڵی خۆی •• هەموو دەتوت کـوندەی خوێنو ژەهرنو پڕت‌کردوون لـــە

بارووت‌و بەنزین ، ئەوها پڕ هەڵمابوون ، لە قەهران‌و لە خەفەتان لەگەڵ سێبەری خۆیان پەشەڕ دەهاتن ، بەڵام چشیان نەدەوت •

دایکی سەردار ، هەرگیز بیری لەوە نەدەکردەوە کەوا پیاوەکەی ویش بە دەست‌بەتاڵی دێتەوە ، دەیوت ئەوانەی هاتوونەتەوە هێشتان تام شیری خاویان لە زاری دێ بۆیە بەرگەی دەربەدەری‌و مشەختیان نەگرتووە •• بەڵام دڵیشی زۆر دەترسا •• لەگەڵ ئەوەش هەند بڕوای بە سەرداری خۆی هەبوو دەیوت هەرگیز ئەو قەڵایە رووخانی بۆ نیە •

شەو راشکا چرایەك لە گوندی نەدەبریسکایەوە ، ئاوایی کشومات بوو ، وا دەهاتە بەرچاو کەوا ئەم خەڵکە هەموو بەجارەکی مردوون یان نوستوون •• ، بەڵام کە لە هەر ماڵێك نزیك دەبوویەوە دەتدیت پێنج پێنج‌و شەش شەش ئەوە لەگەڵ یەك دانیشتوون‌و فسکەفسکیتیان‌و جگەرە دەکێشن ، هەر دەیانەوێ بزانن ئەم شتە چ‌بوو وەها کتوپڕ رووی‌دا • دایکی سەرداریش لەگەڵ مناڵەکانی‌دا هەر لە بەرسفکەکەدا دانیشتبوون‌و دڵیان شایەد بوو دەیانزانی ئەمشەو « مەجید میرزا » پەیدا دەبێ • ماوەیەکی پێ‌چوو هەروەك چەندجارە لەلای دیوارە نەویەکەی کۆزی بەرخان بووە خشپە خشپ • دایکی سەردار گەلەك دەنگی‌دا چوەڵام نەبوو ، کاتێك دەنگی خشپە خشپەکە زیاتر بوو بەڵام تەنها تەپەتەپی پێی یەك‌کەس دەهات ••• هەموویان هەر سەیری جێی تەپەتەپەکەیان دەکردو هەستی خۆیان راگرتبوو • کاتێك ئەوکەسەی چاوەڕێ‌یان دەکرد لەناو تاریکیەکە هاتەدەرەوەو بەرەو روویان هات ، لەدووررا هەموو لەبەری هەڵسانەوە •• مناڵە وردەکانی هەموو شاد بوون بە بینینی باوکیان ، بەڵام زەلامی تایەن دووقەد ببۆوە ، ئەمجارە لوولەی تفەنگەکەی سەرەوژێر کردبۆوە • دایکی سەردار رووی‌تێ‌کردو وتی :

ـ مەجید کووە بەتەنهای ؟ •• ئەدی هەڤاڵەکانی چەند جارەت بۆچ لەگەڵت نین ••؟

« مەجید » خۆی سڵنەکردو باگۆی نەدایەوە •• بەلأم هەر لێیان نزیكدەبۆوە ، منالە وردەکانی خۆیان بە باوەشیدا دا ئەویش بێئەوەی سەری بەرزکاتەوە یەكیەك دەستی بەسەری‌دا دەهێنان ، ئینجا رووی لە منالەکان کردو وتی :

ـــ یارەبی خوا تۆڵەی ئێــوە بستێنی •• کە ئــەوەندە بە بێبــاوکی گەورەبوون • « دوایی ســەری بەرزکردەوەو چــەند هــەڤاڵێکی خــۆی کەوتنەوە بیر »و وتی :

ـ منالی واهەیە لە سکی دایکی بووە کە باوکی نەماوە ، ئێستا دەبێ ئەوان چی‌بکەن‌و بیشیان بە چی خۆش‌کەنەوە •؟ دایکی سەرداریش هەر لەپێوان راوەستابوو دەیویست جێی بۆ رایەخێ بەلأم گوێی بۆ قسەکانی شل کردبو ، کە ئەو قسەی لێ بیست ، ئەویش هەڵیدایێو وتی :

ـ خودا ئاغــە کۆرەو زەلیــل بکــا بــۆ خــاتری غەوسی بەغــدایە مەجیدیش رووی‌تێ‌کردو وتی :

ـ ناوەڵلا یارەبی خوا یەکەمجار خــۆمان بگرێ •••! • لەپاشــان دایکی سەردار بەپەلە چوو گێسکی لە ژوورەکە داو مافورە لاکێشەکەی هێنا لەسەر لبادەکەی راخست ، ئینجا وتی :

ـــ دە وەرە جارێ دانیشە با تۆزێك ماندووت بحەسێتەوە •• !
ئەویش بێئەوەی لەگەڵیان بئاخفێ یاخود یاری لەگەڵ منالــە وردەکانی بکا ، تفەنگ‌و خەریتەکانی لە خۆی کردەوەو لەتەك خۆی دانان ، هــەر دۆش‌دادەماو سەری خۆی بۆ عــاردی شۆڕدەکردەوە • خێزانەکەشی

هەر بەدەوریا دەهاتو دەچوو • مەجمەی خـواردنی هێنا لەپێشـی دانا بەڵام ئەو دەستی بۆ درێژ نەکرد ، چـای بۆ هێنا چاشی نەخـواردەوە ، ئاوی بۆ هێنا ئەویشی نەخواردەوە • « سـەردار »و « دایکی سـەردار » هەر دەیاندواند ئەویـش هەر لەکـورتی دەیبڕیەوە • پاشـان « دایـکی سەردار » دەستیکرد بە هەڵبژاردنی ژوورەکەو دەیویست گوڕاحییەکی بخاتە دڵی ، هیچ کەڵـکی نەبوو ، ئینجا ژنە وتی :

ـ چیتر هەندە هـووردو باریك لێمـەکە •• دەوجـە با بەس بێ خۆت کوشـت ، هەی ماڵداری کـەرێ ڕەنج بەخەسارێ • « مەجیـد » نەختێك بەتووڕەیی تێیڕوانی پاشان سەری داخستەوە • «سەردار»یش کە تازە هەڵدەهات یەکەکی مووڕەشی چاوگەش بوو تازە خەتی سـمێڵی دادەنان ، لەخوار باوکی دانیشتبوو و هەر لێی وردەبۆوە •

ئەویش لەجێی خۆی پاڵیدایەوە ، تفەنگو خەریتەکـەشی لـە باوەشی خۆی گرت • خێزانەکەی وا تێگەیشت کەوا دەنوێ خێرا چوو جاجمێکی یەکلای پێدادا ، بەڵام ئەو دەتوت کێچی کەوتۆتە کەوڵی ، هەر ئەملاو ئـەولای دەکـردو دەمنادەم دەکـۆخیو ئاخـێکی لـەگەڵ هەڵدەکێشا ، ناوەناوەش جگەرەیەکی پێدەکرد • خێزانەکەی گەلێـك هەوڵیدا نەختێك ئازاری کەمکاتەوە سوودی نەبوو ، ئینجا پێیوت :

ـــ مەجید تۆش سایلی ئەو هەموو خەڵکە ، خۆ لەوان زیاتر نی •• ؟ •• لەگەڵ عامێ دەچمە شامێ •

« مەجید » یش بە دەنگـێکی نزم باگۆی دایەوەو وتی :

ـــ بۆچی « ئەسمەر » ، ڕەنگە ئەو خەڵکە وەکو من نەبنو هەمـوو شاییو زەماوەندیان لەپێش دەرگا بگەڕێو دڵیان گەلـەك خۆشـ بێ •• ؟ ••• ها ؟ •

ـــ تازە لەدوو چوان مەچوو ••• « دوایە دەستی درێژکردو وتی » : دەبینە تفەنگەکەت بینە بەدارێی وەبکەم •• ئەو بەرچیغە چی‌یە هینایتەوە مالێ •• تازە بەکەلکی چ دێ •• ؟

ئەویش بە قورگێکی پڕ لە گریان وتی :

ـــ هەر ئەوشۆی لەلام مایە •• توخوا با تێر لە باوەشی بگرم •• داخوا سبەی « حەمەدەمین سەرکار » بە شانی چ تۆپەکی وەدەکا •• ! •

لەپاشان بەزۆری خێزانەکەی تفەنگ‌و خەریتەکانی هەڵگرت‌و بە سنگی وەکردن • ئەمشەوە هەرکەس بە دڵێکی پڕ لە خەم‌و خەفەتەوە چووە سەر جێ‌و بالینگانی خۆی • کەڵەبابی ژن زیز بوونان بانگی دا ••• کەڵەبابی نیوەشەویش بانگی‌دا •• « سەردار » سەیری باوکی کرد هێشتان هەر نەنووستبوو ، خون خون فرمیسکیش لە چاوەکانی‌را دەڕژانە سەر بالیفەکەی • بەڵام کە کازیبەی بەیانی‌دا ئینجا نەختێك بۆرژا •

-٥-

هێشتان خۆر گزنگی نەدابوو ، قەدپاڵ‌و ملە زوورگەکان هەر بۆر دەچوونەوە • کاتێك « ئەسمەر » بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد : « کوا سەردار ، کوڕە مەجید سەردار بزرە » • باوکی سەرداریش یەکدەم خۆی لە عاردی بلند کردو وتی :

ـــ کچێ ئافرەت چ قەوماوە •

ئەویش بە چاوێکی پڕ لە فرمێسکەوە وتی :

ـــ سەردار لەجێی خۆی نەماوە ••• سەردار ••
باوکیشی وتی : ـ ئێ بەو ناوەختە کێوە دەچی •• ؟

دوایە هەردوکیان بەناومالاّ دەگەڕان ، زەینیان دا تفەنگ‌و خەریتەکە لەشوێن خۆیان نەماون •• دایکی بەپەلەچوو سەیری کرد ئـەو جووتـە کلاّشەی بۆ « مەجید » ی مێردی چنیبو ئەویش بە خۆو بە جووتە گوریەو بەلەکپێچەکانەوە لەوێ نەماون •• هەردوك واقیـان‌وڕما •• لەدوایـیدا « ئەسمەر » چووە دەرەوە ، لەقـەد زوورگی دیتی ئەوا « سـەردار » بەگردی‌دا هەڵدەگەڕێ ، بەلاّم چ « سەردار » ەك ، دەڵێی خەنجەری دەبانە ، هەتا چۆکی خۆی هاویشتۆتە ناوگۆریە ، رەخت‌و فیشـەکەکانی باوکی هەموو لەخۆ ئالاّندوەو تفەنگەکەشی لەسەر شانی داناوە ، ئەوا وەك گورگی فەرخەخورای لەخۆی هەڵدەداو دەڕوا •• ! • دایکی بەسەربانی کەوت‌و گەلەك بانگی کرد : « کوڕە هۆ •• هۆ •• سەرداره کوڕم هۆی•• بگەڕێوە •• چیتر جەرگم بەشیش وەمەکەن •• » دادی‌نەدا •• لەبەرچاو ون‌بوو • لەدوایـیدا لە سەربانی هاتەخوارەوە ، ویستی بە پێیان بکەوێتـە دووی ، بەلاّم « مەجید » لێ‌نەگەڕا ••• ! و بەزۆر گەڕاندیەوە ژوورێ •

فەرهەنگۆك

ئاو خۆرەوە : ئەو پاڵەیە کـە لە دێ‌دا دادەنیشـی هیـچ زەوی‌و زارو مەڕوماڵاّتی نیە •

باگۆ : وەلاّم •

بەرسـفك : هەیـوان •

بەرچیـغ : ئەو دارەیە دەدرێتە بەرچیغی رەشماڵ •

بەرەڤانیەتی : حـوکم •

پەکـو : وشەیـەکە لەکاتی خـەم‌و خەفـەت دەردەبڕدرێ لەجیـاتی « بەداخەوە » •

خـەریتـە : رەخت •

خۆی سرنەکرد : خۆی تێك‌نەدا ، بەسەر خۆی نەهێنا •

داناش : ئەو دانەوێڵەیە کە بۆ ساوارو بڕووش ••• هتد دەبرێت بـۆ ئاشـں •

سـەردار : سەرەڕای ئەوەی ناوی مرۆیـە ، بە وانای « مێـرد » یـا « خاوەن ماڵ » یش دێ •

سـایل : وەك •

فسکەفسك : قسەکردن بە دەنگـێکی نزم •

قەرەبینا : جۆرە دەمانچەیەکی کۆنە •

قەوغایی : قەڵەبالغی •

قیرپاچ : شیشەیەکی بۆ لەدەستگرتن بەکاردێو تێل یان وایەری لێ دەئاڵێنرێو وەك حەیزەران شلکە •

گوڕاحی : خۆشـی ، شادی •

لێك هەراوێردن : لێك جیاکردنەوە •

مەسڵەتی کردن : پێك‌هاتنەوە •

مەجمە : سینی ، خوان •

مێخزنجیر : سـنگ •

هامار : پەلامار •

بۆ دووسەد ساڵەی شاری نازداری سلێمانی

ساڵی ١٩٨٤ تەمەنی ئەو شارە نازدارەی کوردستان دەبێت ، بە دووسەد ساڵ • زۆر لەجێدایە ، کە هەموو یا زوربەی بەرهەممان لەوساڵەدا بۆ ئـەو یادی دووســەد ســاڵەیە تەرخان بکەین •

دوسەد ساڵی بەنرخی مێژووە،دووسەد ساڵی بەخشنە ، دووسەد ســاڵی خـەبات‌و هەڵمەت‌و قوربانی‌یە •

شاری تێکۆشان ، شاری شیعرو پەخشان، شاری پیاو گەورەو مەزنان ، شــاری بابان‌و شێخی قارەمان ، شاری ئاوازو قسەخۆشان ، شاری ڕقدەربڕین‌و پڕبەدل جنێودان ، شاری مـەردان •

ئەگەر تەمەن ماو نووسەری کورد•• ما ، وا لە ژمارەی داهاتووەوە بەرنامەیـەکی کـاری ســاڵانـە بۆ بایـەخی بـەرزی ئـەو شارەو ئەو یادگارە بڵاودەکەینەوەو خۆشمان دەست دەکەین بە بەشداری‌و بڵاوکردنەوە • ئەگەر ژمارەی گۆڤاریشمان لێرەدا وەســتا ، ئەوا ئەم چەند ووشەیەو ئەم چەند یادگـارە

بلاوكراوەیە ، سەرەتاو وەسیەتنامەی « نووسەری کورد » ی ئاوابووە ، بۆ گۆڤارو ڕۆژنامە کوردی‌یەکان کە لەجێی ئێمە ئەو دووسەد مۆمە لەوساڵەدا هەڵکەن ، هەروەك وەسیەتنامەی یەکێتی‌ی نووسەرانی کوردە بۆ هەموو شاعیرو نووسەران کە ناوی خۆیان لەتەنیشت ئەو مۆمە گڕو ڕووناکی‌دارانەوە تۆمارکەن‌و دەرفەت بۆ بەرهەمی خۆیان بدۆزنەوە تا بلاوبکرێتەوەو بگاتەوە خەڵکی بەوەفای شاری سلیمانی •

ئەمە ئەرکی ئێمەیە •• هەرچی هاونیشتمانانی‌ترە ، ئەوە ئەوانیش هەریەکە ئەرکێکیان بەرامبەر ئەو شارەو ئەو یادگارە هەیە ، هیوامان وایە بەجێی‌بێنن •

لە زمان هەڵۆیەکی بریندارەوە

مەحوی ئەڵێت :

(بێستوونی عەشقی شیرینێك ئەوا هاتۆتە پێش)
(گەر لە حەق بێم ، یا نەیەم ، تەقلیدی فەرهادێ ئەکەم)

« کاکەی فەللاح »

حەمەکانم هەڵگرتووە
بە هەورازی ژانەکانما سەرئەکەوم
بە شەبەقی زامەکانما مل‌ئەنێم‌و
ئەنێمەوە

لەبەر کڵپەی خوێنە گەشە ڕژاوەکەم
سروودی داستانەکەی خۆم ئەڵێم‌و
ئەڵێمەوە :

وا بۆ سەدوپەنجا ساڵــــە
ئەرخەوان‌و داری ژاڵــــە
یان گوڵاڵــــە
لەم شاری ڕەشەبایەدا
تێراوی کانیاوێــکن
لە جێگەی ئاو ، خوێنی ئاڵــــە

سلێمانـــــی !
قۆچەکەی ڕۆژی قوربانــی
شاری وەیشوومەو ڕەشەبا
لەوڕۆژەوە
هەوری چاوی هەردوو چامەی
نالی‌و سالــم
لەم وڵاتی شارەزوورە
بارانێکی ڕەهێڵەیەو
لە خۆشکردنەوەوە دوورە
لەوساتەوە
هەڵۆیەکم بریندارم
لەم چیاوە بۆ ئەو چیا
خۆم ئەگێڕم

لەدەوری سەری ئەم شارە
بێقەرارم

نەخشەکەی من
بە دەستی ڕاوکەرانەوە
ئەڵێم بۆ دێوجامە لـوا
لە گیرفانی سیاسەتی ئەمو ئەوا
حەشار درا
سنوورەکەم لە تاریکیی نیوەشەوا
پێشێل کرا
مرۆڤو خاکو ئاوەکەم
لە قەسابخانەی پیلانی دەوڵەتانا
لە سیڤەرا ، لە لۆزانا
چەشنی گۆشتی قوربانی
بەئاشکرا
لەتلەت کـرا
لەگەڵ هەموو ئەمانەشا
ئەگەرچی زەدەو پێکراوم
من ئەو هەڵۆیەم هەر ماوم
بۆ هەناسەی خاکو ئاوم
بۆ نەخشەو هێلانەو ناوم

گەر باوەڕ بە بوونم ناکەی
بڕۆ لە ڕەشەبا پرسە
ئەو ئەزانێ

منی هەڵۆ ، سەرسەختێکم
درەختێکم
چی گەڵای لێ هەڵوەرانم
چەن لق‌وپەلی شکانم
هەرچی ناشێ‌و ناکرێ‌یە
شیاو کردی
ئنجاکەمێ لەلای وایە
مردن ملم پێ کەچ‌ناکاو
رەگەکانم
بە دەروونی خاك‌و ئاوێکا
ڕۆچوون‌و
بوونە ناخی ئەو ڕۆژگارو مێژووەی
لەبن‌نایە
باوەڕبە ئازارم ناکەی
بڕۆ لە ئەستێرە پرسە
ئەو ئەزانێ
ئاخۆ چاوی شەوگاری
کارەساتی من
تاقە وەنەوزێکی دیوە

کێ نایزانێ ، کێ نەی‌دیوە
نەی‌بیستووە
لە ڕۆژگارێکی ڕەشا
لە ئەشکەوتێکی تۆلەدا

سەدان چاوو دڵی منیان
به ئاشکرا
وەکوو پلو پووشی پایز
لەبەر زەقەی چاوی مافا
که ئاگردا
ئێستەش له چاوی مێژووا
دووکەڵی ئەو بۆچڕووکه
لەودەمەوە
هەر ماوه خۆی ئەخواتەوه
نەء من و تۆ ئەخواتەوه

کێ نایزانێ ، کێ نەی‌دیوه
نەی‌بیستووه
له پارچه جەرگێکی ترا
ئەستێره گەشەیەك هەڵهات
بۆ نەورۆزو بۆ بەهاری
بارانێکی رەحمەت باری
بەدەم وەشتی بەیانەوه
هەزاران گوڵ گەشانەوه
کوێرەکانی سەدان خولیاو
هیوای بەرز ژیانەوه
تا پەڵەهەورێکی چڵکن
وەك ژەهری مارێکی ڕقن
له ئاسمانی ڕۆژئاواوه
پەڵەپەل گەیه ئەم ناوه

کردی بە گرمەو لافاوێ
بە بروسکەو بە گێژاوێ
هەرچی هەبوو
ئەستێرە ، گوڵ
کانی ، نەورۆز
شنەی شەماڵ
خولیا ، خەیاڵ
هەمووی کردن بە کۆی زوخاڵ
شیرینی لێ کردم بە تاڵ

تا لە ئاسۆی مەهاباتا
وەختەبوو برینەکانم
سارێژ ببن بە کۆمارێ
جا ببمەوە بەو هەڵۆیەی
پڕ بە گەروی ئەم دنیایە
هاوار بکەم
بچریکێنم
بزریکێنم :
منیش وەکوو ئێوە هەمو
خۆشەویستی زۆرم پێیە
هیوای جۆربەجۆرم پێیە
دڵێکی وەك خۆرم پێیە
کەچی دڵۆپێ دەنگ نییە
لە بارانی دەنگەکانا
بڵێ وایە

لێرەش بەرازی بەلەسە
ڕەوە گورگی پەروەردەی قین
دڕندە مرۆڤخۆرەکان
شفرەو کەڵبەی خڵتانی خوێن
کۆماری کرد بێسەرو شوین

لەوساشەوە منی هەنۆ
منی گۆشکراوی چیای
گەردن بەرزو لوتکەدارم
بە ئاسمانی فڕینەوە
لێرەو لەوێ
هەر کاروانی کۆچ ئەبینم
قۆچو پرسەی قۆچ ئەبینم
کانیو کاریزو سەرچاوە
ئەبینم بێنازی ئاوە
ئەستێرەی دێ ئەکوژێتەوە
میوەی ساوای سەرسنگی دار
تینووەو بەرئەبێتەوە
بـــاخ
بەگڕی دۆزەخی تاڵ
سەرانسەر بۆتە ئاخوداخ
نە کەس ئەڵێ ناوت هەیە
نە خاكو نە ئاوت هەیە
نە مێژووەو نە نیشتمان

نه بەردەکێلی ناونیشان
بۆ ڕەتان‌و ستەم نەبێ
کەس بیری ناکەوینەوە
لەسەر دڵی بێدڵەکان
خەمێکین ناڕەوینەوە

منی هەڵـۆ
لە پارچەکانی جگەرما
ئەم ژانانە دێن‌و ئەچن
هەر پێچ ئەخۆن‌و لوول ئەبن
چاوێکن لە گل ناکەون
ئازارێکن هیچ ناخەون
بەڵام ئێمەی توخم هەڵۆ
ئێمەی چیا سەربەرزەکان
گۆشی ئازارو ژانەکان
هیچ بە کڕنووشی نامرین
بە مەرگی خوایی نامرین

منی هەڵۆ
لەم ئاسمانە بەرزەمەوە
بۆ خۆم‌و بۆ هێلانەکەم
بۆ کوردو کوردستانەکەم
چاوم بڕیوەتە ئاسـۆ
چاوم بڕیوەتە ئاسـۆ

شەوانی سلێمانی

محمد امین پێنجوێنی

کە دوور بم لێت ئەزانم نرخی زێڕت
کولووڕو گەنجی دنیایە
نزیك بم لێت و لات بم ،خۆشەویستیت
بەهرەیەکە قەت لە بەها نایە ...
وتم : با دڵ بترسێنم بە دووریت
کەچی وا هەر (ڕوو) لە تۆیەو لەل (۱) من نایە
لەبەینی (تۆ) و (دڵ) ا سەرگەردانە هۆشم
بەڵام وا مەیلەکەی هەرگیز (بەرەودوا)یە !
(گوزار) ی (۲) چی ؟ چاوەکەم ، من شەڕەفرۆشم ...
کە سوژدەی (بەندە) هەر بۆگەورەیی (خوا) یە ...

بودابست
٦ - ٩ ١٩٨٢

---

(۱) لەل : لەگەڵ .
(۲) گوزار : گەشت .

چاوی بەردە قارەمان •••

محمد نوری توفیق

زۆر جار کـــە باوکم باس و بەسەرهاتێکی بۆ ئەگێڕاینەوە ناوی لێ ئەنا هەقایەت ، وابزانم ئەمەش هەر لەبەرئەوە بوو کەئێمەی منـــداڵ حـەزمان بەوە ئـەکرد کە هەمـوو ڕووداوو کارەســاتێك لـە قاڵبـی چیرۆکدا بێ خۆشترو ڕەوانترە ، یان هـــەر خۆی ـ وەك ئەیـــدا بەگوێمانا ـ حەزی ئەکرد پەندو عیبرەت لـــەو چیرۆکانە وەرگرین کە ئەو ناوی هەقایەتی بەسەردا ئەبڕین ؟ ••

لـــەو هەقایەتانەی کـە تائیستا ڕۆژگار لە دووتوێی شـانەکانی مێشکما نەیسڕیونەتەوە ئەم چیرۆکەیە کەئـەو بە هـەقایەتی کاکیلێی ناوئەبردو بەم مانایەی لای خوارەوە بوو ••

تازە سوپای داگیرکەر (مەبەستی لە ئینگلیزەکان بوو) بەرەنگاری داواکانی کورد ببۆوەو هیرشێکی بەربڵاوی هێنابووە سەر وڵاتەکەمان ، سوپاو ژەندرمەکانیان ، تۆپ و فڕۆکەکانی لە هەموولایەکەوە کەوتبووە شەڕ بێ‌فرۆشتن و لێـــدان و دابێژانی شارو دیهاتەکانمـــان •• شێخ (مەبەستی شێخ مەحمود بوو) لەگەڵ جەنگاوەرو دەستەو دایەرەکـەیا لەبەر پاراستنی گیانی خەڵکی بێدەسەڵاتی ناوشارەکان ، پەنایان بردبووە بەر چیاو ناوچە سەختەکان، لەوێوە خۆیان کۆکردبووەوە بۆ بەربەکانێی

دوژمن‌و شەڕ لەگەڵ کردنی، پۆل پۆل خەڵکەکەی سەر بە شێخ بەسەر ناوچە هەمەجۆرەکاندا دابەش‌بوون بۆ پاراستنی نیشتمان ، بەڵێنیان نوێ ئەکردەوە کە لەپێناوی رزگاری‌و سەربەخوییدا بجەنگن‌و بەفرت‌و فێڵ‌و سویند و بەڵێنی ئینگلیز فریو نەخۆن ... لە زۆر لاوە ، سەرەڕای کەمی چەك‌و تفاقی شەڕو توانای بەردەوامی بەرەنگاری لەگەڵ ئەو دوژمنە بەدەسەڵاتەدا دەستی گەورەو گرانیان لە داگیرکەر ئەوەشاندو لەزۆرلاوە شکاندیانن‌و سەریان پێ دانەواندن ، شەڕ تا ئەهات پەل‌و پۆی ئەهاویشت‌و پان‌وبەرین ئەبووەوە ، دوژمن هەموو کوردێکی بە جەنگاوەر و سەر بە شێخ ئەزانی‌و لەگەڵ ئەواندا ریزی ئەکردن .. لەناو کوڕانی شار و لادێدا کەسانی ئەوتۆ سەودای ئازادی لەکەللەی ئەدان ، ئازایی‌و چالاکی‌و نەبەردی لە ناوچەوانیان ئەباری .. تا ئەهات خەڵکەکە پڕ چەك‌و باوەڕ ئەبوون بۆ دەربەڕاندنی داگیرکەر ، هەر رۆژە لەلایەکەوە ، گەرمیان‌و کویستانیان لە دوژمن کردبووە دۆزەخ ، هەردەمە لە شوێنێکەوە ، هەر کاتەی لە ناوچەیەکەوە بەدەمیا ئەتەقینەوەو داخیان ئەنا بە دڵی‌یەوە .. لەو تاقم‌و کۆمەڵانە لەم دەشتو بنارانەی خۆماندا تەنیا پێنج کەس کارێکی ئەوتۆیان بە داگیرکەران کرد کە هەتاهەتایە ئەبێ مێژوو بەرێزو نەوازشەوە پیایانا هەڵبداو باسیان بکات .. ئەو پێنجە بە چەکو کەرسەیەکی کەمەوە توانی‌یان سەر بە ژمارەیەکی یەکجار زۆر لە سەربازو تۆپ‌و فڕۆکەی دوژمن شۆڕبکەن لەشەڕێکدا مەگەر هەر لەدەست ئەوان هاتبێ . یەکەمیان :

ـ کوڕینە بەقوربانتان‌بم ، هەر ڕۆژێکە و ئەمڕۆ ، بتانبینم چی‌یان بەسەر دێنن .

دووەم :

ـ بەسەری تۆ کارێکیان پێ ئەکەین هەتاهەتایە لەبیریان نەچێتەوە •

سێیەمیان:

ـ چەپکە گوڵی دەستمان بۆ شێخ و هاورێکانیو هەمووجەنگاوەرانی چەپکێکی ئەوتۆ بێ لەوناوەدا دەنگ بداتەوە •

چوارەمیان :

ـ میللەت چاوی لێمان ئەبێ کەچۆن کەللەسەری دوژمن شەق ئەکەین‌و جەرگو دڵی داگیرکەران ئاوئەدەین •

پێنجەمیان کە کورێکی کورتە باڵای تیکسمراو بوو ، هەتا حەزبکەیت چست‌و چالاك‌و لێهاتوو بوو ، ناوی (کاکل) بوو خەڵکی ئەو ناوچەیە لەخۆشەویستیدا پێیان‌ئەوت (کاکیلێ) بەجۆرێك خۆی پرچەك کردبوو پیاو لێی تێر نەئەبو ، سەرسنگی‌و راست‌و چەپی باڵەکانی لە فیشەکدا زەرد ئەچووەوە ، خەنجەرێکی دەبانی کردبوو بەقەد پشتێنەکەیدا ، کە تفەنگەکەی ئەکردە شانی پیاو سامی لێ ئەنیشت • کاکیلێ وەڵامی برادەرەکانی دایەوە :

ـ براینە لە منتان نەکەوێ ، هەلەو بۆمان هەڵکەوتووە ، هەلی‌وا هەموو رۆژێ هەڵناکەوێ ، ئا بزانم چۆن چۆکیان پێ دائەدەن‌و ئەیانکەن بە پەندو عیبرەتی زەمانە •

شەڕ دەمەدەمی کازیوەی بەیان دەستی‌پێکرد ، هەتا ئەهات گەرم ئەبوو ، تۆپ‌و فڕۆکەو مەترەلوزی ئینگلیز ئاگرو ئاسنی بەسەر ئەو کوڕە ئازایانەدا ئەباراندکە لای‌دوژمن ژمارەیان ئەوەنە زۆر بوو سەری لێ دەرنەئەکرا، دارو بەردی ئەو شاخە سوور هەڵگەڕابوو، پەیتا

پەیتا لە سەربازگەکانیەوە بەیارمەتی‌یانەوە ئەهاتن بۆئەوەی دەنگی تەقەیان کپ بکەن ، تاقمەکەی کاکیلێ لە دەمەو خۆرئاوادا تەنگیان بە دژمن هەڵچنی ، ئەمەندە لاشەیان لێ ڕیز کردبوون و چەکو جبەخانەیان لێ پەك خستبوون لە ژمارە نەئەهات ••• دەمەدەمی ئیوارێ ، کاتی خۆر ماڵئاوایی لە بناری گۆپاڵە ئەکردو بەناچاری ئەیویست چاوەکانی لەو جەنگاوەرانە بکشێنێتەوە ، ئا لەوکاتەدا هێزەکەی دوژمن بە سەرشۆڕیو تیکشکاوی کەوتە پاشەکشێو گەڕانەوە ، بە پەلەپرووزێ لە هۆڵی ئەوەدا بوو پێش ئەوەی تاریکایی شەو باڵی ڕەشی بەو ناوەدا بکێشێ بگاتە سەربازگەکەی خۆی •• لەکاتێکدا کە فەرماندەی هێزەکە خەریکی گەڕانەوەی سوپا شکاوەکەی بوو خێرا خێرا لە دوربینەکەی ئەنەوی و بە سەرسامی‌یەوە سەرنجی لەو سێ کەسە ئەدا کە بێ‌پەروا نیشتبوونە سەر سوپاکەیەوەو چنگ لەسەرشان بەرەو سەربازگەکەی راویان ئەنانو لێیان نەئەبوونەوە • • زوو زوو دوربینەکەی لائەداو دەستی بە چاوەکانیا ئەهێنا نەك بەدرۆیان بەرنو ئەوانەی دوای سوپاکەی کەوتوون تەنیا ئەو سیانە نەبن لە دوربینەکەیدا بە ناخی چاو و دڵ و مێشکیا ئەچەقین ، هەرچەندی ئەکرد لەو ژمارەیە تێ نەئەپەڕین •• ئەفسەری فەرماندە لە ترسی تێکشاندنی یەکجارەکی فەرمانی دایە هێزی پاراستنی دوای سوپا هێرش‌بەرەکەی ئاگرەکەیان توندتر کەن تا باڵی ئەو هەڵۆیانە بشکێنن کە دوویان کەوتوون •• تاریکایی شەو تا ئەهات توندتر چنگی لە بینی ئەوناوە توند ئەکرد • لە دواتەقەی هێزەکانی دوژمندا پریشکی گوللەیەك چاوی راستی کاکیلێی پێکاو رەشینەو سپێنەی بەیەکا تۆپەڵ کرد، کاکیلێ بەدەما ئەکەوێ و دوو برادەرەکەی لێی‌ئەنەون بەرەو دواوەی ئەبەن بۆ لای دوو لاشەی برادەرەکانیان •• بەمە سوپای داگیرکەر لە چنگی‌یان

ڕزگاری ئەبێ، بەڵام دەنگوباسی ئەم پاڵەوانیتی‌یەی کاکیلی بەهەمولایەکدا پەل‌ئەهاوێژێ‌و ئەشکەوتەکەی جاسەنە دەنگ ئەداتەوە ، ئەمەش گەورەترین دیاری‌یە لەو ڕۆژەدا پیشکەش بە شێخ‌و جەنگاوەرەکانی ئەکرێ .. پاش چەندروژێك لەسەر داوای شێخ کاکیلێ و دوو برادەرەکەی بەرەو جاسەنە ئەکەونەڕێ .. شێخ بەپیریانەوە ئەچێ و لەپێشوازی‌یانا دەم‌ئەخاتە ناودەمیان و تێر ماچیان ئەکات‌و بۆ خەڵات‌و ڕێز لێ‌گرتنیان ڕووئەکاتە کاکیلێ :

ـ تا پێمان بکرێ‌و بە هەر نرخێك بێ نایەڵین ئەو چاوە جوانەت ئاوها بمێنێتەوە ، لە هەر وڵاتێك بێ هەوڵی ئەوە ئەدەین پزیشکانی شارەزاو لێ‌هاتوو ئەگەر چاوێکی ساغیشت بۆ دروست‌نەکەن بەلای کەمەوە کارێکی‌وا بکەن کە پێتەوە دیارنەبێ ..

کاکیلی هەروەك وەڵامی بۆ ئەم ڕێزلێنانەی شێخ ئامادەکردبێ :

ـ یاشێخ ، وڵاتێك بەو هەموو خۆشەویستی‌یەوە چاوێکی کاکلی پێ نەبڕی‌و یان کاکل بەوە ناشرین بێ کە چاوێکی بە دەستی دوژمن کوێربووبێ ، ئەبێ چۆن ئەو خۆشەویستی‌یە لەڕووی بێ لەناو هەموو خۆشەویستیەکانی ئەم دنیایەدا سەرهەڵبڕێ ؟؟ .

هەر لەوێدا پەلاماری خەنجەرەکەی قەدی ئەداو لەچاوە دەرپۆقیوەکەی ئەنەوێ لەرەگوو ریشەدا ئەیبڕی و تا دەستی ئەتوانی تووڕی هەڵئەدا ...

شـــێخی گـەورە

ع. ح. ب.

ســـەری هێناو برد
ئەکولاّ بۆ کورد
ئەیویست ئەگەر دایناوە سەر
شتێ بێنێتە بـــەر
ئەیزانی درەنگ وەختـــە
ڕێـــگاش هێجگار سەختە
تـــەرزە
کەژەکانی هێناوەتە لـــەرزە
دوژمن وەك ســـەگی هـــار
ئەدا پەلامار
بەلاّم ئـــەم
گوێ ناداتـــە ستەم
لـــە ترسەوە دوور بوو
لەســـەر ڕای خۆی سوور بوو

ئەیوت ئەگـــەر دێبەدێ
ئەگەر بێتو شتێ نەکەین بە شتێ
ئیتر تا مـــاوین
بێشێلو بەش‌خوراوین
ئەیزانی درەنگ وەختـــە
ڕێگاش هەورازو سەختە
بەڵام ئـــەم لـــەپەناوە
وردو لەســـەرخۆ
بەوپەڕی بڕواوە
ئەیڕوانی‌یە ئاسـۆ
بـــە بێدەنگی
پێی خستە ئاوزەنـــگی
لـــەبەرەبەیانێکی درەنگدا
هاوەڵەکانی دەنگ دا
ســـوور ئەیزانی
ستەمـــــە مـــانی
هەزاران توولەمار لـــەناودا
ئەسپی تاودا
لـــە گشتلاوە وەزەنی
تەنگی بێهەڵچنی
باشترین هاوڕێی
جوێبووەوە لێی
ئەسپ کەفی ئەچەند
شێخ ئەڕۆیی بەرەو دەربەند

ئەوان ئەوەندەی گەڵای دار
زۆرو بێشومار
ئــەم
خۆیو چەند هاوڕێیەکی کەم
ئەسپ گلا
شــێخ کەوت
لەژێر بەردێکی زلا
بۆ ماوەیەك سرەوت
ئەوا زامارە
دوژمن نایە لە ژمارە
سەری نەنەوان
بە زمانێکی ڕەوان
بە دەنگــێکی زوڵاڵ
قارەمانی قاڵ
لە گەورەکەیان کردی ڕوو
ناوچاوی پڕکرد لە تفوو
وتی : زامەکەم هەوێنە
بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنە ..

خۆشترین رۆژی ژیانم

هۆگر گۆران
له ئینگلیزی‌یه‌وه وه‌ری گێڕاوه

له‌پێش هه‌موو شتێك‌دا باسی ئه‌وه‌تان بۆ ئه‌كه‌م چۆن دایك‌و باوكم به‌ینیان تێك‌چوو دوای ئه‌وه‌ی له ئاهه‌نگی هاوڕێ‌یه‌ك له دره‌نگه شه‌وێكا هاتنه‌وه •• بۆ سبه‌ینێ قسه‌یان نه‌ئه‌كرد پێكه‌وه‌وه هه‌ریه‌كه‌یان به‌شێوه‌یه‌كی جیاجیا قسه‌ی له‌گه‌ڵ من ئه‌كرد •• به‌بێ‌ئه‌وه‌ی بهێڵن من هه‌ست‌بكه‌م به ڕوودانی هیچ شتێك له‌به‌ینیانا•• به‌ڵام من هه‌ستم ئه‌كرد كه شتێك هه‌یه• من ئه‌مه‌م زۆر پێ ناخۆش بوو له‌به‌ر دڵ‌ته‌نگی خۆم نه‌م‌ئه‌ویست بچم بۆ ئاهه‌نگی قوتابیان • باوكم‌و دایكم هه‌روه‌كو له‌گه‌ڵ یه‌ك‌دا تێك چووبوون ، له‌گه‌ڵ منا به‌شێوه‌یه‌كی جیاواز ره‌فتاریان ئه‌كرد بۆئه‌وه‌ی ئه‌م مه‌سه‌له‌یه كارنه‌كاته سه‌ر من. كه من نه‌چوم بۆ ئاهه‌نگه‌كه باوكم ویستی له‌گه‌ڵ خۆی بمبا بۆ باغچه‌ی حه‌یوانات• دایكیشم ئه‌یویست بمبا بۆ(سیرك)، به‌ڵام داواكانیان هیچ شتێكی له دڵی من‌دا نه‌گۆڕی‌و هه‌تا ئه‌هات زیاتر دڵته‌نگ ئه‌بوم ، به‌تایبه‌تی له كاتی نان‌خواردنی به‌یانی‌دا باوكم دای به‌گوێما كه هیوای وایه بیرم نه‌چووبێ چۆن پیروزبایی له دایكم بكه‌م به‌بۆنه‌ی جه‌ژنه‌وه •• دایكم بێ‌ئه‌وه‌ی سه‌یری باوكم بكات وتی « رۆژنامه‌كه‌ی بۆ بێنه » ئه‌وه‌ش نیشانه‌یه‌كی باش نه‌بوو كه نه‌ی‌وت «بۆ باوكت » ••• ئاشكرابو كه دایكم‌و باوكم نایانه‌وێ من به

ناكوكيەكەيان بزانم • لە دڵی خۆما ئەموت لەوانەیە ئەگەر لەماڵەوە بن‌و نەچن بۆ دەرەوە ئەو ئێوارەیە تا بەیانی هەمووشتێك بچێتـەوە دۆخـی جارانی لەگەڵ ئەوەدا ئەنجامی نەبوو و هەر قسـەیان لەگەڵ یـەکتری نەکرد•• بۆ سبەینێ‌و ڕۆژی‌دوایی کەوتمە بشکنین‌و چاودێری کردن• لەکاتێکا لە فرمان هاتنەوە نەخشەیەکم دانا هەندێك پرسیارم ئامادەکرد کە کە لێیانی بکەم بەڵکو بیانهێنمە قسەکردن‌و دوان لەگەڵ یـەك ، بـەڵام هیچ سوودی نەبوو • من هەر دامابووم • پێنج ڕۆژ بەوجۆرە تێپەڕی ، بەڵام هەر قسەیان لەگەڵ یەك نەکرد • وەها دیاربو ئەم قسەنەکردنەیان کردبێت بە عادەت •• ئەوحاڵەش وای لە من کـرد بیربکەمەوە شـتێك بکەم بەڵام چی ؟ بیرم‌کردەوە کە هەندێك‌جار خۆشی‌یـەکی زۆر یـان ناخۆشی‌و ناهەمواری خەڵك لەیەك نزیك‌ئەکاتەوە •• دروسـت‌کردنی خۆشی کارێکی گران بوو ، بەڵام ناخۆشی‌و ناهەمواری کارێکی ئاسـانە • من کارە گرانەکەم هەڵبژارد ـ بەبیرما هات کە تەقەلا بدەم نمرەیـەکی باش وەربگرم لە دەرسی ماتماتیك‌دا ••ئەوەش خۆشی‌یەك ئەخاتە ناومان، بەڵام لەبەرئەوەی قوتابخانەم نەبوو بەهۆی پشووی نیوەی ساڵەوە هیچم بۆ نەکرا •

بڕیارمدا دەست‌بکەم بە پاك‌کردنەوەی ماڵ •• چەند سەعاتێك خۆم لەناوماڵاخەریك کرد بە پاك‌کردنەوەو ڕێك‌خستنی ماڵەوە ، بـەڵام کـە ئێوارە دایکم‌و باوکم هاتنەوە سەرنجیان نەدا لەو کارەی من ، چونکـــە دایکم لەپێش جەژنا ماڵەوەی پاك‌کردبووەوە• بەپێچەوانەوە سەرنجیان‌دا لە خۆم کە سەرو گوێلاکم‌و جلەکانم تۆزاوی‌و پیـس بوون • کە باوکـم لێی‌پرسیم وتی کارێکی باشە کە یارمەتی دایکت داوە بەبێ‌ئەوەی سەیری دایکم بکات دایکیشم ماچی کردم‌و دەستی کرد بە پاك‌کردنـەوەم •• بۆ ڕۆژی دوایی سەعات حەوت هەڵسام‌و سویچی ڕادیوکەم کردەوە •• بە

بێسەیر کردن دایکم وتی (ئەوە بۆ باوکت باشە یارمەتیم بداتو چاو لـە تۆ بکات) ••

ئیتر بڕیارمدا کە کارێکیوا بکەم دڵتەنگیان بکاتو خەمیان بدەمێ نەك خۆشی ، بەڵام چی خەمێكو چی ناخۆشیەك ؟

باشترین شت ئەوەبو خۆم بەدرۆ نەخۆش بخەمو لەناو جێگادابکەوم، بەڵام کە بیرم لە دکتۆرو دەرمان کردەوە وازم لەو کارە هینا • لەدواییدا بیرم کردەوە کە باشترین شت ئەوەیە بچم بۆلای (گڵکۆ) ی هاوڕێم •• ئەوناوەش نازناوی ئەو هاوڕێیەم بوو چونکە عادەتی وابـو کـە هـەر قسەیەکی بکردایە بۆ کەسێك داوای لێ ئەکرد کە لەلای کەس باسی ئەو قسەیە نەکاتو بێدەنگ بێت وەکوو گڵکـۆ (گـۆڕ) • سەر لە ئێوارە ئاگاداری دایکمو باوکم کرد کە بۆ ماوەی نیوسەعاتێك ئەچم بۆ دەرەوە بۆلای (گڵکۆ) ی هاوڕێم •• دایکم مـاچ کردو ماڵئاوایم لـێ کـردن هەروەکو بچم بۆ قوتبی شیمالی •• بەبێ ئەوەی باوکم هیچ دەنگ بکاتو گوێم بداتێ لە ماڵ چوومە دەرەوە •

دوای ئەوەی گیروگرفتەکەی خـۆمم بۆ (گـڵکۆ) گێڕایـەوە ، گڵـکۆ وتی « تۆ ئەبوایە زووتر ئەم کارەت بکردایەو بە منت بووتایە من لای کەس دەنگم نەئەکردو هەروەکو « گڵـکۆ ـ گۆڕ » بێدەنگ ئەبووم» داوایشی لێ کردم کە هیچ زویرو دڵتەنگ نەبم • منیش داوام لێ کرد کە هەمو ٥ ـ ٦ دەقیقە جارێك تەلەفۆن بکات بۆ ماڵی ئیمە داوای من بکاتو بڵی ئەو هـــەر چاوەڕانەو هیشتا مـــن نەگەیشتوومەتە ماڵی ئەوان •• دوای چەند جارێك تەلەفۆن باوکمو دایکم شپرزە بوونو دایکم تەلەفۆنی کرد کە هیـچ ڕێی تێنـاچێ تا ئیسـتا من نەگەیشـتبمە ماڵی گـڵـکۆ ئەبێت کارەسـاتێك ڕووی دابێ بۆیە نەگەیشتوە •• دایکم بە دەنگێکی

لەرزۆکەوە ئەم قسانەی بەتەلەفۆن ئەوت بە گڵکۆ ••• ئیتر منیش سەرم کردبوە سەر گلکۆ بە پرسیارکردن لێم ئەپرسی ئاخۆ دایکم چۆن قسەکانی ئەکرد بە ناوی تەنها خۆیەوە یان ئەیوت ئێمە (دایکمو باوکم)•لێم ئەپرسی ئاخۆ باوکم وەزعی چۆن بیت ، پێی ئەوتم بەڵێ ئەویش خەمبارەو شپرزەیە وەکو دایکم •• لێم ئەپرسی ئاخۆ دایکم ئەلەزریو زمانی تیکەڵو پێکەڵ ئەبوو لە تەلەفۆنەکەدا ؟ ؟ گڵکۆ بە منی وت هیچ خەمت نەبێ نەخشەکەمان سەری گرتوە •• سەرکەوتووین• گڵکۆ ئەیوت مەچۆرەوە هەتا نیو سەعاتی تر با بگەڕێن بەدواتاو ئاگاداری پۆلیس بکەن ••• خەمت نەبێو هەمووشتێك بەئاسانی وەرگرە ! بەمجۆرە هەتا ماوەیەکی تریش لای گڵکۆ مامەوە • ئیتر هەستام هاتمەوە •

کە خۆم کرد بەماڵا کلیلی تایبەتی ژوورەکەی خۆمم پێ بوو ••• بەرەو ژورەکەی خۆم چووم کە لەگەڵ دایکمو باوکم چاویان پێم کەوت هەستانە سەرپێو باوەشیان پیاکردمو ئەملاو لایان ماچ کردم•• ئەولاولای یەکتریشیان ماچ کرد !

لە ئەدەبیاتی سۆڤیەتی یەوە
وەرگێڕراوە

چـــرا ••

« سێ نامەی شیعری‌یە »

شیعری : جەمال غەمبار

نامەی یەکەم

کەگڕ لە گیانت بەر ئەدەن،
تۆ ناسووتێی••
بەڵام لێرەوە دڵی من،
یەك پارچە ئەبێتە قەرەبرووت••
● ئەی جەرگە نەسرەوتەکە
ئەوە دووکەڵی لاشەکەی منو هاوڕێیانە
بۆتە چەترو
لە پشکۆبارانی کینەی ئەوان ،
ئەتپارێزێ••

★ ★ ★

ئەیانەوێ سەرت ببڕن،
هەرچەند ئەکەن ،

ناتوانن کاسەی ئەو سەرە چیایی‌یەت
لە لەشت جیابکەنەوە •••
ئەو هەڵۆیانەی لە دڵتــا
بارو بارگەیان خستووە
شەوان کە خەو پێڵووەکانی شار قورس‌ئەکا
ســنووری ئاواییە دوورەکان
بە بێ ئەبڕن
ئەبنە ژیلەمۆی دڵی شــەو•••
لە دارســتانێ تاریــکا،
چــرای تۆڵـە
بۆ چەند ملیۆن درەختی سەوز بێ‌ئەکەن (١) •••

★ ★ ★

ئەم شەوە پڕ تۆف‌و رەهێڵەی بارانەت
لەسەر شانت هەڵـگرتووە
دەرگای دڵت بۆ هەموو کەس مەکەرەوە
نەبا چەتەکان ئەمجــارەش
خوێنە گەشەکەت بفرۆشن••

★ ★ ★

رێ تاریکە ، ئەبێ چاوت داگیرسێنی•••
رێگە دوورە ، ئەبێ شەدەی برسێتی‌و
مەرگ ڕاونێی

کرێوەیە ، ئەبێ گیانی چەندان درەختی کەڵەگەت
بســــووتێنی•••

لە میانەی « تاریکییو دووریی‌و کرێوە »دا••
چەند مــەزنە
زەردەخەنە بۆ لێوی هەڵقرچاوی منـاڵان
لــە ئاسمانەوە دابگری••

★ ★ ★

بۆ « کەمال » ی براو هاوڕێم •••

نامەی دووەم

ئەو هەوارەی ئێستا دروێنەی تەمەنتی تێدا ئەکەی ،
کەشتی‌یەکی سەرئاوکەوتووی خۆرئاوایە •••
ئاخۆ، تۆ لە تەمی سپی ئاسمانەکەی ئەوا غەرقیت،
یان ئەو لە هەناسەی
غەریبییەکەی تۆدا ئەتوێتەوە ؟!
تۆ لێرەش ، لەم جەنگەڵستانە پڕخوێنە
هەردەم کراسی غەریبیت لەبەردابوو ••

★ ★ ★

تۆو ســەدان کەسی وەکو تۆش،
ڕۆیشــتن‌و،
لێشاوی ئاھ و ناڵینی چەندان ڕەش‌و ڕووتان جێ‌هێشت ••
جانازانم ، خەمی کانیی کوێرکراوەو ،
ژانی باڵندەی کۆچەرو،

ئازاری شەوانی گوندەکانتان هەر لەیادە؟!
ئەوانەی لەژێر ڕەشماڵی دڵیانا،
هەڵگری ئەو خەمو ژانو ئازارە بن
سبەی کاتێ کۆچو باریان
بۆ پێدەشتی ئەم وولاتە پێچایەوە
دیاریی دەستیان،
بۆ دەیجووری ئەم ڕێگایە،
ئەستێرەو مومو
چرایە..!

★ ★ ★

نامەی سێیەم

ئەو چاوانە،
دۆزەخێکیان بۆ ناخی ماندووم داگیرساند ..
شەو نییە تیایاندا ،
زەماوەندێك
بۆ سووتانو توانەوەی خۆم،
گەرم نەکەم...

★ ★ ★

دۆینی سیارەی ئەو هەستەی،
کە لەلای من (عەشق)ی ناو بوو
لەلای ـئەوـیش
چڵێ داری وشکەڵاتوو

بووە چنگێ خۆڵەمێش و،
چووە گەرووی بیرەوەری و یاداشتمەوە•••
ـ ئەو ـ ژانێکی بێ‌پایان بوو
بۆ دوواجار ، ماڵئاوایم لێ کرد

★ ★ ★

ئێستاکە «تۆ»، لێوت ناوە
بە گۆی مەمکی کانیی هۆنراوەو سۆزمەوە•••
ئەو چاوانەی ،
دۆزەخێکیان بۆ ناخی ماندووم داگیرساند
جووتێ ئەستێرەی ئاسمانی
داستانی عەشقێکی تازەن••
جەزمئەکرد ، ئاسمان هەمووی سەوز بووایە
تاکو هێندە شەیدای ئەو جووتە ئەستێرەیە نەبم••

★ ★ ★

« سەیرە، دڵێ بەو بچووکییەی خۆیەوە
جێی ئەو هەموو خۆشەویستییەی
تیا ببێتەوە•••
یاخود بەرگەی تووانەوەو گریان و
ئازار بگرێت •• (٢) »

★ ★ ★

« هەرگیز ئەم دڵەم (٣) ،
جێگای دووکەسی تیا نابێتەوە »
ئەو کۆترێ بوو، دای لە شەقەی باڵ

حەزی نەئەکـرد
لەژێر ساباتو سایەی دڵێکا••
بحەوێتەوەو
خۆی لە تەنیاییو غوربەت رزگار کـا••
حەزی نەئەکرد ، هاوخەمی کەس بێو
کەس هاوخەمی بێ•••

بە بادەی عەشق،
دەماخی ساردی تۆزێ گەرم بێ•••
ڕۆیی کۆچی کرد ••
ئێستا ئەو دڵەی بۆتە وێرانەی
دەستی ڕەشەباو لافاوێکی توند
ڕۆیی کۆچی کـرد••

★ ★ ★

تۆ، ئەی چراخانە دوورەکەم•••
ناونیشانی ئەم چیرۆکە تازەیەمی ،
هەناسەی دوورو درێژی
ئەم خەمەمی ••
ئەو لێوانە ،
بۆ بێدەنگیی سڕی کـردوون؟
چی وشـەو رازت لا هەیە، بیدرکێنە•••
بیدرکێنـەو
با ـبێ تۆیی ـ بە ڕوخسارمەوە دیار نەبێ••

با مانگەشەوی بێنازی ئەم شیعرەشم
بەرگێکی وەك
ڕەنگی چاوانت بپۆشێ...
تا پێڵووەکانـت هـەڵبڕی،
لەبەر نیـگاتا وشـەکان،

سـەوز بچـنـەوە...

ئەی چـراخانە دوورەکەم...
ئەی هـەناسەی
دوورو درێژی ئەم خەمەم...

بەغـدا ١٩٨٣

(١) پێئەکەن: دائەگیرسێنن.
(٢) ئیحای عیبارەتێکی ناو شیعرێکی دیکەی خۆمە.
(٣) ناوونیشانی چیرۆکێکی (عبداللە طاهر) ە بەعەرەبی ...
(قلبي لايتسع لاثنين)، بەدەستکارییەوە وەرمگرتووە.

چیرۆك :

دوو هاوڕێ

گی• دی• مۆپاسان
ئەنوەر قەرەداغی
لە ئینگلیزی‌یەوە وەری گێڕاوە

پاریس تووشی داوی خۆی بووبوو • برسێتی‌و گرانی بەتەواوی دایگرتبوو • ژمارەی چۆلەکەی گوێسەبانەکان هەردەم لە کەمکردنـدا بوو • تـەنانەت زێرابـەکانیشـس خاڵـی‌بووبوونـەوە •• دانیشـتووان هەرچی‌یەکیان دەسگیر بووایە ئەیانخوارد •

لە ڕۆژێکی خۆشی مانگی یەکدا مسیۆ مۆغیسۆ کە کاری سـەعات چاککردنەوە بوو و پیاوێکی وابوو حەزی ئەکرد شت بەئاسانی لەژیاندا وەربگرێ ، بە مەلوولی‌یەکەوە لەسەر یـەکێ لە شـەقامەکانی بـەرەو دەرەوەی شار پیاسەی ئەکرد ، هـەردوو دەسـتی لە گیرفانی پانتـۆڵە سوپایی‌یەکەیدا بوون‌و ورگیشی هیچی تێدا نەبوو ، تووشی پیاوێك هـات یەکسەر ناسی‌یەوە مسیۆ سووڤەج بوو کە ناسیاوێکی سـەر ڕووبـاری بوو • پێش شەڕەکە مسیۆ مۆغیسۆ کردبووی بەخوو هەموو بەیانی‌یەکی یەکشەممە زوو هەڵئەساو دارێکی حـەیزەرانی بەدەسـتیەوە ئـەگرت‌و سندووقێکی تەنەکەشی لە پشتی ئەبەست‌و بە شەمەندەفەری (ئەرژەنتویل) ئەڕۆیی‌و لە (کۆڵۆمبس) دائەبەزی ، ئەنجا بەپێ ئەڕۆیشت تا ئەگەیشتە دەرپاچە بچکۆلەکەی ناوی (مارەنتی) بوو • هەر کە ئەگەیشتە شوێنە لا شیرینەکەی ، دائەنیشت‌و دەستی بە ماسی گرتن ئەکرد تا شەو دائەهات•

شوێنەکە هەمیشە پێش گەیشتنی ئەم پیاوێکی ڕووخۆشی قەڵەوی کورتە باڵای لێبوو کاری کۆنەفرۆشی بوو لە شەقامی (نۆتردام لـووریت) و هەر وەکوو ئەم شێتی ڕاوەماسی کردن بوو • زۆرجار نیوەی ڕۆژەکەیان وا ئەبردەسەر قولاپی ئاسن بەدەستەوەو قاچ لەناو ئاوەکەدا لای یەکەوە دائەنیشتن • زۆر زوو بـوون بـە هـاوڕێی یـەکتر • جارجارێکیشـس وشەیەکیان لە دەم نەئەهاتەدەر • هەندێ کەڕەتیش شتێکیان لەبەرخۆیانەوە ئەوت • ئەوەندە هەستو حەزو ناحـەزیان لەیـەك ئەچـوو و لە یـەك گەیشتبوون پێویستیان بە دووان نەبوو لەگەڵ یەکدا •

هەندێجار لە بەیانیانی بەهارا نزیك سەعات دە کە تیشکی خـۆر ئەیدا لەسەر ڕووی ڕووبارەکەو شەوقەکەی لەگەڵ شەپۆلێکدا بەهێمنی بە بەردەمیانا ئەڕۆیشت مسیۆ مۆغیسۆ بە دراوسێکەی ئەوت « جوانـە ، وانی‌یە ؟ » و مسیۆ سووڤەجیش وەڵامی ئەدایەوە : « نازانم شوێن هەبێت جوانتر » • ئەو گفتوگۆ کورتە بەس‌بوو بۆ لەیەك تێگەیشـتنو زیاتـر یەکتری خۆشویستنیان ••

پاش نیوەڕوانی پایز کە ڕۆژ بەرەو ئاوابوون ئەڕۆیشتو ئاسمان سوور ئەینواندو هەورە تۆخەکە لە ئاوەکـەدا دەرنەئـەکەوتو لەشـی هەردوو هاوڕێ وەکو پشکۆ ئەدرەوشانەوەو درەختە سوورچووەکانیش لە ترسی سەرمای داهاتوو ئەلەرزینو ئەجووڵانەوە ، مسیۆ سووڤەج بـە زەردەخەنەیەکەوە بەمسیۆ مۆغیسۆی ئەوت : « وێنـەیەکی جوانـە لـە بەرچاو » و مسیۆ موغیسۆیش کە سەری لەو هەموو جوانی‌یە سووڕئەما بێ‌ئەوەی چاوی لە قولاپەکەی هەلبڕێ ، وەڵامی ئـەدایەوەو ئەیـوت : « لە سەرشەقامەکان جوانترە • وانی‌یە ؟ » •

هەر کە جووتە هاوڕێ یەکتریان ناسی‌یەوە دەستیان خسـتە نـاو

دەستی یەکترەوەو کەوتنە تـەوقەکردن • دڵیشـیان بۆ ئـەو یـەکتری بینینەوەیان لەم بارە جیاوازەی ژیانیانا پر بووبـوو • مسیۆ سووڤـەج هەناسەیەکی هەڵکێشاو وتی : « کەوتووینە چڕۆژێکـەوە ! » • مسـیۆ موغیسۆیش بە دڵپڕییەکەوە وتی : « ئیمڕۆ چەند ڕۆژێکی خۆشـە ! یەکەم ڕۆژی ئەمساڵە » • ئەوە ڕاستبوو چونکە پەڵەهەورێـك چییـە بەئاسمانـەوە نەبوو • بـەتەنیشـت یـەکەوە ڕۆیشـتن بە پڕ خـەمو بیر کردنەوەیی •

ماسی گرتنەکانمانت لەبیرە ؟ » مسیۆ موغیسۆ وتی • « ئای بۆ ئـەو ڕۆژانە تۆ بڵێی جارێـکی تریان ببینینەوە ؟ تۆ بڵێی ؟ » مسیۆ سـووڤەج وەڵامی دایەوە • ئەنجا چوونە بارێکی بچووکەوە شـتێکیان خـواردەوە هەرزانبەها • جا کەوتنەوە پیاسە لەسەر شۆستەکە • لەپڕ مسیۆ مۆغیسۆ وەستاو وتی : « ئەڵێی چی جارێکیتر بچینەوە ؟ » • « لەگەڵتم » مسـیۆ سووڤەج وتیو چوونە بارێـکیترەوە • کە هاتنـە دەرەوە پێیانـەوە دیاربوو • هەروەکوو کەسێك بەسەر سکی بەتاڵا مەیی خواردبێتەوە • ڕۆژێکی هێمن بوو • هەرچەندە شنەیەکی هەواش باوەشێنی دەموچاوی ئەکردنو مسیۆ سووڤەج بە فێنکییەکە سەرخۆشتر ئەبوو ، لەپڕ وەستاو پرسـی :

— بۆچی سەرێك نەدەین ؟
— لە چی ؟
— ڕاوەماسی •
— دیارە لە دەریاچەکەی خۆمان • سەنگەرە فەرەنسەییەکانی دەرەوەی شـــار لە (کولـۆمبس) ەوە نزیکنو مـن ئەفسـەرە فەرمانبەرەکە ئەناسم ناوی (دۆمۆلین) ە • بڕواش ناکەم ڕێـگامان

نەدات. مۆغیسۆش بە دڵپێدانەوە وتی : « باشە وائەکەین» .
ئەنجا هەردوو هاوڕێ لێك جۆیبوونەوە تا بڕۆن کەلوپەلەکانیان بهێنن و پاش سەعاتێك بەیەکەوە بەرەوخوار بوونەوەو ڕێگایان گرتەبەرو زۆری نەخایاند گەیشتنە ئەو ڤێللایەی بارەگای ئەفسەرە فەرمانبەرەکەی تیابوو .
پاش ئەوەی ئەفسەرەکە تۆزێك بە داوا سادەو ساکارەکەیان پێکەنی و ڕێگای دان ، کەوتنەوەڕێ . ئەوەندەی نەبرد سنووری سەنگەرەکانی دەرەوەیان جێهێشت و بە (کۆلۆمبس) ی چۆڵکراوا ڕۆیشتن و خۆیان لەسەر لووتکەی گردێکی پڕ لە ڕەز بینییەوە کە بەسەر ڕووباری (سەین) یدا ئەڕوانی . سەعات نزیکی یازدە بوو .

بەرامبەریان دێی (ئەرژەنتویل) لە مردوو ئەچوو . لووتکەکانی (ئۆرگیمۆنت) و (سەنوو) یش لە هەموولایەکەوە دیاربوون و دۆڵەکەی کە تا (نانتینگ) ئەڕوا چۆڵ بوو هیچی پێوە دیار نەبوو . بە درەختە گێلاسەکانیەوە زەوی خۆڵەمێشاوی ئەهاتە بەرچاو .

مسیۆ سووڤەج بە پەنجە ئیشارەتی بۆ لووتکەیەکی بەرز کردو وتی: « پرووسیاییەکان لەوێن » . کە تەماشای دۆڵەکەی بەردەمیان کرد ، موچوڕکێکی سارد بە لەشی هەردوو هاوڕێدا هات ، ئەمانە هیچ پرووسییەکیان نەدیبوو ، بەڵام چەند مانگێك بوو ئاگاداری هاتنیان بوون کە لە هەموولایەکەوە خەریکی وێرانکردن و ڕووتکردنەوەو کوشتن و برین بوون و بووبوون بەهۆی بڵاوبوونەوەی برسییەتی و کەس نەبوو بەرهەڵستییان بکا . هەستێکی پڕ ڕق و ترس بەرامبەر بەو نەتەوە نەبینراوە سەرکەوتووە بەدڵیانا هات .

مۆغیسۆ بە ترس‌و دوودڵی‌یەکەوە وتی « ئەی ئەگەر تووشی چەند کەسێکیان هاتین ؟ » وەڵامی هاوڕێ‌یەکەی ، سەرەڕای هەمــوو شتێ ، پڕبوو لە گاڵتەو گەپی ناو شەقامەکانی پاریــس ، ئــەوەبوو وتی : « قابێ ماسیی سوورەوەکراویان پێشکەش ئەکەین » •

هێشتا هەر حەپەساوی ئەو کپی‌و ماتی‌یە بوون کە لە هەموولایەکەوە هەستیان پێ‌ئەکرد ، کە مسیۆ سووڤەج کەوتە قسەو وتی : « واباشــترە بەرەوخوار بینەوە ، بەڵام چاوت با بۆ هەمووڵایەك کراوە بێت » ، بەرەو ڕووبار داپەڕین • بە چیچکان‌و بە دانیشتن‌و خۆخلیسکاندن‌و بێ‌دەنگ بەناو گژو گیاکانا ڕۆیشتن • تەنانەت چەند جارێکیشـس دڕك چــوو بــە گوێیاندا • تۆزێکیان مابوو ڕێگاکە ببڕن کەوتنە هەڕاکردن ، تا کەوتنە ناو کۆمەڵە قامیشێــکی وشکەوە • مۆغیسۆ گوێی نا بە زەوی‌یــەکەوە بزانێ گوێی لە ترپەی پێی کەس ئــەبێ ، بــەڵام هیچی بەرگوێ نــەکەوت • وادیاربوو تەنها هەر خۆیان لەوناوەدا هەبوون • قیروســیایان لێ‌کــردو دەستیان کرد بە ڕاوەماسی •

بەری ئــەوبەری ڕووبارەکەیان بــە دەریاچــە چۆڵکراوەکــەی (مارەنتی) لێ گــیرابــوو • چێشــتخانە بچکۆلەکەشـ داخرابــوو • دیاریش‌بوو ساڵەهایە بەجێ‌هێڵراوە •

مسیۆ سووڤەج یــەکەم ماســیی وردیلــەی گرت‌و مۆغیسۆیشـس دووهــەم ئیتر بێ‌ڕاوەســتان قــولاپەکانیــان هەڵئــەبڕی لەپەســتا بــەو گیانلەبەرە وردیلانەوە • لەو هەموو ماسی‌یە سەرسام بوون کــەوا یــەك لــەدوای یــەك ئــەگیران • ئــەیانخســتنە نــاو داوێــکی ئــاوریشــمی هەلواسراوەوە تا بتوانن تیایاندا بجووڵێنەوە لەناو ئاوەکەدا لە بەردەمیانا •

هەستیان بە بەختیاری‌یەکی زۆر ئـەکرد ، لەوچـەشنە بەختیاری‌یـەی ڕابواردنێکی خۆش پاش مانگەها لێ‌بڕانی دەست کەوتبێتەوە •

خۆرە بەپیتەکە شنەیەکی گەرمی هێنا بۆلای شانەکانیان • هیـچ دەنگێك لە هیچ لایەکەوە نەئەبیستراو هیچ بیرێکیشیان لەسەردا نەبوو• جیهانیان هەموو لەبیرچووبووەوە ماسی‌گرتنەکەی خـۆیان نەبێ • لـەپڕ دەنگێکی ناسازی وەك هـیی ژێرزەوی دۆڵەکـەی هێنـایە لـەرزین • تۆپەکان بوون کەوتبوونەوە کار •

مۆغیسۆ ڕووی بۆ سەرەوە وەرچەرخاند،بینی لووتکەی شاخەکەی (ڤالیرین) دووکەڵێکی سپیی لێ هەڵئەساو یەکسەر کۆمەڵە دووکەڵێکی تریش بـەرز بـووەوەو گـرمەی تـەقاندنێـکی تریشـ پـاش چەنـد چرکەیەکی‌کە هات‌و هەروەها هیی‌کـەو لـــە مـۆڵەتی نێـوان تەقـەکانا دووکەڵەکە ئەبوو بە هەورێکی وەك شیرو بەرزئەبووەوە بۆ ئاسـمان • « دەستیان پێ کردەوە » مسیۆ سووڤەج وتی‌و ، مسیۆ مۆغیسۆیش کە بە هەموو توانایەکیەوە ئەیڕوانی‌یە قولاپـەکەی لەپڕ رق‌گرتی‌و ••• ★ لە هەموو ئەم‌کاتەشدا شاخی ڤالێرین لە گرمەگرم نەکەوتبوو ، وێرانیی بۆ مالانی فەرەنسایی ئەبردو ، ئێسقان‌و خوێن‌و لەشی وردئەکردو ، بۆ دڵی ژن‌و کچ‌و دایکانی شوێنانی‌کەش ئازارێکی زۆری ئەهێنا •

« ئاوەهایە ژیان » مسیۆ سووڤەج وتی •

« بڵێ ئاوەهایە مردن » مسیۆ مۆغیسۆ بەپێکەنینەوە وەڵامی‌دایەوە •

هەردوکیان لەپڕ داچڵەکین‌و هەستیان‌کرد کەوا یەکێ لەدوایانەوە

(★) لێرەدا دە پازدە دێڕی چیرۆکەکە کە دەمەتەقێ‌یەکی پۆلیتیکیی نێوان هەردوو ماسی‌گرەکەیە ، پەڕێنراوە •

ئەجووڵێتەوە • کە ئاوریان دایەوە بینییان چوار مڵۆزمی ڕیشداری زەلامی پڕچەك ڕووی تفەنگەکانیان تێکردوون • قولاپەکانیان لەدەس بەربووەوەو ئاوەکە بە ڕووبارەکەدا بردنی •

لە ماوەی چەند چرکەیەکدا گرتیانو فڕێیاندانە کەشتییەکەوەو پەڕاندیانە ئەوبەر • لەپشت ئەو خانووەوە کە بە چۆڵیان ئەزانی ، بینییان بیست سەربازی ئەڵمانیی لێبوو و کابرایەکی زەلامی قژدرێژ لەسەر کورسییەك دانیشتبوو سەبیلێکی درێژی بەدەستەوە بوو ئەیکێشا • ڕووی تێکردنو بە زمانێکی فەرەنسەییی زۆر ڕێکوپێك لێیپرسین :

« ڕاوەکەتان خۆشبوو بەڕێزەکان ؟ » • یەکێ لە سەربازەکان داوە پڕماسییەکەی خستە بەردەمی • ئەفسەرە پرووسییەکەش بە زەردەخەنەیەکەوە وتی : « چاوم لێیەتی ، بەڵام ئێمە شتیترمان هەیە بیری لێ بکەینەوە • ئێوە هەر گوێ لە من بگرنو گوێمەدەنە هیچیتر » •

« وەکوو من ئەبینم ئێوە دوو خەفیەن نێرراون چاوێکتان لە من بێت وا من ئێوەم گرتو ئەتاندەمە بەر گوللە• ئێوە خۆتان وا پیشانداوە کە خەریکی ماسیگرتنن بۆئەوەی مەبەستە ڕاستەقینەکەتان بشارنەوە ، بەڵام لە سیاچارەییتان وا کەوتنە ناو چنگی من • شەڕیش شەڕە • لەبەرئەوەش کە بە ڕێگای خۆتانا هاتوون بێگومانم وشەی پەنهانییان داونەتێ تاکو پێی بگەڕێنەوە بۆ ناو هێزەکانی خۆتان • کەواتە ئێوە ئەو وشە پەنهانییەم بدەنێو منیش ژیانتان ئەپارێزم » •

هەردوو هاوڕێ بە دەموچاوێکی خۆڵەمێشییەوە بەتەنیشت یەکەوە وەستابوون • بێئەوەی هیچ دەسەڵاتیان بەسەر خۆیانا هەبێ هەردوودەستیان ئەلەرزی • ئەفسەرەکە کەوتەوە قسەو وتی : « کەس

پێ نازانێ‌و ئێوەش بێ‌خەم ئەگەڕێنەوە • نهێنی‌یەکەش لەگەڵتان ئەڕوات• ئەگەر بە قسەشم نەکەن هەر ئێستا ئەمرن • ئەڵێن چی ؟ » •

جووتە هاوڕێ بێ‌جووڵە وەستابوون • وتەیەکیان لە دەم دەرنەهات• ئەفسەرە ڕووسی‌یەکە زۆر بەهێمنی‌یەوە پەنجەی بۆ ڕووبارەکە درێژکردو وتی : « لە ماوەی پێنج دەقیقەدا ئەکەونە بنی • تەنها پێنج دەقیقە • لام‌وابێ کەس‌وکاردارن » •

شاخی (ڤالێرین) یش هەر گرمەی لێوە دەهات • دوو ماسی‌گرەکە بێ‌دەنگ هەر وەستابوون • ئەڵمانی‌یەکە بە زمانی خۆی فەرمانێکی‌دا ، ئەنجا کورسی‌یەکەی خۆی گوێزایەوە تا زۆر نزیکی دیلەکان نەبێت • دوازدە پیاو بە مەشق‌کردنەوە هاتن‌و لەدووری بیست هەنگاوێك وەستان‌و تفەنگەکانیشیان ئامادەکرد •

« تەنها مۆڵەتی دەقیقەیەکی‌ترتان ئەدەمێ ، زیاتر نا » • ئەفسەرەکە ئەمەی‌وت‌و ئەنجا بەخێرایی هەڵسایە سەرپێ‌و بەرەو دوو ماسی‌گرە فەرەنسایی‌یەکە هات ، دەستی‌دایە باڵی مۆغیسۆو بردیە ئەولاوەو بەئەسپایی پێی‌گوت : « وشە پەنهانی‌یەکەم بدەرێ • وا ئەکەم هاوڕێیەکەشت پێ‌نەزانێ ، ئەڵێم خۆم وازم‌لێ‌هێناون » • مۆغیسۆ هیچی نەوت • ئەنجا چوو بەلای مسیۆ سووڤەجەوەو هەمان‌کاری لەگەڵ ئەویش کرد • ئەویش هەر هیچی نەوت • هەردوو هاوڕێ هاتنەوە شوێنەکەی خۆیان بەتەنیشت یەکەوە وەستان •

ئەفسەرەکە فەرمانێکی دەرکرد • سەربازەکانیش تفەنگەکانیان بەرزکردەوە • مۆغیسۆ بەڕێکەوت داوە پڕ وردە ماسی‌یەکەی کەوتەوە

بەرچاو ، لەسەر گیاکەی نزیکی فڕێدرابوو تیشکی خۆرەکە لێی ئەدان‌و ئەیدرەوشاندنەوە • هەستی بە گوناهباری کرد بەرامبەریان ، لە چرکەیەکا دوو دڵۆپ فرمێسك هاتە سەر چاوانی •

ـ بەدوعا مسیۆ سووڤەج ! بە دەنگێکی لەرزۆکەوە وتی •

ـ بەدوعا مسیۆ مۆغیسۆ ! مسیۆ سووڤەجیش وەڵامی‌دایەوە • ئەنجا پێکەوە تەوقەیان‌کرد • هەموو لەشیان لەسەرەوە تا خوار ئەلەرزی ، بێ‌ئەوەی دەسەڵاتیان بەسەر خۆیانا هەبێ •

« بتەقێنن ! » ئەفسەرەکە هاواری کردە سەربازەکان • هەر دوانزە گوللەکە وەك یەك گوللە لەلوولەی تفەنگەکانەوە هاتنە دەرەوە • مسیۆ سووڤەج وەك پارچە دارێ بەلادا کەوت • مۆغیسۆیش کە لەو درێژتر بوو تۆزێ لەرزی‌و خولایەوە ؛ ئەنجا ئەویش بەلای هاوڕێکەیدا کەوت• ڕووی کەوتبووە سەرەوە بەرەو ئاسمان • چەند دڵۆپێك خوێن لە چەند کونێکی چاکەتەکەیەوە ئەهاتەدەر •

ئەڵمانی‌یەکە چەند فەرمانێکی دەرکرد • پیاوەکانی تۆزێ بڵاوبوونەوە • پاش کەمێك هاتنەوە بە پەتێك‌و چەند بەردێکەوە ، بە قاچەکانی پیاوە کوژراوەکانیانەوە بەستن ، جا هەڵیان‌گرتن‌و بۆ قەراغی ڕووبارەکەیان بردن •

لەوکاتەشدا شاخی (ڤالێرین) هەر گرمەی لێوە ئەهات‌و دووکەڵێکی زۆر بەسەریەوە کەپری کردبوو •

دوو سەرباز مۆغیسۆیان لای سەرو قاچیەوە هەڵبڕی • دوانی‌کەش

وایان لە مسیۆ سووڤەج کرد ، پاش تۆزێ جۆلانێکردن بە لەشـەکان هەڵیاودانە ناو ئاوەکـەوە • لەبـەر قورسیی بـەردەکان بەقاچا کەوتنـە ئاوەکەوە • ئاوەکە بڵقەبڵقێکی کردو تۆزێ جوولایەوەو هێمن بووەوە • جارێکی‌کەش چەند بڵقەیەك گەیشتە قەراغی ئاوەکەو یـەك تۆز خـوێن کەوتە سەر ئاوەکە •

ئەفسەرەکە بێئەوەی هیچ خۆی تێكبدات وتی : « ئەنجا نۆرەی ماسی‌یەکانە » و تەماشایەکی وردە ماسی‌یەکانی کرد کە لەناو داوەکـەی سەر گیاکەدا بوون • بانگی‌کرد : « وێلهێلم ! » سەربازێکی بەرگ سپی بەخێرایی هات : ئەمیش داوەکەی بۆ هەڵداو وتی : « ئەم باڵندە بچووکانە روو سوورکەرەوە ، پێش‌ئەوەی بەتەواوی بمرن ، زۆر بەتام ئەبن » •

ئەوجا گەڕایەوە سەر سەبیل‌کـێشانەکەی خۆی •

سەر کە جۆشێکی نەبێ ، من زرکەکاڵم بۆچی‌یە !
دڵ کە هۆشێکی نەبێ ، شیشەی بەتاڵم بۆچی‌یە !

مەحوی

سەیرکە؛ من وا لێرەم ! !

شیعری ژنە شاعیری سۆڤیەتی
بێللا ئەخمەدۆلینا
وەرگێڕ : عەزیز ڕەشید حەریری

سەیرکە، من وا لێرەم؛
لە سەعات دووەوە، خەڵاتەکە لەنێو دەستی مامانەکەدا شوێنی خۆی دەگرێت ...

* * *

دارەکانی سەر سەرم ئاوازێکی ناسکم بۆ دەڵێن ..
جنۆکەکانیش بە دارە سیحراوییەکانیانەوە یاریم لەگەڵدا دەکەن؛
منیش لە ڕووناکاییەکی زێڕباودا، سەرخەوێ دەشکێنم

* * *

فێری ئەوە بوو بووم لەگەڵ گۆرانیخەوتنو شیعرەکانی پووشکیندا بەئاشتی بژیم؛
بەڵام کە جەنگ بەرپا بوو و هەمووشتێ بوو بە کەلاوە ..
ناردمیانە ئۆراڵ؛ ئەو شوێنەی کە ڕەنگی نەخۆشخانەکانی لە سپیەتیدا هەر لە زستان دەکات ..
بەڵام لەگەڵ ئەوەش نەمردم؛
ئەو شوێنەوارانەی کە بە هەوردکانیشەوە لکابوون؛
دیارنەبوونو نەدەبینران ..
کەچی من دەرکم پێکردنو زانیم :
ئەمشوێنەوارانە هیی ئەوکەسانەن؛
کە لەپێناوی مندا مردن؛ کە لەپێناوی تۆدا مردن ..

فەلسەفەی ژیـان

شیعری : صەمەد وورگون (*)
حەمید کەشکۆل کوورەچی
لە ئازەربایجانی‌یەوە وەریگێڕاوە

کۆمـــەڵ ـ کۆمەڵ ،
باڵندە لـــە پۆلەکانیان دەرئەچن ،
نەوە ، نەوە
مرۆڤیش لە کاروانی ژین لائەدا .
مرۆڤایەتی ،
جـــارێ ژەهر ...
جارێ شەربەت ئەنۆشێ ...
نەخشی سروشتە وای ئەنجامداوە ،
ئاسمانیش نهێنی‌یەکی بەهێزی وای هەیە ...
دەستی گـــەردوون
کـــە ڕەوڕەوەی ژینی ئاکارداوە
هـــەندێ پڕ گریان ...
هەندێ پڕ خەندە ..
هیوا مەزنەکانی مرۆڤ ؟

هەندێکی شێرئاسا ••
ڕووەو سەختی هەڵمەت ئەبەن
هەندێـــکی •••
سەرلێشێواوی ئامێزی ئەگرێ ••
هـــەردەم ،
ئاوەکان ڕێڕەو ئەگۆڕن ••
بیرو هۆش ئەگۆڕێن
ئەندێشەکان •• هەڵئەدەنەوە
گیانەوەر •• لە جێیەکدا ناسرەوێ ،
سنگی لە بەرد ئەدا ••
ئەوســـا ••
جارێ لە زستان •• جارێ لە بەهار
دەرئەچێ •••

* * *

ئەی ئەو پەرییەی (خۆشی)ت ناوە !
وەرە !•• بە هاودەنگەکانت بڵێ :
بەداخەوە ••
تا ئێستا مرۆڤایەتی بە هیوا نەگەیشتووە •••
ئەی شۆخی جیهان !
مەتۆرێ لە مرۆڤ ،
ئـــەو ••
چاکەو بەدکاری جیائەکاتەوە ،••
وەرە !

نەکەی عەشقی ، بێنرخ بگری ••
دڵدارە •• هەستیارە •• بەسۆزە ••
هەرگیز ئەستێرەی ناکوژێتەوە ••

★ ★ ★

مەرگ شەیتانێکە •• ژیان شاهێ !••
(ماڵو دارایی) سێبەرمانە •••
ئەشێ ••
ڕووناکی دەست لە ملی تاریکی بکا ••
ژین لە ژیانا ، ئێمەی ئەوێ ••
خۆریش سەر بۆ بازوومان ••
دادەنەوێنێ •

★ ★ ★

چاکـــەو بەدکاری ،
ڕووبەڕوو وەستاون ••
ئەمە لە دێرزەمانەوە
میراتی ئێمەیە ••
لـــە دڵمانا ، بەهار دیلە ••
کەچی لەپشتییەوە
زستان کفنی لەبەرکردووە ••
نەخشی سروشتە وای ئەنجامداوە •

★ ★ ★

خۆشی جیهانێ
تاڵیش جیهانێ ••

بەڵام ژیان
هەمیشە ئەسپی خۆی تاوئەدا ؛
دیمەنێکی دڵفڕێن
له جەرگەی ئاگرا نیشانئەدا ••
پەڕوباڵی نوێ
بە ئەندێشەکان ئەدا ••

★ ★ ★

شاباڵی هەستی مرۆڤ •••
دووبارە ••
لە ئاسمانا ئەسووڕێتەوە ••
لە دەریا شینەکانا مەلەئەکا
ئەی شەفەقی نیگا شیرین !
هیوای پاکی مرۆڤ لەئامێز کە ••
دەستی جوانیو هونەر
بەسەر خاکا درێژکە ••
فریایکەوە !
بێهوودەیە ، بیمارە ، هیوای بێهونەر
هونەر ، هێزو توانایە ••
با باڵ بدا بە زیندەوەر
ڕێگای کاروان ڕوونکاتەوە ••
با باڵ بدا بە دارو بەرد ••
سەرانسەر دەریاکان لەتبکا ••
لەشکری ئازادی بگاتە نزرگەی خۆی ؛
داستانی سەرکەوتن بکرێ بە یادگار

بمرێ مەرگ !

بژی ژیان !

بەناووبانگیمان لە جیهانا کردارێکە ••

کە شەوەزەنگمان کتووپڕ ڕووناك ئەکردەوە !•

با بمرێ شەیتان !

با چاکە لە ناخی دڵەوە

هـــاوار بـــکا

با کۆتو زنجیر بپسێنین !

بەسەرچوو ••

نەمـــا دەستی چەپەڵی ئازار

ئێسكو پرووسکی بە مستێ

ئەپووکێتەوە ••

چونکە خۆشی گەنجی‌یە

هەردەم ئەبووژێتەوە ••

عەشقی ژیان لە چاویا ئەدرەوشێتەوە ••

با بژی دواڕۆژمان !

با بژی بەهار !

(★) سەمەد ڤۆرگون (یا وورگون) ، کە بە (وەکیلۆف) یش ناسراوە ، لە نیـوەی یەکەمی ئـەم سەدەیەدا بە شـاعیری گـەورەی ئازەربایجانی سۆڤیەتی دانراوە • ئەم شاعیرە ، با کوردیشـی نەزانیبێ ، شانازیی بەوەوە کردووە کە کوردە • ئەم ڕاستی‌یە لە شیعرەکانیشـیا ڕەنگی‌داوەتەوە • دەیوت (کورد مووسا) ـ کـە قارەمانی داستانێکیە ـ وێنەی باوکمە • خۆزگە ئەم لایەنانەی شیعرەکانی ئەکران بە کوردی •

مامۆستا سەجادی
خەرمان بەرەکەت !

ممتاز حەیدەری

(١)

● گەورەم !

نازانم چۆن ڕێگا بە خۆم بدەم ، وەك خوێندەوارێکی کورد ، دوو ووشەی ئەمەکداری نەك دەربارەی هەموو بەرهەمەکانت بکەم کــــە هەموویان شاکارن‌و بەهیچ جۆرێك ئەو ڕەوسە گــــەورەیە بەمـــن بر ناکرێ !! بەڵکو تەنیا ، بەڵێ «تەنیـــا» دەربارەی پێشەکی‌یەکەی بەرگی هەشتەمی ڕشتەی مرواری کەخۆی لە خۆی‌دا نیشانەی گەلێ مەسەلەی گــــەورەو بچووك ، ڕوناك‌و تاریك ، پاشکەوتن‌و پێشکەوتنی مێژووی ڕەوتی ڕۆشنبیری‌و ئەدەبی کوردی‌یە ، لەســــەرووی هەمــووشــیانەوە هەتیوی‌و بێ‌کەسی کەلەپووری نەتەوەییمان کە ئەم مەسەلانەش تێــکڕا ڕەنگدانەوەی مێژووی نەتەوایەتی‌و کومەڵایەتی‌و ڕۆشــنبیری کوردن‌و هەویرەکە ئاوێکی زێدە زۆر هەڵدەگرێ .

● گەورەم !

بێ‌گومان ئێوە ، لەئەنجامی دڵســـۆزی‌و شــەونخونی‌و لێ‌هاتووی خۆتانەوە ، کەلێنێکی گەورەتان لە ڕەوتی ڕۆشنبیری‌و ئەدەبی نەتەوەی

کورد پڕکردۆتەوە •• ئەمەش قەرزێکی زۆر گەورەیە بەسەرمانەوەو هەرگیز پێمان ناژمێردرێو پێمان نادرێتەوە ! ئەم سەرمایە مەزنە پەیکەری نەمری سەدان سالّی دوارۆژ دروست دەکات •

● **گەورەم !**

لــە ناخی ناخەوە ئاوات دەخوازین تەمەنت درێژ بێو لــەشت ساغو ڕووباری بەرهەمەکانت ئەستوورترو ڕوونتر بێ ، بەتایبــەتیش ڕێچکەی کاروانی شکۆداری « ڕشتەی مرواری » بەرینترو نەپساوتر بێ•

حەزرەتی سەجادی !

وەکو لــە پێشەکی «ڕشتەی مرواری»دا دەفەرمووی :

« وەکو هاتنەکە پیاو بە ئارەزووی خۆی نەبووە ، چوونەکــەشی هــەر بە ئارەزووی خۆی نییە » • منیش دەڵێم وادەبێ « حــەزرەتی عزرائیل » لە ناوەندی شەقامدا پشتیملی پیاو بگرێو لە عەردی بکوتێ ، جا دەستم دامێنتو بە پیرۆزیو مەزنایەتی کەلەپووری نەتەوەیمان ، تــا پێتدەکرێ ڕۆژێك زووتر بەشەکانی دیــکەی ڕشتە بڵاو بــکەوە تــا (پلارهاوێژەکان) زیاتر شەرمەرازی دایانگرێو وەچەی نوێش زیاتر شانازی بە ڕابردووی دێرینیخۆی بکاتو داهێنەرانە بیکا بــە هەوێنی پێشکەوتنی ئەدەبیاتی ئەمڕۆو دوارۆژمان •

(٢)

● **خۆێنەری خۆشەویست !**

ئاشکرایە تا ئێستا دەیان بەڵکو سەدان ووتارو لێکۆلینەوە دەربارەی ژیانو هەڵوێستو بەرهــەمی چەندان ئەدیبو نووسەرو شــاعیری

هاوچەرخ و کۆچکردوو نووسراوە ، بێگومان ئەو بەرهەم و لێکۆڵینەوانە بە پێی سەنگی خۆیان ، کەلێنی تایبەتی خۆیان لە کتێبخانەی کوردیدا پڕکردۆتەوە ، بەڵام ئەوەی مایەی داخ و سەرنجە ئەوەیە کە شوێنی مامۆستا سەجادی و بەرهەمەکانی ئەوەندەیان بەرنەکەوتوە کە شایەنی باس بێ و بیێ بە سەرچاوە ! بە تایبەتی زنجیرەی « ڕشتەی مرواری » کە گەیشتۆتە هەشت بەرگ ، هەڵبەت ، بە هیچ جۆرێك ، ناوەڕۆك و ڕوخساری ڕۆشنبیری و ئەدەبی و دەروونی و کۆمەڵایەتی و زمان و زمانەوانی و مێژوویی ی «خەرمانی ڕشتەی مرواری» بە ووتارێك و دوان و سیان ... و ... بە چاکی باس ناکرێ و هەقی ڕەوای خۆی نادرێتێ بەڵکو پێویستی بە دەیان لێکۆڵینەوەی فراوان و قووڵ و زانستانە هەیە ، ئەویش بە بێ ڕاو تەگبیرو نەخشە ناکرێ ، بۆیە من وا پێشنیار دەکەم کە کاتێکی تایبەتی دیار بکرێ و «سیمینارێکی گەورە» ی چەند ڕۆژی ساز بکرێ و لەو سیمینارەدا لە بەرهەمەکانی مامۆستا سەجادی بەگشتی و هەشت بەرگەکەی ڕشتەی مرواری بە تایبەتی ، بکۆڵرێتەوە . بە واتایەکی تر ، ئەم سیمینارە بکرێ بە میهرەجانێکی گەورە و قەشەنگ بۆ ڕێزگرتنی مامۆستا سەجادی کە زاناو ئەدیبێکی نەتەوەپەروەری کوردی ـ کەموێنە ـ یە .

ڕاستی ، ئەم ئەرکە قورسەش لە وزەی تاکە کەسێك نییە بەڵکو لە توانای دەزگایەکی ڕۆشنبیری سەر بە دوەڵەتە وەك « ـ دەستەی کورد ـ لە کۆڕی زانیاری عێراق ، دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی ، ئەمێندارێتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوان » . بەلای منەوە ئەگەر یەکێك لەم سێ دەزگایە ئەم ئەرکە پیرۆزە بگرێتە ئەستۆ ، دەتوانرێ کاتێکی لەباری بۆ هەڵبژێررێ و ئەوکاتە پێویستە دەستبەجێ

لیژنەیەك بە ناوی « سیمینارو میهرەجانی سەجادی » پێك بهێنرێ بۆئەوەی هەر زووبەزوو هەموو هەڵو مەرجی سەرکەوتنی پرۆژەکـــە دەست نیشان بـــکات •

(٣)

● ئەی کوردینە !

تا ئەم پێشنیارە (ئاواتە) ، بە هیممەتی دڵسۆزان بەئەنجام دەگات ، وەرن با هەموو ئاوات بخوازین کەتەمەنی مامۆستا سەجادی درێژتر بێتو هەمیشە هەر لەشی ساغو بەرهەمی فرەتر بێت •

(٤)

● گەورەم سەجادی !

تا ئەم میهرەجانە بە چاوی خۆت دەبینیو گیـــانو هـــەستی کوردەواری‌ی بەرهەمە ڕەسەنەکانت دەبێ بە زاخاوو ڕێ‌نیشاندەری کاروانی کورد ، دەڵێم :

خەرمان بەرەکەت
لە ژیانو بەرهەمەکانت !

سێ بارانە ڕۆژ

« ئـەرخەوان »

- ١ -

بارانە رۆژێ بوو غەمگین
ئاسمان ماتو زەوی بێدەنگ
چاوەکانت لەجێی خۆرێك
دوو خۆر بوونو
منیش دڵم
تەواو تاریك .
ئەی چاوەکان !
وەختێ لــە دڵما هەڵهاتن
بەفری خــەمم
نەك توایەوە
بووش بە هەڵم .

* * *

خەندەی لێوت
کانیاوی کەللەتەزێنی کوێستان بوو

منیش ڕێبواری شەکەتی
ڕێگەی هــاوین
عاشقت بووم بەڵام عەشقت
عەشق نەبوو
شۆرشێ بوو
گیای سوورو ئاسمانی سپیو
گوڵی ڕەشی داوا ئەکرد

* * *

سەرانسەری باخچەی ماڵان
گوڵی ڕەشە
دەشتو چیــا
وەك مافوورو وەك دیواری
سوورە گیایە
بەڵام ئاسمان نەگۆڕاوە
بۆیە عەشقت عەشق نیەو
سەودایەکە زۆر نەهێنی
بێ جێو ناوی
ئەم بارانە ڕۆژەی تیایە

– ٢ –

بارانە ڕۆژێــکە غەمگین
زەوی لە قوڕ پێواندایە
ئاسمان دایکــێکە پرچ سپی

بەسەر ئەودا ئەگری و ئەگری
تا ئێستاکە چاوەکانت
وەك دوو مۆمی کوژاوەیە
خەندەی لێوت دەمێ وەریو
دەمێ مەییو
منیش دیلی چوار دیواری
هەتاو نەدیو
ڕقم لێتە !
چونکە عەشقت عەشق نەبوو
شۆڕشێ بوو
دۆڕاو ، بەزیو

– ٣ –

بارانە ڕۆژی بەهارە
ئاسمان تووڕەیەو دائەکات
مرواری تەرزە ڕۆئەکات
ئەوا ئێستەش چاوم لێیە
خۆری ، زوڵفو پەرچەم زیوین
یێخەی تەمومژ دائەدڕێ
دڕ بە گەواڵە هەور ئەدات
بۆ شاری یار پێئەکەنێ و
بەرەوپیری ئەو ڕائەکات
لەدوایشدا

چەتری زیڕین
لەسەر سەری عاشقانی شاخ
هەڵئەدات
زامی لەشی کوڕی عاشق
سورەو شینەو خوێن لێ تکاو
بۆیە کچان چەپکە هەتاو ،
دیاری دەستیان
ئەدەن لـــە سنگ‌و بەرۆکو
ئەدەن لـــە قژی دەزگیران •
زامی لەشیان
بە تاڵە پرچی هەڵکەنراو
ئەچننەوە •
وەختێ خوێنیش بوو بە سووراو
ئەوسا جووت جووت
دیسانەوە ڕێی ژوانی
بارانە ڕۆژ ئەگرنەوە •

١٠ - ٣ - ١٩٨٢

کاتێ ژوان ئەکرێ بەدیاری ...

د. هیوا عومەر ئەحمەد

هێدی هێدی بەتەنیا ، تولەڕێکەی گرتبووەبەر ، کە نمەی بارانەکە ئەیدا لە ڕووی ، تەزوویەکی بە لەشیدا ئەهێناو پێلووەکانی پێ لێك ئەنا ، هێمنیو شادی دەموچاویان لیپ کردبوو .

« نازانم بۆ هێندە دڵم بە باران ئەکرێتەوە ؟ »

بە چمکی پریاسکە پێچراوەکەی بنهەنگڵی دەموچاوی سڕیو سەرێکی بڵند کردەوەو لە بەرزی ڕوانی .

« بارانو یادگارەکانم ئاڵودەی یەکن ، ڕۆژێکی باران بوو لاوەم ناسی ، ئای لاوە گیان وا نەمردم بە دیدارت شادئەبمەوە » .

هەناسەیەکی وەك هەنسکی پاش گریانی هەڵکێشا ، بارانەکە نەرمە ئاوڕشێنێکی زەوییەکەی کردبوو ، دڵۆپی بارانەکە خۆیان بە زەوییەکەدا ئەماڵیو کەمێ تۆزیان ئەکردو لە ئامێزی والای خاکەکەدا ژیرئەبوونەوە .

« لە ڕۆژێکی باراندا بوو لە لانەیان تەراندی » .

کرژییەك دەموچاوی داگیرکرد ، چرچێ کەوتە نێوان

برۆکانی‌یەوە • دامێنی کراسە شۆڕەکەی هەڵکرد ، بەپارێزەوە پێی بەسەر جۆگەلەکەدا هەڵهێنا • کانکێشکەرەی دیمەنی [دارە گەورە] سەرنجی ڕاکێشا • نیگاکانی بە چەندان داوی نەبینراوەوە بەو گوزەرەوە بەسترابوون • چەند هەنگاوێکی مابوو بگاتە لای ـ دارە گەورە ـ ؛ لاوێکی جل‌وبەرگ خاکی لەپاڵ دارەکەوە ئاشکرابوو • بەپیری‌یەوە هات ، بێ‌ورتە دەستیان خستە ناو دەستی یەك • چاوە بەلەکەکانی بڕی‌یە چاوەڕەشەکانی ـ لاوە ـ ، پاڵی‌دا بە دارەکەوە ، دایە پڕمەی گریانێکی بەکوڵ ، لاوە شانی گرت‌و بەخۆیەوە نوسان ؛

« سێوە گیان »

بە هەنسکی گریانەوە ، بە دەنگێکی بەسۆزەوە وەڵامی‌دایەوە ـ « پەڕەی دڵەکەم لاوە » •

شانۆکە تاریك‌و دیمەنەکان تەماوی بوون ، گەردەلول بە گفەگف مێردەزمەکانی گەیاندەجێ ، دێوەزمەکان پیادە بوون ، بەو دەوروبەرەدا بڵاوبوونەوە ، خۆیان مەڵاس‌دا ، کەڵبەیان بۆ دیمەنەکە تیژئەکردەوە • شانۆکە بووە ڕاوگەی کەوان ، مۆتەکە زەردەواڵەوی‌یەکە بەپارێزەوە لە دارە گەورە نزیك‌بووەوە ، چەند مێردەزمەی دواکەوتن ، چڕنوکیان لێ ڕووت‌کرد ، هەور گرماندی •

« کەوی یاخی دەستەمۆ بە ، کەوی نەبی ، هەورە بروسکەت ئەکەینە دیاری » •

هوشیار بووەوە • هەرچەند ئەیزانی کار لە کار ترازاوە ، کەڵبەی مێردەزمان چەپەرە لە گشت لاوە • بەڵام وەك ئاسکی سڵ‌کەر ، دەستی‌دایە باڵی (سێوە) • پشت لە ئاوایی‌و ڕوو لە هەردەو چۆڵ دایان لە

شەقەی باڵ • دێوەزمەی زەردەواڵە بەشان توڕە بوو ، خۆی نەخواردەوە جامی قینی بەسەریاندا ڕژان ، هەور گرماندی •

« نەیەڵن بێدیاری قووتار بن ، بروسکەیان بکەنە دیاری » •

شریخەی هەورە بروسکە ، چزەی لە گیانیان هەڵساند •

گەرمی یەکەی لاشەی ساردکردنەوە ، نمەنمی بارانەکە ڕەنگی جێبروسکەکەی ئەشتەوە ، خوناوەکەی تینوێتی خاکەکەی کزرئەکردەوە ، ئەو گریانە سەبوری بە دڵی توێتوێی ـ دارە گەورە ـ ئەدا ، لەوساتەوە دەنگی خرمەی باران ئەو سەرگروشتەیە ئەگێڕێتەوە ، بەڵام تەنیا کەویاران گوێی شانازی بۆ شل ئەکەن •

ڕەببی مووی لێ بێ زمانی ، پەنجەکانی هەڵوەرێ
هەرکەسێ گوڵشەن بە چەشنی کوڵخەنی دۆزەخ بەرێ

ـ حەمدی ـ

کاتێ سروشت تووڕە دەبێ !

مەدحەت بێخەو

(١) بانگی ڕووبار

کاتێ ڕووبار هەڵئەچێت و
بانگ و هاوار ئەپەخشێنێ
والآیە چی ئەدرکێنێ
بەڵام کزی ورەو هانا
وەڵامی بانگ ئەخنکێنێ
بۆیە هەمووساڵی ڕووبار
لـــــە نەوبەهار
لـــــە سەیرانـکار ..
تووڕە دەبێ و دەقیژێنێ !

(٢) دارســتان

کـــە دارستان خۆی سووتاندو
شوێن بوو بە خۆڵ
پرسیاریان کرد لە ڕەگەکان
چی بوو هۆی ئەم کارەساتە ؟
گوتیان لەدژی دێوجامەو(١)
(کـــەو)انی زۆڵ .!

(٣) دەسـكی تەور

لـــە دێیەك دەسكەتەورەكان
گوتیان سوێند بێ ••
چیتر نەچین بۆ دارستان
نەبین بە قەڵەمو تیرۆك
بە داری پیمەڕەو كەمان ••
بەم هەواڵە گورگو ڕێوی
مردن تۆقان •!

(٤) ڕێژنـه

لە كویستانان كاتی زستان
وەرزەكەی زۆر دەخایێنێو
بەستەڵەكی نابڕێتەوە
ڕێژنەی بەهار تووڕە دەبێ
تا گوڵاڵە بڕوێتەوە
بەگوڕ دەباریو دەباری
تاكو سەهۆڵی هەردو كێو
بەجاری ئەتوێنیتەوە •!

---

(١) دێوجامە = ئەو پەردەیەیە كـــــە وێنەی كەوو باڵندانی تێدایەو راوچی بۆ ڕاوی كەو بەكاری‌دەهێنی •

ســـــەفــەر

ســەلاح عومــەر

دە ساڵ پێش ئیمشەو ئێرەم جێهێشـت • ئەوا جارێـکی‌دی پـێ دەنێمەوە هەمان کۆڵان • هەر ئێسـتا خۆڵو خاکەکـەی بۆن‌دەکـەم ، ئەوانیش ماچم‌دەکەن • دیوارە لە قوڕ دروست‌کراوەکان ، خانووەکان ، فرمێسکی بێئـارامیو ژانی دووریو سووتانم دەسـڕنەوە • دەرگـاو ماڵەکان ، هەمووشتێ وەکو خۆیـەتی نەگۆڕاون ، ئـەوەتانێ جـۆگەلە باریكو خـوارو خێچـەکەم لێ دیـارە • کۆنە پـەڕۆو ووردە بـەرد پڕی‌کردۆتەوە • لێرەو لەوێش پەنگاوەتەوە • جاران دەبوایە هەمــوو ڕۆژێ ئافرەتێك یا پیاوێك خۆی لێ هەڵبکاو بە خاکەناز پاکی بکاتەوە • بەڵام ئاخۆ بۆ ئیمشەو پاك‌نەکراوەتەوە؟ دەبێ چێ ڕێی لێ گرتبن؟ لەوانەیە خەڵکەکەی تاقەتی جارانیان نەمابێ • یا کۆمەڵە خێزانێکی دی شـوێنی گرتبنەوە• هەمووشتێ دەبێ• کەس لە جێی خۆی نامێنێ• ئیمڕۆ لێرەی ، سـبەی لە شوێنێـکی‌تر ••• لەخـوار شــوێنی بەنگانەوەی یەکەمی جۆگەلەکەش • چاڵێ هەبوو • ئەوەتە دیارە • قووڵتر دەبینرێ ، پانو بەرین کراوە • وادیـارە ئێستا بۆ شـتی‌تر بەکاردێ • ئەوەتا چەندەها قوتووی بەتاڵ •• پاشماوەی خواردەمەنی •• کیسەی نایلۆن •• وردە شووشە •• خۆیان تێیدا مت‌کردوە • بۆتـە گوفەك ، بۆگـەنی لێ دێو

خەریکە مێشکم هوڕدەبێ ـ کە لەوێش دەسوڕێیتەوە، ڕیزە دووکانەکان دێنە بەرچاو ، سێیەمین دووکان هی سەوزەفرۆشێو چوارەمین هی کووتاڵفرۆشێ بوو • نازانم لەجێی خۆیانن یا نەء ؟ ئاخۆ پیرەمێردە بەساڵاچووەکە ماوە ؟ یا ئەویش مەرگ پەلەکێشی کردوە • کابرایەکی شەست حەفتا ساڵان دەبوو • گەلێ شتم دەربارەی بیستووە ، گوایە لە گوندەکەیان لەگەڵ ژنێ دەست تێکەڵ دەکا ، پاش ئاشکرابوونی کارەکە ژنەکە دەکوژنو ئەم بەرناکەوێ • لەترسا سەر هەڵدەگرێو لێرە دەگیرسێتەوە • هەر لێرەش ژنی هێناوە • چوار منداڵیشی هەبوو ، سێ کوڕو کچێك • کوڕەکانی گەلێ بێبەزەیییانە لەگەڵی دەجووڵانەوە ، ماندووبوونو شەونخونی هەر بۆ ئەو بوو ، نەمدیت ڕۆژێ بەسەر دووکانەکەی باوکیان ئارامبگرن •••

سەرتاشێکیش لەتەنیشت پیرەمێردەکە بوو • ناوەکەیم لەبیرنەماوە، کوڕێکی قۆزی ڕووخۆش دیاربوو • هەمووجارێ کە بەوێدا تێپەڕیبام ، بەگەرمی بانگی دەکردم :

ـــ « دانیشە ، چایەك •• ساردەك ، لەخزمەتین » •

لەوبەریش قەسابێکی ورگزلی سمێڵفش ، بە قسە قۆڕو بێماناکانی ڕووبەڕووت دەبۆوە ، کابرایەکی ڕووگرژو چاوزەق بوو ، هەمووساتێ مۆنیو خەواڵوویيو چاوسووری لەڕوخساری ڕەنگیدەدایەوە ، ڕقم لێی دەبۆوە • خۆشم نازانم لەبەرچی نەمدەویست بیبینم ؟ کە دەمدیت تووڕەو پەست دەبووم • گۆشتم لەو نەدەکڕی • دەچوومە بازاڕ • باکم بە ڕۆیشتنو دووریی بازاڕ نەبوو ، تەنیا دەمویست نەیبینم جا هەرچی بێو کوێ بێ گرنگ نەبوو لام •

دووسەد مەترێ لەوێش هەنگاوت دەناو بەناو خۆڵو بەردو چەودا

دەڕۆیشتی ، وەردەسووڕایەوە ، یەکسەر دەرگای قوتابخانەکەمان سەرەنجی ڕادەکێشای • لە ڕۆژئاوای دیواری پشتەوە ، سووچێکی تەنیاو چۆڵو باریکە ڕێیەك دەیبردیە سەر شەقامەکە • منو میدیای کچی مامئەحمەد لەو سووچەدا ، بە دەیان جار تووشی ترسو لەرزو چاوەدێریی خەڵك دەبووین •

بەیانیان زوو بەوێدا دەڕۆیشتین ، ئەو بڕۆ من بەدوایەوە بیست مەترێ لەپێش منەوە هەنگاوی دەنا ، بەشێوەیەکی سەیریش نامەکانمان دەگۆڕییەوە ، چەند ئاوڕێکی خێرا بۆ ئەملاو ئەولا ، کاغەزێکی نووشتاوە ، فڕێدەدرایە خوارێ • ئەوسا تیژ تێی دەتەقاند ••• تا ئەوساتەی لە سەربان دەمدیتەوە ، ئاگام لێی دەبڕا • ئێستاش بەبیرمدێ چۆن نامەکانم هەڵدەگرتەوە • سەربانەکانیشمان دەیڕوانییە یەك ، ئێواران بە ئیشارەتو دەستهەڵبڕین یەکترمان تێدەگەیاندو بەڵێنەکانمان تازە دەکردەوە •

— « بەیانی سەعات حەفت لە هەمان شوێن » •

نەماندەوێرا لە بەردەرگا سەیری یەکتر بکەین ، چونکە کۆڵان بە ڕۆژ دەپنگایەوە • پێش هەر دەرگایەك کۆمەڵە ئافرەتێ بە خۆیانو تۆپەڵە بنێشتی دەمیان وەکو حەسحەس تێتڕادەمان ، گرێکوێرەی نهێنیو باسو خواسی ناسیاوو نەناسیاو بەوان دەکرایەوە •

جا چۆن یەکتر ببینین • خۆ کە بەتەنیاش بەوێدا تێپەڕیبام ••• لەشەرمان ئارەقەی ڕەشو شینم دەکرد •

جاران کۆڵانەکەمان بە شەو تاریکی باڵی بەسەردا دەکێشا • تەنیا دوو گڵوپ ، یەکیان لەژێر تارمەی بەردەرگای ماڵی حاجی ئەحمەد ،

ئەوی‌دیش لەوسەر ، ئێستا ڕووناك بۆتەوە • ئـەوەتانێ ڕیزە دارتەلێك چەقێنراوەو گـڵۆپەکانیشی داگـیرساون • هەمووشـتێ لەبـەر تیشـکی گـڵۆپەکاندا بـەجوانی دەبینرێ ، دەرگاکەی خۆمان هەمان ڕەنگی پێوە ماوە ، نەگۆڕاوە • ڕەنگێکی کەسکی تۆخ ، چەندەها جار بە باوکم گوت ئەم ڕەنگە بە ڕەنگی شین یا پەنبە بگۆڕێ • گوێی نەدامێ • حـەزم لـە ڕەنگی تۆخ نەدەکرد ، پێی تووڕەو خەماوی دەبووم ، شەیدای ڕەنگی کراوە بووم ! لە درزی دەرگاکەوە بڕوانیتە ژووری هەمووشتێ دەبینی• پاش کەمێکی‌تر لێی نزیك دەبمەوە ، ئەوسـا لە درزەکانـەوە سـەیری حەوشەکە دەکەم ، بەڵام کێ دەڵێ ماڵمان لێرە ماوە ؟ خانووی خۆمـان نەبوو ، هی کابرایەکی ڕەزیلی قرچۆك بـوو لەوانەیە فرۆشتبێتی ، یـا کرێکەی زیاد کردبێ‌و باوکم توانای پارەدانی پتری نەمابووبێ ، ئەوسـا جێی هێشتبێ ! !

ڕەوشتێکی سەیرم هەیە ، نازانم بـۆ کە بیر لە باوکم دەکەمـەوە قاچەکانم دەلەرزن • هەستی برینـداری‌و دڵتەنـگی‌و هەناسەسـواری دەموروژێنێ • کە بیریشـی لە نازداری خوشـکم‌و سـەرداری بـرام دەکەمەوە هەستی خۆشی‌و کامەرانی ختۆکەی گیانم دەدا • چەند خۆشە ! خۆشکەکانم ، سەرداری برام لە ئامێز دەگرمەوە • ئاخۆ چـۆن بن ؟ ! گەورە بووینە ، ئا بەڵێ گەورە بووینە ؟ ئاسایی‌یە ، دە سـاڵ تەمەنێـکی کورت نی‌یە • بەژن‌و باڵا ، ڕوخسار ، دەنگ هەمووی دەگۆڕێ• نازانم لە قوتابخانەش چی‌یان کردوە ، گەیشـتوونەتە کوێ ؟ بەپێی سـاڵ بـێ دەبێ سەردار دووی ناوەنـدی‌و نازداریش چـواری دواناوەنـدی بێ ؟ خۆزگە بەردەوام ئەم هەستە گیانم بگرێتەوەو جارێکی‌دی تێکەڵی جیهانی لێك‌دابڕان‌و ڕوخساری خەماوی‌یان نەبمـەوە !! ڕووگرژیی باوکیشـم هەر مەپرسە • ئاخۆ چۆن تابلۆیەك ئەمجارە لە بەرچاوم قیت‌دەبێتـەوە ؟

دنیایەکی سەیرو ژیانێکی تاڵمان هەبوو ، هەتا کەلوپەلی ژوورەکانیش گلەییان لێ دەکردین • هەر کە بەیانی دەبۆوە ، شەڕ ، قیژەقیژ ، هاوار هاوار گوێی دراوسێکانی کاس دەکرد • لەوانەیە ئیستا ئەم هەرایە براپێتەوە ! لەوانەشە نەء ! ؟ باوکم پیر بووەو تاقەتی ئەم بەزمەی نەماوە ، بەڵێ پیری خووڕەوشت دەگۆڕێ ، پیاو هێمن دەکاتەوە • تونـدو تیژی ناهێڵێ • بەبیرمە چەند جار هەوڵی خۆدزینەوەو سەری خۆ هەڵگرتنم دا ، خۆکوشتن ببووە ویردی سەر زمانم • مێشکم بە دەیەها پیلانو نەخشەی سەیر قاڵببوو • تا ئەوشەوەی بۆ هەمیشە سەری خۆم هەڵگرت، ئاخر چۆن سەرهەڵنەگرم ؟ پاش چی ؟ دەرکرام ، تێهەڵدرام ، ئێستاش نەدەهاتمەوە ئەگەر خەونە ناخۆشەکەم نەدیتبایە ، خەونێکی گەلێ ناخوشم بە باوکمەوە دیت : باوکم لە گیانەلادا بوو ، بۆیە تا زووتر بگەمە لای هەر درەنگە • هیچیشم نەماوە ، چەند مەترێك ، ڕووبەڕووی ڕاستی دەبمەوە• خەونەکە ڕاست بێ یا درۆ بێ ، ئەوا هاتمەوە • خـەون ڕاست نی‌یـە ئا ، کۆمەڵە ئارەزووەکی جێبەجێ‌نەکراوە • با چیتریش لە سـەری کۆلان نەوەستم • ناشیرینە ! یـەکێ بمبینێ چیم پێ دەڵێ ؟ دزە ••• پیاوخراپە • نامناسنەوە •• هەر لەبیریشیان نەماوم ، دە ساڵ کەم نی‌یە • بەم سەرقژنیو ڕیش‌درێژیو سمێڵەوە ، چۆن بمناسنەوە ؟ کە ڕۆیشتم هێشتا ڕیشو سمێڵم نەهاتبوو • تەمەنم پازدە سـاڵ بوو ، دەش‌دەکاتـە بیستوپێنج ساڵ • شەویشـە ، مـرۆڤ بە شـەو سـیمای دەگـۆڕێ ، ناناسرێتەوە • قسەشم لەگەڵ بکەن ، بیاندوێنم ، دەنگم ناناسنەوە ، دەنگم گن بووە • زیادە گۆشتەکەی ناو لووتیشم بڕی هەر چاك نەبوومەوە • با هەنگاو بنێم یا بگەڕێمەوەو ئێرە جێبهێڵم • نا ، ناگەڕێمەوە • ئەدی بۆ هاتوومەتەوە • هەندێ تین ، ورەم بەرزدەبێتـەوە ، لە چی بترسـم ؟ مەسەلەکە کۆنە ، تەنیا بیرەوەری‌یەو تۆزی لەسەر نیشتووە ، یادێکـی

تاڵەو دووبارە نابێتەوە • خۆ جارێکی‌دی لەشسم ناغارێ ؟ لەناو خوێن ناگەوزێنرێم • ساردیش بۆتەوە ، کێ ناڵێ پاش تێ‌هەڵدانەکە پەشیمان نەبۆتەوە ؟ پەشیمانی‌و نائومێدی گەرای لە ناخ دانەناوە ؟ وەزانم تووشی نەخۆشی‌یەکەش هاتۆتەوە ، ئا تەنگەنەفەسی • کە تووڕە دەبوو ، بۆ نەخۆشخانە کاروان‌سەرا بووین • تەنیا بە دەرزی‌یە نووك‌تیژەکەو حەبە سپی‌یەکان هێمن دەبۆوە • هەموو ساتێکیش پەلی شووشە نایلۆنەکە لە باخەڵی بوو • لەوەتی بەبیرمدێ هەر وامدیوە • تووڕەو توندو تیژ ، تەنگەنەفەسی ، شەونخونی نەخۆشخانە ، تەنیا دواجار کە پێم‌هەڵشاخا ئاگام‌لێ‌بڕا جێم‌هێشت •

بۆ لێی‌دام ؟ بۆ بە پاڵەپەستۆ فڕێی‌دامە دەری ؟ ئەوەی من کردم هێندەی نەدەهێنا تەنیا مەسەلەی دایکم بەبیرهێنایەوە ، خۆ ئەگەر خۆم نەگرتبایەوە ملم دەشکا • ددانم شوێنەواری لە دەمم نەدەما • دەم‌وچاوم هەمووی داماڵابوو • هیچم پێ نەکرا ، باوکم بوو ، کە گوتت باوك هەمووشتێ دەبڕێتەوە • کاشکا باوکێکی دڵنەرم‌و بەبەزەییم هەبوایە ؟! لەبیرم ناچێتەوە ئێوارەیەك چۆنی کوتامەوە ؟ پاشانیش لە ژوورێکی تاریك‌و چۆڵ بەندی‌کردم • چوار سەعات ، نەء بڵێ چوار هەزار سەعات • چ ئێوارەیەکی پڕمەترسی بوو ، لەیادم ناچێتەوە • گریان‌و بوورانەوەو پاڕانەوە دادی نەدام • هەر خوا دەزانێ چۆنم بەسەربرد • چم دیت‌و چیم بیست ؟ ! ! پاڕانەوەی دایکیشم پارەی نەکرد • ئەوسا هێشتا دایکم لامان‌بوو • ئامینەی باوەژنیشم تازە بۆ باوکم گوێزرابۆوە • بەڵام هێندەی پێ نەچوو بووە هەرا ، دایکم دەربەدەر کرا • لەوساوەش دایکم • ؟ ؟ ؟ چەند ساڵێ لەمەوبەر گوێم‌لێ‌بوو گوایە لە شارێکی لای سنوور ، شووی بە کابرایەکی ئەوێ کردووەو چەند مناڵێکیشی لێی

هەیە • یانێ برای تریشم هەن ، نەمدیون ، نایانناسم ، ئاخۆ تەمەنیان چەند بێ ؟ چۆنن ، ڕۆحسووکن ؟ خۆزگەم دەتانمدیت ئێوەو دایکم پێکەوە ؟ ! مخابن بۆت دایە !! ئافرەتێکی نموونەیی بووی ، خزمو بێگانەش سوێندیان بە سەرت دەخوارد !!! وەنەبێ نەهاتبمە سۆراغ کردنتو بەدوات نەگەڕابم ، هاتم • بە پرسیاریش ماڵەکەتانم دۆزی یەوە • بەڵام لەوێ نەبوون ، گوتیان چوونەتە سەفەر • چەند ڕۆژیش چاوەڕێی گەڕانەوەتان بووم نەگەڕانەوە • ئێ چی بکەم ؟ نامەیەکم بۆت جێهێشت • ئەوە وەڵامەکەت لە گیرفانمە • ئەگەر ئێستا لە ژوورێك بووامە دەرمدەهێناو دەمخوێندەوە• وەك چۆن لەوکاتەوە کە پێم گەیشتووە هەزار کەڕەت خوێندوومەتەوە • ئای ئەگەر دەتزانی چەند شەیدای لەباوەش گرتنێکی ترتم !! کوانێ لای لایەو گۆرانیو دەست بەسەردا هێنانەکانت ! ؟ کوانێ دڵدانەوەو هەزارەها شتی ترت • بیست ساڵە لە یەك دابڕاوین • بیست ساڵیشە بۆمان دەسووتێیو بۆت دەسووتێم • دەردەسەریو کوێرەوەریشت لەولا • ئاخۆ چۆن شێوەیەکت لە دڵتا بۆمان هەڵکەندووە ؟ ! بشێ یەکتر ببینین یەکتر بناسینەوە ؟ لەوانەیە من نەتناسمەوە ، بەڵام تۆ ئا •

دایك منداڵی خۆی دەناسێتەوە • ئەگەر تەنیا جارێك لە باوەشی گرتبێ • تەنیا یەكجار ماچی کردبێ • لە باوەشیشی نەگرتبێو ماچیشی نەکردبێ هەر دەیناسێتەوە • تۆش دەمانناسیتەوە • ئەی چۆن نامانناسیتەوە ؟ بەڵام نازانم خوشكو براکانم دەتناسنەوە یا نە؟ چونکە کە لێمان دابڕای ئەوان تەمەنیان دوو ساڵ بە دوو و نیو بوو • لە دەرگا دەدەم •• دەچمە ژوورێ • بۆ نەچمە ژوورێ ؟ خۆ من شارەزای هەموو کەلێنو قوژبنی ژوورو حەوشەکەم • لەوێ گەورە بوویم ، ترشیو تاڵیو

گریان‌و پێکەنینم تێکەڵ بە گیان‌و دڵ‌و دەروون بووە • ئەگەرچی کەمیش پێکەنیوم • بەڵام لەوانەیە خەوتبن ، بۆ هەڵیان‌بستێنم ؟ خەو خۆشە ، لەخەوهەستن دەترسن • نا نا هەڵیان‌ناسێنم ، با بخەون • حەوشەکەش تاریکە • وا باشترە بەهێواشی بەسەر دیوارەکەوە ئاوای ئەودیو بم • بە قەڵەمبازێ خۆم لەکن بەلووعەکە دەبینمەوە • دیوارەکە نزمە • بە هێواشی ، ناکەمە تەپەتەپ ، بەڵام چی‌بکەم گەر هەستان • ناشمناسنەوە، چوزانن منم ؟ زراویان دەڕژێ • بە دزم تێ‌دەگەن• دەکەنە هاوار هاوار• حەقی خۆشیانە ، بە هەموویان شاڵاوم بۆ بێنن ، بمکوژن • ئەوسا جارێکی‌دیش دەکوترێمەوە تا دەمناسنەوە • هەر خوا بزانێ چەندم تێ‌هەڵدەدەن • لە دەرگا بدەم باشترە خۆ دەرم‌ناکەن گەر نەمناسنەوە • دەڵێم میوانم ، هەوەڵ‌جار خۆمیان لێ ئاشکرا ناکەم • تا باش سەرەنجم دەدەن • ئەوسا دەمناسنەوە ، لە باوەشم دەگرن • من ئەوان دەناسمەوە • منیش لە باوەشیان دەگرم • ماچیان دەکەن • ماچم‌دەکەن • ئەوەی ڕابورد ڕابورد • خەتای منیشی تێدابوو • برینی باوکم کولاندەوە • نەدەبوایە باسی دایکم بۆ باوکم بکەم • کورە ئاخر نەشمدەتوانی •

ئەوەتانێ گڵۆپی ژوورەکان دەسوتێن • نەخەوتوون ، هەموویان باش دەبینم ، لێم دیارن ، کەل‌وپەلی ژوورێش بە جوانی دەبینم • تەنیا مێزە کۆنەکەش هی ئەوسایە ، بەڵام دەفتەرو کتێبەکانی منی لەسەر نەماوە • پەرداخ‌و پیاڵەو شووشەو حەبی لەسەر ڕیزکراوەو وا لەبەر تیشکی پەردەی تەلەفزیۆنەکە دەبریقێتەوە • باوکم بە چاکی لێ دیارە• بە هەمان شێوەی جاران هەنیشکی داوەتە بالیفێك • تەبیعەتێکی سەیری هەیە ، ئەگەر ئەوها ڕانەکشێ ناحەوێتەوە • ئەوەتان شووشەی دەرمان‌و حەبەکانیشی لەسەر سەریەوەن لەسەر مێزەکە • شووشەیەکی بچووك

بە چاکی دەبینم ، لە بەردەمیەتی • دیارە تازە حەبێکی قووتداوە • نازداری خوشکم وا لەلای دەستەچەپی باوکم خەریکی نووسینە ، کتێبێکی لەبەردەمە ، جارناجارێ قەلەمەکەی دەخاتە دەمی‌وبیردەکاتەوە • خووەکەی جارانی هەر ماوە • قەلەمو دەمو بیرکردنەوە • بەوە نەبا نەمدەناسی‌یەوە • ماشەڵا گەورە بووە • بە بەژنو باڵا هەستاوە • لە نازداریش سەرەوەتر سەرداری برام هەڵترووشکاوە • پشتی لە تەلەفزیۆنە • تەنیا دەستی بەرزو نوێ دەکاتەوە • ملی شۆڕکردۆتەوە • ئەوە ئاوڕی لە باوکم دایەوە • شتێکی پێ گوت • نیومەتر لە سەردار هەورازتر عەلاگەکەی جلوبەرەگەکانە • کۆمەڵە شەڵوارێك سەرەنج ڕادەکێشن • لچکی چاکەتێك لەژێریانەوە شۆڕبۆتەوە ، لە چاکەتە شڕە کۆنەکەی من دەکا ، بەڵام ئەو نی‌یە • هەی‌هوو ، پاش دە ساڵ چۆن چاکەت دەمێنێ • خۆزگەم ئەوشەوەی ئاوارەبووم لەبەرم بوایە ؟ چۆن سەرمایەك بوو ، تەنیا کراسێك پێڕانەگەیشتم لەبەری کەم • نیوەشەوێکی تاریك‌و سەرمایەکی بێ‌ئامان بوو ، خوێنی دەمەیاند • لەبەر ژانی قەبرغەشم نەمدەتوانی هەنگاو بنێم ••• دەنگی هاوار هاواریشم دەگەیشتە هەندەران • ئێستاش لە بەرچاومە چۆن خۆم لەناو قوڕو چڵپاوی بەر دەرگاکەمان گەوزاند • ماوەی شەش سەعاتی ڕەبەقیش لەژێر تیشکی گڵۆپی بەردەمی ماڵی حاجی ئەحمەد لەسەرما هەڵلەرزیم • دنیایەکی کش‌ومات ، شەقامەکەی بەرانبەریش ئاوت تێ‌وەرکردبا • خۆزگەم بۆ کونجێك ، ئاگرو ڕایەخ‌و نوێنم نەدەویست ، تەنیا چوار دیوارم بەس‌بوو • خۆم وێك‌دەهێنایەوە ، تابەیانی هات‌وچۆم دەکرد • چەند جار ویستم لە دەرگای ماڵی حاجی ئەحمەد بدەم ، بەڵام پەشیمان بوومەوە کە دیتم لەوێ نین • لە کونی دەرگاکە ڕوانیمە ژوورێ ، ژوورێکی تاریك‌و چۆڵ •••

دیسمان لە دەرگای ماڵی خۆمانم دا، توند... توندتر.. پاڕامەوە.. بێسوود بوو ، تا دەنگم گوێی بێدەنگی تاریکەشەوو خامۆشیی کۆڵانەکەی هەڵدڕی . ئەوجا بە دڵێکی نائومێد ڕێگایەکی نادیارم گرتەبەرو بەرەو جیهانی سووتانو دووریو لەیەکدابڕانێکی دە ساڵی کەوتمەڕێ .

هەولێر

١٨ - ٤ - ١٩٨٣

دیوانی مستەفا بەگی کوردی

ساڵەهایە بە کۆکردنەوەو لێکۆڵینەوەو لێکدانەوەی شیعرەکانی مستەفا بەگی کوردی‌یەوە خەریکمو ، لەمکارەدا کەڵکم، جگە لە چاپەکانی دیوانەکەی ، لە پتر لە سەد دەسنووسیش وەرگرتووەو ، لەبارەی ژیانی خۆیو بۆنەی دانانی شیعرەکانیشیەوە زانیاری‌یەکی زۆرم دەستخستووە. لیژنەی ئەدەبو کەلەپووری سەر بە دەستەی کوردی کۆڕی زانیاری عێراقیش ، کە خۆیشم تیایدا ئەندامم بەدرێژاییی دوو ساڵ بەمکارەمدا چووەتەوە . ئەم کتێبە بەمنزیکانە لەلایەن دەستەی ناوبراوەوە لە چاپخانەی کۆڕدا ئەخرێتە ژێر چاپو هیوام وایە زۆری پێنەچی چاوو دڵی خوێندەوارانی کوردی پێ ڕوون بێتەوە .

محەمەد مستەفا (حەمە بۆر)

پەنجەرك

عبدالرحمن مزوری

ئـــەز ڤەدكـــەم
ڤێ پەنجەركا پاشەرۆژێ ،
ڤەدكـــەم
چ دبینم ..؟!
عـــەورا لئەسمانێ وەلاتی ..
رەش‌چادرێد خو وەرپێچان ،
چون و قەشیان
ل شوینـــا وان
گەشەستێرا خـــو كێشایێ
قول قول دادایێو ..
ڤەوەشیان
من گولێیە وێ دسترن :
هوین قەت نەشێن
ئەڤی ئەسمانێ هوی زەلال ،
شێل و بێل كـــەن
ئو یێد بەری هـــەوە نەشیان

ئـــەز دبینم
بەفرێ قەیدێد رێـکا شکاندن
بەژنێد بەتەنوکا بەردان
خو ڤەددزی ،
مینـــا ریڤی
دبن شاپەرێد وێڤە دبینم
چاڤێـــد بشکوژ و سولینا ••
چـــەوا دزیڤن
تژی هیڤی
ئەز دبینم
ئەڤ هشکەرۆیێ هوی زوها
هنـــدە سالا ،
مایە زەرباف(١) و بێبها
ئاڤێ ڤینا خو هاڤێتێ
هەمی کولێد وی ساخکرن
کەلشت و تیکێد ژینا وی ،
تەڤ گرتنو ••
پڕ ئاخکرن
ئاڤا وی هاتو •• هەر رابو
داســەر لێڤا و کنـــارا
لتەنشتا خو رەز و هیڤی ،
گەش کرنەڤە
کرنەف وارگەهێد بهارا
ئـــەز دبینم

کاروانی‌ێد رێکا روناهیێ و تاڤێ
زوێ رێکا بسه‌هم و درێژ
په‌یت ڤه‌گه‌ڕیانو ..
ئه‌ڤه‌نه
بارێد خو هاڤیتن ، دانان
چتوڤ بارن ..؟!
هه‌می جوهاڵێد خوماڵیو
تازه‌نه
وینشتنه خوارێ ،
وه‌ك مێران
بو گۆندی‌یا
چیروکێد چون و هاتنا خو ،
ڤه‌دگێڕان
پاشی جوهاڵ وان ڤه‌کرن
خویادکه‌م
تژی مزگینی و مژده‌نه
ئه‌ز دبینم
مێواتری
تو دابێژی ،
سه‌رێ سه‌د ساڵانه مری
ئه‌ڤرو شاکێد خو هاڤێتن
ره‌هێد خو شوڕکرن ،
رێتن
که‌ته بێسمیره‌ی و فری

هلدا ژ دل ،
ئەو بەرپەرێ تاری‌و تەحل
بەسکر گری
ئـەز دبینم
ئەڤ چیاکێ هەرۆ جلکێد وی دسۆتن
دکرنە رەژی •• دکرنە تەنی
وێهـە تێتن
چاکێ شویشتی‌و ڤەشویشتی‌یە
خـەملا خو وی ،
جارەکـا دی
ژبنێ پیـا حەتا سەری
کەسك‌کری‌یە
وێهەتێتن
تو باش بنێرێ ئەزبەنی
چ سەربلندە دکەت کـەنی
ئـەز دبینم
لهنداڤ سەرێ من چار پەری
چەرخا ددەن و دزڤڕن
جار ئێکودو هەمبێزدکەن ،(٢)
جـار دفڕن
کارێ وان لەیزو دیللانەو
ماچیکرن
هو دبینم

هەرچار پەری راست بونە ئێك
هـــەر بلندبو •• بلند فڕی
وێ شاپەڕێد خو ڤەكرن
گول ژێ بارین
تەڤ گولێد خو ،
بهەرچار قولاچا وەركرن
تەڤ گولێد خو ،
بهەرچـــار
قولاچـــا
وەركرن

(١) زەرباڤ = باڤزەر ، رەنگێ زەر
(٢) هەمبێزدەكەن = یەكتر لە باوەش ئەگرن •

خـەياڵو هەڵوێسـتـە

جمـال محمـد اسـماعيل

ئێوارەیە ••
خۆم بە خەیاڵ سپاردووە ••
کەوتوومەتە ناو جۆلانەی ئەفسانەوە
بە ئارەزووی هەنگاوی تۆ ••
دەمبات‌و دەمهێنێتەوە ••
چەند خۆشــە لام
کاتێ شەرابی چاوەکەت دەخۆمەوە
ئەگریجە تاڵ تاڵەکانت
وەك پاسەوانی کۆشکی شا
بەرەورووم دێن
هەناسەی دەروونم دەگرن
ڕێگای هاتوچوونم دەبڕن
جواناوی ئەشقی خودایيم
دەشۆنەوە !!

★ ★ ★

ئێوارەیە چیا زەردەی کردۆتە کۆڵ
دەیبا بۆ شاری غەریبان !!

وا من چاوی ڕەشی جوانت
دەکەم بە تازە وولاتێ
خەمی زینی ئەم دنیایەی تیا دەنێژم
نەخشەی زیندە بەچاڵ پوونی
ئەفسانەی تێدا دەڕێژم
ئەی شاپەری ...؟
من چاوی تۆ
بۆیە بە وولات دەناسم
چونکە لەناو باوەشیا تۆی ڕازاندووە
لەناو جۆلانەی چیادا
سەرخەوی شیرین و نەرمت تەراندووە
هەچەند نامەوێ لای خەڵکی
نهێنیی خۆشەویستیی تۆ
بدرکێنم
بەڵام چیبکەم نە تۆ ئەوەی
گەورەییی نهێنی بزانی
نە تۆ ئەوەی یاری ئەو خەمە بتوانی
نە من لەناو ئەو گێژە پڕجەنجاڵەدا
ئەوەم بڵێم هەندێ ووشەی
وەك کچی جوان ئەتۆرێنم

★ ★ ★

ئێوارەیە ...
شـــەو خەریکە
فلیمی گێژەنی چاوت دەخاتەکار
ئێوارەیە مێگەلی خەیاڵ و تاسەم

بەرەو سەرکانیی ئازارم
شۆڕدەبنەوە
دەم گیردەکەن لە دەمارم
وەك تینوو و هار ..!!
بۆ شمشاڵی شوانی هەوار سووتاو دەگرین
بۆ ڕەشماڵی هەڵپێچراوی
بێری دووره بەهار دەگرین
وەك من چۆن بۆ ماچێکی تۆ
هەرچی ڕۆژنامەو گۆڤارە ئەیخەمەڕێ
چی بارانی دوا نەورۆزی نۆبەهارە
لــــە دەریاچەی چاوەکانت
دەیبارێنم تا بەربگرێ

★ ★ ★

ئەی ڕوو لە تریفە ناسکتر
ئەی ڕوو لــــە شەوی ژوانێ
بەئاکامتر ..!!
تۆ بۆ من بووی بە ئاسمان
بووی بە خۆر
من بووم بە زەوی
نە دەستم دەگاتە تۆ
کەچی بە چرپەیەك
کەزیەت تێم دەئاڵێ
دەمسووتێنێ ،.. دەمگرێنێ
دەمــکا بە سۆ

بۆیە بووم بە شمشاڵی شوان
نیوە شـــەوێ
دوای چەند کاروانی خەیاڵی
دەم سەرخەوێ ••
دەست پێدەکەم
ئەوەی دەیڵێم نایڵێمەوە
دەست پێدەکەم
وەك مۆمی سەر گۆڕی شەهید
دەتوێمـــەوە
دەست پێدەکەم
وەك ئازاری دڵی دیلێ
بە نەشتەرێ دەکولێمەوە
چۆن ئاشقێ شیعر دەکا بە نوێژی خۆر
ئاوا منیش بۆ تۆ دەژیم
شەو چۆن بێتریفەی ئەستێرە
خـــەم دادەگرێ
منیش بۆ تۆ ئاوا دەگریم
دەریا باڵی ناجووڵێنێ
تا کەشتی‌یەك لەنگەر نەگرێ
زەوی بێ شەونمی باران ناژێتەوە
گوڵێ لەڕێی ئەشقا وەری
ئەژی ••• ئەژی تا دنیا بێ
تاکو خۆر هەڵێ و ئاوا بێ
زیندووە هەرگیز نامرێ

★ ★ ★

خۆشم دەوێی
بۆیە بە هەر ئامرازێکی مۆزیقایە
پێت هەڵدەڵێم
بە زمانی چی باڵندەی ئەم دنیایە
بۆ تۆ دەدوێم
لـــە مـــن ڕوونە
تۆش لەناو خۆتا بەشێکی گیانی منی
لـــە من ڕوونە
تۆش لـــە چرپەو هاتوچۆتا
ماسی‌یەکی کەنار دەریای بیری ونی
بۆت دەگەڕێم
گەر سەرم داناوە لەڕێت
ئەتدۆزمەوە
سەرچاوەی دەریاکان دەگرم
وەك ڕاوچی نێچیر ئەنگاوتە
دەتقۆزمەوە
یاخی دەبم
تا چاوت دەکەم بە بەرماڵ
دەستنوێژی زیندەخەوی
بەربەیانمی لەسەر دەگرم
بۆ چاوبڕکێ‌یەکی ژوان
سەنگەر دەگرم
یا پێی شاد دەبم یا ڕێگای
هومێدێکی مەزنتری بۆ دەگرم

١٩٨١

بەرەو کوێستانەکەی گەردین

عەلی مەحموود جووکل

لەوبەری مزگەوتەکە لەژێر داربی‌یەکانی دەمجۆگەکەی شەقامەکە ترومبێلەکەی ڕاگرت • کڵاوو جەمەدانی‌یەکەم بەدەستەوە گرت • بەدەستەکەی دیم دەرگای ترومبێلەکەم کردەوەو دابەزیم • چاوێکم بە بازاڕو دووکانەکاندا گێڕا ، زۆربەیان داخرابوون • شەقامەکە لە هاتووچۆکەران چۆڵ بوو ، تەنها چەندکەسێك نەبێت کە دوور لەم یەکتری ڕاوەستابوون ، لەوبەری پردە ئاسنینەکە ، لەنزیك چیلەو باردەکە کۆمەڵێك کە تێك‌قڕقڕابوون دیاربوون •

ئەم ناوە بەسام بوو ، برووسکەی ترسێك لە مێشکم چەخماخەی دا ، بۆیە داهاتمەوەو پاژنەی کڵاشەکانم هەڵکێشا ، بێ‌ئەوەی کڵاوو جەمەدانی‌یەکەم لەسەر بنێمەوە ، بەهەشتاوی خۆم بە کۆڵانە تەنگەکەی تەنیشت مزگەوتەکەدا کرد • لە سیلەکە پێچێکم بۆ کردەوەو بەسەر هەورازەکە کەوتم • گۆڕستانەکەی سەر باسکەکەی دێم بەدی‌کرد ، خەڵکێکی زۆر لەلای دامێنی کۆببووبوونەوە ، دیاربوو خەریکی ناشتنی تەرمێك بوون •

ناسیاوێك لەناو چۆمەکەڕا بەرەو ڕووم دەهات‌و بەسەر هەورازەکە دەکەوت • کاتێ بەیەك گەیشتین ، چاك‌وچۆنی‌یەکی گەرمان لیك‌کردو لێم‌پرسی :ـ

— ئەوە تەرمی کێیە دەینێژن ؟

— تەرمی مێرێیە • ئەی دراوسێ نەبوون ؟

— کەی ئەمری خوای بەجێ گەیاند ؟

— پاش نوێژی شێوان ، خۆی و چێلەکەی بوون بە قۆچی قوربانی تخووب بەزاندن !

لێك دابڕاین • بەڕاستی خەبەرێکی جەرگ بڕ بوو • فرمیسك لەچاومدا قەتیس ما • لەتووڕەیی یان مووەکانی لەشم وەك نەشتەر لە لەشم ڕادەچوونەوە •

شۆڕبوومەوە • سەرەو هەوراز بوومەوە • ڕێگاکە بەلای سەرەوەی گۆڕستانەکەدا دەڕۆیشت • سەیرێکی گۆڕەکانم کرد کە تەنیا کێلەکانیان بەپێوە مابوون • گڵی سەرگۆڕەکان سووابوونەوە • گەر بە کێلەکاندا نەبایە لە زەویی چواردەوریان جیاواز نەدەکرانەوە • گۆڕەکانم یەك یەك دەناسی یەوە • دەمزانی خەڵکی کام شارو کام گوندن •

لە دڵی خۆمدا گوتم :-

— ئەوە تەرمی پلکە مێرێشیان بەخۆوە گرت •

سەری ڕێزم بۆ دانەواندن • ویستم بگریم ، بەڵام گریان لە قوڕگمدا خنکا •

لەبەرخۆمەوە گوتم :

— پێویست بە گریان ناکات ، چونکە ژیلەمۆی ئاواتەکانیان سەری هەڵدایەتەوە • چراوگی مەشخەل لەگڕدایە •

چەند هەنگاوێکی‌دیم نا ، دیتم یەك دووانێك لەســـەر چینچکان دانیشتوونو پشتیان بە دارتووەکە داوەو بەدەم قسەکردنەوە چیلکە لـــە خۆڵەپۆك وەردەدەن • سڵاوێکم لێ کردنو بەڕێی خۆمـــدا ڕۆیشتم • ئاوابووم ، ڕێگەکەی پشت خانووەکەی شێخم گرتەبەر ، لەوســـەری سیلەکەوە سووڕامەوەو بە کۆڵانە بەرینەکەدا ڕۆیشتم •

بەقووڵایی یادەکانی ناخمدا چوومەوە ، بەرەبەرە ئادگاری پلـــکە مێرێم هاتەوە پێش چاو ، کـــە پیرەژنێکی سپیلکە بوو ، سوورایی لـــە ڕوومەتیدا نەمابوو ، لەبـــەر ئەشکەنجەو ناسۆری ژیان دەموچـــاوی چرچولۆچی کەوتبوونێ • خۆ داوە موویەکی ڕەشت لـە بسکەکانیـدا نەدەدیتەوە ، دەتگوت کلۆی بەفرەو زریان زەردباوی کردووە •

بەدیمەن پیر بوو ، بەڵام هێشتا بەکارە بوو ، لەســـەر شینگ‌و تاقەتی خۆی مابوو ، چـــەند بڵێی چاپوك‌و ئازا بوو لـــە ئیش‌کردن نەدەترسا • شەوو ڕۆژ نەدەحەسایەوە ، لە چلەی زستاندا دەچووە ناو لیڕو پاوەنەکەی بەر گوندی کۆلکەداری دەهێنان ، یاخود لـە بەهـاردا خەریکی بن‌کۆڵ‌کردنی شەتڵ‌و بژارکردن دەبوو • بۆ هـــەر ئیشێك بچووبا چاپووکانە دەست‌بەکاری دەبوو ، چی‌لە باوەڕین هەلگرتنەوەو ، گوێزخڕکردنـەوەو ، سێـــوو کرۆسك هەڵـــگرتنەوە ، نان‌کردنو چێڵ‌دۆشین‌و ئیش‌وکاری ناوماڵ هـــەر مەڵێ • هەر کارێك مـــایەی خۆشی‌و گوزەرانیان با ، بەچاکی ڕای‌دەپەڕاند • بەڕاستی ژنێکی بەکارە بوو ، بووکەکەی بەتەواوی پێوە حەسابووەوە •

کاتی لـــە گوند بووین ، ژوورەکەمان لەگـــەڵ ماڵەکـــەیان دیوارێکیان بەین‌بوو • پێش‌بانێکمان هەبوو دەیڕوانی‌یە دەردێ‌یەکـە ،

هاوینان دەکرایە شینایی‌و چواردەوریشی بـــە تانوك چنرابوو ، پشت دەرەدێ‌یەکە هەتا چـــاو بڕی‌کردبا هـــەر ڕەزو باخ بوو •

دالآنەکەیان دوو دەرگای هەبوو • دەرگایەکیان کەوتبووە ســـەر پێش‌بانەکەمان ، جـــا پلکە مێرێ زووزوو سەری‌لێ‌دەداین‌و هـــەر پێویستی‌یەکمان هەبا ، خوا هەڵناگرێ زوو بۆی جێ‌بەجێ دەکردین • زۆرجاران لامـــان دادەنیشت‌و قسەی خۆشی بۆ دەکردین ، هـــەر باسێکیش هاتبایەگۆڕی ، دەستبەجێ پەندێك یان مەسەلەیەکی لەســـەر دەهێناوە ، بەڵام لە هەمووان زیاتر کە بەدڵم بووبێت ، ئەوەبوو جارێکیان چیرۆکـێکی بۆ گـێڕاینەوە کە چەندەها جار گـێڕاومەتەوە •

ئەمیش ئەوەبوو ، جارێکیان باس هـــاتە سەرئەوە کە خێو هەیەو دەست دەوەشێنێ ، ئەویش هەڵی‌دایێ‌و گوتی :

ــ با چیرۆکێکتان لەسەر خێوان بۆ بگێڕمەوە •

منیش وەك منداڵە تامەزرۆیەکان گوتم :ــ

ــ دەی چاوەکەم دە بۆمان بگێڕەوە •

گوتی : وادەگێڕنەوە :ــ

«سەرەتای مانگی جۆزەردان بوو ، خێوەکان لە شەوانی تاریك‌و نووتەكدا ، شاڵاویان بۆ گوند دەهێنا ، گەرایان دەنایەوە • دیارە ئەمەش گەر پیاوی چاك‌و خێرخواز هەبێت ، بۆیان ناچێتەسەر ، بۆیە هـــەر لـــەو شەوانەدا دەستیان‌کرد بە دەست‌وەشاندن‌و فڕاندنی خێرخوازەکـــان‌و شوون بزریان دەکردن •

دەیانگوت لە شوێنە نەزانراوەکانیاندا ، چاوەکانیـــان هەڵدەکـۆڵن‌و پەردەی گوێ‌یەکانیان دەتەقێنن‌و زمانەکانیان داخ‌دەکەن ، دەیان‌دەنە بەر

ئاو بۆئەوەی ڕەنگە گەنمی‌یەکانیـــان ڕەش داهـەڵگەڕێن ، وایان لێ دەکردن کـــە ئادگارەکانیان بە ئێمەمانان نەچێتەوە •

بەڵایەکی گەورە بوو بەســـەر ئەم خەڵکەدا هاتبوو • خەڵـــکی کلۆڵو بەستەزمان دەستیان بەسەریان‌دا نەدەشکا ، جا چی چاكو پیر نەما هانای بۆ نەبەن ، ڕۆژ نەبوو دەست بە دوعاو نزا نەبن ، وایان لێ هاتبوو کەحەزیان نەدەکرد قەت شەویان لێ دابێت ، چەندەها قوربانی‌یان بۆ چاکی تاوکێو چاکی مزگەوتێ کرد ، بەڵام هیچ دادی نەدا •

ڕۆژبەڕۆژ خێوەکان لە پەرەسەندندا بوون ، ئەم ناوەیان هـــەموو تەنیبوو • دارو دەستەشیان بۆ خۆ پەیدا کردبوو ، کـــەس نەی‌دەوێرا بڵێ «لەل» ، خۆ بە پیاوەکانیشەوە ڕانەدەوەستان ، بەڵکو پڕیان‌دەدایـە ژنو منداڵیش ، خەڵکەکە بەجارێ هەراسان بووبوون •

تا ڕۆژێکیان مامڕەسوو ناوێك کە پیرێکی ڕیش‌سپی‌و کەنەفت بوو ، دەیان‌گوت ددانی خەرێفێی هاتبووەوە ، خەڵـــکەکەی لـــە ڕۆژێکی چوارشەممەدا کۆکردەوەو گوتی :ـ

« لە دێرزەمانەوە ، باوباپیرانمان گێڕاویانەتەوە ، ئەگـــەر هاتوو خێوەکان هاتنە سەروکارتانەوەو لـــە گیانتان بەربوونو بیانەوێ بتانکەن بـــە کۆیلەو بەندەی خۆیان ، زەوی‌یەکانیشتان لێ داگیر بکەنو گەرای تێـــدا بنێنەوە ، کوڕە نەکەن دەستەوەستان بن ، هـــەیپەی لێ‌بکەنو شاخەوانەکانتان دەنگ‌بدەن ، کام شاخ لە هەموان بەرزترەو لـــە هەموان سەختو دژوارترە ، ئەو شوێنەی کە بەیانیان پێش هـــەموو جێ‌یەك تیشکی ڕۆژی لێ دەدات ، ئا ـ با بچن لەوێ بەردو گڵە تیشك بەرکەوتووەکە بهێننو بیدەنە دەست کچو دایکان ، تا بە دەستاڕ بیهاڕنو

بیکەن بە کل ، بەمەرجێ دەستاڕ هاڕین شەووڕۆژ نەپسێتەوەو لە گـەڕ نەکەوێت •

جا کلەکە بدەنە دەست گەنجە بزێوو چاونەترسەکان ، لە تاریکی شەودا ژیرانە بیرژێننە دەموچاوی خێوەکان ، هەر خێوێك پڕووشکێکی کل بە چاوی بکەوێت ، دەستبەجێ لە شوێنی خۆی دەتاوێتەوە ، هـەتا لە دەوروبەری خۆتان قڕیان نەکەن ، نەکەن وازیان لێ بهێنن ، چونکە سەر هەڵدەدەنەوە •

براینە ! ئەوەی لەسەرم بوو پێم گوتن ، جا خۆو شیرتان ، ئەوەش چاك بزانن کە خێرو خۆشی هەر لەسەر دەستی ئەوانە » •

لەناو خەڵکەکە غەلبەغەڵب پەیدابوو ، یەکێ هەڵیدایێو گوتی :

ــ ئەم کارەی تۆ ئەیڵێی ، کارێـــکی سەختو دژوارە ، پشـــوو درێژیی دەوێ •

یەکێکی پۆشتەش گوتی :ــ

ــ جا ئەمەی بۆچی‌یە ! خۆ بۆخۆتان دەزانن ڕووهێنانەکەی بەهـاری بار ، بەجارێ ماڵی کـاول‌کـردنو ئەوەی هەمانبوو و نەمانبـــوو لەکیس‌چوو ، تازە بەو بێدەرامەتی‌یە ، تینی ئـــەم کارەمـــان لەکوێ بوو ؟

قابیلە چی‌یان لێمان دەوێت ! هەرچی‌یەکیـــان گوت وادەکەین • مامعەوڵڵا کابرایەکی کەڵەگەتی چوارشانە بوو ، ســـــەرو ریشی سپی بووبوو ، بەساڵا چووبوو ، بەڵام هەر جارێ بچووبایە ڕاو ، دەتـــگوت تازە گەنجەو قەتیش بە دەستبەتاڵی نەدەگەڕایەوە ، هەڵیدایێ گوتی ــ:

ـــ نەخێر ••• نەخێر خۆ ئێمە کەروگا نین بەئارەزووی خۆیان بارەبەرمان کەن ، چۆن دەبێت هەرچی‌یەکیان گوت وابکەین ؟ یاخود ئەوەی بیانەوێ بۆیان بچێتە سەر دەنگ‌نەکەین ؟ هەی غیرەتتان سەخوا ، دەزانن لەوەتەی من هەمو چاوم کراوەتەوە ، هەرکەسێك تخووبی ئێمەی بەزاندبێت ، زەبری دلێرانی مەی پێ‌کەوتۆوەو وەك سەگ کلکی لەناو گەلانی خۆی ناوەو بە لوورەلوور ڕای‌کردووە •

وا پێتان‌دەڵێم چی لە ئێستا زووتر نی‌یە ، خۆمو خولەو حەمەی کوڕم ، ئەو حەمەیەی کە دایکی بە ناوی حەمەی گۆزێی کردووە ، پشت‌دەدەینە چیاکان‌و دەست بەکار دەبین ، یا سەرمان تێدا دەچێت‌و یان گڵ‌و بەردەکە دەهێنین ، ئەمەش چاك بزانن هەر بۆخۆشمان بەرەنگاری خێوەکان دەبینەوە •

مام‌عەوڵڵا قسەکانی تەواوکردو هەر لەم کۆڕەدا خۆی‌و هەردوو کوڕەکەی ڕێگای کێوە بەرزەکانیان گرتەبەر ، ئەوانە یەکەم‌کەس بوون ، ڕێگای شاخەکانیان بۆ ئەم مەبەستە دابووە بەرەخۆ •

دارو دەستە ناپەسەن‌و قولغە نەگریسەکان ، هەر ئەو شەوە خەبەری خێوەکانیان داو مەسەلەکەیان تێ‌گەیاندن ، ئەمانیش درەنگی‌یان لێ نەکرد ، هەر بەوشەوە کەوتنە گیانی خەڵکەو ••• مام‌ڕەسووی پیرو کەنەفتەیان لەسەر زلاك ڕاکێشاو بە زیندوویی چاوان لە دەرەدێی گوندی‌دا ئاگریان تێ‌بەردا • خەجێی مام عەوڵڵاشیان بە خۆی‌و بووکەوە کرد بە کەنیزەکی خۆیان •

دەڵێن مام عەوڵڵاو کوڕەکانی بووینە کەودەری ، لە چواردەوری

شاخە بەرزەکەی هەڵگۆرد ، هەڵدەفڕنو دەنیشنەوە ، بەیانیان لەوشوێنە هەڵدەنیشنەوە کە پێش هەموو شوێنێک تیشکی ڕۆژی بەردەکەوێت » •

ئەم چیرۆکە لە مێشکمدا خولی دەخوارد ، وا لەگەڵی گونجابووم ، سەرتاپای هەستو هۆشی داگیر کردبووم ، کاتێ هەستم بە خۆ کرد ، گەیشتبوومە بەر کۆزە ئەسپیندارەکەی زارگەلی •

سەرم بەرزکردەوە ، دیتم ڕەوە قەلێک لەسەر بانی سوورە گـەلی هەڵنیشتبوون • جا ئاوڕێکم لە شاخە سەرکەشەکەی هەلگورد دایەوە ، کەودەری یەکانم هاتەوە پێش چاو • بزەیەکم هاتێو خۆم خزاندە نـــاو کۆزەکەو ڕێگای کوێستانەکەی گەردینم گرتەبەر •

نێرو مێ هەردوو بەجووتە بۆ وەتەن هەوڵێ نەدەن
دوورە دەرچوونی لە دیلی مەل بە باڵێ نافڕێ

بێکەس

تاڤگــەی مەنـــــد

نەژاد عەزیز ســورمێ

«نامەکانتم خوێندەوە ••
پەیام بوون ••
بەڵام شتێك کە لە هیچی ئەم دونیایەی نەدەکردم ،
لەناکاو گۆلە فرمێسکی پەنگ‌خواردووی دیدەمی سمی ••
لەوساوە بینایم کوێربووە ••
لەوساوە نە دەبینمو نە تێ‌دەگەم •••
ئەمە چڵێکی ئەو ترووسکاییەیە کە تا دوێنێ بەرپێی خۆمم پێ دەدی

(١)

دونیـــــا شەو بوو ••
کیژۆڵەیێ گۆنای گوڵی سپێدە بوو
کیژۆڵەیێ چاوی گەشی ،
هێشتا ئاشنای تۆزو گەردی غوربەت نەبوو ••
لـــە شەوستانەوە دەهات :
دڵی گەورەی
خەمی گەورەی ، دابووەکۆڵو
بۆ شاری چراخان دەچوو ••

★ ★ ★

دونیـــا شەو بوو
من بێئاوەدەنگ ، بێمەئوا
شەویش لەبەر گۆنای ئاڵی ئەم کچەدا بێپەنا بوو !
(ڕێگای سەختی غەریبی خۆی گرتووەتەبەر
نازانێ کە لەم دونیایە بێئەنوایە
بێدەنگی دەبێ بە پەنای بێپەنایان .
نازانێ کە ڕێگای سەختی
غەریبی خۆی گرتووەتەبەر ،
دوای سێبەری خۆی کەوتووە ..!)
چســـوود ؟!
چسوود کە شار دەبێ بە دەریای چراخان ؟
چسوود کە کەس ئاگاداری سووتانی دڵی کەس نییە ؟!
چسوود کـــە تۆ ،
لـــە سپییە ڕۆژێکی وادا ،
دوای سێبەری خۆت دەکەوی ؟
چسود ؟ چسوود ؟!

(٢)

من دەمدیتن ..
گوێم لێیان بوو
من دەمدیتن ، لە باڵەخانەی خەسرەودا هەڵدەتووتێن
من دەمدیتن پێکی خەمەکانی فەرهاد دەخۆنەوە ..
(هەزارە زیلەی مێروولەن
بە تەڵانی شیعرەکانم هەڵدەگەڕێن ..)

من دەمدیتن کە دونیای ڕوونیان لێ کردین
بە شەوی ئەنگوستەچاوو
دەرگای سێبووری‌یان بەستین ••
من دەمدیتن •• گوێم لێ‌یان بوو
لەترسانا :
چـــاوی زەق‌و
دەستی قامچی‌و
زمـــانی جوێن‌و
زاری تف بوون ••
(بە چی چووەو ، بە چی دەچێ ؟
مێژوو لە ڕۆژگاری تاڵ‌و
شەوگاری خۆشەوە بەدەر
چی تیابوو ؟
بە چی چووەو ، بە چی دەچێ ؟)

★ ★ ★

کیژۆڵەیێ گۆنای گوڵی سپێدە بوو
هەوازدەی ، سەمای نێرگزی کوێستان بوو
بۆ شاری چراخان دەچوو ••
(بە چی دەچێ ؟
شاری چراخان لە گوڵ دەترسێ
شاری چراخان ، خامۆشە خامۆش
چووەتە ژێر باری خەوی دێوەوە ••
پامالی کەنیزەکانی حەرەمسەرای سوڵتانە ••
بە چی دەچێ ؟

کەسێ ڕێگای غەریبی خۆی بگرێتەبەر
دوای سێبەری خۆی بکەوێ ؟)

(٣)

مەزلم •• هەوارم ، سێبەری
پەلــــە هەوری ،
بەهارێکی قاتو قڕ بوو !!
تاکە پەنای غەریبیو غوربەتیم تۆ بووی ••
تۆ مێرگی سەوزی کوێستان بووی
مــــن بێزار بووم
تۆش پەنام بووی ••

ــــ : لەم بەهارەیش قاتوقڕتر ؟
لەم ڕووخۆشی‌یەش تووڕەتر ؟
لەم هەرایەش کڕوکپ‌تر ؟

(ڕێگای سەختی غەریبی خۆتت گرتووە
تۆ دوای سێبەری خۆت کەوتووی
بۆ ، چی ، دەگری ؟
ئەم شۆرەزارە بە فرمێسك ناڕوێتەوە ••
مێژوو لە ڕۆژگاری تاڵو
شەوگاری خۆشەوە بەدەر ،
چی تیـــابوو ؟
تۆ کــە لەم سپی‌یە ڕۆژەدا
دوای سێبەری ڕەشەوەبووی خۆت کەوتووی

بۆ ،
چی ،
دەگری ؟)

(٤)

سەر هەڵئەگرم !
دەڕۆم بەدوای پەنجەرەیێکدا دەگەڕێم .
سەر هەڵئەگرم !
جارێکیتر ناچمەوە ژێر لێفەکەی خەوی منالێم
دەڕۆم بەدوای کولانکەیێکدا دەگەڕێم ..
دەڕۆم .. دەڕۆم .. سەر هەڵئەگرم
ئەم شۆرەزارە بە فرمێسك ناڕوێتەوە .

حوزیرانی **١٩٨٢**

ئەگەر ئەم کتێبەت نەخوێندووەتەوە بیخوێنەرەوە :

ئاوڕدانەوەیەك لە بزووتنەوەی هەقـــە

نووسینی : **مستەفاعەسکەری**

بە هاوبەشی کردنی :

مامۆستا هەمزە عەبدوڵلا

د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

محمدی مەلاکریم

کوللـه

نووسینی : زەکەریا تامیر
یاسین بەرزنجەیی
بە دەسکاری‌یەوە وەریگێڕاوە

هەبوو ، نەبوو ••• کەس لە خوا گەورەتر نەبوو ••
زەمانی زووو •• شارێك هەبوو
لەم شارەدا ، هەمووشتێك یەکجار زۆر بوو
هەر لە ڕووبار ، تا ئەگاتە کێلگەی بەردار
لە سنووری ژمارەکردنا نەبوو
خەڵکی ناوشار ، نەیاندیبوو برسێتی‌و خەم‌و ئازار
هەموو لە ماڵی خۆیانا دانیشتبوون
خەریکی کاری خۆیان بوون
تا ڕێکەوت ڕۆژێ لە ڕۆژان
یەك لە پیاوان
لەوانەی دانیشتووی چیان
ڕەوە کوللەی بەئاسمانەوە بینیبوو
هات ، پێی‌وتن :
ڕەوە کوللەیەکی بەدەر لە ژمارە
کەوتۆتەڕێ ، ئەیەوێ بێ بۆ ئەم شارە

که ئەمەیان بیست خەڵکی شار
سوپاسی زۆری پیاویان کرد
وتیان بەرگری پێویستە لەم بەڵایە
لەم ڕەوە کوللەیەی کەوا لە ژمارەکردن نایە
شاعیرەکان چەندین پارچە شیعریان دانا
باڵی کوللەیان شکاند تیا ••
گۆرانیبێژ •• یەکێ چەند ئاوازیان ڕێکخست
متمانەیان بە هێزی خۆ تیا دەرئەخست ••
کوللەیان پێ ڕسوا ئەکرد
سوپای بەڵای کوللەیان پێ بەربا ئەکرد ••
(پیران) بە کۆڵە کتێبی کۆنی پەڕە زەردباوەوە
لەو تیووری‌یە ئەگەڕان
کە ترسنۆکیی کوللەی پێ ئیسپات ئەکرێ
خەڵکی ناوشار بەرگی ئەوتۆیان ئەپۆشێ
گوایە ئەوەی لەبەری‌کا بەری کوللەی پێ ئەگیرێ ••
لەسەر دیوارەکانی شار ئەیاننووسی :
« بمرێ کوللە ! »
هەموو بەجارێ ئەیانوت :
کوللە ناشیرینە ، پیسە ••
بێدەسەڵاتو نەگریسە ••
پیاوێکی پیر کە بە دانایی ناسرابوو
زۆر بە قەدرو ویقارەوە کەوتە دوایان :
« براینە !
بمانەوێ بەسەر کوللەدا زاڵ ببین

سەرەتا ئەبێ بزانین
کوللە بۆچی ئەدا بەسەر ئەم شارەدا ••• »
لە وەڵاما هەموو وتیان :
« چونکە خۆمان گوناهبارین
بۆیە ڕەوە کوللەش بۆ سەر ئێمە هاتوون ••
(بـا) یە بۆ هەرکوێ بیەوێ کوللە دێنێ •••
ئەم کوللانەش هەموو هەر (بـا) هەڵـیگرتوون
وتیان •• وتیان •• فرەیان وت ••
تا وای لێ هات ••
هێرشی کوللە گەیەجێ ••
لێشاوی قسەی پڕوپووچ دوایی نەهات ••
ئەو هێرشە هەتا ئێستاش وەك خۆی ماوە ••
گژوگیا ، میوە ، دەغڵودان ، گەڵای درەخت
گشـت خوراوە ••••
هەموو لە ڕیشە هێنراوە ••
کوللەش هێشتا لە هەرکوێ گیرسابێتەوە ، نەترازاوە ••
ئامادەی هێرشیترە ، بەسەر پشتی باڵی (بـا) وە ••

دەنگت دەگاتــــە گشــت لایێ

عەبدوڵڵا کەریم ڕەباتی

دەیانزانی ..
دەست لە ناخی زەوی گیر دەکەی .!
بەری ڕەنجت دەکەی بە گوڵ
هەر خۆر هەڵدێ تا ئێوارە
ڕقە پیرۆزەکەت دەکەی بە دەرزی ناو قوتابخانە
منداڵانی شاری گڕی پێ فێر دەکەی ...

★ ★ ★

دەیانزانی ..
ئەگەر شەو بوو تەنیا مۆمێك
چراخانی سەر ڕێــگاتە
لە کرێوەو تۆفانیشدا
تەنها چاکەتە شڕەکەت ، دیوەخانی زستاناتە
گەر ساڵەکەشی نەهات بوو
لەناو بەفرا ملی بژێوی دەردێنیو
مل کەچ ناکەی ...

★ ★ ★

دەیانزانی ••
چونکە تۆ لەو هێمن‌تری
بزماری ڕق بە پەنجەکانتا داکوتن ،
هەرگیز لەو ڕێیە لانادەی
چونکە تۆ عەشقێك شك‌ئەبەی
لەناو خوێنتا تواوەتەوە •••
چونکە تۆ عەشقێك شك‌ئەبەی
ڕەگی لە گشت شوێنێك بڵاو بوەتەوە ••
دە تۆش مەبە بەو ئاسکەی
سەرکەش دەبێ‌و نایەتەوە
چونکە تۆ لەو هێمن‌تری
ڕووبارێکی لە چیاوە سەر هەڵئەدەی‌و
دەگەیتە گشت چۆڵ‌و کرك‌و بیابانێ ••
دنیا هەموو ئەگریتەوە •••

من ئەو دیلەم کە دیل‌کەری زۆردارم •
دڵی لەبەر گوڕی ناڵەم ئەلەرزێ ؟
تا شرتر کا کەڵبەی لەشی زامارم ،
خۆی خراپتر لەناو خوێنا ئەگەوزێ !

گـۆران

ئەمڕۆو دوێنێی ڕۆژنامەنووسیی کوردی (١)

محمدی مەلا کریم

لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەوانەی خەریکی توێژ هەڵدانەوە لە مێژووی پەیدابوون و گەشەکردنی ڕۆژنامەنووسین لە جیهاندا ، بەڵگەو نیشانەی ئەوەیان بە خەیاڵی خۆیان دۆزیوەتەوە کە ڕۆژنامە لە دێرزەمانەوە لە جیهاندا بووەو نموونەی وا ئەخەنە بەردەست کەوا چەند سەد

(١) ئەمە ئەو موحازەرەیەیە کە بەداوای لقی نەقابەی ڕۆژنامەنووسانی عێراق لە ناوچەی ئۆتۆنۆمی لەڕۆژی ١٦/٣/١٩٨٣ دا لە هۆڵی ڕۆشنبیریی جەماوەر لە هەولێر خوێندمەوە •

هەلی بڵاوکردنەوەی ئەم موحازەرەیە زۆر بۆ ئەوە بە لەبار ئەزانم کەداوای لێبووردن و چاوپۆشی لەو برادەرانە بکەم کە وەڵامی پرسیارەکانیانم نەدایەوەو ، ئەمەوێ متمانەیان بدەمێ کە تاقە هۆی ئەو وەڵامنەدانەوەیە ، بەش بەحاڵی من ، ئەوەبوو پرسیارەکانیان نەخرایە بەردەستم • پاشان کە پرسیارە وەڵام نەدراوەکانم خرایە بەردەست زۆر دڵگران بووم کە وەڵامیان دەسگیر نەبوو ، بەتایبەتی هەندێکیان کە بۆچوونیان لەگەڵ هیی من جیاوازبوو و زۆرم مەبەست بوو وەڵامی ئەوانە بدەمەوە ــ م• م• ك •

بەڵکو پتر لــــە هەزار ساڵ لەمەپێش لە چین یا لــــە دەوڵەتی ڕۆمــــان یا لە شوێنی‌تر جۆرە بڵاوکراوەی‌وا بووە دەنگوباسی دەوڵەت‌و فەرمــان‌و قانوونەکانی میری‌یان تێدا نووسراوەتەوەو هەڵواسراوە بۆئەوەی خەڵك بی‌یانخوێننەوەو لێ‌یان ئاگادار بن‌و بەگوێرەیان بجووڵێنەوەو ، ئـــــەم جۆرە بڵاوکراوانە ناوئەنێن ڕۆژنامە ، ئەڵێم لەگەڵ ئەمەشدا ئەوەمــــان هــــەر بۆ ئەمێنێتەوە کــــە بڵێین ڕۆژنامە بەوجۆرەی ئەمڕۆ خــــەڵك لــــە مانای وشەی (ڕۆژنامە) ئەگەن ، پێوەندی‌یەکی بەتینی بە داهاتنی چاپەوە هەیەو هەردووکیشیان پێوەندی‌یەکی پتەویان بــــە سەرهەڵدانی چەرخی ڕاپەڕین‌و پەیدابوونی بۆرژوای ئەورووپاوە هەیەو ، بۆیــــە ئەبێ داهاتنی ڕۆژنامە ، وەك داهاتنی چاپ ، بە دیمەنێك لە دیمەنەکانی چــــەرخی شۆڕشی پیشەسازی واتــــە چــــەرخی دەست پێ‌کردنی هەرەس‌هێنانی دەرەبەگی‌و هاتنە کایەی ســـەرمایەداری دابنێین کــە لــە سەرەتادا لە ئەورووپاوە دەستی‌پێ‌کرد • بەڵێ ڕاستە چاپ لە ســـەرەتادا بۆ لــــــەچاپدانی کتێب‌و بەتایبەتی کتێبی ئاینی بەکــــارئەهات ، بەڵام زۆریشی نەخایاند مەکینەی چاپی چاکترو بەروبوو فرەتر لــــــــــەوەی یەکەمجار ، دروست‌کراو بەهۆی ئەمەشەوە ڕێگا بۆ بیرکردنەوە لــــە دەرکردنی ڕۆژنامە کرایەوە کە بووبوو بە یەکێ لــــە پێویستی‌یەکانی چەرخی نوێ‌و ، بەم‌جۆرە ڕۆژنامە لەم‌لاو لەولا وردە ســــــەری هــــــەڵدا •

★ ★ ★

لــــە ڕیزی وڵاتانی جیهانی شۆڕشی پیشەسازیدا نــــە دەوڵەتی عوسمانی‌و نە ئێران کە کوردستانیان لەنێوان خۆیاندا کردبوو بــــە دوو کــــەرتی گەورەو بچووکەوە ، ناویان نەبوو • ڕژێمی حــــوکمڕان لــــە هەرکام لەم دوو وڵاتەدا ڕژێمێکی لەبارەی کۆمەڵایەتی‌یەوە دەرەبەگی‌و ، لەبارەی ئایدیایی‌یەوە ئاینی بوو • هەرکامیشیان بگری دەوڵەتێــــکی

پاشکەوتوو و فرەنەتەوەو ، لە ڕوویەکی کەشەوە خاوەنی سامانێکی لێشاوکردوو بوو کە سەرمایەداریی چەرخی ئیمپریالیزمی ئەورووپا لێکاوی بە لالغاوەدا بۆ ئەهاتە خوار •

لەئەنجامی وردە وردە کەوتنە بەر لێشاوی کومپانییە مۆنۆپۆلی یەکانی ئەورووپاو گەشەکردنی ناکۆکیی چینایەتی‌و هەست بە ستەمی نەتەوەیی کردندا ، کەم‌کەم لەم دوو وڵاتەشدا بزووتنەوەی نوێی نیشتمانی‌و نەتەوەیی پەیدابوو • بیری نوێی چەرخی شۆڕشی فەرەنسە وردە وردە لە هەزار ڕێوە خۆی گەیاندە مێشك‌و بیری وەچەیەکی تازە پێگەیشتووی ئەو کۆڕە کۆمەڵایەتی‌یانەی نەتەوە جیاجیاکانی ئەم دوو وڵاتە کە سوودو قازانجیان لەگەڵ شێوەی حوکمڕانی‌و فەرمانداریی پشت بە داوو دەزگای دەرەبەگی بەستوو ڕێك نەئەکەوت • ئەمانە بیریان لە پێکەوەنانی کۆڕو کۆمەڵی سیاسی‌و ڕاگەیاندنی بیرو ڕای خۆیان بە جەماوەری خەڵك کردەوە •

ئەگەر ئەم ڕێبازە نوێیە نەیتوانیبێ بەئاسانی زووبەزوو بگاتە شاخەکانی کوردستان خۆی ، خۆ هیچ‌نەبێ لە قۆناغی یەکەمدا کۆمەڵێ لەو کوردانەی بۆ خوێندن چووبوونە ئەستەموڵ یا بۆ هەر مەبەستێکی تری کۆمەڵایەتی پێوەندیان پێیەوە پتەو بووە، زووتر لە هاووڵاتەکانی ناوەوەیان توانی‌یان بیری نوێ وەربگرن‌و ببن بە مەشخەڵ هەڵگری لەناو هاونیشتمانەکانیاندا •

لەم مەیدانەدا لەنێوان عەرەبی عێراق ، بەڵکو هەموو عەرەب‌و تێکڕای کوردی عوسمانیدا ماوەیەکی ئەوەندە نەبوو • بە هاتنی مەدحەت پاشا بە والی‌یەتی بۆ سەر عێراق لە ساڵی ١٨٦٩ دا یەکەمین ڕۆژنامەی عێراقی بە عەرەبی‌و تورکی بە ناوی (زوراء) دەرچوو • بە داهاتنی

سالی ۱۸۹۸ یش یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی بە زمانی کوردیو تورکی بە ناوی (کوردستان) لە ئەستەموول دەرچوو • بۆیە ئەمڕۆ ڕۆژی ۲۲ی نیسانی هەموو ساڵێك لەناو ڕۆشنبیرانی گەلی کورددا بە ڕۆژی ڕۆژنامەنووسیی کوردی دائەنرێ •

لەوڕۆژەوە تائێستا بەیناوبەینێکی کەم نەبێ کە لەبەر هەندێ بارو دۆخی تایبەتی ڕۆژنامەی تێدا دەرنەچوە ، لە تێکڕای کوردستاندا ، لەم بەشی یا لەو بەشی ، ڕۆژنامەو گۆڤار هەر بووەو شانبەشانی هەموو هۆکانی تری خزمەتی گەلو ڕۆشن‌کردنەوەی بیری جەماوەرو پیشاندانی ڕێگای ڕاست بۆ دابین‌کردنی ئازادیو بەختەوەری لە خەباتدا بووە •

★ ★ ★

مەبەستی دیاری‌کراوی ئەم باسەی ، ئەمڕۆ من لێرەدا پێشکەشتانی ئەکەم ، وەك نەقابەی ڕۆژنامەنووسانی عێراق ، لقی ناوچەی ئۆتۆنۆمی دەستنیشانی کردووە ، دەرخستنی باری لەمەوپێشو ئەمڕۆی ڕۆژنامەی کوردیو بەراوردکردنی ئەم بارەیە لەم دوو چەرخو قۆناغەدا •

لەبەرئەوە ئەبێ پێشەکی شتێ لەبارەی تێکڕای ڕۆژنامەوە وەك بابەتو فۆرم لە جیهانی ئەمڕۆدا باس‌بکەین ، ئەوجا بێینە سەر ڕۆژنامەی کوردیو بزانین بەمپێیە لەم دوو ڕووەوە لە چیدا بووەو ئێستا گەیشتووەتە کوێ ؟

ئەمڕۆ هەر ڕۆژنامەیەك ئەگرین ، بەپێی قەوارەی خۆی لە گەلێ جۆرو بابەتی تێدایە : دەنگوباسی جیهان ، دەنگوباسی ناوچە ، دەنگوباسی ناوخۆ ، لێکۆڵینەوەی باری سیاسیو کۆمەڵایەتیو ئابووریی جیهانو ناوچەو ناوخۆ لەگەڵ قورسایی خستنێکی تایبەتیی هەر ڕۆژنامەیەك ئەسەر ئەوجۆرە هەواڵانەو هەواڵی ئەو شوێنانە کە سوودی دەزگای بەڕێوەبەری

ڕۆژنامەکەیان پتر پێوە بەستراوە ، گێڕانەوەی بیروباوەڕی کۆڕە سیاسی یەکانی جیهانو بەتایبەتی ڕۆژنامەکان لەبارەی بایەخدارترین بابەتەکانی ڕۆژەوە ، بابەتی کولتوورو ئەدەبو هونەرو زانست ، کاروباری منالآنو ئافرەتانو لاوانو قوتابی یان ، نەقابەکانی کرێکاران ، وەرزش ، دەنگوباسی ناسیاسی ، هەواڵی سەیرو سەمەرە ، بەرنامەی ڕادیۆو تەلەفزیۆن ، جاڕی کەلوپەلی فرۆتنەیو هەواڵی تری تایبەتی کە خاوەنەکانیان مەبەستیانە خوێندەواران پێیان بزانن ، بابەتی بێتاقەتی وەك شەوچەرەی کولتووری .

لە مەیدانی جیاوازیی ڕۆژنامەدا لە یەکدی لەناو خۆیاندا ، ئەبێ پەنجە بۆ جیاوازیی تێکڕای ڕۆژنامەی وڵاتانی سەرمایەداریو سۆشالیستی لە یەکتر ڕاکێشین . لەناو ڕۆژنامەکانی وڵاتانی سەرمایەداریشدا ئەبێ ئەوە بڵێین کە ڕۆژنامە کۆمۆنیستی یەکانی ئەم وڵاتانە تێکڕا شێوەیەکی تایبەتی یان هەیە کە لەپاڵ ڕاگیرکردنی کاکڵە ئایدیایی یەکەیاندا فۆرمی گشتیی ڕۆژنامەی وڵاتانی سەرمایەداری یان تێدا پارێزراوە . کە دێینە سەر جیاوازی یەکانی تێکڕای ڕۆژنامەی ولاتانی سەرمایەداریو سۆشیالیستی لە یەك ئەوەی بەئاسانی ئەتوانرێ دەستنیشان بکرێ ، یەکڕایی هەموو ڕۆژنامەکانی هەر وڵاتێکی سوشیالیستی یە بەتایبەتی لە بابەتە بەبایەخەکاندا ، خۆقورس گرتنە لەئاست هەندێ بابەتی وا کە لەڕووی پەروەردەکردنی گیانی مرۆوە لای باری سەرنجی سۆشیالیستی ، وەك شتێکی جوزئی ، ئەوەندەی بایەخ نی یە با ئەگەر بڵاویش بکرێتەوە سەرنجی خەڵکێکی فراوان ڕاکێشێ ، پەلەنەکردن بۆ ڕادەربڕین بەرابەر بەو ڕووداوە گەورانەی ڕووئەدەنو حوکم لەسەردانیان پێویستی بە هەڵسەنگاندنی هەموو سەرێکیانە ، دەرنەبڕینی

هەواڵی تاوانو ڕووداوی کۆمەڵایەتیی سەیرو سەمەرە • بەرابەر بەمە ڕۆژنامەی وڵاتی سەرمایەداری ، یا وردتر بڵێین ڕۆژنامەی بۆرژوازی لە وڵاتێکدا کە لەژێر سیستێمێکی فەرمانڕەوایی دیموکراتی بۆرژوازیدا بێ ، بە مەیدان‌دانی ئازادەیەکی زۆری پیشاندانی بیرو ڕای جیاواز ، بڵاوکردنەوەی هەر جۆرە بابەتێ کە خوێنەوار زۆرتر ڕابکێشێ بۆ کڕینی ڕۆژنامەکە بێ‌گوێ‌دانە ئەوە سوودی ئەو بابەتانە بۆ کۆمەڵو جەماوەر چەندە ـ شەقڵی ڕێبازی خۆی دیاری ئەکا •

لێرەدا ئەبێ ئەوە بڵێم ئەم جیاوازی‌یەی ڕۆژنامەی وڵاتانی سەرمایەداری‌و سۆشیالیستی ، ئەگەر وردبینەوە ، بە نیشانەی ئەوە دانانرێ کە ڕۆژنامەی بۆرژوازی بیری ئازادەو ڕۆژنامەی سۆشیالیستی بەپێچەوانەوە • لەوانەیە بووترێ لەولا ئازادەیەك بەر بەرەڵایی‌و لەملا ئازادەیەك تەسك‌کردنەوەی مەیدانی دەربڕینی بیر بەرچاو ئەکەوێ ، بەڵام مەسەلەکە لەبنەڕەتا ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوە کە ڕۆژنامەی بۆرژوا هەرچەند ئازادانە ڕادەربڕێ ، ئازادی‌یەکەی بۆ ئەوەیە سوودی سیستێمی سەرمایەداریی چاکتر بێ‌پارێزێ‌و لای‌وایە ئەو ڕایەی ئەو پەسەندی‌ئەکا سوودی چاکتری چینی بۆرژوای بێ دابین ئەکرێ • سەرەڕای ئەوە ئەم ئازادی‌یە هیی ئەوخۆی نی‌یە دابێتی ، کۆمەڵانی گەل بە خەباتی سەختی ساڵەهای لە شۆڕشی پیشەسازی‌یەوە تا ئەمڕۆیان دەستیان‌خستووەو ئەمڕۆ ٩٠٪ی بەری ئەو خەباتە بە حوکمی واقیعی چینایەتیی ناو کۆمەڵگای سەرمایەداری بۆ بۆرژواکان خۆیان‌و بۆ ئەوانەیە بیروباوەڕی ئەوان هەڵ‌ئەگرن‌و تەنها ١٠٪ی بۆ چینی کرێکارو گەلی ڕەنجکێشە کە بە حوکمی نەدارایی هۆیەکانی هێنانە بەرهەم‌و نەدارایی هۆیەکانی ڕاگەیاندن ئازادی‌یەکەیان تەنها وەك شتێکی دەمی‌و

خەیاڵی ئەمێنێتەوەو بە هیچ کلۆجێ لەگەڵ ئازادیی بۆرژوازی یەکان بەراورد ناکرێ • بەڵام لە وڵاتی سۆشیالیستیدا چینی کرێکارو گەل خاوەنی هەموو شتێکە ، هەرچەند لێرەو لەوێ ، لە مەیدانی پراکتیکا هەڵە یا دەستدرێژی ڕووبدا ، یا توێژاڵێکی بیرۆکرات بەسەر ڕووی حوکمڕانی یەوە پەیدا بێ‌و ناووبانگی دەسەڵاتی گەل ناشیرین بکا • لەمەش بەولاوە ڕۆژنامەی وڵاتی سۆشیالیستی بە حوکمی ئەوەی لەلایەن دەوڵەت‌و حیزب‌و ڕێکخراوەکانی جەماوەرەوە بەڕێوەئەبرێ ، لە سیاسەتی وڵات جوێ ناکرێتەوە ، بەڵام ڕۆژنامەی بۆرژوازی هەردەم ئەتوانێ ، وەك بەشێکی بڕگەی سەرمایەداری ، لەئاست لێ پرسینەوەی سیاسی‌و ئەخلاقی شان هەڵتەکێنێ‌و سەنگ‌و قورسی یەك بۆ قسەی خۆی دانەنێ • بە واتەیەکی‌تر ڕۆژنامەی سۆشیالیستی لە یەك ڕێگاوە داکۆکی لە قازانجی چینی حوکمڕان ئەکا ، لەبەرئەوە یەك شاڕێی هەیە بۆ دەربڕینی بیر بەڵام ڕۆژنامەی بۆرژوازی بەحوکمی ئەوەی لەناو کۆمەڵدا دەیان کەڕەت لە بیرو دەسەڵاتی سۆشیالیزمی تازە هاتووە دنیا ڕیشە داکوتاوترەو ، ڕێگای زۆری هەیە پەلیان لێوە ئەهاوێ بۆ ناو کۆمەڵ ، ڕێگای دەربڕینی بیریشی زۆرەو ئەوەی لا مەبەستە کە لە دوا لێکدانەوەدا هەموو ڕێگاکان بۆ (بانە) بچن‌و زەرەرێ بە پەزەکانی سەرمایەداری نەگا •

جیاوازی یەکی‌تری ڕۆژنامەی وڵاتانی بۆرژواو وڵاتانی سۆشیالیستی نە سەرچاوەی دارایی ڕۆژنامەدایە کە دەورێکی زۆری لە دیاری کردنی ڕێبازی سیاسیی ڕۆژنامەدا هەیە • لە وڵاتانی سەرمایەداریدا ڕۆژنامە هیی کومپانی یا هیی تاکەکەسە • تەنانەت ڕۆژنامە کۆمۆنیستی یەکانیش لەم وڵاتانەدا ، بەحوکمی ڕژێمی ئابووریی

وڵات ، ئەو دەزگایانەی دەریانئەکەن لەناو خۆیاندا کومپانی‌یەکی قانوونی‌یان بۆ موڵکیەتی ڕۆژنامەکە پێکەوەناوە • لە وڵاتە سەرمایەداری‌یەکاندا گەلێ کومپانیی گەورەی‌وا هەیە یەکی چەند ڕۆژنامەو گۆڤار بەملیۆنەها دانە بڵاوئەکەنەوەو بەمجۆرە دەستیان بەسەر دیاری‌کردنی ڕێبازی بیری ڕای گشتیدا گرتووەو بە ڕێگای سوودی سەرمایەداریدا ڕێ‌بەدێ‌یی ئەکەن‌و ئەگەر ڕۆژنامەیەکی پێچەوانەشیان ڕاست بێتەوە ، لەبەر کەمدەسەڵاتی دەنگی ئەوەندە کزە لە چوارچێوەی بەشێکی کەمی کۆمەڵدا نەبێ کەس گوێی لێ نی‌یە • لە وڵاتی سۆشیالیستیدا ڕۆژنامە هەمووی هیی دەوڵەت‌و چینی حوکمڕان‌و حیزب‌و ڕێکخراوە کۆمەڵایەتی‌یەکانیەتی • دوو چینی چەوسێنەوەو چەوساوەش نی‌یە ، تا ئەو دەسەڵاتە ببێ بەهۆی دەمکوت کردنی چینی چەوساوە ، لەبەرئەوە پێکەوەنانی ڕای گشتی هەر بۆ سوودی ڕای گشتی خۆی‌و بۆ سوودی سۆشیالیزمە •

ڕۆژنامەکانی جیهانی ئەمڕۆ هەموو هەوڵی ئەوە ئەدەن هەریەکە بەگوێرەی دەستەڵاتی خۆی‌و شوێنی لە کۆمەڵداو شوێنی وڵاتەکەی لە مەیدانی جیهانیدا باشتر بتوانن لە ئەمڕۆو سبەینێی پێوەندی نێوان دەوڵەتان بکۆڵنەوەو پێشبینیی وردترو باشتر پێشکەش بکەن ، بۆئەوەی بتوانن هەریەکە بەپێی سوودی سیاسیی خۆیان باشتر جڵەوی کاری دواڕۆژ بەلای خۆیاندا وەرسووڕێنن • هەوڵ‌ئەدەن لە هەر مەیدانێکا کارامەترین کەس لە خۆیان کۆبکەنەوە • بەتایبەتی ڕۆژنامە بۆرژواکان کە ئەبینن لە هەموولایەك ئاگری خەبات لەدژی ئەمپریالیزم‌و خوێن‌مژین‌و لەپێناوی ئازادیی سیاسی‌و ئابووریی گەلانا زیاتر گڕئەسێنی ، ئەیانەوێ باشتر پەنجە بخەنە ناو کون‌و کەلەبەرەکانی

سیاسەتی دەوڵەتانەوە ، زۆریان بۆخۆیان بوون بە دەزگایەك لەو دەزگایانەی لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵات یا ناوچەو بەڵکو جیهانیشدا جێ‌پەنجەیان دیارە •

ڕۆژنامەی حیزبە سیاسی‌یەکانیش لەو وڵاتانەدا کە کێشمەی حیزبی‌یان تیایەو کۆمەڵ لە چەند چینی جیاواز پێکهاتووەو ، هەر چینە حیزبێك یان زیاتری هەیە ، بەگوێرەی دەستەبەندیی سوودی کۆمەلایەتی لەناو چینەکەدا ، هۆیەکی گەورەی گەیاندنی بیرو ڕای حیزبەکەن بە جەماوەر • ئەمڕۆ هیچ حیزبێك نی‌یە لە جیهاندا بتوانێ بێ لای کەمی ڕۆژنامەیەك بژی کە بیروڕای بە جەماوەر بگەیەنێو پڕۆپاگاندەی بۆ بکا لەناویاندا و شەڕی دوژمنی لێ دووربخاتەوە • بۆیە ئەبینین لە هەموو ئەو وڵاتانەدا کە ئازادی‌یە دیموکراتی‌یەکانیان تێدا پێشێل‌کراوە ، حیزبەکان هەوڵ‌ئەدەن بلاوکراوەی نهێنی‌یان بێ‌و ، تەنانەت هۆی ڕاگەیاندنی لە ڕۆژنامە بەدەست‌و بردتریش وەك ئێسگەی ڕادیۆو شریتی کاسێت‌و شتی‌وا ناتوانێ جێگەی ڕۆژنامە بگرێتەوە ، چونکە ڕۆژنامە وەك دەکومێنتێکی هەلگیراو لە فەوتان نایێ‌و نکوولیشی لێ ناکرێ‌و خاوەنەکەی ناتوانێ بلێ فلانە قسەم نەکردووەو فلانە هەلوێستم نەبوە مادەم خستبێتیە سەر لاپەڕەی قاقەز •

★ ★ ★

لە ڕووی تەکنیکیشەوە ئەوەی سی ساڵ لەمەپێش لەم عێراقی ئێمەدا ڕۆژنامەی خوێندبێتەوەو ئێستاش مابێ ، ئەزانێ چ‌جۆرە جیاوازی‌یەك لەنێوان ڕۆژنامەی ئەوساو ئێستادا پەیدابووە • جاران وتارەکانی ڕۆژنامە بە پیتی تاك ڕێك‌ئەخران • وێنە یا هەر نەبوو یان ئەبوو لە کارگەکانی زەنکۆگرافدا بکرایە بە کلیشە • مانشێت نەبوو ،

بۆ دەرخستنی هەواڵێکی بایەخدار یان دروشمێکی زۆر مەبەست هەر پیتی گەورە هەبوو بەفریادا بگا • پاشان وای لێهات خۆش‌نووسێك هەواڵەکە یان دروشمەکەی ئەنووسی‌و یەکێکی‌تر لەسەر ماددەیەکی وەك پلاستیك دای‌ئەناو بە کاربۆن ئەینووسی‌یەوەو ئەوجا دەورو بەرەکەی ئەتاشی تا وێنەی خەتی خۆش‌نووسەکە وەك پیتی درشتی قورقوشمی لێ دەرئەچوو و ئەیانخستە ناو مەکینەی چاپەوە • هەنگاوێکی‌تر بەرەوپێش چووین خەتی خۆش‌نووسەکەمان ئەبردە زەنکۆگرافو ئەمان‌کرد بە کلیشە • لەبەرئەوە لەو سەردەمەدا ڕۆژنامە لە ٤ لاپەڕەو زۆر خۆی بکوشتایە لە ٨ لایەڕە تێ‌نەئەپەڕی • لەبارەی ژمارەوە ئەگەر زۆری لێ دەربچوایە بەحاڵ ئەیگەیاندە ١٠ هەزار ژمارە • تەنها پاش شۆڕشی ١٤ی تەمووزو هەر بەش‌بەحاڵی یەکێ لە ڕۆژنامە هەرە بەبرەوەکانی ئەو سەردەمە توانی بیگەیەنێتە ٢٠ هەزارو هەندێ‌جاریش لێی تێپەڕێنێ • ئەمە هەمووی بەهۆی نەبوونی خوێندەواری ڕۆژنامەخوێنەوە نەبوو ، بەڵکو هیی ئەوەش بوو تەکنیکی چاپ لە عێراقدا پاشکەوتوو بوو • ڕۆژنامە بۆ ڕۆژی دووهەمی دەرچوونی ئەگەیشتە مەرکەزی لیواکان • مەگەر هەرە نزیکەکانیان لە بەغداوە لە یەکەم ڕۆژدا پێیان‌بگەیشتایە • بۆ هەواڵ وەرگرتنیش ئەبوو ڕۆژنامەنووسێك بەدیار ڕادیۆوە دانیشتایە لێی وەرگرتایە • زۆر لە ئێسگە گەورەکان بەرنامەیەکیان بڵاو ئەکردەوە لەو بەرنامەیەدا هەواڵیان بەئاستەم ئەخوێندەوە تا ڕۆژنامەنووس بتوانێ پیادا بگاو بینووسێتەوە • پاشان ڕیکۆردەر داهات کە هەواڵی لەسەر شریت پێ تۆمار ئەکراو لێ‌ئەدرایەوەو لەبەری ئەنووسرایەوە • پەیامنێری شاران ئەبوو خۆی بێت هەواڵەکانی بینێ یا بە یەکێکی متمانەپێ‌کراودا بینێرێ •

هەرچەند عێراقی ئێمە هێشتا لـــەم مەیدانەدا زۆر هەنگاو لەدوای ولاتە پێشکەوتووەکانەوەیە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەچاو ڕابووردوودا شتی زۆر گەورە کراوە • ئەمڕۆ پیتڕێکخستن نەمـاوە ، بەڵکو لە زۆر ڕۆژنامەدا داڕشتنی دێڕی قوڕقوشمیش نەمـــاوە • ئێستا دێڕ بە شێوەی ئەلکترۆنی ئەنووسرێ‌و چـــاپ هەمووی بــە فلیـم بــۆ کــردن‌و پلێتـە دروست‌کردن‌و بە شێوەی ئۆفسێت تەواو ئەکرێ کە لەتوانادا هەیە لـــە چـــەند دەقیقەیەکدا هەزاران دانە بە چەند ڕەنگ بهێنرێتە بەرهــــەم •

ئــەمڕۆ لە هەر ڕۆژنامــەیەکی بایەخـدارا ئامێری تایبــەتیی‌وا هەیـە هەواڵی لە ئاژانسەکانی دەنگوباسی ناوخۆو دەرەوە پێ وەرئەگیرێ‌و هەر بــەو ئامێرەش ئەنووسرێتەوەو ئەدرێتە دەسـتی ڕۆژنامــەنووس بەپێــی سیاسەتی ڕۆژنامەکەی دەسکاریی تێدا بکاو ئامادەی بکا بۆ بلاوکردنەوە • نەك هـــەر هەواڵ ، بەڵکو وێنەش هـــەر بەمچەشنە بە ئامێری تایبەتی لـــە ولاتانی دوورەوە وەرئەگیرێ‌و ئەگاتە سەر لاپەڕەی ڕۆژنامـــە • بۆ دەست‌خستنی هەواڵ‌و وێنە لە ئاژانسەکانەوە ئەبێ ڕۆژنامە ببێ بـــە ئابوونەو ساڵی بۆ ئەم مەبەستە پارەیەکی زۆر بەو ئاژانسانە بدا •

بەڵام ئەمەی کـــە وتمان ، نە ئەوەی لەمـــــپێشی‌و نە ئەوەی ئێستای ، ڕۆژنامەی کوردی ناگرێتەوە ، ئەوەیش لەبەر هۆیەکی زۆر سادەو ئاسان کـــە ئەوەتە لـــە جێگیربوونی حوکوومەتی خۆماڵی‌یەوە لـــە عێراقدا تا شۆڕشی ١٤ی تەمووز ڕۆژنامەی سیاسیمان نـەبوەو ، لەوەپاشیش جارجارێ کە بووە هەرگیز لەئاستی ئەوەدا نەبوە بیر لـــەم شتانە بکاتەوە کـــە بۆ ڕۆژنامەیەکی لات بـــە خۆراکی خواپێداوان دائەنرێ • تەنانەت (هاوکاری) یە دەوڵەتی‌یەکەی ئێـستایشمان هــەر ئەوەندەی لە تەکنیکی نوێ پێ بڕاوە کە بە ئۆفسێت لەچاپ‌ئەدرێ •

★ ★ ★

لــە جیهانێکدا کــە سەربەندی هەمووشتێکی لە هەموولایەکدا تێــدا ئەچێتەوە سەر سیاسەت‌و سیاسەتیش لە هەموولایەك بریتی‌یە لـە کــێشــە لەسەر فەرمانڕەوایی لەنێوان هێزە دژبەیەکەکاندا ، چ لــە ناوخۆو چ لە دەرەوەو چ لە مەیدانی شەڕی دەستەویەخە یا شەڕە بیر یا شەڕی سوودو قازانجی تایبەتیدا ، بەڵێ لــە جیهانێکی‌وادا ناتوانین حوکمی موتڵەقی پێشکەوتن یا پاشکەوتن بەسەر هەموو شتێکدا بدەین • ڕۆژنامەی کوردی لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ کە مەیدانی قسەلێ‌کردنی ئــەم دانیشتنەمانە ، یەکــەم هەنگاوی کــە بە دوو پێی باریك‌و لاوازی ڕۆژنامەی (کوردستان)ی میقداد مەدحەت بەدرخان نای ، بەرەو ئامانجی «وریاکردنەوەی کوردان‌و هاندانیان بۆ ئارەزووی پیشەسازی» نای • مەعنای ئەمە لە زمانی لێکۆڵینەوەدا واتە گــەڕان بەدوای دۆزینــەوەو وەرگرتنەوەی مافی میللیــدا پاش ساڵەهای دوورو درێــژی دیلـی‌و نووستن‌و بێ‌ئاگایی‌و ، ڕزگاربوون لە داوی دەرەبەگی‌و چوونە چەرخی سەرمایەداری‌یەوە کە بەش‌بەحاڵی ئەوڕۆژەی کوردستان‌و هــەموو وڵاتانی ڕۆژهەڵات هەنگاوێکی پێشکەوتوو بوو • لـەوڕۆژەوە تـا ئـەمڕۆ ئامانجی ڕۆژنامەی کوردی تێــکڕا لــەم چوارچێوە پێشکەوتووە دەرنەچوە • بەڵێ وابووە داگیرکەرێك یا حوکوومەتێکی کۆنەپەرست‌و دوژمن بە گەل ڕۆژنامەیەکی بۆ سوودی خۆی بە کوردی دەرکردووە ، بەڵام ئەویش هــەر ناچار بووە لــە بەرگێــکی پێشکەوتخوازی یـا کوردایەتیدا بۆ ئامانجە کۆنەپەرستانەکەی خۆی تێ‌بکۆشێ • ئــەم ڕاستی‌یە نەك هــەر لــە ڕۆژنامەیەکی وەك «تێگەیشتنی ڕاستی»دا دەرئـەکەوێ کە لـە بـارو دۆخێـکا دەرچـوو کوردسـتان ئەوەنـدە پاشکەوتوو بوو هەرجۆرە گۆڕانێك ڕووی‌بدایە ئەبوو بە ناچاری سەرێکی پێشکەوتووی ئاشکراشی هەبێ، بەڵکو تەنانەت لە بەناو (کوردستان)ەکەی

حەمەڕەزا شای ئێرانو لە (پەیام) ەکەی بالیۆز خانەی ئەمەریکاشدا لـە بەغدا ، بە زەقی دەرئەکەوێ • بەڵام بەرانبەر بەمە ڕۆشنبیرانی دڵسۆزی کوردیش پلانی خۆیان بووەو زۆر جار خۆیان گەیاندووەتە ئەوجـۆرە ڕۆژنامانەش و بۆ سوودی گەلەکەیان با تەنها لە مەیدانی زیندووکردنەوەی زمانو ئەدەبو مێژوویشدا بێ بەکاریان هێناون • ئەم ڕاستی یەش هەروەها لەو ڕۆژنامانەدا کە ناوم هێنانو لە ڕۆژنامەو گۆڤـاری تریشـدا دیاری هەر داوە •

دەوری ڕۆژنامەی کوردی لە ڕۆشن کردنەوەی ڕێـگای سـیاسیی نـەتـەوەی کـورددا بـەدرێژایی مێـژوو ، شـایانی بایـەخ پێـدانو توێـژلێ هـەڵدانەوەو لێکـۆڵینەوەیە • یـەکەم ڕۆژنامـەی کـوردی ، (کوردستان) ، بێ ئەوەی کە خۆی مەبەستی بووبێو دەرکی پێ کردبێ ، بە دەرچوونی لە قاهیرە ، دوو نیشانەی گەورەی لە ڕێـگای نەتـەوەی کورددا دانا کە نەتەوەی کورد تا ئەو دوو نیشـانەیەی لە بەرچـاو بێو ونیان نەکا ، بە بۆچوونی من ، باشترو ڕوونتر ڕێگای پاشـەڕۆژی پـێ دیاری ئـەکرێ • ئـەو دوو نیشـانەیەش یـەکەم بایـەخی ئـازادی یە دیموکراتی یەکانە لە گەشەکردنی گەلداو ، دووهەمیش یەکـێتیی خەباتی گەلانی هاوئامانجە بۆ گەیشتنیان بـە ئامانجیان • کە بیـر لە دەرکردنی (کوردستان) کرایەوە ولاتانی عوسمانی لەژێر باری قورسی حـوکمی ملهوڕانەو خودسـەرانەی عەبدولحەمیددا بـوون • مەیـدانی دەربڕینی دەنگێکی ئازاد لە سەرانسەری ولاتی عوسمانیدا نەبوو • بۆیە میقـداد مەدحەت بەدرخان پەنای بردە بەر قاهیرە کە ئەو سەردەمـە چـەردەیەك تیشکی ئازادیی بیری لە ئەورووپاوە گەیشتبوویەو لەژێردەستی عوسمانی دەرچووبـوو ، هـەرچەنـد خۆیشـی نیمچـە موستەعمـەرەی ولاتـە

ئەمپریالیستی یەکانی ئەورووپا بوو • ئەمە دەرزی یەکەم بوو بۆ کورد لە بابەتی بایەخی ئازادیی دیموکراتیدا بۆ گەل • نیشانەی دووهەمیش ئەوەیە عەرەبو کورد تێکڕا لەو گەلانە بوون کە لەژێر باری جەورو ستەمی عوسمانیدا ئەیاننالاند • باوەش کردنەوەی قاهیرەی عەرەب بۆ ڕۆژنامەیەکی کوردی ، هەم نیشانەیەکی تری یەکێتیی خەباتی گەلانی بەش خوراوو ، هەم هەنگاوی یەکەمە بە ڕێگای دانانی بناغەی کۆشکی پتەوی برایەتیی گەلانی عەرەبو کورددا لە خەباتدا لەدژی ئیمپریالیزمو کۆنەپەرستیی ناوخۆ کە ئێستاش بەش بەحاڵی ئێمەی کوردو عەرەب لە عێراقدا، وەك چۆن بەدرێژاییی ساڵانی خەباتمان بۆ ئازادیو دیموکراسیو پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی یش وابووە ، هەر مەرجێکی گەورەی سەرکەوتنی هەردولامانە • هەر لە بەر ڕووناکیی ئەو تەجرەبەیەو بەهۆی ئەو دەورە پڕشانازی یەوە کە پێشەنگانی بزووتنەوەی نیشتمانیو دیموکراتی لە عێراقدا دیویانە بۆ زاخاودانەوەی بیری جەماوەری عەرەبو کوردی عێراق بە بایەخی برایەتیو یەکێتیی خەبات ، لە دابین کردنی سەرکەوتنی یەکجاریی گەلو گەیشتنیدا بە هەموو ئامانجەکانی ، ڕۆژنامەی کوردی یش، بە نهێنیو ئاشکرایانەوە ، بەتایبەتی نهێنی یەکانیان، هەمیشە کەمو زۆر دروشمی برایەتیی کوردو عەرەبو یەکێتیی خەباتیان هەڵگرتووەو ، ئەمەی کە ئەمڕۆ ئەیبینین کەوا ئەم دوو گەلە لەگەڵ ئەو هەموو تاڵیو سوێری یەش کە لە ژیانی سیاسیی خۆیاندا دیویانە ، وەك گەلو وەك جەماوەر ، نەکەوتوونەتە سەر لاڕێی شۆڤێنیەتیو دوورەپەرێزی لە یەكو ئەوانەی کە ئاگری کینەی نەتەوەیی یان لەنێوان عەرەبو کورددا تیژ کردووە ، هەمیشە لە بەرچاوی جەماوەری فراوانی گەلدا وەك کۆمەڵێکی سەرلێشێوێن تەماشا کراون • بەڵێ ئەم دیاردە گرانبەهایەی باوەڕ بە برایەتیی عەرەبو کوردە کە ئەمڕۆش لەناو

جەماوەردا بە باشی هەستی پێ ئەکەین ، یەکێکە لە ئەنجامە بەنرخەکانی کاری گەلێ لاو دەزگاو لە ڕیزی پێشەوەیانەوە ڕۆژنامەی تێکۆشەری کوردی •

★ ★ ★

هەروەك (کوردستان) لە سەردەمی خۆیدا، لە ماوەی بزووتنەوەی سمکۆشدا ڕۆژنامەی (ڕۆژی کورد) ، لە ماوەی حوکمڕانیو خەباتی شێخ مەحمووددا (بانگی کوردستان) و (ڕۆژی کوردستان) و (بانگی احەق) و (ئومێدی ئیستیقلال) و ، لە سەردەمی کۆمەڵەو کۆماری مەهەباددا (کوردستان) و دەستەخوشکەکانیو ، لە چەرخی پاشایەتیی عێراقدا (نزار) و پاش شۆڕشی تەمووز (ئازادی) و (خەبات) و (کوردستان) و (ڕای گەل) و (ڕۆژی نوێ) و لە ١٩٦٧ ەوە (برایەتی) وەك ڕۆژنامەی سیاسی ، هەموو پێشەنگو پێشەوای خەباتی گەلی کوردو ڕوونکەوەی ڕێگای بوون • ئەمە جگە لەو هەموو گۆڤارو ڕۆژنامە ئەدەبیو گشتیو کۆمەڵایەتییانەی کە لە مەیدانی ئەدەبو زمانو کۆمەڵایەتیو پێشکەوتنی شارستانەتیدا دەوریان لە دەوری سیاسیی ئەو ڕۆژنامە سیاسییانە کەمتر نەبوە کە بەدرێژاییی ئەم نزیکەی ٩٠ ساڵە دەرچوون • بەڵکو لە مێژووی ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا کە بە هۆی بارو دۆخی وڵاتەوە زوربەی وەخت مەیدانی دەرکردنی ڕۆژنامەی سیاسیی کوردی نەدراوە ، زۆر جار ڕێکەوتووە ڕۆشنبیرانی کورد ڕۆژنامەی ئەدەبیو کۆمەڵایەتییان لەڕاستیدا کردووە بە ڕۆژنامەی سیاسیو بەشی زۆری ئەو ئەرکە سیاسییانەیان پێ بینیون کە بە ڕۆژنامەی سیاسی ئەبینرێن • (گەلاوێژ)ی ساڵانی ١٩٣٩ - ١٩٤٩ ، (ژین)ی ساڵانی ١٩٥٣ - ١٩٥٤و (بیری نوێ)ی ساڵانی ١٩٧٢-١٩٧٩و

(هاوکاری)ی ئەم دوازدە ـ سیازدە ساڵەی دوایی ، نموونەیەکی ئاشکرای ئەمەن‌و ، ئەم ڕۆژنامانەو گەلێکی‌تر دەورێکی باڵایان لەم مەیدانەدا بووە • لەگەڵ ئەوەشدا کە تا شۆڕشی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨ ئەو وڵاتانەی کە یەکی بەشێکی کوردستانیان بەرکەوتووە زیاتر لە ڕووی سیاسەتەوە دۆست‌و هاوڕێ‌و هاوبیری یەك بوون ، هەرگیز مەیدانی ئەوەیان نەداوە ئەو یەکێتی‌و دۆستی‌و هاوپەیمانەتی‌یەیان بگاتە ئەو ئەنجامەش کە تەگەرەکانی ڕێی پێوەندی نێوان بەشەکانی کوردستان سووك بێ ، چونکە نەیانویستووە کوردی ئەم بەشانە پێوەندیان بەیەکەوە بێ ، بەڵام هێشتا هەر کەم تا زۆر ڕۆژنامەیەك لە هەرلایەکیان دەرچووبێ ، گەیشتووەتە ئەو لاکانیش • بەمجۆرە (هاوار)ی کوردەکانی سووریا ئەگەیشتە عێراق‌و تورکیاو تیشکی (گەلاوێژ)ی لە عێراق هەڵاتوویش ئەیدا لە ئێران‌و سووریاو ، بەتایبەتی (کوردستان)ی مەهابادو دەستە خوشکەکانی بە شێوەیەکی ڕێکوپێك‌و بێ ئەوەی داوای قیزە لە کاربەدەستانی تورکیاو عێراق‌و سووریا بکەن لە سنوور ئەپەڕینەوەو مژدەی بەیانی نوێی کوردی ئەودیویان بۆ برایانی نزیك‌و دوور ئەبرد • بەمجۆرە ڕۆژنامەی کوردی دەورێکی باڵای لە وریاکردنەوەی گەلی کوردو بەتایبەتی لە بەیەك ناساندنی ڕۆشنبیران‌و خوێندەوارانی سەرانسەری ناوچەکانی کوردستاندا بە یەکتر بینیوە •

★ ★ ★

پێشتر وتمان تا ئەم چەند ساڵەی دوایی مەیدانی قسە لە پێش خستنی تەکنیکی ڕۆژنامەنووسی نەبوو لە عێراقدا ، نەك هەر بەش بەحاڵی ڕۆژنامەی کوردی ، بەڵکو بۆ ڕۆژنامەی عەرەبی‌یش ،

بەڵام باری سەرشانی ڕۆژنامەی کوردی لەم مەیدانەشدا گەلێ قورستر بوو • سەرەڕای ئەوە کە کورد نەیتوانیبوو ئەو ئەندازە ئازادی‌یە بۆ خۆی داسەپێنێ کە بۆ عەرەب لوابوو دایسەپێنن ، گەلێ گیروگرفتی گەورەی‌تریشی لە مەیدانا بوو • بۆنموونە ڕۆژنامەی کوردی تێکڕا یا پیتی دەستنەئەکەوت یا کرێکاری کورد نەبوو پیتەکانی بچنێ ، یا بابەتی‌وای بۆ نەئەهات کە بە بێ‌دەستکاری‌و داڕشتنەوەو هەر هیچ نەبێ بە بێ سەرلەنوێ نووسینەوە بۆ ئەوە بشێ بخرێتە بەردەستی کرێکاری چاپخانە ، یا دەرامەتی هەرگیز ئەوەندە نەبوە ئەرکی لەچاپدانی دەربێنێ‌و لەبەرئەوە پتر پشتی بە لێبووردوویی کارگێڕەکانی‌و یارمەتیی هەندێ کوردی دڵسۆز بەستووەو بەوە بەڕێ‌چووە • هەر بۆیەشە تا شۆڕشی ١٤ ی تەمووز تاقانە ڕۆژنامەیەکی کوردی کە هەبوو ، ئەدەبی‌و کۆمەڵایەتی بوو • لەپاش سەرکوت‌کردنی بزووتنەوەکانی شێخ مەحموودیشەوە تا ١٤ ی تەمووز تەنها چەند مانگێکی پاش ڕاپەڕینەکەی کانوونی دووەمی ١٩٤٨ کوردی عێراق ڕۆژنامەیەکی سیاسیی قانوونی‌یان بەخۆیانەوە دیوە کە گۆڤاری (نزار)، کە بە کوردی‌و عەرەبی دەرئەچوو ، بۆیە بەدرێژایی ئەو ماوەیە ڕۆژنامەی سیاسی هەر نهێنی بووە ، بەڵام بەئاشکرا جێی خۆی لەناو ڕیزی میللەتدا کردووتەوەو بووە بە پێشەنگی خەباتی بۆ ئازادی •

لەپاش دامرکاندنەوەی بزووتنەوەکانی شێخ مەحموودەوە تا دواڕۆژی ڕژێمی پاشایەتی ، لە سلێمانی تەنها (ژیان)و (ژیانەوە)و پاشان (ژین)، لە ڕەواندز (زاری کرمانجی)و لە هەولێر (ڕووناکی)و پاشان (اربیل ـ هەولێر)و ئەوجا (هەتاو) دەرچووەو ، لە بەغدایش (گەلاوێژ)، (نزار)و (پێشکەوتن)و (هیوا) دەرچووە • پێش ئەو

ماوەیەش ناوەناوە هەندێ وردە گۆڤار لە بەغدا بە کوردی دەرچووە •

ئەم وەزعە مەیدانی ئەوەی نەدا ڕۆژنامەنووسی کارامەو شارەزای کورد پێ بگا ، چونکە ڕۆژنامە پێی نەئەکرا کەس بەڕێوەبەرێو کەس نەیئەتوانی بۆ ژیانی ڕۆژانەی پشت بە ڕۆژنامەنووسی یەتی ببەستێ • شۆڕشی ١٤ی تەمووز لە سەرەتادا دەرگای ئاواڵە کردو چەند ڕۆژنامەو گۆڤاری سیاسیو ئەدەبیو کۆمەڵایەتی بە کوردی دەرچوون • کادری ڕۆژنامە سیاسی یە کۆنە نهێنی یەکانی چەرخی پاشایەتیو کۆمەڵێ لاوی تری تازەکاری خوێن گەرم بە چەکی بڕواوە هاتنە مەیدانو توانی یان زووبەزوو هونەری ڕۆژنامەنووسی بە سەنگو ترازووی ئەو سەردەمە فێر ببن • لەبەرئەوەش کە تێکڕا ئەرکی نووسینی سیاسیو ئەدەبی لە ئەستۆی کادرە کۆنە پێگەیشتووەکاندا بوو ، کادرە لاوەکان توانی یان بەکاوەخۆ کەلێنەکانی تری ڕۆژنامەکان پڕبکەنەوە •

بەڵام بەداخەوە ناوازیی ئامانجەکانی شۆڕشو کاربەدەستانی شۆڕش زۆر زوو ئەو تەجرەبەیەشی زیندەبەچاڵ کردو هەر مایەوە سەر (ژین) و ئەو چەند ڕۆژنامەو گۆڤارە کە لە چەرخی پاشایەتی یەوە هەبوون •

لەگەڵ ئەوەشدا ئەو تەجرەبە کۆتا تەمەنە زۆر بەنرخ بوو • لەو ماوەیەدا بوو ڕۆژنامەی کوردی بۆ یەکەمین جار بە ئەنتەرتایپو لاینۆتایپ لێئەدراو بەهۆی ئەوەوە کەرەستەیەکی زۆر لە لاپەڕەکانیدا کۆئەکرایەوە • ڕۆژنامەیەکی وەکو (ئازادی) ماوەیەکی تەمەنی هەفتەی سێ ژمارەو ماوەیەکیش هەفتەی دوو ژمارەی دەرئەکرد • (ژین) بۆ ماوەیەك بە لاپەڕەی گەورە دەرچوو • ماوەیەکیش هەفتەی دوو ژمارەی بلاوئەکردەوە • ڕۆژنامەی (خەبات) ژمارەی عەرەبیو کوردیی لێ

دەرئەچوو • لەگەڵ ئەو هەموو تەنگ‌و چەڵەمە زۆرانەشدا کە داوو دەزگای ڕژێمی جومهووری کە زوربەیان لە پاشماوە داخ‌لەدڵەکانی چەرخی ڕووخاوی پاشایەتی بوون ، ئەیانهێنانەڕێی ڕۆژنامە کوردی‌یەکان‌و بەتایبەتی ئەوانەیان کە ڕێبازی پێشکەوتخوازانەیان زەق بوو ، ئەم ڕۆژنامانە بە ڕێکوپێکی ئەگەیشتنە هەموو ناوچەکانی کوردستانی عێراق‌و بەڵکو ئەشپەڕینەوە بۆ ئەودیوی سنووروو ، کەم گەورەدێی کوردستان هەبوو خوێندەوارانی ئەم ڕۆژنامانەی تێدا نەبێ •

قۆناغی نوێی گەشەکردنی ڕۆژنامەنووسیی کوردی لە ساڵی ١٩٦٧ەوە دەست‌پێ‌ئەکا کە ئەوەبوو لەگەڵ دەرچوونی تەناخیدا بە عەرەبی (برایەتی)یش بە کوردی ، لەپێشا هەفتەی جارێ بە ٨ لاپەڕەی نیوقەوارەو پاشان هەموو ڕۆژێ بە دوو لاپەڕەی گەورە دەرئەچوو • ئەم ڕۆژنامە کوردی‌یە هەم لە ڕووی سیاسی‌یەوە دەورێکی گەورەی لە بلاوکردنەوەی هوشیاریی نەتەوەیی‌و دیموکراتیدا گێڕا ، نەك هەروەك ڕۆژنامەیەکی کوردستانی بەڵکو وەکو ڕۆژنامەیەکی عێراقی‌یش بە کوردی • هەم لە ڕووی تەکنیکی‌یشەوە هەنگاوێکی گەورە بوو بۆپێشەوە چونکە بە ڕێکوپێکی دەرئەچوو و ماوەیەکیش وەك هەر ڕۆژنامەیەکی عەرەبی قەوارەیەکی گەورەی هەبوو •

قۆناغی خۆئامادەکردن بۆ دەرکردنی بەیانی ١١ی مارت گوڕێکی تازەی بە ڕۆژنامەنووسیی کوردی دا • بۆ یەکەمین‌جار لە مێژووی عیراقدا ڕۆژنامەیێکی ڕێکوپێکی هەفتانەی کوردی لەسەر ئەرکی میری دەرچوو کە ڕۆژنامەنووسەکانی لەبەرئەوەی لای میری کاریان‌ئەکرد ترسی نان‌بڕانیان نەبوو و لەگەڵ ئەوەشدا تا ڕادەیەك توانای بە ئازادی دەربڕینی بیرو ڕای تێدا هەبوو • ئەم ڕۆژنامەیە ڕۆژنامەی (هاوکاری)

بوو کــه ئیستاش هەیەو ، مەودایەکی باشی خزمەتی زمانو ئەدەبمانە • لەگەڵ بوونی (هاوکاری)دا دەرچوونەوەی (برایی)و پاشان دەرچوونی (بیری نوێ)یش بە کوردی ، کارێکیان کرد سالأنی ۷۲ ـ ۱۹۷۳ شــا ساڵی ڕۆژنامەی کوردی بن لە عێراقدا • لە ڕووی سیاسی‌یەوە هــەرکام لــەم ڕۆژنامانە توێژیــکی بیروباوەڕی ناو کۆمــەڵی کوردەواری‌یان گرتبوە خۆیان • لــە ڕووی تواناشــەوە هیچ‌کامیان ڕۆژنامەیەکی بازرگانی نەبوون تا پشتیان بە یەك دوو کەس قایم بێ ، داوو دەزگایەکی زلیان لەپشتەوە بوو • باری تایبەتیی ناو کۆمــەڵو جۆری دەستەبەندیی هێزیش مەیدانی ئازادی‌یەکی تاڕادەیەك زۆری بیــری خوڵقاندبوو • بەدەوری ئەم سێ ڕۆژنامەیەدا کۆمــەڵێك گۆڤــاری جۆربەجۆریش هەبوون بــە هەموویانەوە هێزێــکی گــەورە بوون بۆ کــوردو بۆ ڕۆژنامەنووسیی دیموکراتی •

کشانو پاشەکشە هەمیشە بووەو هەر ئەشبێ • مــــن لێرەدا لەتوانامدا نی‌یە زۆر درێژە بە هەڵسەنگاندنی باری مێژوو بدەم لە نیگای ڕۆژنامە نووسی‌یەوە کە لەو مێژووەوە تا ئێستا چی ڕوویداوەو چۆن بووە ، بەلأم ئەبێ بڵێین لە سەرەتای ۱۹۷٤ەوە وەرزی پاشەکشــەی گەشەکردنی ڕۆژنامەنووسیی کوردی دەستی‌پێ‌کردووەو ئێستاش هێشتا لەگەڵ گەشەکردنی تەکنیــکی‌و دەرچوونی (هاوکــاری)و (بەیان)و (ڕۆشنبیری نوێ)و پاشبەندی (عێراق)و (ئۆتۆنۆمی)و ئێستاش (کاروان)دا هــەر نەبڕاوەتەوە •

تەکنیکی ڕۆژنامەنووسیی کوردی پێش‌کەوتووە ، ئەمە ڕاستە • بەلأم ئەشتوانرا گەلێ لەپێشتر بێ • ئێستاش لە دوو سێ تەکنیکیی کورد زیاتر لە بەردەستدا نی‌یە کە لــە چاپخانە نەك هەرە تازەکان ، بەڵکو

تەنانەت لـــە چاپخانە مامناوەندی یەکاندا کاربـــکەن • ڕۆژنامەنووسی ئەمڕۆ لەســـەر بناغەی حەزی خۆیو لەسەر بناغەی کارامەیی دانانرێ ، کـــەچی ڕۆژنامە نووسیی لە خودی خۆیدا جـــۆرە دڵداری یەکی کارەکەیە ، هـــەموو کۆسپو تەگەرەیەك لەڕێی ڕۆژنامەنووسدا تەختو ئاسان ئەکا • ڕۆژنامە نووسێ کـــە بە سۆزەوە بۆ کارەکەی هـــاتبێتە مەیدان ، لەگـــەڵ هـــەزار دیوارو شوورەی زەبروزەنـگو تۆقاندنی ڕژێمیشدا ڕستەیوا ئەدۆزێتەوە چەردەیەك بیرو خولیای دڵو دەروونی خۆی تێدا دەربڕێ • ئەمەی کـــە وتم واناگەیەنێ ڕۆژنامەنووسەکانی ئەمڕۆمان حـــەزیان لـــە کارەکەیان نی یە ، بەڵـکو مـــەبەستم ئەوەیە کارامەو لێهاتووەکانیشیان زوربەیان هەر ڕێکەوتی ژیان خستوونیـــەتە ســـەر ئەم ڕێگا • ڕۆژنامەنووسی ڕاستەقینە هـــەزار کونو کەلەبـــەر ئەپشکنێ بۆ هەواڵێك ، بۆ پەردە لەڕوولادانی ڕازێ ، هەزار فێڵو فەرەج ئەدۆزێتەوە بۆ وەدەستهێنانی هـــەل بۆ دەربڕینی ڕایەك ، نووسینی وتارێ •• چاپخانە بەجێناهێڵێ تا یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەکەی لـــە مەکینەی چاپ دەرئەچێو ئەمدیوو ئەودیوی ئەکاو بە چاوی دایکێ بۆی ئەڕوانێ کـــە منالی نۆسکەی لە یەکەم کاتەکانی پاش لەدایكبوونیـــدا بەدەستیەوە ئەگرێ •• ئەمڕۆ لەبەرئەوە کـــە ڕۆژنامە هەمووی هیی میری یەو ، ئەمەش لە، کۆمەڵێکی فرە ـ چین‌دا تەنها ئەنجامێك بەدەستەوە ئەدا کـــە ئەویش قۆرخ کردنی توانای بیروڕا دەربڕینە بۆ کۆمەڵێكو بێبەش کردنی کۆمەڵانێکی تری زۆر،و ، تاقە کۆمەڵێکیش لە کۆمەڵگای فرەچینـــدا هەرگیز ناتوانێو نایەوێ دڵو دەروونی خـــۆی ئەوەندە فراوانو بەربلاو بکا بێسڵ کردنەوە گوێ لـــە بیرو ڕای کەسانی تریش بگرێ کـــە لەوانەیە وەك ئەو بیر نەکەنەوە ـ بەڵێ لەبەر ئەم هۆیـــە ناتوانین بڵێین کوردستان ڕۆژنامەی بەڕاستی ئازادبیری تیایە • تەنانەت

لـــه مەیدانی ئەدەبیشدا ئەو چەند ڕۆژنامەو گۆڤارە کـە هەن ، ناتوانن هەمو بیروڕاو ڕێبازە ئەدەبی یەکانی ناو کۆمەڵەی کوردەواری لە دەوری خۆیان خڕبکەنەوە • هـــەر لەبەرئەوەی کە ڕۆژنامەنووسان ، گەورەو بچووکیان ، وەك هـــەر مووچەخۆرێکی تری میری دائەمەزرێنرێن ، گەلێ جار ئەبینین قەڵەمی نەك هەر لە ڕووی هونەری ، بەڵکو لـە ڕووی سیاسی یشەوە لێ نەهاتوو بەناو ڕۆژنامەو گۆڤارەکانا تەراتێن ئەکـەن و ، بنووسی بێ کارەی لاوەکی یش کە لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانا کار ناکـــەن بـەڵام تیایاندا هاوبەشن و ئەنووسن ، لەســایەی ســەری هەڵســەنگاندنی چەوت و چـــەوێڵی ئەوانەوە ڕێیان ئەکەوێتە مەیدانی ڕۆژنامەنووسی و شوێنێکی زۆری بە ناهەق تێدا داگیر ئەکەن •

هەڵەی چاپ ئەمڕۆ بووە بـــە دەردێـکی کوشندەی سەرانسەری ڕۆژنامەو گۆڤارەکان • بە دەگمەن وتاریوات بەرچاو ئەکەوێ هەڵـەی لە سنوورێکدا بێ سەر لە خوێندەوار تێك نەدا • ئەم هەڵـــە زۆری یە نیشانەی ئەوەیە زۆر لە بنووسەکانیش و ڕۆژنامەنووسەکانیش بنووس و ڕۆژنامەنووسی ڕاستەقینە نین • ئەوان پاداش خۆرو ئەمان مووچەخۆرن • کەسیان دڵیان بە کاری ڕاستەقینەی ڕۆژنامەنووسی ناسووتێ ، بۆیەشـە هەنگاوێ بۆ چارەکردنی ئەم دەردە نانرێ •

لە چەرخی پاشایەتیدا کە بە شایەتیی هەموان لە ڕووی سیاسی یەوە نۆکەری ئیمپریالیزم و لە ڕووی کۆمەڵایەتی یەوە نوێنـەرو داردەسـتی دەرەبەگی و بۆرژوای مفتەخۆر بوو ، کوردستانی عێراق ، لە سـلێمانی (ژین) و لە هـەولێر (هـەتاو) یکی تێـدابوو • کـەچی ئێستا پاشـ تێپەڕبوونی نزیکەی چارەکە سەدەیەك بەسەر شۆڕشی تەمووزی ١٩٥٨دا کە ئەو چەرخە نۆکەرو داردەستەی ئیمپریالیزم و دەربەگی و بۆرژوای مفتەخۆری ڕووخاند ، هەموو کوردستان تەنها گۆڤارێکی (ئۆتۆنۆمی)ی

تیایه کە ڕاستتر ئەوەیە بڵێین تائێستا لە مەحزەر جەلسە چووە تا لە گۆڤار• وا تازە (کاروان) یشی تێدا ئەکەوێتە ڕێو بەدڵ ئاواتـەخوازم ڕێـگای تەختان بێو کەندو کۆسپی نەیەتەڕێ تا قاچی هەڵنەکەوێ ، کەچی لقێکی نەقابەی ڕۆژنامە نووسانیشی تیایـە کە ئەوەتـە ئـەم کـۆڕەی بۆ ئامادە کردووین •

ئەگەر لێم‌نەگرن‌و ئەو پەندی پێشینانەی کوردمان لەیادنەچێ کـە ئەڵێ : « دۆستت ئەوەیە ئەتگرێنێ ، دوژمنت ئەوەیە پێت‌ئەکەنێنێ » ، یا ئەوەی عەرەب کە ئەڵێ : « صدیقك من صدقك ، لا من صدقك » واتە : «دوستت ئەوەیە قسەی ڕاستت بۆ ئەکا نەك ئەوەیە کە هەرچی بڵێیت ئەڵێ بەڵێ » ، ئەبێ بڵێم شوورەیی‌یە هێشتا لە کوردستاندا چاپخانەیەکی میری نەکەوتبێتەکار بتوانرێ ڕۆژنامەو گۆڤارێکی تێدا لەچاپ‌بدرێ ، سەرمایەی خۆماڵیش تا موقاوەلات بەپێوەبێ توخنی پرۆژەیەکی شارستانەتی‌یانەی وەك دانانی چاپخانەیەکی لەم‌چەشنە نەکەوێ ، یا قازانجی خۆی تێـــدا بەدی نەکا •• مەنتیقی نی‌یە ڕۆژنامەیەکی وەك هاوکاری کە ڕۆژنامەی دەوڵەت خۆیەتی‌و کارگـێڕەکانی هەموو کاربەدەستی میرین‌و ، بێ چەند جار شەن‌وکەو کردن‌و بە زەڕەبین خوێندنەوە وتارێکی ئەدەبیی تێدا بڵاو ناکرێتەوە ، هێشتا ئیمتیازەکەی ئیمتیازی ڕۆژنامەیەکی سیاسی نی‌یە •

بۆیە ، پێشنیهادم لە بارو دۆخی ئەمڕۆداو ئەوەندەی ئەمڕۆ توانای جێبەجێ‌کردنی هەبێ ، ئەوەتە ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەی سیاسی هەر هیچ نەبێ چوار لاپەڕەیی لە هەولێر بڵاوبکرێتەوەو ، لە هەرکام لە سلێمانی‌و دهۆکیش مەیدانی دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی هەفتانەی ئەدەبی‌و هەمەجۆر بدرێ •• کارێك بکرێ بـە نزیکترین وەخت چاپخانـەی ئەمینداریتیی ڕۆشنبیری‌و لاوان بخرێتەکارو هێڵی تایبەتیی بۆ لەچاپ‌دانی ڕۆژنامـەو گۆڤارو کتێبی بڕگەی تایبەتی ، زیاد لە هیی ئەمینداریتیی ڕۆشـنبیری‌و

لاوان خۆی ، تێدا دابمەزرێنرێ • بایەخێکی تایبەتی بە کۆکردنەوەی کادری لێهاتوو بۆ ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی میری‌و دوور خستنەوەی کەسانی لە ڕووی هونەری‌و سیاسی‌یەوە بوودەڵە بدرێ • لە هەموو ڕۆژنامەو گۆڤارەکانا سەرپەرشتی‌کەری زمانەوانی دامەزرێنرێ‌و کەسانی‌وا بن کۆمەڵەی کوردەواری وەك کوردی‌زان‌و زمان‌ڕەوان ناسبینی • لای کەمی یەکێتیی ڕێنووس لەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەدا ڕەچاو بکرێ • ڕادەیەك دانرێ بۆ تەشەنەکردنی هەڵەی چاپ • هەوڵ بدرێ ئەوانەی دەمێ ساڵە جێ‌پەنجەیان بە ژیانی ڕۆژنامەنووسی‌و کولتووریمانەوە دیارەو ئێستە دوورەپەرێزن بهێنرێنەوە مەیدان • بۆ ئەمەش پێویستە ڕادەیەکی دڵسۆزانە بۆ ئەم تەنگەچیکڵدانی‌یەی ئێستا دانرێ کە لەئاست بیری ئازاددا لە هەموولایەکدا لەتام دەرچووە •• با ڕۆژنامە لەوە بکەوێ کە لەئاست تەنگ‌و چەڵەمەو گیروگرفتەکانی ژیانی کۆمەڵانی خەڵك‌و بەتایبەتی ڕەنجکێشاندا ، دەمی بەسترابێ •• با کە خەڵك شکاتێکیان لا کرد ، بۆیان بڵاوبکاتەوە •• با پەیامنێرەکانی بچنە ناو خەڵك‌و ئاگاداری دەردو ئازاریان بن‌و لەبارەیانەوە بنووسن •• با کە کاربەدەستێك وەڵامێکی دایەوەو ڕۆژنامە بۆی دەرکەوت ڕاست‌ناکا ، بوێرێ بەرپەرچی بداتەوە •• با ئەگەر پێشنیهادێکی بەجێی لە کەسێکەوە بۆ هات نەترسێ بڵاوی بکاتەوە •• با لە مەیدانی بیرو ئەدەبدا ئاسۆی تۆزێ فراوان بێ‌و ڕێ‌بدا لە باخچەی نیشتماندا هەزار جۆرە گوڵ بپشکوێ •• ئەم جیهانە تەنها یەك ڕەنگی تێدا نی‌یەو خەڵکیش بە کەل‌وپەل‌و جل‌وبەرگی یەك ڕەنگ قنیات ناکەن‌و داناکەون • هەر ئەمەیە ڕێگای ڕاستی پێشکەوتنی گەل‌و وڵات‌و ، هەر ئەو گەلە ئەتوانێ داکۆکی لە وڵات بکاو ڕێ لە دوژمن‌و داگیرکەر بگرێ کە دڵی بە جۆری ژیانی خۆی خۆش بێ‌و بتوانێ ناتەواوی‌یەکانی دەست‌نیشان بکا ، تا بزانێ چۆنیان چارئەکا•

الكلمة التي القاها الدكتور عزالدين مصطفى رسول في المؤتمر الاول للاتحاد العام للادباء والكتاب في القطر العراقي

السيد رئيس المؤتمر

الاخوة والاخوات أعضاء المؤتمر

باسمي وباسم الادباء الاكراد الذين انضموا الى الاتحاد العام للادباء والكتاب في القطر العراقي ، من حضر منهم المؤتمر ومن لم يحضر ، احيي اجتماعنا هذا وآمل من اعماق قلبي ان يتمخض عن اتحاد رصين متين للادباء والكتاب العراقيين عربا وكردا وسواهم ، على اسس تقدمية راسخة تحقق للجميع مطمحهم النبيل في النهوض بالحركة الادبية والثقافية لقوميات العراق جميعها في ظل التآخي الوطيد والوحدة الوطنية الصلبة والشاملة •

ايها الاخوة والاخوات !

لا اريد ان اعود بكم الى الماضي حيث كانت المداولات ما تزال تجرى لضم الادباء والكتاب الاكراد لهذا الاتحاد وكان البحث ما يزال قائما عن افضل السبل لتحقيق مطاليبهم في اطاره • ولا اريد كذلك ان اذكركم بتفاصيل الاجتماع الواسع الذي عقد في اربيل في النصف الاول من كانون

الثاني ١٩٨٣ والذي حضره الاستاذ عبدالامير معله ممثلا للهيئة التأسيسية للاتحاد العام للادباء والكتاب في القطر ، كما لا أبتغي ان اتلو عليكم الرسالة التي وجهها ذلك الاجتماع الى الهيئة ، ولكنني ارى لزامـا علي ان انوه بالفقرة التي وردت في تلك الرسالة والتي عبر فيهـا الادباء الاكراد عن اعتزازهم الشديد باتحادهم اتحـاد الادباء الاكراد ، وتمنوا لو ان الرأى الرسمي كان الى جانب وجود منظمات ادبية عديدة تجمع شمل ادباء القطر ويوحدها جميعا اتحاد عام ينسق نشاطاتهم واعمالهم • ومع ذلك فقد اعلنوا عن استعدادهم للانضمام الى هذا الاتحاد ما دام ينظر اليه على انه افضـل الطرق الى وحدة الادباء في القطر ، والوحدة مطمح الجميع •

كما ارى لزاما علي ان اذكر امامكم ما طلبه اولئك الادباء كضرورة لا غنى عنها لانتمائهم الى هذا الاتحاد واستمرارهم في العمل في صفوفـه ، الا وهو :

اولا ـ حذف القيد المتعلق بمسقط الرأس والوارد في تعديل قانون الاتحاد العام للادباء والكتاب ليتاح لكل اديب كردي حيثما كـان مسقط رأسه من وطننا العراقي الانتماء الى فرع الاتحاد الذي سيؤسس في منطقة الحكم الذاتي لكردستان •

ثانيا ـ النص في القانون عـلى وجود نائب اول كردي للامين العام للاتحاد وسبعة اعضاء اكراد في المجلس المركزي للاتحاد تنتخبهم الهيئـة العامة لفرع منطقة الحكـم الذاتي ونسبة مماثلـة منتخبـة كذلك للمكتب الثقافي ، اضافة الى التمثيل في المكتب التنفيذي وهيئات الاتحـاد المركزية الاخـرى •

ثالثا ـ ذكر الاكراد الى جانب العرب في المجالات المتعلقة بعمل الاتحاد والتي ورد فيها ذكر العرب في القانون •

اننا اذ نعيد الى اذهانكم هذه المطالب المشروعة ، نرجو ان يرفع المؤتمر توصية بتحقيقها الى الجهات المختصة تحقيقا لما اجمع على طلبه الادباء الأكراد في اجتماع اربيل وتنفيذا للوعد الذي قطعته الهيئة التأسيسية للاتحاد على نفسها في رسالتها الجوابية التي بعثتها الى الادباء الاكراد بهذا الشأن والتي جاء فيها انه «يتم طرح طلباتهم على المؤتمر العام لتأخذ صيغة اجماعه ومن ثم تؤخذ الاجراءات لتنفيذها كل وفق ما يتطلبه من اجراء على شكل تعديل للقانون ام تضمين في النظام الداخلي للاتحاد ام على شكل تعليمات داخلية » •

ان توصية اجماعية منكم ، ايها الاخوة والاخوات ، بتحقيق هذه الطلبات ، رغم ان ما يمكن تحقيقه منها من قبل المؤتمر تقرر تحقيقه فعلا ، انما يعزز الثقة المتبادلة ، ويعطي بشائر مستقبل مجيد لاتحادنا المنشود • واننا لعلى ثقة من ان الاخوة العرب وسائر الاخوة يقفون دوما الى جانب ما يرونه حقا لنا او لغيرنا ، وانهم ليسوا اقل منا حرصا على تحقيق مطالبنا وازالة كل عثرة على طريق عملنا الموحد • والسلام عليكم •

كتاب من محافظة بغداد
بشأن اتحاد الادباء الاكراد

الجمهورية العراقية
محافظة بغداد
مديرية الشؤون الداخلية
الجمعيات

العدد / ١٧٩٨
التاريخ ٩/٨/١٩٨٣

الى / جمعية ـ اتحاد الادباء الاكراد
نادي ـ

م / فك ارتباط جمعيات واتحادات

بالنظر لتماثل اهداف جمعيتكم / اتحادكم مع اهداف الاتحاد العام للادباء والكتاب في القطر العراقي •• عليه قررت وزارة الداخلية بكتابها ٨٠٦٦١ في ١/٨/١٩٨٣ فك ارتباط جمعيتكم / اتحادكم من قانون الجمعيات رقم (١) لسنة ١٩٦٠ المعدل ونقل كافة موجوداتكم والتزاماتكم الى الاتحاد المذكور وذلك استنادا الى احكام الفقرة (أ) من (اولا) من المادة (٢٧) من قانون الاتحاد رقم ٧٠ لسنة ١٩٨٠ لاتخاذ ما يلزم بصدد الموضوع رجاء •

عبد الجليل الياسري
ع / محافظ بغداد

پێرست

سەرنووسەر :

بۆ ئەم ژمارەیەش ٣

نامەیەکی پڕ لە سۆز بۆ « نووسەری کورد »
لە یەکێك لە قوتابییانی سانەویی کچانەوە لە هەولێر ٧

کەریم شارەزا :

دڵدارو شیعری ڕیالیزم ٩

شێرکۆ بێکەس :

لە یەکەم سەفەردا ٢٣

عومەر عەلی ئەمین :

شانۆ هەر زیندوو دەبێت ٣٣

مارف عومەر گوڵ :

شاخی سەرسەختان ٤٣

فەرەیدوون عەلی ئەمین :

دکتۆر ئیحسان گوڵەباخێکی ژاکاند ٤٨

نازم حیکمەت (وەرگێڕ : شوکور مستەفا)

بۆ نووسیارانی ئاسیا ـ ئافریقا ٥٤

کەریم زەند :

ڕێبازگەی مەولەوی ٥٦

ئێدگار ئالان پۆ (وەرگێڕ : شێرزاد حەسەن)

قەلەڕەش ٦١

مستەفا ساڵح کەریم :

ڕەشپۆشێکی جیهانی چوارەم ٧٢

محەمەد حسێن هەڵەبجەیی :

درامای دوو عەشقی غەمبار ٨٩

نەوزاد ئەحمەد مەحموود :
من یەخەت ناگرم ٠٠ بـەڵام لێم‌زیز مـەبـە ، ئەگـەر چەنـد
ڕەخنەیەکت ئاراستە بکەم ٩١
حەسیب قەرەداخی :
کورتە شـیعرەکان ٩٨
حیسـام بەرزنجی :
کەڵ بژی ١٠٣
کاکەی فەلاح :
لە زمان هەڵۆیەکی بریندارەوە ١١٨
محمد امین پێنجوێنی :
شەوانی سلێمانی ١٢٦
محمد نوری توفیق :
چاوی بەردە قارەمان ١٢٧
ع٠ ح٠ ب٠
شـێخی گەورە ١٣٢
هۆگر گۆران (وەرگـێڕ) :
خۆشترین ڕۆژی ژیانم ١٣٥
جەمال غەمبار :
چـــرا ١٣٩
گی٠ دی٠ مۆپاسان (وەرگـێڕ : ئەنوەر قەرەداغی) :
دوو هاوڕێ ١٤٦
پیلا ئەخمەدۆلینا (وەرگـێڕ : عەزیز ڕەشید حەریری)
سەیرکە : من وا لێرەم ! ١٥٦
صەمەد ووڕغۆن (وەرگـێڕ : حەمید کەشکۆڵ کوورەچی) :
فەلسەفەی ژیان ١٥٧
مومتاز حەیدەری :
مامۆستا سەجادی ، خەرمان بەرەکەت ! ١٦٢

ئـەرخەوان :
سێ بارانە ڕۆژ ١٦٦
د. هیوا عومەر ئەحمەد :
کاتێ ژوان ئەکرێ بە دارا ١٧٠
مەدحەت بێخەو :
کاتێ سروشت تووڕە دەبێ ! ١٧٣
سەلاح عومەر :
ســـەفەر ١٧٥
عبدالرحمن مزوری :
پەنجـــەرك ١٨٥
جمال محمد اسماعیل :
خەیاڵو هەڵوێستە ١٩٠
عەلی مەحموود جووكل :
بەرەو كوێستانەكەی گەردین ١٩٥
نەژاد عەزیز سوورمێ :
تافگـەی مەنـد ٢٠٣
زەكەریا تامیر (وەرگێڕ : یاسین بەرزنجەیی) :
كوللـە ٢٠٨
عەبدوڵلا كەریم ڕەباتی :
دەنگت دەگاتە گشت لایێ ٢١١
محمدی مەلا كریم :
ئەمڕۆو دوێنێی ڕۆژنامەنووسیی كوردی ٢١٣
لدكتور عزالدين مصطفى رسول :
لكلمة التي القاها الدكتور عزالدين مصطفى رسـول في المؤتمـر
لاول للاتحاد العام للادباء والكتاب في القطر العراقي ٢٣٧
كتاب من محافظة بغداد بشأن اتحاد الادباء الاكراد ٢٤٠
٢٤٣

« الكاتب الكردي »

مجلة « نووسەری کورد »

مجلة اتحاد الادباء الاكراد في العراق

العدد (١٢) ، الدورة الثانية ، آب ١٩٨٣

رئيس التحرير

الدكتور عزالدين مصطفى رسول

سكرتير التحرير

ممتاز الحيدري

الادارة

بغداد ـ الوزيرية

مقابل كلية التربية الرياضية ـ مقر جمعية الثقافة الكردية

THE KURDISH WRITER

BULLETIN OF
THE UNION OF THE KURDISH WRITERS IN IRAQ

No. (12) Second Period, August 1983

EDITOR - IN - CHIEF :
Proffesor - Ds. C. : IZZADIN MUSTAFA RASOOL

DEPUTY EDITOR - IN - CHIEF :
MUMTAZ HAYDARI

Office : BAGHDAD, WAZEERIYYAH, OPPOSITE COLLEGE OF PHYSICAL EDUCATION, HEADQUARTERS OF THE KURDISH CULTURAL SOCIETY.